

ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΟ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

Εκπαίδευση αστυνομικών σε θέματα θεμελιωδών δικαιωμάτων

Εγχειρίδιο για τους
εκπαιδευτές της αστυνομίας

EUROPEAN UNION AGENCY FOR FUNDAMENTAL RIGHTS

Μεγάλο μέρος των πληροφοριών για τον Οργανισμό Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης διατίθεται στο Διαδίκτυο. Πρόσβαση σε αυτές τις πληροφορίες μπορείτε να αποκτήσετε μέσω του δικτυακού τόπου του FRA (<http://fra.europa.eu>).

Η Άμεση Ευρώπη είναι μια υπηρεσία που σας βοηθά να βρείτε απαντήσεις στα ερωτήματά σας για την Ευρωπαϊκή Ένωση

Αριθμός δωρεάν τηλεφωνικής κλήσης (*):
00 800 6 7 8 9 10 11

(*): Οι πληροφορίες παρέχονται δωρεάν, και οι κλήσεις είναι γενικώς δωρεάν (ενδέχεται όμως κάποιες κλήσεις που πραγματοποιούνται μέσω ορισμένων τηλεπικοινωνιακών φορέων ή από τηλεφωνικούς θαλάμους ή ξενοδοχεία να χρεώνονται).

Φωτογραφία (εξώφυλλο): © Shutterstock

Περισσότερες πληροφορίες για την Ευρωπαϊκή Ένωση παρέχονται από το διαδίκτυο (<http://europa.eu>).

FRA – Οργανισμός θεμελιωδών δικαιωμάτων της ευρωπαϊκής ένωσης
Schwarzenbergplatz 11 – 1040 Βιέννη – Αυστρία
Τηλ. +43 158030-0 – Φαξ +43 158030-699
fra.europa.eu – info@fra.europa.eu
[facebook.com/fundamentalrights](https://www.facebook.com/fundamentalrights)
[linkedin.com/company/eu-fundamental-rights-agency](https://www.linkedin.com/company/eu-fundamental-rights-agency)
twitter.com/EURightsAgency

Λουξεμβούργο: Υπηρεσία Εκδόσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 2016

ISBN 978-92-9491-096-7
doi:10.2811/590663

© Οργανισμός θεμελιωδών δικαιωμάτων της ευρωπαϊκής ένωσης, 2013
Επιτρέπεται η αναπαραγωγή, σκοπούς, με αναφορά στην πηγή

Εκπαίδευση αστυνομικών σε θέματα θεμελιωδών δικαιωμάτων

Εγχειρίδιο για τους εκπαιδευτές
της αστυνομίας

Πρόλογος

Η εκπαίδευση της αστυνομίας είναι το πρώτο και σημαντικότερο βήμα για την επίτευξη μιας πιο αποτελεσματικής και επαγγελματικής αστυνόμευσης στο μέλλον. Η εκπαίδευση στα θέματα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων βοηθά τους συμμετέχοντες να σέβονται και να προστατεύουν ενεργά τα θεμελιώδη δικαιώματα. Διασφαλίζει ότι η χρήση βίας ασκείται σύμφωνα με τις αρχές της νομιμότητας, της αναγκαιότητας και της αναλογικότητας – αρχές που αποτελούν θεμέλιο κάθε δίκαιης κοινωνίας. Μια τέτοιου είδους εκπαίδευση βοηθά, συνεπώς, τους αστυνομικούς να εκπληρώσουν τον ρόλο που προβλέπεται για αυτούς στον οδικό χάρτη για το έργο της Ευρωπαϊκής Ένωσης στον χώρο δικαιοσύνης, ελευθερίας και ασφάλειας.

Το ανά χείρας εκπαιδευτικό εγχειρίδιο επιδιώκει να συμβάλει στην οικοδόμηση μιας σχέσης εμπιστοσύνης ανάμεσα στην αστυνομία και την κοινωνία στο σύνολό της και σε όλη την πολυμορφία της, δίνοντας έμφαση στην απαγόρευση των διακρίσεων, στην αναγνώριση της αξιοπρέπειας και στο δικαίωμα στη ζωή. Μια σειρά ερευνών και έργων του Οργανισμού Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (FRA) έχουν καταδείξει τη σύνδεση της εμπιστοσύνης στις αρχές με την απόλαυση των θεμελιωδών δικαιωμάτων. Όπου υπάρχει εμπιστοσύνη, αυξάνονται τα ποσοστά καταγγελίας εγκληματικών ενεργειών· ως αποτέλεσμα, εξιχνιάζονται περισσότερα εγκλήματα, γεγονός που αποτελεί δικαίωση για τα θύματα. Προσπίζοντας τα θεμελιώδη δικαιώματα όλων των πολιτών, οι αστυνομικοί θα καλλιεργήσουν κλίμα εμπιστοσύνης στους κόλπους της κοινωνίας, συμβάλλοντας στη δημιουργία ενός ενάρετου κύκλου που θα ενθαρρύνει την καταγγελία των εγκληματικών ενεργειών, θα συντελέσει στην πιο αποτελεσματική καταπολέμηση του εγκλήματος, θα βελτιώσει την απονομή της δικαιοσύνης και θα αμβλύνει τις κοινωνικές εντάσεις.

Ο FRA ανέπτυξε το *Εγχειρίδιο εκπαίδευσης αστυνομικών σε θέματα θεμελιωδών δικαιωμάτων* σε στενή συνεργασία με την Ένωση Ευρωπαϊκών Αστυνομικών Ακαδημιών, την Ευρωπαϊκή Αστυνομική Ακαδημία και τα δίκτυα εθνικών αστυνομικών σχολών των δύο αυτών φορέων με σκοπό να συνδράμει στην οικοδόμηση αυτής της εμπιστοσύνης και στην προώθηση της καθιέρωσης κοινών προτύπων αστυνόμευσης τα οποία σέβονται τις αρχές των θεμελιωδών δικαιωμάτων. Επιδίωξή μας είναι να συμβάλουμε στην ενίσχυση του επαγγελματισμού και της αποτελεσματικότητας της αστυνομίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση παρέχοντας στους εκπαιδευτές της αστυνομίας ένα απτό, πρακτικό εργαλείο που βοηθά στην ενσωμάτωση των θεμελιωδών δικαιωμάτων στην εκπαίδευση της αστυνομίας.

Michael O'Flaherty
Διευθυντής του Οργανισμού Θεμελιωδών
Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (FRA)

Ακρώνυμα

ΑΕΡC	Ένωση Ευρωπαϊκών Αστυνομικών Σχολών
CAT	Σύμβαση κατά των βασανιστηρίων και άλλων τρόπων σκληρής, απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης ή τιμωρίας
CEDAW	Σύμβαση για την εξάλειψη όλων των μορφών διακρίσεων κατά των γυναικών
CEPOL	Ευρωπαϊκή Αστυνομική Ακαδημία
ΔΕΕ	Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης
ΣΔΠ	Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού
ΣΔΑμεΑ	Σύμβαση για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία
ΟΚΠ	Οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών
ΕΣΔΑ	Σύμβαση για την Προστασία των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών ή Ευρωπαϊκή Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου
ΕΔΔΑ	Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου
ECRI	Ευρωπαϊκή Επιτροπή κατά του Ρατσισμού και της Μισαλλοδοξίας
ΕΕ	Ευρωπαϊκή Ένωση
FRA	Οργανισμός Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης
ΔΣΑΠΔ	Διεθνές Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα
ICERD	Διεθνής Σύμβαση για την Κατάργηση κάθε Μορφής Φυλετικών Διακρίσεων
ICESCR	Διεθνές Σύμφωνο για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Μορφωτικά Δικαιώματα
ILGA Europe	Διεθνής Ένωση Λεσβιών, Ομοφυλόφιλων, Αμφιφυλόφιλων, Τρανσεξουαλικών και Διεμφυλικών Ατόμων στην Ευρώπη
ΛΟΑΔ	λεσβίες, ομοφυλόφιλοι, αμφιφυλόφιλα και διεμφυλικά άτομα
ΜΚΟ	Μη κυβερνητική οργάνωση
ΕΘΑΔ	Εθνικός Θεσμός Ανθρώπινων Δικαιωμάτων
ODIHR	Γραφείο Δημοκρατικών Θεσμών και Ανθρώπινων Δικαιωμάτων (ΟΑΣΕ)
ΟΑΣΕ	Οργανισμός για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη
ΟΔΔΑ	Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου
ΟΗΕ	Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών

Γλωσσάριο

Σύμβαση/συνθήκη/σύμφωνο/χάρτης	Νομικώς δεσμευτική διεθνής συμφωνία μεταξύ κρατών. Για να καταστεί δεσμευτική μια σύμβαση/συνθήκη/σύμφωνο για ένα κράτος, το εν λόγω κράτος πρέπει να την/το κυρώσει ή να προσχωρήσει σε αυτή/-ό.
Διακήρυξη	Πολιτικό μέσο έκφρασης γενικών αρχών από διακυβερνητικό οργανισμό· δεν έχει αφεαυτής δεσμευτικό χαρακτήρα, αλλά μπορεί να έχει σημαντικό ηθικό και/ή πολιτικό κύρος.
Θεμελιώδη δικαιώματα	Όρος που χρησιμοποιείται συχνά σε σχέση με τα δικαιώματα που εγγυάται το συνταγματικό δίκαιο.
Δικαιώματα του ανθρώπου	Όρος ο οποίος παραπέμπει στα δικαιώματα που εγγυάται το διεθνές δίκαιο δικαιωμάτων του ανθρώπου.
Δεσμευτικό δίκαιο	Νομικώς δεσμευτικά πρότυπα, όπως οι συμβάσεις και οι συνθήκες.
Κύρωση/κυρώνω	Η διαδικασία με την οποία ένα κράτος δεσμεύεται νομικά έναντι μιας σύμβασης/συνθήκης/συμφώνου. Συνήθως, η κύρωση προϋποθέτει την έγκριση του αντίστοιχου νομοθετικού σώματος.
Υπογραφή/υπογράψω	Η έκφραση της πρόθεσης για νομική δέσμευση από μια συνθήκη με την επακόλουθη κύρωσή της. Μια συνθήκη «ανοίγει προς υπογραφή» μετά την έγκρισή της από τους διαπραγματευτές.
Ήπιο δίκαιο	Μη νομικώς δεσμευτικά πρότυπα, τα οποία όμως ασκούν επίδραση ως ηθικά/πολιτικά πρότυπα, όπως οι διακηρύξεις.

Περιεχόμενα

ΠΡΟΛΟΓΟΣ	3
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	9
ΠΩΣ ΝΑ ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΗΣΕΤΕ ΤΟ ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΟ	13
ΕΝΟΤΗΤΑ 1: ΒΑΣΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΩΝ ΑΝΘΡΩΠΙΝΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ	
Εισαγωγή	25
Δραστηριότητα: Κατανοώντας τα βασικά στοιχεία των ανθρώπινων δικαιωμάτων	26
Φύλλο εργασίας – Βασικές ιδέες και έννοιες των ανθρώπινων δικαιωμάτων	28
Σημειώσεις για τον εκπαιδευτή	29
1. Τι είναι τα ανθρώπινα δικαιώματα;	29
2. Ποια είναι τα είδη των ανθρώπινων δικαιωμάτων;.....	30
3. Ποια είναι η λειτουργία των ανθρώπινων δικαιωμάτων;	31
4. Ποιες υποχρεώσεις απορρέουν από τα ανθρώπινα δικαιώματα;	32
5. Πού βρίσκουν έκφραση τα ανθρώπινα δικαιώματα στο δίκαιο και πώς παρακολουθείται η εφαρμογή τους;.....	35
Συμπληρωματικό υλικό	39
ΕΝΟΤΗΤΑ 2: ΑΣΤΥΝΟΜΕΥΣΗ ΜΕ ΓΝΩΜΟΝΑ ΤΑ ΑΝΘΡΩΠΙΝΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ	
Εισαγωγή	51
Δραστηριότητα: Αστυνομέυση με γνώμονα τα ανθρώπινα δικαιώματα	52
Φύλλο εργασίας 1 – Συζητώντας για την αστυνομία και τα ανθρώπινα δικαιώματα.....	55
Φύλλο εργασίας 2 – Πρακτικά παραδείγματα σε σχέση με τα ανθρώπινα δικαιώματα.....	56
Σημειώσεις για τον εκπαιδευτή	57
1. Βασικές έννοιες	57
2. Φύλλα εργασίας – Ερωτήσεις και απαντήσεις.....	57
α. Φύλλο εργασίας 1 – Ερωτήσεις και απαντήσεις.....	59
β. Φύλλο εργασίας 2 – Ερωτήσεις και απαντήσεις.....	66
Συμπληρωματικό υλικό	68
Διευρυμένες δραστηριότητες	73
Διευρυμένη δραστηριότητα 1: Συνεντεύξεις πρόσωπο με πρόσωπο στην αστυνομική ακαδημία της Σουηδίας.....	73
Διευρυμένη δραστηριότητα 2: Εκπαίδευση αστυνομικών στα ανθρώπινα δικαιώματα σε ιστορικές τοποθεσίες ναζιστικών εγκλημάτων. Το έργο της αστυνομίας άλλοτε και τώρα	75

ΕΝΟΤΗΤΑ 3: ΑΝΑΛΥΣΗ ΑΝΘΡΩΠΙΝΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ – ΟΙ ΥΠΟΧΡΕΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΣΕΒΑΣΜΟΥ

Εισαγωγή	79
Δραστηριότητα: Ανάλυση ανθρωπίνων δικαιωμάτων – οι υποχρεώσεις του σεβασμού και της προστασίας	80
Φύλλο εργασίας 1 – Ανάλυση ανθρωπίνων δικαιωμάτων – υποχρέωση σεβασμού.....	83
Φύλλο εργασίας 2 – Ανάλυση ανθρωπίνων δικαιωμάτων – υποχρέωση προστασίας	86
Σημειώσεις για τον εκπαιδευτή	90
1. Βασικές έννοιες	90
α. Τι σημαίνει παραβίαση ανθρωπίνου δικαιώματος;.....	90
β. Τι σημαίνει αναγκαιότητα και αναλογικότητα σε σχέση με τα ανθρώπινα δικαιώματα;.....	91
2. Οδηγός δραστηριότητας: ανάλυση ανθρωπίνων δικαιωμάτων	92
α. Φύλλο εργασίας 1 – υποχρέωση σεβασμού	96
β. Φύλλο εργασίας 2 – Η υποχρέωση προστασίας.....	104
Συμπληρωματικό υλικό	109
Διευρυμένες δραστηριότητες	119
Διευρυμένη δραστηριότητα 1: Εκπαίδευση βάσει σεναρίων στις αστυνομικές ακαδημίες της Αυστρίας.....	119
Διευρυμένη δραστηριότητα 2: Εκπαίδευση βάσει σεναρίων στην αστυνομία του γερμανικού ομόσπονδου κρατιδίου της Βόρειας Ρηνανίας-Βεστφαλίας	122

ΕΝΟΤΗΤΑ 4: Η ΑΠΑΓΟΡΕΥΣΗ ΤΩΝ ΒΑΣΑΝΙΣΤΗΡΙΩΝ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΠΑΝΘΡΩΠΗΣ Ή ΤΑΠΕΙΝΩΤΙΚΗΣ ΜΕΤΑΧΕΙΡΙΣΗΣ Ή ΤΙΜΩΡΙΑΣ

Εισαγωγή	127
Δραστηριότητες – εκδοχή 1: Συνθήκες που ευνοούν ή αποτρέπουν την κακομεταχείριση· και εκδοχή 2: Παιχνίδι ρόλων και μελέτες περίπτωσης με θέμα την κακομεταχείριση	128
Φύλλο εργασίας – Δραστηριότητα - εκδοχή 1: Συνθήκες που ευνοούν ή αποτρέπουν την κακομεταχείριση	131
Φύλλο εργασίας – Δραστηριότητα - εκδοχή 2: Παιχνίδι ρόλων και μελέτες περίπτωσης Α και Β με θέμα την κακομεταχείριση.....	133
Σημειώσεις για τον εκπαιδευτή	135
1. Βασικές έννοιες	135
2. Πώς ορίζεται η απάνθρωπη ή ταπεινωτική μεταχείριση ή τιμωρία;.....	136
3. Δραστηριότητα 1: Συνθήκες που ευνοούν ή αποτρέπουν την κακομεταχείριση	137
α. Το πείραμα του Μίλγκραμ.....	138
β. Το πείραμα φυλάκισης του Πανεπιστημίου του Stanford	138
4. Δραστηριότητα 2: Παιχνίδι ρόλων και μελέτες περίπτωσης Α και Β με θέμα την κακομεταχείριση	139
Συμπληρωματικό υλικό	141

ΕΝΟΤΗΤΑ 5: ΠΟΛΥΜΟΡΦΙΑ, ΙΣΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΑΠΑΓΟΡΕΥΣΗ ΤΩΝ ΔΙΑΚΡΙΣΕΩΝ

Εισαγωγή	149
Δραστηριότητα 1 – εκδοχή 1: Αριστερό χέρι/δεξί χέρι	150
Δραστηριότητα 1 – εκδοχή 2: Πολλαπλές ταυτότητες	154
Φύλλο εργασίας – Δραστηριότητα 1 - εκδοχή 2: Πολλαπλές ταυτότητες.....	157
Δραστηριότητα 2: Παιχνίδι ρόλων – αιτήσεις πρόσληψης	158
Φύλλο εργασίας – Δραστηριότητα 2: Παιχνίδι ρόλων – αιτήσεις πρόσληψης.....	161
Δραστηριότητα 3: Ανάλυση ανθρώπινων δικαιωμάτων – απαγόρευση των διακρίσεων	162
Φύλλο εργασίας – Δραστηριότητα 3: Ανάλυση ανθρώπινων δικαιωμάτων – απαγόρευση των διακρίσεων.....	164
Σημειώσεις για τον εκπαιδευτή	167
1. Βασικές έννοιες.....	167
α. Πολυμορφία και ταυτότητα.....	167
β. Ισότητα και απαγόρευση των διακρίσεων: βασικές έννοιες.....	170
γ. Διακρίσεις και χαρακτηρισμός βάσει προφίλ.....	174
2. Αναλυτικό σχήμα – Απαγόρευση των διακρίσεων.....	176
Φύλλο εργασίας – Δραστηριότητα 3: Ανάλυση ανθρώπινων δικαιωμάτων – απαγόρευση των διακρίσεων.....	178
Συμπληρωματικό υλικό	183

ΕΝΟΤΗΤΑ 6: ΤΑ ΑΝΘΡΩΠΙΝΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΩΝ ΑΣΤΥΝΟΜΙΚΩΝ

Εισαγωγή	191
Δραστηριότητα 1: Εμπειρίες που σχετίζονται με τα ανθρώπινα δικαιώματα	192
Δραστηριότητα 2: Μελέτη περίπτωσης – διάκριση στον χώρο εργασίας	194
Φύλλο εργασίας – Δραστηριότητα 2: Μελέτη περίπτωσης – διάκριση στον χώρο εργασίας.....	196
Σημειώσεις για τον εκπαιδευτή	198
1. Βασικές έννοιες.....	198
α. Έχουν οι αστυνομικοί ανθρώπινα δικαιώματα;.....	198
β. Προκλήσεις για τα ανθρώπινα δικαιώματα των αστυνομικών.....	200
γ. Ποια ανθρώπινα δικαιώματα αφορούν ιδιαίτερος τους αστυνομικούς;.....	202
2. Οδηγός δραστηριότητας: ανάλυση ανθρώπινων δικαιωμάτων.....	204

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

Παράρτημα 1: Προγράμματα εργαστηρίων	209
Παράρτημα 2: Βασικές οδηγίες για τους εκπαιδευτές	216
Παράρτημα 3: Προετοιμασία μελετών περίπτωσης – χρήσιμες συμβουλές	220
Παράρτημα 4: Σταχυολογημένες πρακτικές	225

Εισαγωγή

Διακήρυξη των Ηνωμένων Εθνών για την Εκπαίδευση και Κατάρτιση στα Ανθρώπινα Δικαιώματα άρθρο 11

Τα Ηνωμένα Έθνη και οι διεθνείς και περιφερειακοί οργανισμοί παρέχουν εκπαίδευση και κατάρτιση στα ανθρώπινα δικαιώματα για το πολιτικό προσωπικό τους, το στράτευμα και την αστυνομία.

Το παρόν εγχειρίδιο συντάχθηκε με σκοπό να συνδράμει τις αστυνομικές σχολές στην ένταξη των ανθρώπινων δικαιωμάτων στον βασικό κορμό της εκπαίδευσης της αστυνομίας, αποφεύγοντας την υποβάθμισή τους σε μια προαιρετική συμπληρωματική επιμόρφωση. Εστιάζει ιδιαίτερα στα δικαιώματα εκείνα που συμβάλλουν στην οικοδόμηση εμπιστοσύνης έναντι της αστυνομίας σε κοινωνίες που χαρακτηρίζονται από πολυμορφία: απαγόρευση των διακρίσεων, αξιοπρέπεια και ζωή. Αποτελεί ένα απτό, πρακτικό εργαλείο για τους θεσμούς των κρατών μελών της ΕΕ, βασισμένο στις γνώσεις και στα στοιχεία που έχει στη διάθεσή του ο Οργανισμός Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (FRA) από την αλληλεπίδρασή του με τους ενδιαφερόμενους και από τα πορίσματα των ερευνών του. Το εγχειρίδιο καθοδηγεί βήμα-βήμα τους εκπαιδευόμενους ώστε να κατανοήσουν τη σύνδεση πραγματικών καταστάσεων με πτυχές των θεμελιωδών δικαιωμάτων, παρέχοντάς τους τα αναγκαία εργαλεία για την ανάλυση και τον χειρισμό καταστάσεων τις οποίες ενδέχεται να κληθούν κάποια στιγμή να αντιμετωπίσουν.

Σκοπός του εγχειριδίου είναι να εμπεδωθεί η αντίληψη ότι τα θεμελιώδη δικαιώματα μπορούν να αποτελέσουν εργαλείο για την ενίσχυση της αποτελεσματικότητας και του επαγγελματισμού της αστυνομίας. Η επαγγελματική αστυνομική δράση που έχει ως γνώμονα τα ανθρώπινα δικαιώματα αποτελεί βασική πηγή νομιμοποίησης της αστυνομίας και ενισχύει την αποτελεσματικότητα της αστυνόμευσης. Όταν η αστυνομία διασφαλίζει ότι οι πολίτες μπορούν να ασκούν τα θεμελιώδη δικαιώματα και ελευθερίες τους, δεν κερδίζει μόνο τον σεβασμό και την εμπιστοσύνη τους αλλά μεγιστοποιεί και την αποτελεσματικότητα του έργου της. Συνάγεται, επομένως, ότι γενικός στόχος του εγχειριδίου είναι να συμβάλει στην εδραίωση μιας σχέσης εμπιστοσύνης ανάμεσα στην αστυνομία και τις κοινωνίες σε όλη την πολυμορφία τους.

Μια σειρά ερευνών και έργων του Οργανισμού Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (FRA) έχουν καταδείξει τη σύνδεση της εμπιστοσύνης στις αρχές με την απόλαυση των θεμελιωδών δικαιωμάτων. Μια έρευνα του FRA στην ΕΕ (EU-MIDIS), στο πλαίσιο της οποίας ερωτήθηκαν 23.500 μετανάστες και μέλη εθνικών μειονοτήτων σε 27 κράτη μέλη της αποκάλυψε, π.χ., ένα εντυπωσιακά υψηλό ποσοστό μη καταγγελλόμενων εγκλημάτων. Από τα θύματα ρατσιστικών επιθέσεων ή απειλών, το 65% δεν κατήγγειλαν τα περιστατικά στην αστυνομία και, εξ αυτών, περισσότεροι από τους μισούς (55%) δήλωσαν ότι δεν το έκαναν λόγω «έλλειψης εμπιστοσύνης» στην αστυνομία. Η μη καταγγελία μπορεί να δημιουργήσει μια πλασματική εικόνα για το έγκλημα, δυσχεραίνοντας το έργο της αστυνομίας για την προστασία των πολιτών και θέτοντας σε κίνδυνο τα

θεμελιώδη δικαιώματα των θυμάτων. Προσπίζοντας τα θεμελιώδη δικαιώματα όλων των πολιτών, οι αστυνομικοί θα δημιουργήσουν κλίμα εμπιστοσύνης στους κόλπους της κοινωνίας, γεγονός που με τη σειρά του θα συμβάλει στην αύξηση των καταγγελλόμενων εγκλημάτων, στην πιο αποτελεσματική καταπολέμηση του εγκλήματος, στη βελτίωση της απονομής δικαιοσύνης και στην άμβλυση των κοινωνικών εντάσεων.

**Γαλλική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και του Πολίτη
άρθρο 12**

Η εγγύηση των δικαιωμάτων του ανθρώπου και του πολίτη προϋποθέτει τη δημόσια εξουσία. Η εξουσία αυτή θεσπίζεται, λοιπόν, για το καλό όλων και όχι για την ιδιαίτερη χρήση εκείνων στους οποίους την εμπιστεύονται οι πολίτες.

Το ανά χείρας εκπαιδευτικό εγχειρίδιο θεμελιώνεται σε τέσσερις κεντρικές αρχές: σφαιρική και θετική προσέγγιση των ανθρώπινων δικαιωμάτων· αστυνόμευση με γνώμονα τα ανθρώπινα δικαιώματα, ικανοποιώντας τις απαιτήσεις της προστασίας και του σεβασμού τους· μια πρακτική προσέγγιση για την ανάλυση συγκεκριμένων καταστάσεων· και έμφαση στην εσωτερικευση των ανθρώπινων δικαιωμάτων.

Η πρώτη αρχή αναδεικνύει το γεγονός ότι η αστυνομία είναι πρωτίστως μια δύναμη που έχει ως αποστολή την πραγμάτωση των ανθρώπινων δικαιωμάτων, τα οποία αποτελούν το θεμέλιο κάθε δημοκρατικής και δίκαιης κοινωνίας. Τα ανθρώπινα, όπως και τα θεμελιώδη, δικαιώματα ισχύουν και για τους αστυνομικούς, γεγονός που συμβάλλει στην ενδυνάμωσή τους. Αυτά τα βασικά μηνύματα πολλές φορές ξαφνιάζουν τους συμμετέχοντες, που συνήθως περιμένουν ότι θα αντιμετωπίσουν επικριτικά σχόλια για τη δουλειά τους. Φοβούνται ότι θα δεχθούν επίθεση από τους «ηθικολόγους των ανθρώπινων δικαιωμάτων» – μια ανησυχία που τους κάνει να υιοθετούν αμυντική στάση η οποία είναι αντιπαραγωγική στο πλαίσιο της εκπαίδευσης. Ουσιαστικό στοιχείο και στόχος ενός εκπαιδευτικού προγράμματος είναι, συνεπώς, η άρση του σκεπτικισμού που μπορεί να υπάρχει και η δημιουργία θετικής προδιάθεσης έναντι των ανθρώπινων δικαιωμάτων.

Η δεύτερη αρχή αντανακλά το γεγονός ότι σε πολλές χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ) η αστυνομία θεωρείται πλέον όλο και περισσότερο ως φορέας παροχής υπηρεσιών στους πολίτες – ένας οργανισμός που προστατεύει τα ανθρώπινα δικαιώματα. Αλλά οι αστυνομικοί καλούνται καθημερινά να βρίσκουν τη λεπτή όσο και δύσκολη ισορροπία ανάμεσα στη διπλή υποχρέωσή τους να προστατεύουν και ταυτόχρονα να σέβονται τα ανθρώπινα δικαιώματα, όπως όταν επεμβαίνουν για να προστατεύσουν ανθρώπους από βασανιστήρια ή από κακομεταχείριση σε περιπτώσεις ενδοοικογενειακής βίας. Όσον αφορά την προστασία των ανθρώπινων δικαιωμάτων, π.χ., η αστυνομία πρέπει αυστηρά να χρησιμοποιεί αναλογικά μέσα – ειδικά όταν πρόκειται για τη χρήση βίας. Εδώ έγκειται και η μεγαλύτερη πρόκληση για την αστυνόμευση με γνώμονα τα ανθρώπινα δικαιώματα: προστασία των ανθρώπινων δικαιωμάτων με τα ελάχιστα παρεμβατικά μέτρα.

Το εγχειρίδιο παρουσιάζει μια δέσμη πρακτικών εργαλείων ανάλυσης τα οποία εξηγούν πώς πρέπει να αντιμετωπίζεται η πρόκληση αυτή στο καθημερινό έργο της αστυνόμευσης. Το εγχειρίδιο καθοδηγεί τους συμμετέχοντες σε μια βήμα προς βήμα εξέταση συγκεκριμένων καταστάσεων του αστυνομικού δελτίου από τη σκοπιά των

ανθρώπινων δικαιωμάτων, με σκοπό να τους εξοπλίσει κατάλληλα ώστε να αναλύουν και να χειρίζονται καταστάσεις τις οποίες μπορεί να κληθούν να αντιμετωπίσουν στο μέλλον.

Τέλος, το εγχειρίδιο καθιστά σαφές ότι τα θεμελιώδη δικαιώματα δεν μπορούν να προσδιορίζονται μόνον ως νομικά πρότυπα. Χωρίς να υποβαθμίζεται η καίρια σημασία αυτών των προτύπων, η σε βάθος κατανόηση των ανθρώπινων δικαιωμάτων υπερβαίνει τα όρια του δικαίου. Προϋποθέτει επίσης τις κατάλληλες δεξιότητες και μια σωστή νοοτροπία. Είναι κρίσιμο να διερευνηθεί με ποιο τρόπο ο αστυνομικός αλληλεπιδρά με την κοινωνία και ποιες σκέψεις και νοοτροπίες χρησιμοποιεί όταν λαμβάνει αποφάσεις. Η εσωτερική-κευση των ανθρώπινων δικαιωμάτων μέσω της εκπαίδευσης είναι μια σύνθετη διαδικασία με πολλές διαστάσεις, αλλά έχει καίρια σημασία για τις αποφάσεις που πολλές φορές καλούνται να λάβουν οι αστυνομικοί μέσα σε κλάσματα δευτερολέπτου.

Το ανά χειράς εκπαιδευτικό εγχειρίδιο συντάχθηκε με σκοπό την υποστήριξη του οδικού χάρτη της ΕΕ στον τομέα της δικαιοσύνης και των εσωτερικών υποθέσεων, του λεγόμενου προγράμματος της Στοκχόλμης,¹ το οποίο επιδιώκει αφενός την εγγύηση της ασφάλειας και την ενίσχυση της αστυνομικής συνεργασίας, προάγοντας μια γνήσια νοοτροπία δικαιοσύνης και επιβολής του νόμου ανά την ΕΕ, και αφετέρου την προστασία των θεμελιωδών² δικαιωμάτων των πολιτών. Αναδεικνύει την ανάγκη παροχής εκπαίδευσης για την επίτευξη αυτών των στόχων.

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή εξέδωσε ανακοίνωση για τη θέσπιση ευρωπαϊκού προγράμματος κατάρτισης για την επιβολή του νόμου³. Η κατάρτιση περιλαμβάνεται στις αρμοδιότητες διαφόρων εξειδικευμένων οργανισμών της ΕΕ στον τομέα της δικαιοσύνης και των εσωτερικών υποθέσεων. Η Ευρωπαϊκή Αστυνομική Ακαδημία (Cepol) είναι ο αρμόδιος οργανισμός της ΕΕ για την εκπαίδευση της αστυνομίας, ενώ η Ευρωπαϊκή Αστυνομική Υπηρεσία (Ευρωπόλ) παρέχει προηγμένη εκπαίδευση για αστυνομικούς. Ο Frontex αναπτύσσει κοινά βασικά εκπαιδευτικά προγράμματα και πρότυπα εκπαίδευσης για τις σχολές εκπαίδευσης συνοριοφυλάκων της ΕΕ.

Το παρόν εγχειρίδιο του FRA έρχεται να συμπληρώσει το έργο των παραπάνω οργανισμών. Ο FRA εφαρμόζει μια προσέγγιση που λαμβάνει υπόψη τα θεμελιώδη δικαιώματα κατά τη συλλογή και ανάλυση δεδομένων, γεγονός που μπορεί να προσφέρει χρήσιμα στοιχεία για την αναδιαμόρφωση των επιχειρησιακών αντιδράσεων των διαφόρων οργανισμών, αναδεικνύοντας, π.χ., τη σκοπιά των θυμάτων.

«Τα ανθρώπινα δικαιώματα αποτελούν πατρογονική κληρονομιά όλων όσων βρισκόμαστε εδώ. Αλλά αυτό δεν έχει να κάνει με το πού γεννηθήκαμε. Είναι σύμφυτο με το γεγονός ότι γεννηθήκαμε. Έχουμε ανθρώπινα δικαιώματα επειδή είμαστε άνθρωποι. Και παραμένουμε άνθρωποι ακόμη και αν δεν διαθέτουμε διαβατήριο, βίζα ή άδεια παραμονής».

Michael O'Flaherty, Διευθυντής του Οργανισμού Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (FRA)

1. Ευρωπαϊκό Συμβούλιο (2010), Το Πρόγραμμα της Στοκχόλμης: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ C:2010:115:0001:0038:EL:PDF>.

2. Οι όροι «θεμελιώδη» και «ανθρώπινα» δικαιώματα χρησιμοποιούνται χωρίς διάκριση στο παρόν εγχειρίδιο.

3. Ανακοίνωση της Επιτροπής της 27ης Μαρτίου 2013 με τίτλο «Για τη θέσπιση ευρωπαϊκού προγράμματος κατάρτισης για την επιβολή του νόμου» - COM(2013)0172. «Οι γνώσεις αυτές θα πρέπει να περιλαμβάνουν τις αρχές της αποτελεσματικής συνεργασίας για την επιβολή του νόμου, τα θεμελιώδη δικαιώματα, [...]», σ. 7, διατίθεται στην ηλεκτρονική διεύθυνση: <http://www.ipex.eu/IPEXL-WEB/dossier/document/COM20130172.do>.

Πώς να χρησιμοποιήσετε το εγχειρίδιο

Το παρόν εγχειρίδιο περιέχει τα βασικά στοιχεία ενός πρακτικού και μαθητοκεντρικού προγράμματος εκπαίδευσης με αντικείμενο την αστυνομία και τα ανθρώπινα δικαιώματα. Οι εκπαιδευτές θα χρειαστεί να συμπληρώσουν το υλικό του εγχειριδίου με άλλες πηγές αν επιθυμούν να εμβαθύνουν περισσότερο σε συγκεκριμένα θέματα.

Οι έξι ενότητες και οι προτεινόμενες εκπαιδευτικές δραστηριότητες πρέπει να επιλέγονται ανάλογα με τις ειδικές συνθήκες και το πλαίσιο της εκπαίδευσης (διαθέσιμο χρονοδιάγραμμα, ακροατήριο στόχος, πλαίσιο της εκάστοτε χώρας), αρχίζοντας με μια αξιολόγηση του ακροατηρίου στόχου και με τον καθορισμό των στόχων: ποιες είναι οι αντιλήψεις, οι νοοτροπίες και τα βιώματα των συμμετεχόντων; Ποιοι είναι οι επιδιωκόμενοι στόχοι;

Οι Σημειώσεις για τον εκπαιδευτή που συνοδεύουν την κάθε ενότητα εξηγούν τα βασικά σημεία και αποτελούν «επιβεβλημένες γνώσεις» για την επαρκή κάλυψη του περιεχομένου της ενότητας. Παρέχονται ακόμη πρόσθετες πηγές πληροφοριών.

Το εγχειρίδιο πρέπει να προσαρμόζεται στο πλαίσιο της εκάστοτε χώρας. Αν και η πλειοψηφία των αναφερόμενων δικαστικών υποθέσεων προέρχονται από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και αφορούν, επομένως, όλες τις ευρωπαϊκές χώρες, πρέπει να προστεθεί υλικό, αστυνομικές διατάξεις και εθνική νομοθεσία της εκάστοτε χώρας.

Εναλλακτικές προτάσεις συνδυασμού των ενοτήτων για ένα εργαστήριο διάρκειας 2 1/2 ή 3 ημερών παρατίθενται στο παράρτημα 1.

Διάρθρωση του εγχειριδίου

Το εγχειρίδιο διαρθρώνεται σε έξι ενότητες οι οποίες πραγματεύονται τα βασικά στοιχεία μιας προσέγγισης της αστυνόμευσης με γνώμονα τα ανθρώπινα δικαιώματα, και συνοδεύεται από σειρά παραρτημάτων με πρόσθετο υλικό.

- Ενότητα 1: Βασικά στοιχεία των ανθρώπινων δικαιωμάτων
- Ενότητα 2: Αστυνόμευση με γνώμονα τα ανθρώπινα δικαιώματα
- Ενότητα 3: Ανάλυση ανθρώπινων δικαιωμάτων – οι υποχρεώσεις του σεβασμού και της προστασίας
- Ενότητα 4: Η απαγόρευση των βασανιστηρίων και της απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης ή τιμωρίας
- Ενότητα 5: Πολυμορφία, ισότητα και απαγόρευση των διακρίσεων
- Ενότητα 6: Τα ανθρώπινα δικαιώματα των αστυνομικών
- Παραρτήματα που περιλαμβάνουν: προγράμματα εργαστηρίων· βασικές οδηγίες για τους εκπαιδευτές· προετοιμασία μελετών περίπτωσης – χρήσιμες συμβουλές· σταχυολογημένες πρακτικές

Διάρθρωση των ενότητων

Κάθε ενότητα περιλαμβάνει τρία μέρη:

- **Εισαγωγή και περιγραφή της εκπαιδευτικής δραστηριότητας(-ων):** στόχοι (γνώσεις, νοοτροπία, δεξιότητες), απαιτήσεις (διάρκεια, υλικό, περιβάλλον), περιγραφή και φύλλα εργασίας της δραστηριότητας(-ων).
- **Σημειώσεις για τον εκπαιδευτή:** αναλυτικές πληροφορίες για την καθοδήγηση της δραστηριότητας κατάρτισης, συμπεριλαμβανομένων κάποιων χρήσιμων συμβουλών
- **Συμπληρωματικό υλικό:** πρόσθετες πληροφορίες που μπορούν να χρησιμοποιηθούν ως συμπλήρωμα της εκπαιδευτικής δραστηριότητας και των Σημειώσεων.

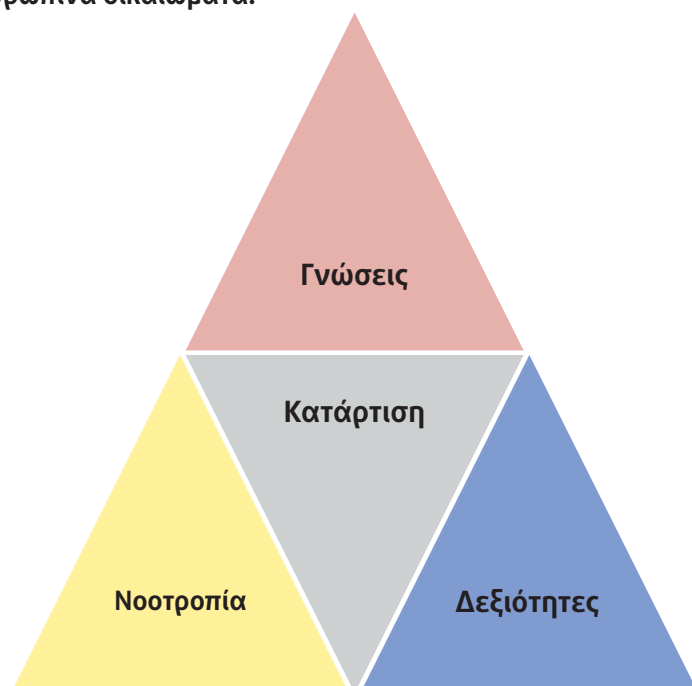
Σε ορισμένες ενότητες, το μέρος αυτό περιλαμβάνει επίσης πρόσθετες δραστηριότητες για χρήση σε διευρυμένα προγράμματα εκπαίδευσης, ειδικότερα ορθές πρακτικές από διάφορες αστυνομικές σχολές ανά την Ευρώπη. Οι δραστηριότητες αυτές έχουν γενικά ένα ευρύτερο πλαίσιο και μπορούν να λειτουργήσουν ως έμπνευση για την ένταξη θεμάτων που άπτονται των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στα εκπαιδευτικά προγράμματα των αστυνομικών σχολών.

Εκπαίδευση στα ανθρώπινα δικαιώματα και αστυνόμευση – το τρίγωνο της εκπαίδευσης στα ανθρώπινα δικαιώματα⁴

Δεν υπάρχουν έτοιμες απαντήσεις, ούτε κατάλογοι ελέγχου στο δαιδαλώδες πεδίο των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Οι αστυνομικοί πρέπει να προσαρμόζουν την εργασία και τις ενέργειές τους σύμφωνα με τις κατευθυντήριες γραμμές για τα ανθρώπινα δικαιώματα· καλούνται να επιτελέσουν ένα δύσκολο έργο, χρησιμοποιώντας τη διακριτική ευχέρειά τους και σταθμίζοντας τα αντικρουόμενα συμφέροντα σε κάθε συγκεκριμένη κατάσταση. Οι τρεις διαστάσεις των γνώσεων, των δεξιοτήτων και των νοοτροπιών θα συμβάλουν σε αυτή την προσπάθεια. Οι εκπαιδευτικές δραστηριότητες της κάθε ενότητας σχεδιάστηκαν με βάση το τρίγωνο της εκπαίδευσης στα ανθρώπινα δικαιώματα:

Οι ακόλουθες βασικές ικανότητες μπορούν να θεωρηθούν ως επιθυμητά αποτελέσματα της εκπαίδευσης των αστυνομικών στα ανθρώπινα δικαιώματα:

4. Το «τρίγωνο της εκπαίδευσης στα ανθρώπινα δικαιώματα» είναι μια καθιερωμένη έννοια που συνδυάζει τις γνώσεις (θεωρία) με τις δεξιότητες και τις νοοτροπίες (πρακτική) και απαντάται σε διάφορες εκδόσεις με θέμα την εκπαίδευση στα ανθρώπινα δικαιώματα, μεταξύ άλλων τις εξής: *Human rights, education and global responsibilities* [Ανθρώπινα δικαιώματα, εκπαίδευση και οικουμενικές ευθύνες] (1992) *Understanding Human Rights, Manual on human rights education* [Κατανοώντας τα ανθρώπινα δικαιώματα, Εγχειρίδιο για την εκπαίδευση στα ανθρώπινα δικαιώματα] (2006) *Menschenrechte und Polizei, Handbuch für TrainerInnen*, του W. Suntinger, ο οποίος είναι και ένας από τους συντάκτες του παρόντος εγχειριδίου· επικαιροποιήθηκε με βάση τις *Guidelines on Human Rights Education for Law Enforcement Officials* (Κατευθυντήριες γραμμές για την κατάρτιση των υπαλλήλων επιβολής του νόμου στα ανθρώπινα δικαιώματα) του ODIHR/OΑΣΕ, Σεπτέμβριος 2012.

Γνώσεις – οι συμμετέχοντες πρέπει να κατανοήσουν τη λειτουργία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην κοινωνία· (ιστορική) εξέλιξη των ανθρωπίνων δικαιωμάτων· κατανόηση των αρχών των ανθρωπίνων δικαιωμάτων (ειδικότερα των αρχών της αναγκαιότητας και της αναλογικότητας, της αρχής της απαγόρευσης των διακρίσεων, της διπλής υποχρέωσης του κράτους να σέβεται και να προστατεύει τα ανθρώπινα δικαιώματα, της οικουμενικότητας και του αδιαιρέτου)· βασικά στοιχεία του συστήματος προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων· περιεχόμενο των κανόνων ανθρωπίνων δικαιωμάτων που σχετίζονται με το έργο της αστυνομίας (συμπεριλαμβανομένης της απόλυτης απαγόρευσης των βασανιστηρίων)· σημαντικά διεθνή έγγραφα για τα ανθρώπινα δικαιώματα· οργανισμοί, οργανώσεις και θεσμοί που δραστηριοποιούνται στο πεδίο των ανθρωπίνων δικαιωμάτων· στόχοι και χαρακτηριστικά της αστυνόμευσης που έχει ως γνώμονα τα ανθρώπινα δικαιώματα στις δημοκρατικές κοινωνίες.

Δεξιότητες – οι συμμετέχοντες πρέπει να είναι σε θέση να: εφαρμόζουν τις αρχές των ανθρωπίνων δικαιωμάτων (ειδικότερα τις αρχές της αναγκαιότητας και της αναλογικότητας) στην πράξη· επικοινωνούν με επαγγελματισμό με την κοινότητά τους και με τους εξωτερικούς ενδιαφερόμενους, συμπεριλαμβανομένων των μειονοτικών κοινοτήτων· συγκροτούν και διατυπώνουν πειστικά επιχειρήματα· αναλύουν πραγματικές καταστάσεις από τη σκοπιά των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, συμπεριλαμβανομένου του εντοπισμού παραβιάσεων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων· εφαρμόζουν δεξιότητες διαχείρισης/επίλυσης συγκρούσεων· αντιμετωπίζουν την κριτική· προβληματίζονται σε σχέση με την ταυτότητά τους· συζητούν θέματα που άπτονται των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, της πολυμορφίας και της αστυνόμευσης· εφαρμόζουν την ανάλυση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στο περιβάλλον τους καθώς και στις δομές και πρακτικές του οργανισμού τους.

Νοοτροπία – οι συμμετέχοντες πρέπει να προβληματιστούν γύρω από τα εξής θέματα: σεβασμός του εαυτού μας και των άλλων με βάση την αρχή της αξιοπρέπειας όλων των ανθρώπων· προσήλωση στην ισότιμη μεταχείριση ανεξάρτητα από το φύλο, τη φυλή, το χρώμα, την εθνική καταγωγή ή κοινωνική προέλευση, τα γενετικά χαρακτηριστικά, τη γλώσσα, τη θρησκεία ή τις πεποιθήσεις, τα πολιτικά φρονήματα ή κάθε άλλη γνώμη, την ιδιότητα μέλους εθνικής μειονότητας, την περιουσία, τη γέννηση, την αναπηρία, την ηλικία ή τον γενετήσιο προσανατολισμό, κλπ· πίστη στην αντίληψη ότι τα ανθρώπινα δικαιώματα αποτελούν ταυτοχρόνως σκοπό και θεμέλιο του έργου της αστυνομίας· συνειδητοποίηση της ευθύνης του καθενός· συναισθηματική κατανόηση των άλλων, και ειδικά των μειονοτήτων· ευρύτητα πνεύματος· αναγνώριση της αξίας και ουσιαστικές σχέσεις με τους εξωτερικούς ενδιαφερόμενους, συμπεριλαμβανομένων των κοινοτήτων και των οργανισμών παρακολούθησης· ανοιχτή στάση όσον αφορά τον προβληματισμό· προθυμία να διδαχθεί κανείς από τα λάθη του· ετοιμότητα για την αντιμετώπιση τυχόν κριτικής· αποδοχή της πολυμορφίας στην κοινωνία και του τι αυτή συνεπάγεται για την αστυνόμευση.

Χρήσιμη συμβουλή: Ενισχύστε τα αποτελέσματα της εκπαίδευσης

Οι έρευνες των κοινωνικών επιστημών έχουν δείξει ότι τα προγράμματα εκπαίδευσης στα ανθρώπινα δικαιώματα – όταν πραγματοποιούνται αποκομμένα – έχουν περιορισμένα αποτελέσματα. Η εκπαίδευση πρέπει να εντάσσεται σε μια ευρύτερη διαρθρωτική και οργανωτική προσέγγιση. Τα ανθρώπινα δικαιώματα πρέπει να αναδειχθούν σε παράμετρο μείζονος σημασίας μέσω των εσωτερικών διαδικασιών λήψης αποφάσεων όπως είναι η επιλογή προσωπικού, οι προαγωγές, οι στρατηγικές επικοινωνίας και πληροφόρησης, η άσκηση της διοίκησης και της ηγεσίας και οι πειθαρχικές διαδικασίες. Οι επικρατούσες συνθήκες σε έναν οργανισμό είναι δυνατό να υπονομεύσουν τους στόχους της εκπαίδευσης στα ανθρώπινα δικαιώματα. Αν η εκπαίδευση χρησιμοποιηθεί σε συνδυασμό με άλλα διαρθρωτικά μέτρα στην κουλτούρα του οργανισμού, θα επιτευχθούν πολύ καλύτερα αποτελέσματα.

Πηγή: Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών (ΟΗΕ), Γραφείο του Ύπατου Αρμοστή για τα ανθρώπινα δικαιώματα (ΟΗCHR) (2011)

Πώς συντάχθηκε το εγχειρίδιο

Επιδιώκοντας την καλύτερη δυνατή στοχοθέτηση της εργασίας που επιτελεί στον τομέα της εκπαίδευσης και κατάρτισης στα ανθρώπινα δικαιώματα, ο FRA απευθύνθηκε σε περισσότερους από 80 φορείς/οργανισμούς – μεταξύ αυτών την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, τους Εθνικούς Θεσμούς Ανθρώπινων Δικαιωμάτων (ΕΘΑΔ), διεθνείς και εθνικούς φορείς εκπαίδευσης και κατάρτισης στον τομέα των ανθρώπινων δικαιωμάτων και μη κυβερνητικές οργανώσεις (ΜΚΟ) – χρησιμοποιώντας μια μικτή μεθοδολογία ηλεκτρονικών ερωτηματολογίων, τηλεφωνικών συνεντεύξεων και διά ζώσης συναντήσεων και εργαστηρίων. Μεταξύ των φορέων που συμμετείχαν συγκαταλέγονται οι εξής: 19 αστυνομικές σχολές (Αυστρία, Βέλγιο, Γαλλία, Γερμανία, Δανία, Ελλάδα, Ηνωμένο Βασίλειο, Ιρλανδία, Ισπανία, Κάτω Χώρες, Κύπρος, Λετονία, Λιθουανία, Μάλτα, Ουγγαρία, Πολωνία, Πορτογαλία, Σλοβενία και Σουηδία)· διεθνείς οργανισμοί με εμπειρία σε θέματα αστυνόμευσης και ανθρώπινων δικαιωμάτων όπως το Συμβούλιο της Ευρώπης, ο Οργανισμός για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη (ΟΑΣΕ) και το Γραφείο Δημοκρατικών Θεσμών και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (ODIHR) του ΟΑΣΕ· και εξειδικευμένοι φορείς με αρμοδιότητα την αστυνόμευση και την εκπαίδευση της αστυνομίας όπως η Ένωση Ευρωπαϊκών Αστυνομικών Σχολών (ΑΕΡΚ), η Ευρωπαϊκή Αστυνομική Ακαδημία (CEPOL), η Ευρωπαϊκή Αστυνομική Υπηρεσία (Ευρωπόλ), η Διεθνής Οργάνωση Εγκληματολογικής Αστυνομίας (Ιντερπόλ) και ο βρετανικός Εθνικός Οργανισμός Βελτίωσης της Αστυνόμευσης (National Policing Improvement Agency), ο οποίος μετείχε σε προπαρασκευαστικό εργαστήριο και ανέδειξε την ανάγκη για στοχευμένη εκπαίδευση στα θεμελιώδη δικαιώματα.

Οι ερωτηθέντες υπογράμμισαν ότι ο ρόλος της εκπαίδευσης στα ανθρώπινα δικαιώματα στο πλαίσιο της εκπαίδευσης των αστυνομικών ποικίλλει από χώρα σε χώρα της ΕΕ. Για να αναβαθμιστεί αυτός ο ρόλος, πρέπει να ξεπεραστούν ορισμένες προκλήσεις. Η εκπαίδευση της αστυνομίας στα ανθρώπινα δικαιώματα μπορεί να έχει άτυπο και μη υποχρεωτικό χαρακτήρα. Οι ερωτηθέντες ανέδειξαν ένα έλλειμμα στην ανταλλαγή εκπαιδευτικών πρακτικών σε σχέση με τα ανθρώπινα δικαιώματα μεταξύ των αστυνομικών σχολών των κρατών μελών της ΕΕ και στην αλληλεπίδραση με εξωτερικούς φορείς εκπαίδευσης στα ανθρώπινα δικαιώματα, όπως οι ΜΚΟ και οι ΕΘΑΔ. Σχολίασαν επίσης ότι η εκπαίδευση στα ανθρώπινα δικαιώματα που απευθύνεται στην αστυνομία δεν γεφυρώνει κατ' ανάγκη την αντιληπτή σύγκρουση συμφερόντων μεταξύ του φορέα που επωμίζεται το καθήκον (αστυνομία) και των κατόχων των δικαιωμάτων (μέλη της κοινωνίας).

Ο FRA ανέθεσε σε δύο συμβούλους για θέματα ανθρώπινων δικαιωμάτων και έμπειρους εκπαιδευτές της αστυνομίας, την Gudrun Rabussay-Schwald και τον Walter Suttinger, τη σύνταξη του παρόντος εκπαιδευτικού εγχειριδίου, το οποίο στη συνέχεια αναθεωρήθηκε από τον FRA.

Μια σειρά ειδικών στα ανθρώπινα δικαιώματα και στην εκπαίδευση της αστυνομίας υπέβαλαν σε αναθεώρηση μια πρώτη μορφή του κειμένου τον Μάιο του 2011. Εκφράζουμε τις ευχαριστίες μας για την πολύτιμη συμβολή τους στα εξής πρόσωπα: Anja Bienert, προϊστάμενη του προγράμματος της Διεθνούς Αμνηστίας για την αστυνομία και τα ανθρώπινα δικαιώματα (Κάτω Χώρες)· Michiel Holthackers, ΑΕΡΚ, Αστυνομική Ακαδημία των Κάτω Χωρών· Karl-Heinz Grundböck, εκπρόσωπος Τύπου του Υπουργείου Εσωτερικών της Αυστρίας· Andre Konze, υψηλόβαθμος αξιωματικός στην Αστυνομική Ακαδημία του ομόσπονδου κρατιδίου της Βόρειας Ρηνανίας-Βεστφαλίας (Γερμανία)· Reinhard Kreissl, εγκληματολόγος-κοινωνιολόγος στο Ινστιτούτο

Κοινωνιολογίας του Δικαίου και Εγκληματολογίας της Αυστρίας· Marina Narvaez, σύμβουλος για θέματα αντιτρομοκρατίας, Γραφείο Δημοκρατικών Θεσμών και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (ODIHR) του ΟΑΣΕ· Cristina Sganga, ανεξάρτητη σύμβουλος για τα ανθρώπινα δικαιώματα και εκπαιδύτρια της αστυνομίας· και Murat Yildiz, σύμβουλος κατάρτισης στη μονάδα στρατηγικών αστυνομικών θεμάτων του ΟΑΣΕ. Σε ένα δεύτερο στάδιο διασφάλισης της ποιότητας, εκπαιδευτές από αστυνομικές σχολές 12 κρατών μελών της ΕΕ (Αυστρία, Βέλγιο, Βουλγαρία, Γαλλία, Γερμανία, Ελλάδα, Ηνωμένο Βασίλειο, Λιθουανία, Πολωνία, Πορτογαλία, Σλοβακία και Σουηδία) και της Κροατίας υλοποίησαν δοκιμαστικά ορισμένες ενότητες με βάση το προσχέδιο του εγχειριδίου στο πλαίσιο πιλοτικής εκπαίδευσης. Είμαστε επίσης ευγνώμονες στον κ. Suttinger για τις εξειδικευμένες υποδείξεις του σχετικά με τα αναλυτικά σχήματα, τις σημειώσεις και τα αποσπάσματα που προσαρμόστηκαν για το παρόν εγχειρίδιο από εργασίες του. Το εγχειρίδιο χρησιμοποιεί ασκήσεις προσαρμοσμένες από το πρόγραμμα επιμόρφωσης σε θέματα πολυμορφίας στο *A World of Difference Institute* της οργάνωσης *Anti-Defamation League* (ADL) καθώς και ασκήσεις τις οποίες προσέφεραν οι: κ. Suttinger· κ. Rabussay-Schwald· Rafael Behr· Günther Berghofer, αστυνομικός υποδιευθυντής στην Αυστριακή Αστυνομία· Gamal Turawa, σύμβουλος στην ομάδα για την προώθηση της διαφορετικότητας (*Promoting Difference Team*) και εκπαιδευτής στη Μητροπολιτική Αστυνομία (*Metropolitan Police Service*) του Λονδίνου (Ηνωμένο Βασίλειο)· χρησιμοποιούνται επίσης χρήσιμες συμβουλές τις οποίες προσέφεραν οι: Thomas Greis της Αυστριακής Αστυνομικής Ακαδημίας· Andre Konze, υψηλόβαθμος αξιωματικός στην Αστυνομική Ακαδημία του ομόσπονδου κρατιδίου της Βόρειας Ρηνανίας-Βεστφαλίας (Γερμανία)· Maria Knutsson, λέκτορας στη σουηδική Εθνική Αστυνομική Ακαδημία· Remo Pusca της Αυστριακής Αστυνομικής Ακαδημίας· και, τέλος, Oliver van Wrochem, διευθυντής του κέντρου μελετών στο Μνημείο του Στρατοπέδου Συγκέντρωσης Νόιενγκαμμε (Neuengamme) και Ulrike Pastoor.

Ευχαριστούμε ειλικρινά τον πρώην πρόεδρο της ΑΕPC, Maurice Petit, ο οποίος ενέταξε τα ανθρώπινα δικαιώματα στο θεματολόγιο της ΑΕPC και έφερε τις εθνικές αστυνομικές σχολές σε επαφή με τον FRA. Ευχαριστούμε επίσης την αστυνομική ακαδημία της Λυόν, την *École Nationale Supérieure de la Police* (ENSPI), στην οποία φιλοξενήθηκε η πιλοτική κατάρτιση υπό την εποπτεία του Jean-Marie Fiquet.

Σε ένα επόμενο τρίτο βήμα, εκπαιδευτές που δεν είχαν συμμετάσχει στην εννοιολογική διαμόρφωση ή στη σύνταξη του εγχειριδίου το χρησιμοποίησαν σε κοινή εκπαίδευση των CEPOL-FRA η οποία πραγματοποιήθηκε στο Bramshill του Ηνωμένου Βασιλείου τον Σεπτέμβριο του 2011. Ευχαριστούμε τη CEPOL για τη φιλοξενία αυτής της εκπαιδευτικής εκδήλωσης, της πρώτης από μια σειρά εκπαιδευτικών εκδηλώσεων που συνδιοργάνωσαν η CEPOL και ο FRA.

Στη διάρκεια αυτής της διαδικασίας, ο FRA λειτουργούσε ως χώρος ανταλλαγής πληροφοριών και πρακτικών αλλά και έκφρασης των αναγκών στο επίπεδο της εκπαίδευσης. Με στόχο να διευκολύνει αυτή την ανταλλαγή γνώσεων, το εγχειρίδιο περιλαμβάνει εννέα εκπαιδευτικές ασκήσεις σε σχέση με τα ανθρώπινα δικαιώματα οι οποίες χρησιμοποιούνται αυτή τη στιγμή σε εθνικές αστυνομικές σχολές ανά την ΕΕ, συγκεκριμένα: στην Αυστρία, στη Γερμανία (τρεις ασκήσεις), στη Σκωτία, στη Σουηδία, στο Ηνωμένο Βασίλειο· επίσης στην ILGA-Europe και στο Γραφείο Δημοκρατικών Θεσμών και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (ODIHR) του ΟΑΣΕ.

Πέρα από την αλληλεπίδραση με τα ενδιαφερόμενα μέρη, τα πορίσματα των σημαντικών σχετικών ερευνών που έχουν

πραγματοποιηθεί από νομικούς εμπειρογνώμονες και κοινωνικούς επιστήμονες του FRA υπογραμμίζουν την ανάγκη για στοχοθετημένα και ειδικά προσαρμοσμένη εκπαίδευση της αστυνομίας, η οποία βρίσκει τη χρυσή τομή ανάμεσα στα ζητήματα ασφάλειας και τις αρχές της απαγόρευσης των διακρίσεων. Για να ανταποκριθούν στις ανάγκες των πολύμορφων σημερινών κοινωνιών, οι σύγχρονες αντιλήψεις της αστυνομίας στην ΕΕ πρέπει να βασίζονται στην εδραίωση μιας σχέσης εμπιστοσύνης με όλα τα τμήματα της κοινωνίας σε ισότιμη βάση. Η εφαρμογή των ανθρωπίνων δικαιωμάτων αποτελεί αναπόδραστο προαπαιτούμενο για την καλλιέργεια αυτής της εμπιστοσύνης και απαιτεί από την αστυνομία να αναλάβει έναν πιο ενεργό ρόλο με επίκεντρο τις υπηρεσίες.

Οι ακόλουθες εκδόσεις του FRA σχετίζονται με τον συγκεκριμένο τομέα της αστυνομικής δράσης:

Τα θεμελιώδη δικαιώματα στα νότια θαλάσσια σύνορα της Ευρώπης (2013)

Η παρούσα έκθεση του FRA εξετάζει τις συνθήκες στα νότια θαλάσσια σύνορα της Ευρώπης όσον αφορά τα πιο θεμελιώδη δικαιώματα του ατόμου, το δικαίωμα στη ζωή και τα δικαιώματα που απορρέουν από την αρχή της μη επαναπροώθησης εφόσον το άτομο διατρέχει κίνδυνο δίωξης, βασανιστηρίων ή απάνθρωπης μεταχείρισης. Πραγματεύεται τις διαδικασίες επιτήρησης των θαλασσίων συνόρων και αποβίβασης, καθώς και γενικά θέματα όπως η πολιτική της ΕΕ, η εκπαίδευση και οι επιχειρήσεις υπό τον συντο-

νισμό του Frontex, και εξετάζει πρακτικές που χρησιμοποιούνται στα κράτη της ΕΕ που συμμετείχαν στην έρευνα – την Ελλάδα, την Ισπανία, την Ιταλία, την Κύπρο και τη Μάλτα. Αποτυπώνοντας τις προκλήσεις που τίθενται σε επίπεδο θεμελιωδών δικαιωμάτων στα νότια θαλάσσια σύνορα της Ευρώπης και εντοπίζοντας τις υποσχόμενες πρακτικές, η παρούσα έκθεση επιδιώκει να λειτουργήσει συμβουλευτικά για τους υπεύθυνους χάραξης πολιτικής της ΕΕ καθώς και για τους ειδικούς επαγγελματίες σε επίπεδο ΕΕ και κρατών μελών.

EU-MIDIS Data in Focus 6: Minorities as Victims of Crime [EU-MIDIS Εστίαση στα δεδομένα 6: Οι μειονότητες ως θύματα εγκληματικών ενεργειών] (2012)

Η έκθεση «Εστίαση στα δεδομένα 6» της EU-MIDIS παρουσιάζει στοιχεία σχετικά με το κατά πόσον οι ερωτηθέντες έπεσαν θύματα πέντε ειδών εγκλήματος – κλοπή αυτοκινήτου ή αντικειμένων από αυτοκίνητο· διάρρηξη ή απόπειρα διάρρηξης· κλοπή προσωπικών αντικειμένων χωρίς χρήση βίας ή απειλής· επίθεση ή απειλή· και σοβαρή παρενόχληση – και τις εμπειρίες τους. Το μέσο ποσοστό εγκληματικής θυματοποίησης για όλες τις ομάδες που συμμετείχαν στην EU-MIDIS ανερχόταν στο 24%: αυτό σημαίνει ότι ένα στα τέσσερα άτομα που ανήκουν σε

κάποια μειονοτική ομάδα δήλωσαν ότι είχαν πέσει θύματα εγκληματικής ενέργειας τουλάχιστον μία φορά κατά τους 12 μήνες που προηγήθηκαν της έρευνας. Οι πιο «ορατές» μειονότητες – δηλαδή εκείνες που έχουν εμφανώς διαφορετική εμφάνιση από την πλειονότητα του πληθυσμού – αναφέρουν στην EU-MIDIS υψηλότερα, κατά μέσο όρο, ποσοστά θυματοποίησης σε σχέση με τις ομάδες μεταναστών ή μειονοτήτων που μοιάζουν στην εμφάνιση με την πλειονότητα του πληθυσμού. Τα αποτελέσματα, ωστόσο, δεν αναδεικνύουν τις σημαντικές διαφορές που παρατηρούνται ανάλογα με το κράτος μέλος της ΕΕ στο οποίο ζουν οι γενικές ομάδες ερωτηθέντων, όπως οι «Ρομά» και οι «υποσαχάριοι Αφρικανοί».

Making hate crime visible in the European Union: acknowledging victims' rights [Καθιστώντας ορατά τα εγκλήματα μίσους στην Ευρωπαϊκή Ένωση: η αναγνώριση των δικαιωμάτων των θυμάτων] (2012)

Φαινόμενα διακρίσεων και μισαλλοδοξίας συνεχίζουν να εκδηλώνονται στην Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ) παρά τις εντατικές προσπάθειες των κρατών μελών για την εξάλειψή τους, όπως δείχνουν οι έρευνες του FRA. Περιστατικά λεκτικής βίας, σωματικές επιθέσεις και δολοφονίες που έχουν ως αίτιο την προκατάληψη πλήττουν την κοινωνία της ΕΕ σε όλο το εύρος της πολυμορφίας της, από τις «ορατές» μειονότητες ως τα άτομα με αναπηρία. Τα άτομα που διαπράττουν τέτοια «εγκλήματα μίσους» – ένας ασαφής όρος για αυτή την ανησυχητική

πραγματικότητα – προέρχονται από όλο το φάσμα της κοινωνίας. Τα εγκλήματά τους προκαλούν απροσμέτρητη βλάβη στα θύματα, στις οικογένειες και στην κοινωνία εν γένει, γεγονός που καθιστά ακόμη πιο επείγουσα την ανάγκη εξεύρεσης τρόπων για την καλύτερη δυνατή αντιμετώπιση του φαινομένου. Η παρούσα έκθεση του FRA εκπονήθηκε με σκοπό να βοηθήσει την ΕΕ και τα κράτη μέλη της να καταπολεμήσουν αυτές τις παραβιάσεις θεμελιωδών δικαιωμάτων αφενός δίνοντας μεγαλύτερη δημοσιότητα στα περιστατικά αυτού του είδους και αφετέρου προσάγοντας τους δράστες ενώπιον της δικαιοσύνης. Αυτό προϋποθέτει ενθάρρυνση των θυμάτων και των μαρτύρων να προχωρούν σε καταγγελία αυτών των εγκλημάτων και ενίσχυση της εμπιστοσύνης τους στην ικανότητα του ποινικού συστήματος να τα αντιμετωπίζει με αποφασιστικό και αποτελεσματικό τρόπο.

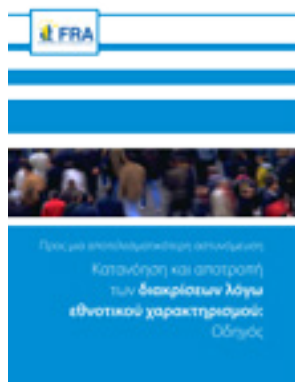
Έκθεση «Εστίαση στα δεδομένα» 4: Επιτόπια εξακρίβωση στοιχείων και μειονότητες (2010)

Η EU-MIDIS (European Union Minorities and Discrimination Survey - Έρευνα της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τις μειονότητες και τις διακρίσεις), η πρώτη έρευνα σε επίπεδο ΕΕ που απευθύνεται σε μετανάστες και εθνοτικές μειονότητες με θέμα τις διακρίσεις και τις εγκληματικές ενέργειες που βιώνουν στην καθημερινή τους ζωή διαπίστωσε ότι τα μέλη εθνοτικών μειονοτήτων υποβάλλονται σε επιτόπια εξακρίβωση στοιχείων συχνότερα από ό,τι άτομα από την πλειονότητα του πληθυσμού που ζουν στις ίδιες γειτονιές στο Βέλγιο, τη Γαλλία, τη Γερμανία,

την Ελλάδα, την Ισπανία και την Ουγγαρία. Τα μέλη μειονοτικών ομάδων που θεωρούν ότι υποβλήθηκαν σε επιτόπια εξακρίβωση στοιχείων από την αστυνομία λόγω της εθνοτικής ή μεταναστευτικής τους προέλευσης εμπιστεύονται λιγότερο την αστυνομία από ό,τι μέλη μειονοτικών ομάδων που υποβλήθηκαν σε επιτόπια εξακρίβωση στοιχείων από την αστυνομία και θεωρούν ότι το γεγονός αυτό δεν σχετίζεται με τη μειονοτική τους προέλευση.

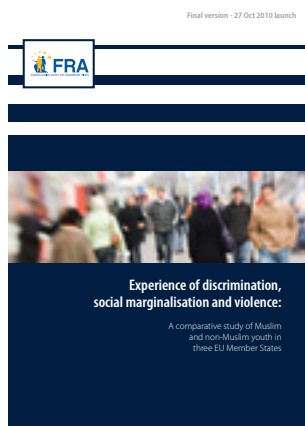
Προς μια αποτελεσματικότερη αστυνόμευση - Κατανόηση και αποτροπή των διακρίσεων λόγω εθνοτικού χαρακτηρισμού: Οδηγός (2010)

Όταν η απόφαση να υποβληθεί ένα άτομο σε επιτόπια εξακρίβωση στοιχείων υπαγορεύεται από κίνητρα που σχετίζονται αποκλειστικά ή κυρίως με τη φυλή, την εθνοτική καταγωγή ή τη θρησκεία του εν λόγω ατόμου, τότε συνιστά διάκριση λόγω εθνοτικού χαρακτηρισμού. Οι εν λόγω πρακτικές συμβάλλουν στην αποξένωση ορισμένων κοινοτήτων στην ΕΕ και, κατ' επέκταση, στη μη αποτελεσματική αστυνόμευση. Ο οδηγός του FRA έχει ως στόχο να συνδράμει την αστυνομία στην αντιμετώπιση και στην αποτροπή

των διακρίσεων λόγω εθνοτικού χαρακτηρισμού και εκπονήθηκε με σκοπό να χρησιμοποιηθεί ως εργαλείο αποτελεσματικότερης αστυνόμευσης.

Experiences of discrimination, social marginalisation and violence: A comparative study of Muslim and non-Muslim youth [Βίωση διακρίσεων, κοινωνικής περιθωριοποίησης και βίας: συγκριτική μελέτη σε νεαρούς μουσουλμάνους και μη μουσουλμάνους] (2010)

Η κοινωνική περιθωριοποίηση και οι διακρίσεις έχουν σοβαρές επιπτώσεις για κάθε κοινωνία - πρέπει αμφοτέρως να αντιμετωπίζονται ως προτεραιότητα, καθώς συνδέονται άμεσα με τη βίαιη συμπεριφορά στα νεαρά άτομα. Η παρούσα έρευνα διαπιστώνει μεγάλο βαθμό επικάλυψης σε τρία κράτη μέλη της ΕΕ, τη Γαλλία, την Ισπανία και το Ηνωμένο Βασίλειο, όσον αφορά τους παράγοντες που συσχετίζονται με βίαιες συμπεριφορές ή πράξεις βίας οι οποίες διαπράττονται από νεαρά άτομα. Τα κύρια

χαρακτηριστικά των ατόμων που εκδηλώνουν βίαιη συμπεριφορά είναι ότι ανήκουν στο ανδρικό φύλο, είναι μέλη νεανικής ομάδας/συμμορίας, έχουν υποστεί διακρίσεις και είναι κοινωνικά περιθωριοποιημένα - Αν συνεκτιμηθούν οι παράγοντες αυτοί, τότε το θρησκευτικό υπόβαθρο και/ή πεποιθήσεις δεν συσχετίζονται με τη βίαιη συμπεριφορά. Τα πορίσματα βασίστηκαν σε έρευνα, η οποία πραγματοποιήθηκε από τον FRA κατά τη διετία 2008/2009 σε 3000 παιδιά και εφήβους ηλικίας 12-18 ετών στη Γαλλία, το Ηνωμένο Βασίλειο και την Ισπανία - τρία κράτη μέλη τα οποία έχουν βιώσει τρομοκρατικές επιθέσεις συνδεδεμένες με τον ριζοσπαστικό ισλαμισμό ή κοινωνική αναταραχή υποκινούμενη από νεαρούς μεταναστεύουσες μουσουλμανικής κυρίως καταγωγής.

ΕΝΟΤΗΤΑ 1: ΒΑΣΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΩΝ ΑΝΘΡΩΠΙΝΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ

Εισαγωγή	25
Δραστηριότητα: Κατανοώντας τα βασικά στοιχεία των ανθρώπινων δικαιωμάτων	26
Φύλλο εργασίας – Βασικές ιδέες και έννοιες των ανθρώπινων δικαιωμάτων	28
Σημειώσεις για τον εκπαιδευτή	29
1. Τι είναι τα ανθρώπινα δικαιώματα;.....	29
2. Ποια είναι τα είδη των ανθρώπινων δικαιωμάτων;.....	30
3. Ποια είναι η λειτουργία των ανθρώπινων δικαιωμάτων;.....	31
4. Ποιες υποχρεώσεις απορρέουν από τα ανθρώπινα δικαιώματα;	32
5. Πού βρίσκουν έκφραση τα ανθρώπινα δικαιώματα στο δίκαιο και πώς παρακολουθείται η εφαρμογή τους;	35
Συμπληρωματικό υλικό	39

Βασικά στοιχεία των ανθρώπινων δικαιωμάτων

Εισαγωγή

Η παρούσα ενότητα παρουσιάζει τις γενικές έννοιες και χαρακτηριστικά των ανθρώπινων δικαιωμάτων, διερευνώντας τόσο τις ηθικές και ιστορικές ρίζες τους όσο και τη σύγχρονη μορφή και εφαρμογή τους. Εξετάζει τα νομικά μέσα και την ορολογία που βρίσκονται σε ισχύ καθώς και τους οργανισμούς και μηχανισμούς που προστατεύουν και προάγουν τα ανθρώπινα δικαιώματα.

Πραγματεύεται κεντρικές πτυχές των ανθρώπινων δικαιωμάτων, μεταξύ αυτών τη βασική κυρίαρχη αρχή της ανθρώπινης αξιοπρέπειας, και απαριθμεί τα συγκεκριμένα δικαιώματα που απορρέουν από αυτή. Εξηγεί τη διπλή υποχρέωση των κρατών να σέβονται και να προστατεύουν τα ανθρώπινα δικαιώματα: ο «σεβασμός» αντιπροσωπεύει μια αρνητική υποχρέωση για την αποφυγή πράξεων που θα περιόριζαν τα ανθρώπινα δικαιώματα· η δε «προστασία» αναφέρεται στη θετική υποχρέωση για ανάληψη δράσης με στόχο τη διασφάλιση της απόλαυσης των ανθρώπινων δικαιωμάτων.

Η δραστηριότητα έχει ως στόχο να λειτουργήσει ως έναυσμα για μια γενική συζήτηση σχετικά με τον ρόλο και τον σκοπό των ανθρώπινων δικαιωμάτων στις σύγχρονες κοινωνίες, πριν περάσουμε στις επόμενες ενότητες οι οποίες εστιάζουν σε επιμέρους πτυχές των ανθρώπινων δικαιωμάτων που παρουσιάζουν ειδικό ενδιαφέρον για την αστυνομία. Οι ερωτήσεις που τίθενται προς συζήτηση αρχίζουν με μια μη νομικίστικη προσέγγιση των ανθρώπινων δικαιωμάτων. Ακολουθούν ερωτήσεις που σχεδιάστηκαν με σκοπό να αποτελέσουν ερέθισμα για συζητήσεις σχετικά με την ανθρώπινη αξιοπρέπεια και τα συγκεκριμένα δικαιώματα, τον σκοπό των ανθρώπινων δικαιωμάτων και τις υποχρεώσεις που συνεπάγονται τα δικαιώματα αυτά.

Τα ερωτήματα εγείρουν θεμελιώδη ζητήματα σε σχέση με τις αρχές, την οργάνωση και τη λειτουργία της κοινωνίας και του κράτους και μπορούν να αποτελέσουν έναυσμα για μια ζωντανή συζήτηση.

Δραστηριότητα: Κατανοώντας τα βασικά στοιχεία των ανθρώπινων δικαιωμάτων

Σκοπός:

Η παρούσα δραστηριότητα έχει ως στόχο να διευρύνει την κατανόηση των βασικών στοιχείων των ανθρώπινων δικαιωμάτων, συμπεριλαμβανομένων των βασικών εννοιών και του τρόπου με τον οποίο λειτουργούν.

Στόχοι:

Γνώσεις

- κατανόηση της βασικής ιδέας και της λειτουργίας των ανθρώπινων δικαιωμάτων
- κατανόηση των βασικών εννοιών των ανθρώπινων δικαιωμάτων και των αντίστοιχων υποχρεώσεων
- βασικές γνώσεις για την εξέλιξη των ανθρώπινων δικαιωμάτων στο πέρασμα του χρόνου
- εξοικείωση με τα σημαντικότερα διεθνή έγγραφα για τα ανθρώπινα δικαιώματα και τα είδη μηχανισμών προστασίας

Νοοτροπία

- αναγνώριση της βασικής αξίας των ανθρώπινων δικαιωμάτων, συμπεριλαμβανομένης της νομικής και πολιτικής σημασίας τους, καθώς και του γεγονότος ότι αποτελούν τη βάση για μια ειρηνική κοινωνία και μια δίκαιη ζωή για όλους

Δεξιότητες

- προσδιορισμός των ανθρώπινων δικαιωμάτων που συνδέονται με το έργο της αστυνομίας

Τι θα χρειαστείτε:

- διάρκεια: 40-60 λεπτά
- υλικό:
 - φύλλο εργασίας με τις προς συζήτηση ερωτήσεις
 - προαιρετικά: παρουσιάσεις με Powerpoint και βιντεοπρόβλεψας (προτζέκτορας)
- χώρος: αίθουσα ολομέλειας και δύο αίθουσες για τις ομάδες εργασίας
- μέγεθος ομάδας: έως 20-25 άτομα

Περιγραφή δραστηριότητας: Κατανοώντας τα βασικά στοιχεία των ανθρώπινων δικαιωμάτων

- 1 Παρουσιάστε τον σκοπό και τους στόχους της δραστηριότητας.
- 2 Διανείμετε το Φύλλο εργασίας – Βασικές ιδέες και έννοιες των ανθρώπινων δικαιωμάτων.
- 3 Χωρίστε τους συμμετέχοντες σε ομάδες των 4-6 ατόμων και ζητήστε τους να αναπτύξουν μία ή δύο προτάσεις ανά ομάδα. Οι ομάδες έχουν στη διάθεσή τους 30-45 λεπτά, ανάλογα με τον αριθμό των προτάσεων που καλούνται να αναπτύξουν. Βεβαιωθείτε ότι κάθε ομάδα ορίζει έναν εισηγητή για την παρουσίαση των αποτελεσμάτων της εργασίας της στην ολομέλεια.
- 4 Απαντήστε στις απορίες που μπορεί να προκύψουν στη διάρκεια της ομαδικής εργασίας.
- 5 Ζητήστε από τις ομάδες να παρουσιάσουν την εργασία τους στην ολομέλεια.
- 6 Συζητήστε όλοι μαζί τα αποτελέσματα, εκφράζοντας τις σκέψεις σας σε σχέση με αυτά που μάθατε.
- 7 Συνοψίστε τα κύρια σημεία προσθέτοντας, αν χρειάζεται, ειδικά προσαρμοσμένες πληροφορίες, με βάση τα στοιχεία που περιέχονται στις Σημειώσεις για τον εκπαιδευτή.

Φύλλο εργασίας – Βασικές ιδέες και έννοιες των ανθρωπίνων δικαιωμάτων

Ερωτήσεις προς συζήτηση:

1. «Να συμπεριφέρεσαι στους άλλους όπως θα ήθελες να συμπεριφέρονται εκείνοι σε εσένα».

- Ποια είναι η σχέση ανάμεσα στον παραπάνω Χρυσό Κανόνα της ανθρωπίνης συμπεριφοράς και τα ανθρώπινα δικαιώματα; Πού διακρίνετε κοινά σημεία ή διαφορές;
- Πιστεύετε ότι τα ανθρώπινα δικαιώματα έχουν οικουμενική εφαρμογή;

2. «Η βασική ιδέα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων είναι απλή όσο και ισχυρή: όλοι οι άνθρωποι πρέπει να τυγχάνουν αξιοπρεπούς μεταχείρισης».

John Ruggie, ειδικός εισηγητής του ΟΗΕ για τις επιχειρήσεις και τα ανθρώπινα δικαιώματα, Κατευθυντήριες αρχές των Ηνωμένων Εθνών για τις επιχειρήσεις και τα ανθρώπινα δικαιώματα

- Συμφωνείτε με την παραπάνω πρόταση; Εξηγήστε τους λόγους της συμφωνίας ή της διαφωνίας σας.
- Έχετε υπόψη άλλες ρήσεις που εκφράζουν τη βασική ιδέα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων;

3. «Η αναγνώριση της αξιοπρέπειας, που είναι σύμφυτη σε όλα τα μέλη της ανθρωπίνης οικογένειας, καθώς και των ίσων και αναπαλλοτρίωτων δικαιωμάτων τους αποτελεί το θεμέλιο της ελευθερίας, της δικαιοσύνης και της ειρήνης στον κόσμο».

Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών, Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, 1948

- Συμφωνείτε με την παραπάνω πρόταση; Εξηγήστε τους λόγους της συμφωνίας ή της διαφωνίας σας.
- Μπορείτε να σκεφτείτε άλλα «θεμέλια» της ελευθερίας, της δικαιοσύνης και της ειρήνης;

4. «Ο σκοπός κάθε πολιτικής κοινότητας είναι η διατήρηση των अपαράγραπτων φυσικών δικαιωμάτων του ανθρώπου. Τα δικαιώματα αυτά είναι η ελευθερία, η ιδιοκτησία, η ασφάλεια και η αντίσταση στην καταπίεση».

Γαλλική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και του Πολίτη, άρθρο 2, 1789

- Έχει σήμερα νόημα μια τέτοια αντίληψη των σκοπών του κράτους;
- Μπορείτε να σκεφτείτε άλλους σκοπούς του κράτους;

5. «Σήμερα γίνεται πολύ κουβέντα για δικαιώματα. Οι άνθρωποι έχουν ξεχάσει τις υποχρεώσεις τους έναντι των συνανθρώπων τους και έναντι της κοινωνίας».

- Συμφωνείτε με την παραπάνω πρόταση; Εξηγήστε τους λόγους της συμφωνίας ή της διαφωνίας σας.
- Ποια είναι η σχέση μεταξύ δικαιωμάτων και υποχρεώσεων;

Σημειώσεις για τον εκπαιδευτή

Οι παρούσες Σημειώσεις για τον εκπαιδευτή παρέχουν χρήσιμες πληροφορίες για τη συμπλήρωση των ερωτήσεων του φύλλου εργασίας και την καθοδήγηση των εκπαιδευτικών συζητήσεων γύρω από τα βασικά στοιχεία των ανθρώπινων δικαιωμάτων, και διαρθρώνονται ως εξής:

1. Τι είναι τα ανθρώπινα δικαιώματα;
2. Ποια είναι τα είδη των ανθρώπινων δικαιωμάτων;
3. Ποια είναι η λειτουργία των ανθρώπινων δικαιωμάτων;
4. Ποιες υποχρεώσεις απορρέουν από τα ανθρώπινα δικαιώματα;
5. Πού βρίσκουν έκφραση τα ανθρώπινα δικαιώματα στο δίκαιο και πώς παρακολουθείται η εφαρμογή τους;

1. Τι είναι τα ανθρώπινα δικαιώματα;

Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου άρθρο 1

Όλοι οι άνθρωποι γεννιούνται ελεύθεροι και ίσοι στην αξιοπρέπεια και τα δικαιώματα. Είναι προικισμένοι με λογική και συνείδηση, και οφείλουν να συμπεριφέρονται μεταξύ τους με πνεύμα αδελφοσύνης.

Για πολλούς αιώνες, οι θεμελιώδεις αρχές που βρίσκονται στη βάση των ανθρώπινων δικαιωμάτων έχουν αποτελέσει αντικείμενο μελέτης από διάφορες φιλοσοφίες και θρησκείες σε όλο τον κόσμο. Ένα από τα κεντρικά φιλοσοφικά ερωτήματα που άπτονται των ανθρώπινων δικαιωμάτων είναι το εξής:

Πώς πρέπει να συμπεριφερόμαστε ο ένας στον άλλο;

Ο Χρυσός Κανόνας είναι μια πανάρχαιη ηθική αρχή που δίνει απάντηση σε αυτό το ερώτημα και αποτελεί οδηγό για τη συμπεριφορά των ανθρώπων: «Να συμπεριφέρεσαι στους άλλους όπως θα ήθελες να συμπεριφέρονται εκείνοι σε εσένα». Διαφορετικές διατυπώσεις του Χρυσού Κανόνα απαντώνται στις μεγαλύτερες θρησκείες και ηθικά συστήματα παγκοσμίως.

Τα ανθρώπινα δικαιώματα είναι, από πολλές απόψεις, η σύγχρονη, πιο αναλυτική διατύπωση του Χρυσού Κανόνα. Οι αρχές των ανθρώπινων δικαιωμάτων βασίζονται στην ιδέα ότι όλοι οι άνθρωποι έχουν εγγενώς αξιοπρέπεια. Συνεπώς, πρέπει όλοι να αποφεύγουμε την προσβολή αυτής της αξιοπρέπειας. Επίσης, πρέπει όλοι να ενεργούμε με σκοπό την προστασία της ανθρώπινης αξιοπρέπειας των άλλων όσο και της δικής μας. Εκτός από την αξιοπρέπεια, τα ανθρώπινα δικαιώματα εμπεριέχουν επίσης τις αρχές της ελευθερίας, της δικαιοσύνης, της ισότητας και της αλληλεγγύης.

Χρήσιμη συμβουλή: Αξιοποιήστε τον Χρυσό Κανόνα

Η συζήτηση γύρω από τον Χρυσό Κανόνα στο πλαίσιο των ανθρώπινων δικαιωμάτων ενδέχεται να θίξει ευαίσθητα ζητήματα και να εγείρει ερωτήματα που είναι δύσκολο να απαντηθούν, ιδίως σε σχέση με τη θρησκεία. Προσπαθήστε να προβλέψετε και προετοιμαστείτε για τέτοια σχόλια και ερωτήσεις ώστε να μπορείτε να τα αντιμετωπίσετε με ψυχραιμία και επαγγελματισμό.

2. Ποια είναι τα είδη των ανθρώπινων δικαιωμάτων;

Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου Προοίμιο

[...] η αναγνώριση της αξιοπρέπειας, που είναι σύμφυτη σε όλα τα μέλη της ανθρώπινης οικογένειας, καθώς και των ίσων και αναπαλλοτρίωτων δικαιωμάτων τους αποτελεί το θεμέλιο της ελευθερίας, της δικαιοσύνης και της ειρήνης στον κόσμο.

Τα ανθρώπινα δικαιώματα βρίσκουν έκφραση μέσα από αξίες, νόμους και πολιτικές. Η ανθρώπινη αξιοπρέπεια, η ελευθερία, η ισότητα και η αλληλεγγύη είναι έννοιες που αποτελούν το θεμέλιο των ανθρώπινων δικαιωμάτων (Άρθρο 1 της Οικουμενικής Διακήρυξης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου). Αυτές οι γενικές έννοιες εξειδικεύονται σε μια σειρά επιμέρους ανθρώπινων δικαιωμάτων τα οποία κατοχυρώνονται στα εθνικά συντάγματα και στα περιφερειακά και διεθνή κείμενα για τα ανθρώπινα δικαιώματα.

Τα ανθρώπινα δικαιώματα καλύπτουν πολλούς τομείς της ζωής και συχνά ομαδοποιούνται ως εξής:

Ατομικά και πολιτικά δικαιώματα

- δικαίωμα στη ζωή
- απαγόρευση των βασανιστηρίων
- απαγόρευση της δουλείας
- δικαίωμα στην προσωπική ελευθερία και ασφάλεια
- δικαίωμα σε δίκαιη δίκη
- δικαίωμα σεβασμού της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής
- ελευθερία της σκέψης, της συνείδησης και της θρησκείας
- ελευθερία της έκφρασης
- ελευθερία του συνέρχεσθαι και του συνεταιρίζεσθαι
- ελευθερία της μετακίνησης
- δικαίωμα ψήφου
- ισότιμη πρόσβαση στις δημόσιες υπηρεσίες
- δικαίωμα ίδρυσης πολιτικού κόμματος
- δικαίωμα αναφοράς
- δικαίωμα στην ιδιοκτησία (θεωρείται επίσης εν μέρει οικονομικό και κοινωνικό δικαίωμα)

Οικονομικά, κοινωνικά και μορφωτικά δικαιώματα

- δικαίωμα στην εργασία και στην ελεύθερη επιλογή απασχόλησης
- δικαίωμα σε δίκαιους και ευνοϊκούς όρους εργασίας
- δικαίωμα στη σύσταση συνδικάτων
- δικαίωμα στην κοινωνική ασφάλιση
- δικαίωμα σε ένα ανεκτό επίπεδο διαβίωσης
- δικαίωμα στην υγεία
- δικαίωμα στη μόρφωση
- δικαίωμα συμμετοχής στην πολιτιστική ζωή και απόλαυσης των επιτευγμάτων της επιστημονικής πρόοδου

Δικαιώματα αλληλεγγύης/Συλλογικά δικαιώματα

- δικαιώματα αυτοπροσδιορισμού των λαών
- δικαιώματα των μειονοτήτων και των αυτόχθονων πληθυσμών
- δικαίωμα στην ανάπτυξη

Ισότητα και απαγόρευση των διακρίσεων

- το δικαίωμα στην ισότητα και την απαγόρευση των διακρίσεων είναι αφενός ένα ουσιαστικό δικαίωμα και αφετέρου μια αρχή βάσει της οποίας όλα τα ανθρώπινα δικαιώματα πρέπει να διασφαλίζονται χωρίς διακρίσεις.

Χρήσιμη συμβουλή: Παρουσιάστε τα ανθρώπινα δικαιώματα σε όλο το εύρος τους

Κατά τη συζήτηση των διαφόρων κατηγοριών ανθρωπίνων δικαιωμάτων, είναι χρήσιμο να παρουσιάσετε όλο το εύρος των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Έχοντας μπροστά τους την πλήρη εικόνα, οι συμμετέχοντες μπορεί να κατανοήσουν καλύτερα πώς ορισμένα δικαιώματα, όπως τα οικονομικά και κοινωνικά δικαιώματα, αφορούν και τους ίδιους ως κατόχους δικαιωμάτων. Θα αναδειχθεί επίσης το γεγονός ότι, ενώ τα ανθρώπινα δικαιώματα αποτελούν πυλώνα της σύγχρονης κοινωνίας, κάποιες περιθωριοποιημένες ομάδες δεν απολαμβάνουν ακόμη τα ανθρώπινα δικαιώματα στο σύνολό τους.

3. Ποια είναι η λειτουργία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων;

«Η βασική ιδέα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων είναι απλή όσο και ισχυρή: όλοι οι άνθρωποι πρέπει να τυγχάνουν αξιοπρεπούς μεταχείρισης».

John Ruggie, ειδικός εισηγητής του ΟΗΕ για τις επιχειρήσεις και τα ανθρώπινα δικαιώματα, UN Doc A/HRC, Κατευθυντήριες αρχές των Ηνωμένων Εθνών για τις επιχειρήσεις και τα ανθρώπινα δικαιώματα

«Τα ανθρώπινα δικαιώματα είναι τα θεμελιώδη εκείνα δικαιώματα που παρέχουν στους ανθρώπους τη δυνατότητα να διαμορφώσουν τη ζωή τους σύμφωνα με τις αρχές της ελευθερίας, της ισότητας και του σεβασμού της ανθρωπίνης αξιοπρέπειας».

Manfred Nowak, πρώην ειδικός εισηγητής του ΟΗΕ για τα βασανιστήρια (2003), Introduction to the International Human Rights Regime [Εισαγωγή στο διεθνές καθεστώς των ανθρωπίνων δικαιωμάτων], Leiden, Boston, Martinus Nijhoff Publishers, σ. 1

Τα ανθρώπινα δικαιώματα, από τα οποία απορρέουν δικαιώματα αλλά και υποχρεώσεις, δημιουργούν ένα περιβάλλον στο οποίο όλοι οι άνθρωποι μπορούν να ζουν με αξιοπρέπεια. Τα ανθρώπινα δικαιώματα συνεπάγονται διαφορετικά δικαιώματα και υποχρεώσεις για τα άτομα και για τα κράτη.

Για τα άτομα, τα ανθρώπινα δικαιώματα:

- συμβάλλουν στη διαμόρφωση των συνθηκών για την ικανοποίηση των θεμελιωδών αναγκών τους·
- εγγυώνται τις βασικές ανθρωπίνες αξίες όπως είναι η ζωή, η σωματική και ψυχική ακεραιότητα, η ελευθερία, η ασφάλεια, η αξιοπρέπεια και η ισότιμη μεταχείριση σε περίπτωση κακοποίησης από το κράτος ή κακοποίησης από άλλα άτομα·
- προστατεύουν και συμβάλλουν στην άρση του αποκλεισμού και της περιθωριοποίησης μέσω της πρόσβασης σε κοινωνικές υπηρεσίες, όπως η εκπαίδευση και η ιατρική περίθαλψη·
- παρέχουν έναν μηχανισμό στάθμισης και ένα εργαλείο επίλυσης διαφορών σε περίπτωση σύγκρουσης σύννομων συμφερόντων (τα δικαιώματα και η ελευθερία του ενός σταματούν εκεί που αρχίζουν τα δικαιώματα και η ελευθερία του άλλου)·
- βοηθούν τους ανθρώπους να καταλήγουν σε συγκεκριμένες νομικές και ηθικές αποφάσεις σε σχέση με δύσκολες πραγματικές καταστάσεις.

Για τα κράτη, τα ανθρώπινα δικαιώματα:

- ρυθμίζουν την αλληλεπίδραση των κρατών και των κοινωνιών με τα άτομα παρέχοντας τους θεμελιώδεις κανόνες για τον τρόπο με τον οποίο πρέπει να λειτουργούν τα κράτη και οι κοινωνίες·
- προσδιορίζουν τις υποχρεώσεις του κράτους να σέβεται και να προστατεύει τους πολίτες·
- λειτουργούν ως οδηγοί για τα κράτη στη θέσπιση νόμων που ρυθμίζουν την ατομική και συλλογική δράση και στην εγκαθίδρυση των σχετικών, αμερόληπτων οργάνων απονομής δικαιοσύνης για την επίλυση των (νομικών) αντιδικιών και την εφαρμογή των νόμων·
- αποτελούν θεμέλιο για την ελευθερία, τη δικαιοσύνη και την ειρήνη στην κοινωνία.

Για τους αστυνομικούς, τα ανθρώπινα δικαιώματα:

- βοηθούν τους αστυνομικούς να αποφασίζουν τι είναι επιτρεπτό και τι απαγορεύεται·
- βοηθούν στη διαμόρφωση οργανωτικών δομών εσωτερικής αστυνόμευσης·
- καθορίζουν τα καθήκοντα των αστυνομικών υπό την ιδιότητά τους ως εκπροσώπων του κράτους, να σέβονται και να προστατεύουν τους πολίτες·
- εγγυώνται τις βασικές ανθρώπινες αξίες για τους αστυνομικούς που έχουν και εκείνοι δικαιώματα.

Για την πλήρη υλοποίηση των ανθρώπινων δικαιωμάτων, τα άτομα πρέπει να σέβονται τα δικαιώματα και τα κράτη έχουν την υποχρέωση αφενός να σέβονται και αφετέρου να προστατεύουν τα δικαιώματα. Οι υποχρεώσεις του σεβασμού και της προστασίας κατέχουν θεμελιώδη θέση στο σύστημα των ανθρώπινων δικαιωμάτων.

Χρήσιμη συμβουλή: Αντιμετωπίστε τις ερωτήσεις και τα ζητήματα που μπορεί να προκύψουν

- Τι είναι η αξιοπρέπεια;
- Παραδείγματα καταστάσεων στις οποίες είναι/δεν είναι εύκολο να μεταχειριστούμε κάποιον με αξιοπρέπεια.
- Παράγοντες που ενισχύουν ή προσβάλλουν την αξιοπρέπεια
- Δίνουν τα ανθρώπινα δικαιώματα απάντηση στο πανάρχαιο ερώτημα σχετικά με το πώς πρέπει να συμπεριφερόμαστε ο ένας στον άλλο;
- «Τα ανθρώπινα δικαιώματα είναι γέννημα του δυτικού πολιτισμού. Οι άλλοι πολιτισμοί έχουν άλλες αξίες. Δεν πρέπει να επιβάλλουμε τη δική μας αντίληψη στους άλλους».
- Ποιες είναι οι βασικές ανθρώπινες ανάγκες;
- Ποιος είναι ο ρόλος του κράτους;
- «Αν ένα άτομο δεν έχει εκπληρώσει τις υποχρεώσεις του/της έναντι της κοινωνίας, γιατί – ως ανταπόδοση – να μην του/της αφαιρεθούν τα δικαιώματά του/της;»

4. Ποιες υποχρεώσεις απορρέουν από τα ανθρώπινα δικαιώματα;

Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης άρθρο 1

Η ανθρώπινη αξιοπρέπεια είναι απαραβίαστη. Πρέπει να είναι σεβαστή και να προστατεύεται.

Υποχρεώσεις του ατόμου

Οι άνθρωποι πρέπει να σέβονται ο ένας τα δικαιώματα του άλλου. Η ελευθερία και τα δικαιώματα ενός ατόμου σταματούν εκεί που αρχίζουν η ελευθερία και τα δικαιώματα των άλλων. Όλα τα ανθρώπινα δικαιώματα, ανεξαρτήτως κατηγορίας, είναι αδιαίρετα και αλληλένδετα, πράγμα που σημαίνει ότι η υλοποίηση ενός δικαιώματος αποτελεί ουσιαστική προϋπόθεση, ή συντελεί στην, υλοποίηση των άλλων δικαιωμάτων. Η αρχή αυτή ισχύει και για τις υποχρεώσεις του κράτους.

Υποχρεώσεις του κράτους

Τα κράτη οφείλουν αφενός να απέχουν από τον αδικαιολόγητο περιορισμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων (υποχρέωση σεβασμού) και αφετέρου να ενεργούν με στόχο την εγγύηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων (υποχρέωση προστασίας). Οι άνθρωποι είναι κάτοχοι δικαιωμάτων και το κράτος, με τους τρεις βραχίονες της δικαστικής, της εκτελεστικής και της νομοθετικής εξουσίας, επωμίζεται τα καθήκοντα που απορρέουν από αυτά. Χωρίς τις υποχρεώσεις του σεβασμού και της προστασίας, τα δικαιώματα που απαριθμούνται στις Σημειώσεις για τον εκπαιδευτή της παρούσας ενότητας δεν θα είχαν νόημα.

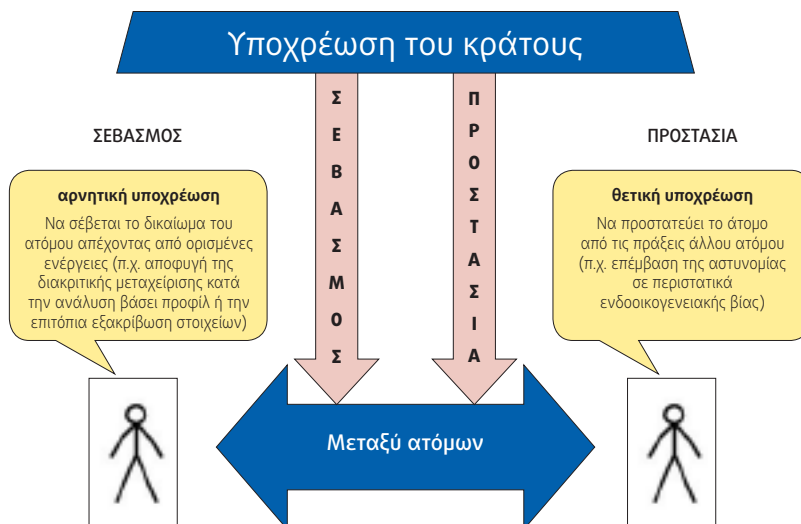
Όλες οι κρατικές εξουσίες δεσμεύονται από αυτές τις δύο βασικές υποχρεώσεις:*

- **Υποχρέωση σεβασμού:** Το κράτος πρέπει να απέχει από έκνομες και δυσανάλογες ενέργειες. Οι αδικαιολόγητες παρεμβάσεις στα ανθρώπινα δικαιώματα συνιστούν παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.
- **Υποχρέωση προστασίας:** Το κράτος οφείλει να ενεργεί σε διοικητικό, νομοθετικό και/ή δικαστικό επίπεδο με σκοπό την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων προκειμένου να διασφαλίζει ότι οι πολίτες απολαμβάνουν πλήρως τα δικαιώματά τους. Η μη λήψη των ενδεδειγμένων μέτρων συνιστά παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

*Σημείωση: Το σύστημα ανθρωπίνων δικαιωμάτων του ΟΗΕ επεξεργάστηκε το λεγόμενο τρίπτυχο υποχρεώσεων του σεβασμού, της προστασίας και της εκπλήρωσης. Για λόγους απλοποίησης, το σύστημα αυτό δεν χρησιμοποιείται εδώ στο πλαίσιο της αστυνόμευσης.

Υποχρεώσεις της αστυνομίας

Οι υποχρεώσεις του σεβασμού και της προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων εκτείνονται και στους αστυνομικούς αφού η αστυνομία είναι αρχή που διορίζεται από το κράτος.

Η υποχρέωση των αστυνομικών να σέβονται τα ανθρώπινα δικαιώματα

Η αστυνομία έχει υποχρέωση να σέβεται τα ανθρώπινα δικαιώματα. Αυτό σημαίνει ότι οι αστυνομικοί δεν πρέπει αυθαίρετα, ή χωρίς λόγο, να παρεμβαίνουν στα ανθρώπινα δικαιώματα των ατόμων.

Σεβασμός των ανθρώπινων δικαιωμάτων: αναγκαιότητα και αναλογικότητα

Όταν ένας αστυνομικός συλλαμβάνει έναν ύποπτο, παρεμβαίνει στο δικαίωμα του υπόπτου στην προσωπική ελευθερία και ασφάλεια το οποίο κατοχυρώνεται με το άρθρο 5 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΣΔΑ). Η παρέμβαση στο συγκεκριμένο ανθρώπινο δικαίωμα μπορεί να δικαιολογείται για λόγους προστασίας των άλλων ή επιβολής του νόμου. Αν, όμως, ο αστυνομικός ενεργήσει χωρίς να υπάρχει δικαιολογημένη νομική βάση ή θεμιτός σκοπός, ή αν δεν σεβαστεί τις αρχές της αναγκαιότητας και της αναλογικότητας, τότε παραβιάζει το ανθρώπινο δικαίωμα του υπόπτου στην ελευθερία δυνάμει του εν λόγω άρθρου.

Πίνακας 1.1: Υποχρέωση σεβασμού: παραδείγματα σε σχέση με την αστυνόμευση

Ανθρώπινα δικαιώματα και η αντίστοιχη υποχρέωση σεβασμού	
Για το δικαίωμα στον/η(ν)...	Η αστυνομία πρέπει να απέχει από τη(ν)...
Ζωή	• χρήση υπερβολικής θανάσιμης βίας
Απαγόρευση βασανιστηρίων και άλλων μορφών κακομεταχείρισης	• χρήση βίας κατά την υποβολή ερωτήσεων • χρήση υπερβολικής βίας εάν υπάρξει αντίσταση
Προσωπική ελευθερία και ασφάλεια	• σύλληψη ή κράτηση ατόμου χωρίς νομικό έρεισμα
Σεβασμός της ιδιωτικής ζωής	• εισβολή σε ιδιωτική κατοικία χωρίς νομιμοποίηση, π.χ. ένταλμα σύλληψης
Ειρηνική συνάθροιση	• απαγόρευση συνάθροισης χωρίς νομιμοποίηση • χρήση υπερβολικής βίας κατά τη διαχείριση και/ή διάλυση μιας διαδήλωσης

Πηγή: FRA, 2013

Η υποχρέωση των αστυνομικών να προστατεύουν τα ανθρώπινα δικαιώματα

Οι αστυνομικοί έχουν επίσης υποχρέωση να προστατεύουν τα ανθρώπινα δικαιώματα, γεγονός που απαιτεί τη λήψη συγκεκριμένων μέτρων σε οργανωτικό και επιχειρησιακό επίπεδο για τη διασφάλιση της απόλαυσης των ανθρώπινων δικαιωμάτων. Αυτό συνεπάγεται την υποχρέωση να προστατεύουν τα ανθρώπινα δικαιώματα έναντι κάθε απειλής, εκτός των άλλων και στις σχέσεις μεταξύ των ατόμων, στο λεγόμενο «οριζόντιο» επίπεδο. Στα περιστατικά ενδοοικογενειακής βίας, π.χ., η αστυνομία οφείλει να παρεμβαίνει υπέρ του θύματος λαμβάνοντας συγκεκριμένα μέτρα για την προστασία του δικαιώματός του στη ζωή και του δικαιώματός του στη σωματική ακεραιότητα και την ασφάλεια. Αν η αστυνομία δεν προστατεύσει ένα άτομο που βρίσκεται σε κίνδυνο χωρίς ικανοποιητική αιτιολογία, αυτή η παράλειψη συνιστά παραβίαση ανθρώπινων δικαιωμάτων. Η εν λόγω υποχρέωση συνεπάγεται επίσης ότι η αστυνομία οφείλει να διερευνά σε βάθος κάθε καταγγελία περί παραβίασης του δικαιώματος στη ζωή ή του δικαιώματος στη σωματική ακεραιότητα, όποιος και αν είναι ο δράστης.

Πίνακας 1.2: Υποχρέωση προστασίας: παραδείγματα σε σχέση με την αστυνόμευση

Ανθρώπινα δικαιώματα και η αντίστοιχη υποχρέωση προστασίας	
Για το δικαίωμα στη(ν)...	Η αστυνομία οφείλει να...
Ζωή	• λαμβάνει τα ενδεδειγμένα μέτρα σε περίπτωση βάσιμης απειλής κατά της ζωής και της σωματικής ακεραιότητας
Απαγόρευση βασανιστηρίων και άλλων μορφών κακομεταχείρισης	• λαμβάνει τα ενδεδειγμένα μέτρα σε περιπτώσεις ενδοοικογενειακής βίας
Προσωπική ελευθερία Δίκαιη δίκη	• ενημερώνει τον κρατούμενο για τους λόγους της σύλληψής του και για τις κατηγορίες που τον/την βαρύνουν
Ειρηνική συνάθροιση	• προβαίνει σε οργανωτικό σχεδιασμό και λαμβάνει επαρκή επιχειρησιακά μέτρα με στόχο την προστασία των ειρηνικών διαδηλωτών από επιθέσεις τρίτων
Πραγματική προσφυγή	• διερευνά άμεσα και αμερόληπτα ισχυρισμούς για παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων

Πηγή: FRA, 2013

Σε αναλογία με την κατά παράδοση μεγαλύτερη έμφαση στα ατομικά και πολιτικά δικαιώματα, οι πολίτες είναι πολύ πιο συνειδητοποιημένοι όσον αφορά την αρνητική υποχρέωση του κράτους να σέβεται τα ανθρώπινα δικαιώματα – περιορισμός της κρατικής δράσης, έλεγχος των κρατικών εξουσιών, μη παρέμβαση – παρά τη θετική υποχρέωσή του να τα προστατεύει.

5. Πού βρίσκουν έκφραση τα ανθρώπινα δικαιώματα στο δίκαιο και πώς παρακολουθείται η εφαρμογή τους;

«Οι Εθνικοί Θεσμοί Ανθρώπινων Δικαιωμάτων (ΕΘΑΔ) διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στην αρχιτεκτονική των ανθρωπίνων δικαιωμάτων σε εθνικό επίπεδο, π.χ., μέσα από την παρακολούθηση της συμμόρφωσης, τη διεξαγωγή ερευνών, τη θέσπιση προληπτικών μέτρων και την ευαισθητοποίηση».

FRA (2010), National Human Rights Institutions in the EU Member States: Strengthening the fundamental rights architecture in the EU I [Εθνικοί Θεσμοί Ανθρώπινων Δικαιωμάτων στα κράτη μέλη της ΕΕ: ενισχύοντας την αρχιτεκτονική στον τομέα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην ΕΕ], Λουξεμβούργο, Υπηρεσία Εκδόσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Υπηρεσία Εκδόσεων), σ. 7.

«Οι ΕΘΑΔ λειτουργούν επίσης ως σημεία επαφής στο εσωτερικό των χωρών, φέρνοντας σε επαφή τους ενδιαφερόμενους, π.χ. τις κρατικές υπηρεσίες με την κοινωνία των πολιτών. Συμβάλλοντας σε αυτές τις επαφές, οι ΕΘΑΔ συμβάλλουν στη μείωση του «χάσματος υλοποίησης» μεταξύ των διεθνών προτύπων και των συγκεκριμένων μέτρων. Οι ΕΘΑΔ βοηθούν επίσης να διασφαλιστεί ότι ο αδιαίρετος και αλληλένδετος χαρακτήρας του πλήρους φάσματος των ανθρωπίνων δικαιωμάτων έχει ουσιαστική ισχύ».

FRA (2010), National Human Rights Institutions in the EU Member States: Strengthening the fundamental rights architecture in the EU I [Εθνικοί Θεσμοί Ανθρώπινων Δικαιωμάτων στα κράτη μέλη της ΕΕ: ενισχύοντας την αρχιτεκτονική στον τομέα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην ΕΕ], Υπηρεσία Εκδόσεων, σ. 8.

Το δίκαιο διαδραματίζει θεμελιώδη ρόλο στον τομέα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Τα ανθρώπινα δικαιώματα κατοχυρώθηκαν αρχικά σε εθνικό επίπεδο, και μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο συμπεριλαμβάνονται συστηματικά στο διεθνές δίκαιο. Οι διεθνείς συνθήκες για τα ανθρώπινα δικαιώματα περιλαμβάνουν συνήθως ένα άρθρο το οποίο καθορίζει τις υποχρεώσεις των κρατών σε

σχέση με τα ανθρώπινα δικαιώματα. Η νομολογία των διεθνών φορέων για τα ανθρώπινα δικαιώματα, συμπεριλαμβανομένου του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΔΔΑ), συνέβαλε στη συγκεκριμενοποίηση αυτών των δικαιωμάτων. Μέσω της εργασίας που επιτελέστηκε σε επίπεδο Ηνωμένων Εθνών και σε περιφερειακό επίπεδο, υπάρχει σήμερα μια ολοκληρωμένη δέσμη διεθνών προτύπων για τα ανθρώπινα δικαιώματα με εφαρμογή σε πολλούς τομείς της ζωής μας.

Τα πρότυπα για τα ανθρώπινα δικαιώματα σε περιφερειακό ευρωπαϊκό επίπεδο είναι ιδιαίτερα συναφή με το αντικείμενο της παρούσας ενότητας. Σε αυτά συγκαταλέγονται τόσο οι συνθήκες του ΟΗΕ όσο και οι ευρωπαϊκές συνθήκες, που συνυπάρχουν και έχουν ισότιμη ισχύ στα ευρωπαϊκά κράτη που τις έχουν κυρώσει. Σύμφωνα με μια γενικά αποδεκτή αρχή του διεθνούς δικαίου, όταν στην ίδια κατάσταση έχουν εφαρμογή περισσότεροι κανόνες, υπερισχύουν οι πιο ευνοϊκοί κανόνες για το άτομο.

Ακολουθούν δύο κατάλογοι με διεθνείς συνθήκες και άλλα κείμενα τα οποία περιέχουν πρότυπα για τα ανθρώπινα δικαιώματα. Ο πρώτος κατάλογος είναι γενικού χαρακτήρα ενώ ο δεύτερος έχει μεγαλύτερη συνάφεια με την αστυνομία:

Συναφή διεθνή κείμενα στον τομέα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων – γενικού χαρακτήρα

- Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (1948)
- Διεθνής Σύμβαση για την Κατάργηση Κάθε Μορφής Φυλετικών Διακρίσεων (1965)
- Διεθνές Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα (1966)
- Διεθνές Σύμφωνο για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Μορφωτικά Δικαιώματα (1966)
- Σύμβαση του ΟΗΕ για την εξάλειψη όλων των μορφών διακρίσεων κατά των γυναικών (1979)
- Σύμβαση του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα του Παιδιού (1989)
- Σύμβαση του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία (2006)
- Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (1950)
- Ευρωπαϊκός Κοινωνικός Χάρτης (1961)
- Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (2000)

Συναφή διεθνή κείμενα στον τομέα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων – ειδικού ενδιαφέροντος για την αστυνομία

- Σύμβαση του ΟΗΕ κατά των βασανιστηρίων και άλλων τρόπων σκληρής, απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης ή τιμωρίας (1984)
- Προαιρετικό Πρωτόκολλο στη Σύμβαση του ΟΗΕ κατά των βασανιστηρίων και άλλων τρόπων σκληρής, απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης ή τιμωρίας (2002)
- Διεθνής Σύμβαση για την προστασία όλων των προσώπων από αναγκαστική εξαφάνιση (2006)
- Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την πρόληψη των βασανιστηρίων και της απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης ή τιμωρίας (1987)
- Κώδικας συμπεριφοράς για τους υπαλλήλους επιβολής του νόμου του ΟΗΕ (1979)

- Διακήρυξη Βασικών Αρχών Δικαιοσύνης για τα Θύματα του Εγκλήματος και της Κατάχρησης Εξουσίας του ΟΗΕ (1985)
- Βασικές αρχές για τη χρήση βίας και πυροβόλων όπλων από υπαλλήλους επιβολής του νόμου (1990)
- Διακήρυξη κανόνων δεοντολογίας για την αστυνομία του Συμβουλίου της Ευρώπης (1979)
- Ευρωπαϊκός κώδικας αστυνομικής δεοντολογίας του Συμβουλίου της Ευρώπης (2001)

Μηχανισμοί προστασίας των ανθρώπινων δικαιωμάτων

Υπάρχουν θεσμοθετημένοι μηχανισμοί σε εθνικό, ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο με αρμοδιότητες παρακολούθησης και κανονιστικής ρύθμισης των ανθρώπινων δικαιωμάτων.

Η προστασία των ανθρώπινων δικαιωμάτων αρχίζει σε εθνικό επίπεδο. Οι διεθνείς μηχανισμοί προστασίας αναλαμβάνουν δράση μόνον όταν τα εθνικά συστήματα δεν λειτουργούν σωστά ή δεν αποκαθιστούν τις παραβιάσεις των ανθρώπινων δικαιωμάτων.

Υπάρχουν επίσης διεθνείς μηχανισμοί για την προαγωγή και προστασία των ανθρώπινων δικαιωμάτων. Οι μηχανισμοί αυτοί ασκούν αυξανόμενη επιρροή στους νόμους και στις πρακτικές εντός των κρατών. Η νομολογία και οι συστάσεις τους προκάλεσαν, σε πολλές ευρωπαϊκές χώρες, νομοθετικές και θεσμικές μεταρρυθμίσεις, συμπεριλαμβανομένων μεταρρυθμίσεων στο εσωτερικό της αστυνομίας.

Υπάρχουν επίσης μηχανισμοί σε παγκόσμιο επίπεδο όπως η Παγκόσμια Περιοδική Επισκόπηση, στο πλαίσιο της οποίας το Συμβούλιο Ανθρώπινων Δικαιωμάτων του ΟΗΕ αξιολογεί ανά τετραετία την τήρηση των ανθρώπινων δικαιωμάτων σε κάθε κράτος μέλος του ΟΗΕ.

Στη συνέχεια απαριθμούνται οι μηχανισμοί προστασίας των ανθρώπινων δικαιωμάτων σε εθνικό, ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο, συμπεριλαμβανομένων των φορέων στον τομέα της αστυνόμευσης:

Μηχανισμοί προστασίας των ανθρώπινων δικαιωμάτων σε εθνικό επίπεδο

- Αστυνομία: για τον ειδικό ρόλο της, βλέπε ενότητα 2
- Δικαστήρια, συμπεριλαμβανομένων των συνταγματικών δικαστηρίων
- Διαμεσολαβητές ή εθνικές επιτροπές δικαιωμάτων του ανθρώπου
- Κοινοβούλιο, συμπεριλαμβανομένων των κοινοβουλευτικών σωμάτων με ειδική αρμοδιότητα την παρακολούθηση των ανθρώπινων δικαιωμάτων
- Μηχανισμοί παρακολούθησης των τόπων κράτησης, συμπεριλαμβανομένων των εθνικών μηχανισμών πρόληψης στο πλαίσιο του Προαιρετικού Πρωτοκόλλου στη Σύμβαση του ΟΗΕ κατά των βασανιστηρίων και άλλων τρόπων σκληρής, απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης ή τιμωρίας
- Εθνικοί φορείς για την ισότητα και την απαγόρευση των διακρίσεων
- Μη κυβερνητικές οργανώσεις
- Μέσα μαζικής ενημέρωσης
- Συνδικαλιστικές ενώσεις
- Επαγγελματικές ομάδες

Μηχανισμοί προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων σε ευρωπαϊκό επίπεδο

- Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΔΕΕ)
- Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΔΔΑ)
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή για την Πρόληψη των Βασανιστηρίων (ΕΠΒ) του Συμβουλίου της Ευρώπης
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή κατά του Ρατσισμού και της Μισαλλοδοξίας (ECRI)
- Μη κυβερνητικές οργανώσεις

Μηχανισμοί προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων σε διεθνές επίπεδο

- Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του ΟΗΕ
- Συμβούλιο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του ΟΗΕ
- Επιτροπή κατά των Βασανιστηρίων
- Υποεπιτροπή για την Πρόληψη των Βασανιστηρίων
- Εθνικοί μηχανισμοί πρόληψης
- Επιτροπή για την Εξάλειψη των Φυλετικών Διακρίσεων
- Επιτροπή για την Εξάλειψη των Διακρίσεων κατά των Γυναικών
- Μη κυβερνητικές οργανώσεις

Ευρωπαϊκοί φορείς στον τομέα της αστυνόμευσης

- Ευρωπαϊκή Μονάδα Δικαστικής Συνεργασίας (Eurojust)
- Ευρωπαϊκός Οργανισμός για τη διαχείριση της επιχειρησιακής συνεργασίας στα εξωτερικά σύνορα των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης (FRONTEX)
- Ευρωπαϊκή Αστυνομική Ακαδημία (CEPOL)
- Ευρωπαϊκή Αστυνομική Υπηρεσία (Ευρωπόλ)

Συμπληρωματικό υλικό

Το παρόν κεφάλαιο διερευνά τις φιλοσοφικές ρίζες και την εξέλιξη των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και στη συνέχεια παρέχει περισσότερες πληροφορίες σχετικά με τους υφιστάμενους μηχανισμούς προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Αρχικά παρατίθενται πρόσθετα στοιχεία σχετικά με τον Χρυσό Κανόνα ο οποίος αναφέρθηκε στις Σημειώσεις για τον εκπαιδευτή της παρούσας ενότητας, ενώ ακολούθως περιγράφεται η εξέλιξη των ανθρωπίνων δικαιωμάτων από τις απαρχές τους με τον Ευρωπαϊκό Διαφωτισμό ως τις πιο πρόσφατες εξελίξεις. Τέλος, αναλύεται ένα από τα πιο αμφιλεγόμενα ζητήματα στο πεδίο των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, ο οικουμενικός χαρακτήρας τους, και παρατίθενται στοιχεία και επιχειρήματα που συνηγορούν υπέρ της οικουμενικότητας.

Το δεύτερο μέρος είναι αφιερωμένο σε πρακτικές πληροφορίες. Περιέχει λεπτομέρειες σχετικά με τους υφιστάμενους μηχανισμούς προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, τόσο σε ευρωπαϊκό όσο και σε διεθνές επίπεδο. Παρουσιάζει επίσης βασικές μη κυβερνητικές οργανώσεις του χώρου και τους ευρωπαϊκούς φορείς στον τομέα της αστυνόμευσης.

Ο Χρυσός Κανόνας και η εξέλιξη των ανθρωπίνων δικαιωμάτων

Ο Χρυσός Κανόνας απαντάται σε πολλά διαφορετικά πολιτισμικά πλαίσια:

- «Μην κάνεις αυτό για το οποίο μέμφεσαι τους άλλους» (*Όσα νεμεσάς τω πλησίω, αυτός μη ποιεί*). (Θαλής ο Μιλήσιος)
- «Μην κάνεις τίποτε στους άλλους, που αν συνέβαινε σ' εσένα θα σου προκαλούσε πόνο: αυτό είναι το άθροισμα του καθήκοντος». (Ινδουισμός)
- «Μην κάνεις στον πλησίον σου αυτό που είναι μισητό σ' εσένα». Ολόκληρος ο Νόμος είναι αυτός. Τα υπόλοιπα, είναι λεπτομέρειες». (Ιουδαϊσμός)
- «Να συμπεριφέρεσαι στους άλλους όπως θα ήθελες να συμπεριφέρονται εκείνοι σε εσένα» (*Καθώς θέλετε ίνα ποιώσιν υμίν οι άνθρωποι, και υμείς ποιείτε αυτοίς ομοίως*). (Χριστιανισμός)
- «Κανένας από εσάς δεν θεωρείται πιστός μέχρι να επιθυμήσει για τον αδερφό του αυτό που επιθυμεί για τον εαυτό του». (Ισλαμισμός)
- «Μην βλάπτεις τους άλλους με τρόπους που εσύ ο ίδιος θα θεωρούσες επιβλαβείς». (Βουδισμός)
- «Ό,τι δεν επιθυμείς για τον εαυτό σου, μην το επιβάλλεις στους άλλους» (Κομφούκιος)
- «Πράττε μόνο σύμφωνα με ένα τέτοιο γνώμονα μέσω του οποίου μπορείς συνάμα να θέλεις αυτός ο γνώμονας να γίνει καθολικός νόμος». (Ιμμάνουελ Καντ)

Ευρωπαϊκός Διαφωτισμός και ανθρώπινα δικαιώματα

Με αφετηρία την αρχαία ελληνική φιλοσοφία, οι φιλόσοφοι του Ευρωπαϊκού Διαφωτισμού διερεύνησαν την απόλυτη ελευθερία του ανθρώπου σε μια «φυσική κατάσταση». Πώς λοιπόν νομιμοποιείται

οποιοσδήποτε κρατικός θεσμός να απαιτεί από αυτούς να συμπεριφέρονται με έναν συγκεκριμένο τρόπο; Η διάσταση ανάμεσα στον (κρατικό) εξαναγκασμό και την (ανθρώπινη) ελευθερία απασχόλησε πολλούς στοχαστές του Ευρωπαϊκού Διαφωτισμού. Σύμφωνα με τον Άγγλο φιλόσοφο Τζον Λοκ (1632-1749): «Χωρίς την περιοριστική ισχύ του κράτους θα βλέπαμε την άσκηση της κυριαρχίας μας να καθίσταται «αβέβαιη», λόγω της απουσίας εγγυήσεων ότι οι άλλοι θα σέβονται σε όλες τις περιπτώσεις τους ηθικούς φραγμούς που επιβάλλει η κατάστασή μας ως έλλογων, αυτόνομων και, ως εξ αυτού, κυρίαρχων πλασμάτων». Αλλά ο Λοκ πίστευε ότι υπήρχε ένας προφανής τρόπος με τον οποίο μπορούμε να διασφαλίσουμε τα θεμελιώδη συμφέροντά μας και ο τρόπος αυτός είναι να εκχωρήσουμε κάποιες από τις εξουσίες μας σε ανθρώπους στους οποίους αναθέτουμε ειδικά την προστασία αυτών των συμφερόντων παραχωρώντας τους την εξουσία να διασφαλίζουν ότι είμαστε προστατευμένοι. «Η εξουσία που παραχωρούμε σε αυτούς τους αντιπροσώπους θα είναι νόμιμη μόνον εφόσον συνεχίζουν να ενεργούν με καλή πίστη και εξ ονόματός μας».¹ Η θεωρία του κοινωνικού συμβολαίου παρέχει την ηθική βάση του σύγχρονου φιλελεύθερου κράτους, προβλέποντας μεταξύ άλλων έναν κρατικό θεσμό με εξουσίες αστυνόμευσης. Ο Λοκ περιέγραψε επίσης τι απαιτείται για να επιτευχθεί η «προάσπιση της ζωής, της ελευθερίας και της ιδιοκτησίας»: οι τρεις εξουσίες – νομοθετική, δικαστική και εκτελεστική. Αργότερα, ο Σαρλ ντε Μοντεσκιέ (1689-1755) επεξεργάστηκε τη βασική έννοια του διάκρισης των κρατικών εξουσιών και ο Ζαν-Ζακ Ρουσό (1712-1778) υπογράμμισε τον δημοκρατικό χαρακτήρα των κρατών. Όλα αυτά συνέβαλαν στη θεωρητική θεμελίωση του σύγχρονου κράτους και υποκίνησαν μια σειρά επαναστάσεων, πρώτα στις Ηνωμένες Πολιτείες (1776) και στη Γαλλία (1789), για να ακολουθήσουν οι περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες.

Η διαδικασία αυτή συνεχίστηκε και στη σύγχρονη εποχή. Τα ανθρώπινα δικαιώματα αναπτύχθηκαν ως μέρος της πολιτικής ηθικής, με τη συζήτηση να επικεντρώνεται στη νομιμοποίηση του κράτους και στη χρήση της εξουσίας του, συμπεριλαμβανομένης της σωματικής βίας, για τον περιορισμό της ατομικής ελευθερίας.

Τα κοινωνικά κινήματα ασπάστηκαν συναφή ηθικά και πολιτικά αιτήματα, εμπνέοντας επαναστάσεις οι οποίες ανέτρεψαν τα απολυταρχικά και καταπιεστικά καθεστώτα. Μετά το τέλος των επαναστάσεων, τα ανθρώπινα δικαιώματα ενσωματώθηκαν στο εθνικό δίκαιο, πρωτίστως στα κρατικά συντάγματα. Αυτή η διαδικασία κωδικοποίησης προσέδωσε ισχύ και νομιμοποίηση στα ηθικά αιτήματα και στη χρήση σωματικής βίας από το κράτος.

Το κίνημα για τα δικαιώματα των γυναικών είναι ένα προφανές παράδειγμα αυτής της εξέλιξης. Ξεκινώντας από τη *Διεκδίκηση των Δικαιωμάτων της Γυναίκας* της Μαίρης Γούλστονκραφτ (1792) και τη *Διακήρυξη των δικαιωμάτων της γυναίκας και της πολίτισσας* της Γαλλίδας επαναστάτριας Ολυμπίας ντε Γκουζ (1793), έχει μια μακρά και συνεχιζόμενη ιστορία κατοχύρωσης των ηθικών/πολιτικών αιτημάτων στο δίκαιο και στην άσκηση του.

Άλλο ένα παράδειγμα είναι το κίνημα κατά των διακρίσεων και το κίνημα για τα δικαιώματα των λεσβιών, ομοφυλόφιλων, αμφιφυλόφιλων και διεμφυλικών ατόμων (ΛΟΑΔ), τα οποία άσκησαν πίεση στα κράτη προκειμένου να υιοθετήσουν μέτρα για την προστασία των δικαιωμάτων ευάλωτων ή περιθωριοποιημένων κοινωνικών ομάδων, αναδεικνύοντας θέματα όπως ο γάμος μεταξύ ατόμων του ίδιου φύλου ή οι διακρίσεις όσον αφορά την πρόσβαση στην απασχόληση και/ή την κατοικία.

1. Kleinig, J. (2008), *Ethics and criminal justice: an introduction* [Ηθική και ποινική δικαιοσύνη: εισαγωγή], New York, Cambridge University Press, σ. 10.

Ειδικά υπό το φως αυτής της εξέλιξης, είναι σημαντικό να θυμόμαστε ότι η γνώση του νόμου δεν αρκεί από μόνη της για την εφαρμογή των ανθρώπινων δικαιωμάτων. Η σταθερή εφαρμογή των ανθρώπινων δικαιωμάτων προϋποθέτει την κατάλληλη ηθική στάση η οποία βασίζεται όχι μόνο σε εξωτερικές κυρώσεις αλλά και σε μια εσωτερική πίστη.

Παράγοντες πέραν των κοινωνικών ή επαναστατικών κινημάτων έχουν επίσης συντελέσει στη διαμόρφωση των ανθρώπινων δικαιωμάτων όπως τα γνωρίζουμε σήμερα. Οι αποφάσεις των διεθνών δικαστηρίων δικαιωμάτων του ανθρώπου από τη δεκαετία του 1980, π.χ., παρέχουν καθοδήγηση σχετικά με το πώς πρέπει να εφαρμόζεται η νομοθεσία για τα ανθρώπινα δικαιώματα. Τα δικαστήρια έχουν κληθεί να αποφανθούν σε σχέση με πολλά ανθρώπινα δικαιώματα, όπως το δικαίωμα στη ζωή (απειλές θανάτου από αγνώστους), την απαγόρευση των βασανιστηρίων και άλλων μορφών κακομεταχείρισης (βίαση συμπεριφορά γονέων κατά των παιδιών τους) ή την ελευθερία του συνέρχεσθαι (προστασία των διαδηλώσεων από αντιδιαδηλώσεις).

Τα προβλήματα που προκάλεσαν σε επίπεδο ανθρώπινων δικαιωμάτων οι εμφύλιοι πόλεμοι, και ειδικά ο πόλεμος στην πρώην Γιουγκοσλαβία, ανέδειξαν επίσης με δραματικό τρόπο τους κινδύνους της υπερβολικής κρατικής παρέμβασης και τα επεισόδια βίας κατά αμάχων από ομάδες πολιτών, στις οποίες η αστυνομία παρέμενε απλώς παρατηρητής.

Το Συμβούλιο της Ευρώπης πρωτοστάτησε σε μια προσπάθεια προώθησης της διάστασης των ανθρώπινων δικαιωμάτων στο πλαίσιο της αστυνόμευσης μέσα από μια σειρά πρωτοβουλίες στη διάρκεια της δεκαετίας του 1990. Μεταξύ αυτών, ένα σεμινάριο με θέμα «Ανθρώπινα δικαιώματα και αστυνομία» το 1995 και η επακόλουθη θέσπιση σχετικού προγράμματος με τίτλο «Αστυνομία και ανθρώπινα δικαιώματα 1997-2000».

Οι «γενιές» των ανθρώπινων δικαιωμάτων

Τα ανθρώπινα δικαιώματα εξελίχθηκαν στο πέρασμα του χρόνου σε ένα εκτεταμένο σύνολο δικαιωμάτων τα οποία καλύπτουν ένα φάσμα τομέων. Σε αντιστοιχία με αυτή την ιστορική εξέλιξη, τα ανθρώπινα δικαιώματα χωρίζονται συχνά σε «τρεις γενιές»:

- πρώτη γενιά: ατομικά και πολιτικά δικαιώματα·
- δεύτερη γενιά: οικονομικά, κοινωνικά και μορφωτικά δικαιώματα·
- τρίτη γενιά: δικαιώματα αλληλεγγύης και συλλογικά δικαιώματα.

Εγκύπτοντας στα σχετικά νομικά κείμενα που θεσπίστηκαν και αναπτύχθηκαν τόσο σε ευρωπαϊκό όσο και σε διεθνές επίπεδο, μπορεί κανείς να διακρίνει τις τρεις γενιές ανθρώπινων δικαιωμάτων:

- η Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου του 1950, η παλαιότερη και ευρύτερα γνωστή συνθήκη για τα ανθρώπινα δικαιώματα στην Ευρώπη, περιλαμβάνει μόνο τα ατομικά και πολιτικά δικαιώματα (πρώτη γενιά), ενώ ο πιο πρόσφατος Ευρωπαϊκός Κοινωνικός Χάρτης του 1961, περιλαμβάνει επίσης τα οικονομικά και κοινωνικά δικαιώματα (δεύτερη γενιά).
- Οι δύο βασικές συνθήκες των Ηνωμένων Εθνών για τα ανθρώπινα δικαιώματα αποτυπώνουν ξεκάθαρα αυτόν τον διαχωρισμό: Διεθνές Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα (πρώτη γενιά) και Διεθνές Σύμφωνο για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Μορφωτικά Δικαιώματα (δεύτερη γενιά).
- Ο Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι το πρώτο νομικά δεσμευτικό νομικό κείμενο που

περιέχει ρητά όλες τις διαστάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, στοιχείο που αντανακλά την πρόσφατη ημερομηνία έγκρισής του.

Ορισμένες αρχές και προστασίες συνυφάνθηκαν στο πέρασμα του χρόνου με τις τρεις αυτές γενιές ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Μεταξύ αυτών συγκαταλέγονται η αρχή του αδιαίρετου και το αλληλένδετο της δημοκρατίας, της οικονομικής ανάπτυξης, της προστασίας των δικαιωμάτων των γυναικών, των παιδιών και των μειονοτήτων. Συνδυαζόμενες, οι τρεις γενιές δικαιωμάτων αντιπροσωπεύουν μια ολιστική προσέγγιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.²

Οικουμενικότητα έναντι πολιτισμικής σχετικοκρατίας

«Υπάρχουν ξένοι που δεν συμμερίζονται τις αξίες μας, ούτε καν τις αξίες των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Δείτε πώς συμπεριφέρονται στις γυναίκες» ή «Ας πούμε τα πράγματα με το όνομά τους. Τα ανθρώπινα δικαιώματα γεννήθηκαν στη Δύση, δεν υπάρχουν σε άλλους πολιτισμούς».

Απόψεις όπως αυτές ακούγονται συχνά σε προγράμματα εκπαίδευσης της αστυνομίας. Σχετίζονται με τον οικουμενικό χαρακτήρα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, ένα από τα πιο επίμαχα θέματα στον τομέα αυτό.

Τα ακόλουθα επιχειρήματα έχουν αποδειχθεί αποτελεσματικά σε αυτές τις συζητήσεις:

- «Η οικουμενική φύση αυτών των δικαιωμάτων δεν μπορεί να αμφισβητηθεί», διακήρυξαν τα κράτη μέλη του ΟΗΕ που συμμετείχαν στη δεύτερη Παγκόσμια Διάσκεψη του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου το 1993. Αυτή η επιβεβαίωση της οικουμενικότητας ήταν η κατάληξη μιας μακράς συζήτησης, κυρίως μεταξύ Δύσης και Ασίας. Αλλά το ίδιο έγγραφο προσέθετε: «Παρά το γεγονός ότι η σημασία των εθνικών και περιφερειακών ιδιαιτεροτήτων και των διαφορετικών ιστορικών, πολιτισμικών και θρησκευτικών πλαισίων πρέπει να λαμβάνεται υπόψη, αποτελεί καθήκον των κρατών, ανεξαρτήτως των πολιτικών, οικονομικών και πολιτισμικών συστημάτων τους, να προάγουν και να προστατεύουν όλα τα ανθρώπινα δικαιώματα και τις θεμελιώδεις ελευθερίες».

Διακήρυξη της Βιέννης και Πρόγραμμα Δράσης, 1993, παράγραφος 5.

- Τι σημαίνει αυτό; Σημαίνει ότι τα οικουμενικά ανθρώπινα δικαιώματα πρέπει να ερμηνεύονται και να εφαρμόζονται σε ένα συγκεκριμένο ιστορικό και πολιτισμικό πλαίσιο. Μια ανάλογη προσέγγιση ακολουθείται και σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Το ΕΔΔΑ, εφαρμόζοντας την ΕΣΔΑ σε συγκεκριμένες υποθέσεις, αφήνει στα κράτη το λεγόμενο «περιθώριο εκτίμησης» για την εφαρμογή των ανθρωπίνων δικαιωμάτων ανάλογα με τις ειδικές συνθήκες τους.
- Ο **Χρυσός Κανόνας**, ο οποίος διατυπώνεται με κάποια μορφή σε διάφορα πολιτισμικά περιβάλλοντα, αποτελεί ισχυρό επιχειρήμα υπέρ της παραδοχής της οικουμενικότητας ορισμένων βασικών αξιών και ηθικών αιτημάτων.
- **Οι αξίες των ανθρωπίνων δικαιωμάτων απαντούν σε διαφορετικά πολιτισμικά περιβάλλοντα.** Η ιστορική και η ανθρωπολογική έρευνα συνηγορούν όλο και περισσότερο σε αυτό. Το 1969 η UNESCO δημοσίευσε μια σειρά κειμένων από όλο το φάσμα του στοχασμού στον τομέα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, σε επιμέλεια της φιλοσόφου Jeanne Hersch, με τίτλο: Birthright of man [Κληρονομικό δικαίωμα του ανθρώπου].³

Η κινεζική Δυναστεία Σούι κατήγγησε τα βασιανιστήρια τον 6ο αιώνα για τους ίδιους περίπου λόγους που επικαλέστηκε η Ευρώπη κατά την εποχή του Διαφωτισμού – πάνω από μια χιλιετία αργότερα.

Hersch, J. (ed.) (1969), Birthright of man: a selection of texts [Κληρονομικό δικαίωμα του ανθρώπου: επιλογή κειμένων], Paris, UNESCO

Ο Ακμπάρ ο Μέγας, ο μουσουλμάνος, μογγολικής καταγωγής αυτοκράτορας της Ινδίας μεταξύ 1556-1605, επέβαλε κοσμικές αντιλήψεις και θρησκευτική ελευθερία στη διάρκεια της βασιλείας του. Υποστήριξε τη θρησκευτική ανεκτικότητα και θεωρούσε καθήκον του να διασφαλίζει ότι «κανένας δεν πρέπει να παρενοχλείται λόγω της θρησκείας του και μπορούν όλοι να επιλέγουν τη θρησκεία που τους ευχαριστεί».

Sen, A. (2006), Identity and Violence: The Illusion of Destiny [Ταυτότητα και βία: Η ψευδαίσθηση του πεπρωμένου], New York, London, Norton & Company, σ. 64.

2. Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών (ΟΗΕ), Γενική Συνέλευση (1993), Διακήρυξη της Βιέννης και Πρόγραμμα Δράσης, έγγραφο ΟΗΕ A/CONF.157/23, 12 Ιουλίου 1993.

3. Hersch, J. (ed.) (1969), Birthright of man: a selection of texts [Κληρονομικό δικαίωμα του ανθρώπου: επιλογή κειμένων], Paris, UNESCO.

Φορείς και μηχανισμοί προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων

Μη κυβερνητικές οργανώσεις

Οι μη κυβερνητικές οργανώσεις, όπως η Διεθνής Αμνηστία, δραμαματίζουν θεμελιώδη ρόλο στην προστασία και προώθηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Η ακτιβιστική δράση της έχει συμβάλει τα μέγιστα στην ενίσχυση της ευαισθητοποίησης και στην αύξηση των καταγγελλόμενων παραβιάσεων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, καθώς και σε μεταρρυθμιστικές διαδικασίες.

Ευρωπαϊκοί μηχανισμοί προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων

Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΔΕΕ)

Το καθεστώς του ΔΕΕ άλλαξε σημαντικά με την έναρξη ισχύος της Συνθήκης της Λισαβόνας το 2009, η οποία κατέστησε τον Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης νομικά δεσμευτικό για την ΕΕ και τα κράτη μέλη της ΕΕ κατά την εφαρμογή της ενωσιακής νομοθεσίας. Το ΔΕΕ, το οποίο είναι αρμόδιο για αποφάσεις που αφορούν τη συμμόρφωση με το δίκαιο της ΕΕ, μπορεί πλέον να αποφαινεται για την τήρηση του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων όταν έχουν εξαντληθεί τα εσωτερικά ένδικα μέσα των κρατών μελών. Το Συμβούλιο της ΕΕ συνέστησε την ομάδα «Θεμελιώδη δικαιώματα, δικαιώματα του πολίτη και ελεύθερη κυκλοφορία των προσώπων», η οποία εργάζεται, μεταξύ άλλων, για την προσχώρηση της ΕΕ στην ΕΣΔΑ.

Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΔΔΑ)

Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, ο παλαιότερος και πιο αξιοσέβαστος διεθνής οργανισμός προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην Ευρώπη, είναι επιφορτισμένο με την εποπτεία της εφαρμογής της ΕΣΔΑ. Όποιος πιστεύει ότι ένα συμβαλλόμενο κράτος της ΕΣΔΑ έχει παραβιάσει τα ανθρωπίνια δικαιώματά του μπορεί να προσφύγει στο δικαστήριο, το οποίο ιδρύθηκε στο Στρασβούργο το 1959 και άρχισε να λειτουργεί σε μόνιμη βάση το 1998. Παρά το πλήθος των προσφυγών που κρίνονται απαράδεκτες, το Δικαστήριο εξετάζει μεγάλο όγκο υποθέσεων. Το 2010 παραπέμφθηκαν προς εκδίκαση 61.300 τέτοιες προσφυγές. Το ίδιο έτος το ΕΔΔΑ εξέδωσε 2.607 αποφάσεις, διαπιστώνοντας παραβίαση στις μισές περίπου από αυτές. Αυτή τη στιγμή εκκρεμούν γύρω στις 200.000 προσφυγές.⁴

Τα κράτη μπορούν επίσης να προσφεύγουν κατά άλλων κρατών. Οι αποφάσεις του ΕΔΔΑ είναι δεσμευτικές για τα κράτη και η νομολογία του έχει επηρεάσει σημαντικά την ευρωπαϊκή νομοθεσία και πρακτική. Οι αποφάσεις του δικαστηρίου είχαν τον μεγαλύτερο αντίκτυπο στην αστυνομική νομοθεσία και πρακτική και, γενικότερα, στην απονομή δικαιοσύνης. Το δικαστήριο συνέβαλε σημαντικά στη διαμόρφωση μιας σύγχρονης αντίληψης για τα ανθρωπίνια δικαιώματα· οι αποφάσεις του είναι το πρώτο πράγμα που συμβουλευεται κανείς για να μάθει πώς μια συγκεκριμένη διάταξη των ανθρωπίνων δικαιωμάτων ερμηνεύεται στο ευρωπαϊκό πλαίσιο. Έτσι, οι μελέτες περίπτωσης στο παρόν εγχειρίδιο προέρχονται από τη νομολογία του ΕΔΔΑ.

Για περισσότερες πληροφορίες, επισκεφθείτε την ηλεκτρονική διεύθυνση: www.echr.coe.int/echr/homepage_EN.

Οι υποθέσεις του Δικαστηρίου διατίθενται στην ηλεκτρονική διεύθυνση: www.echr.coe.int/ECHR/EN/hudoc.

4. Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με στατιστικά στοιχεία, επισκεφθείτε τον δικτυακό τόπο του ΕΔΔΑ: <http://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=reports&c=>.

Ευρωπαϊκή Επιτροπή για την Πρόληψη των Βασανιστηρίων (ΕΠΒ) του Συμβουλίου της Ευρώπης

Αποστολή της ΕΠΒ, η οποία ιδρύθηκε δυνάμει της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για την πρόληψη των βασανιστηρίων, είναι να επισκέπτεται χώρους κράτησης ανά την Ευρώπη για να εκτιμήσει την μεταχείριση των ατόμων που στερούνται της ελευθερίας τους. Αυτοί οι χώροι περιλαμβάνουν φυλακές, σωφρονιστικά καταστήματα κράτησης νέων, αστυνομικά τμήματα, κέντρα κράτησης μεταναστών, ψυχιατρικά νοσοκομεία και οίκους κοινωνικής φροντίδας. Οι αντιπροσωπείες της ΕΠΒ έχουν απεριόριστη πρόσβαση στους χώρους κράτησης και το δικαίωμα να κινούνται μέσα σ' αυτούς τους χώρους χωρίς περιορισμό. Συνομιλούν με άτομα που στερούνται της ελευθερίας τους κατ' ιδίαν και επικοινωνούν ελεύθερα με οποιονδήποτε μπορεί να παρέχει σχετικές πληροφορίες. Μετά από κάθε επίσκεψη, η ΕΠΒ συντάσσει έκθεση με τα πορίσματά της και απευθύνει συστάσεις στις αρχές με στόχο την αποτελεσματικότερη προστασία των κρατουμένων από τα βασανιστήρια και άλλες μορφές κακομεταχείρισης. Οι εκθέσεις της δημοσιεύονται με τη σύμφωνη γνώμη του ενεχόμενου κράτους. Η ΕΠΒ συνέβαλε σημαντικά στην ευαισθητοποίηση σχετικά με τα προβλήματα που παρατηρούνται σε επίπεδο ανθρώπινων δικαιωμάτων στους χώρους κράτησης και στην εφαρμογή μεταρρυθμίσεων σε πολλές χώρες.

Για περισσότερες πληροφορίες, συμπεριλαμβανομένων των εκθέσεων της, επισκεφθείτε την ηλεκτρονική διεύθυνση: <http://www.cpt.coe.int/grec.htm>.

Ευρωπαϊκή Επιτροπή κατά του Ρατσισμού και της Μισαλλοδοξίας (ECRI) του Συμβουλίου της Ευρώπης

Η ECRI ασκεί εποπτεία, από τη σκοπιά της προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, στα προβλήματα ρατσισμού, ξενοφοβίας, αντισημιτισμού, μισαλλοδοξίας, και διακρίσεων λόγω εθνοτικής προέλευσης, ιθαγένειας, χρώματος, θρησκείας και γλώσσας. Ιδρύθηκε με σχετική απόφαση το 1993 και συγκροτείται από ανεξάρτητους εμπειρογνώμονες στις αρμοδιότητές της περιλαμβάνονται η ανά χώρα επιτήρηση, η διατύπωση συστάσεων σε επίπεδο γενικής πολιτικής, καθώς και δραστηριότητες πληροφόρησης και επικοινωνίας με την κοινωνία των πολιτών. Η ECRI συντάσσει εκθέσεις και εκδίδει συστάσεις προς τα κράτη μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης. Η ECRI έχει ασχοληθεί με τον τομέα της αστυνόμευσης στο πλαίσιο της ανά χώρα επιτήρησης και της σύστασης γενικής πολιτικής αριθ. 11.

Για περισσότερες πληροφορίες, επισκεφθείτε την ηλεκτρονική διεύθυνση: www.coe.int/t/dghl/monitoring/ecri/default_en.asp.

Διεθνείς μηχανισμοί προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων

Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του ΟΗΕ

Η Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του ΟΗΕ είναι ένα σώμα ανεξάρτητων εμπειρογνώμων που παρακολουθεί την εφαρμογή του Διεθνούς Συμφώνου για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα (ΔΣΑΠΔ). Κύρια αποστολή της είναι η μελέτη των εκθέσεων που είναι υποχρεωμένα να υποβάλλουν ανά τακτά διαστήματα τα συμβαλλόμενα κράτη με θέμα την εφαρμογή των δικαιωμάτων. Στις καταληκτικές παρατηρήσεις της, η Επιτροπή διατυπώνει τους προβληματισμούς και τις συστάσεις της προς το εκάστοτε συμβαλλόμενο κράτος. Εξετάζει επίσης μεμονωμένες καταγγελίες περι

εικαζόμενων κρατικών παραβιάσεων του ΔΣΑΠΔ και εκδίδει (μη δεσμευτικές) αποφάσεις. Όπως και στην περίπτωση του ΕΔΔΑ στην Ευρώπη, η Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων αποτελεί βασική πηγή για την ερμηνεία των διατάξεων του ΟΗΕ περί ανθρωπίνων δικαιωμάτων με απτό τρόπο. Εκτός από τις συγκεκριμένες υποθέσεις, η επιτροπή δημοσιεύει επίσης την ερμηνεία της για το περιεχόμενο των διατάξεων περί ανθρωπίνων δικαιωμάτων υπό μορφή Γενικών Σχολίων.

Για περισσότερες πληροφορίες, επισκεφθείτε την ηλεκτρονική διεύθυνση: www2.ohchr.org/english/bodies/hrc/.

Συμβούλιο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του ΟΗΕ

Το Συμβούλιο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων είναι όργανο που ιδρύθηκε δυνάμει του Χάρτη του ΟΗΕ και έχει ως αποστολή την προαγωγή και την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων σε όλο τον κόσμο και την αντιμετώπιση καταστάσεων κατάφωρης και συστηματικής παραβίασης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Στο Συμβούλιο συμμετέχουν 47 κράτη μέλη του ΟΗΕ τα οποία εκλέγονται από τη Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ ανά τριετία. Το Συμβούλιο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων διενεργεί την Παγκόσμια Περιοδική Επιθεώρηση, η οποία αξιολογεί την κατάσταση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων σε όλα τα κράτη μέλη του ΟΗΕ σε τετραετείς κύκλους. Οι ειδικές διαδικασίες του ΟΗΕ (ειδικοί εισηγητές, ειδικοί αντιπρόσωποι, ανεξάρτητοι εμπειρογνώμονες και ομάδες) υπάγονται επίσης στο Συμβούλιο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και είναι επιφορτισμένες με την παρακολούθηση, την εξέταση και τη δημοσίευση εκθέσεων σε σχέση με θεματικές ενότητες ή καταστάσεις που άπτονται των ανθρωπίνων δικαιωμάτων σε επιμέρους χώρες.

Για περισσότερες πληροφορίες, επισκεφθείτε την ηλεκτρονική διεύθυνση: www.ohchr.org/EN/HRBodies/HRC/Pages/HRCIndex.aspx.

Επιτροπή κατά των Βασανιστηρίων

Η Επιτροπή κατά των Βασανιστηρίων του ΟΗΕ είναι ένα σώμα ανεξάρτητων εμπειρογνομώνων που παρακολουθεί την εφαρμογή της Σύμβασης του ΟΗΕ κατά των βασανιστηρίων και άλλων τρόπων σκληρής, απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης ή τιμωρίας. Οι αρμοδιότητές της είναι παρεμφερείς με εκείνες του Συμβουλίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων. Επιπροσθέτως, είναι αρμόδια για τη σε βάθος έρευνα καταστάσεων που επικρατούν σε συγκεκριμένες χώρες, στο πλαίσιο της διερευνητικής διαδικασίας της. Η πρακτική της, συμπεριλαμβανομένης της νομολογίας, είναι σημαντική για να κατανοήσουμε τι ακριβώς σημαίνουν τα βασανιστήρια και οι άλλες μορφές κακομεταχείρισης.

Για περισσότερες πληροφορίες, επισκεφθείτε την ηλεκτρονική διεύθυνση: www2.ohchr.org/english/bodies/cat/index.htm.

Υποεπιτροπή για την Πρόληψη των Βασανιστηρίων

Η Υποεπιτροπή για την Πρόληψη των Βασανιστηρίων (ΥΠΒ) ιδρύθηκε βάσει του Προαιρετικού Πρωτοκόλλου στη Σύμβαση κατά των Βασανιστηρίων (OPCAT). Τα καθήκοντά της είναι παρεμφερή με εκείνα της ΕΠΒ, δηλαδή επισκέπτεται χώρους κράτησης προκειμένου να αξιολογήσει τη μεταχείριση των ατόμων που έχουν στερηθεί την ελευθερία τους, συντάσσει εκθέσεις και εκδίδει συστάσεις προς τα κράτη προτείνοντας τρόπους για τη βελτίωση της προστασίας κατά των βασανιστηρίων.

Εθνικοί μηχανισμοί πρόληψης

Το OPCAT υποχρεώνει τα κράτη να συστήσουν Εθνικούς Μηχανισμούς Πρόληψης, γεγονός που προσδίδει μεγάλη προστιθέμενη αξία έναντι της ΕΠΒ. Όπως δηλώνει το όνομά τους, ιδρύονται σε εθνικό επίπεδο και έχουν κατά βάση τις ίδιες αρμοδιότητες με την ΥΠΒ. Όσον αφορά συγκεκριμένα την αστυνόμευση, οι Εθνικοί Μηχανισμοί Πρόληψης είναι ο πιο συναφής θεσμός εποπτείας.

Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με το OPCAT, επισκεφθείτε την ηλεκτρονική διεύθυνση: www2.ohchr.org/english/bodies/cat/orcat/index.htm.

Ένωση για την Πρόληψη των Βασανιστηρίων (*Association for the prevention of torture*), στην ηλεκτρονική διεύθυνση: www.ap.t.ch/en/.

FRA (2010), *National Human Rights Institutions in the EU Member States: Strengthening the fundamental rights architecture in the EU I* [Εθνικοί Θεσμοί Ανθρώπινων Δικαιωμάτων στα κράτη μέλη της ΕΕ: ενισχύοντας την αρχιτεκτονική στον τομέα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην ΕΕ], Υπηρεσία Εκδόσεων, διατίθεται στην ηλεκτρονική διεύθυνση: http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/816-NHRI_en.pdf.

Επιτροπή για την Εξάλειψη των Φυλετικών Διακρίσεων

Η Επιτροπή για την Εξάλειψη των Φυλετικών Διακρίσεων του ΟΗΕ είναι το σώμα ανεξάρτητων εμπειρογνομόνων που παρακολουθεί την εφαρμογή της Διεθνούς Σύμβασης για την Κατάργηση κάθε Μορφής Φυλετικών Διακρίσεων. Οι αρμοδιότητές της είναι παρεμφερείς με εκείνες του Συμβουλίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων.

Για περισσότερες πληροφορίες, επισκεφθείτε την ηλεκτρονική διεύθυνση: <http://www2.ohchr.org/english/bodies/cedr/index.htm>.

Επιτροπή για την Εξάλειψη των Διακρίσεων κατά των Γυναικών

Η Επιτροπή την Εξάλειψη των Διακρίσεων κατά των Γυναικών είναι το σώμα ανεξάρτητων εμπειρογνομόνων που παρακολουθεί την εφαρμογή από τα συμβαλλόμενα κράτη της Σύμβασης για την Εξάλειψη Όλων των Μορφών Διακρίσεων κατά των Γυναικών (CEDAW). Οι αρμοδιότητές της είναι παρεμφερείς με εκείνες του Συμβουλίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων. Στο πλαίσιο της διερευνητικής διαδικασίας της, είναι επίσης αρμόδια να διενεργεί σε βάθος έρευνες σε συγκεκριμένες χώρες.

Για περισσότερες πληροφορίες, επισκεφθείτε την ηλεκτρονική διεύθυνση: www2.ohchr.org/english/bodies/cedaw/.

Πρόσθετη βιβλιογραφία

ΟΗΕ, Γραφείο του Υπατού Αρμοστή των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (OHCHR) (2002), *Human Rights and Law Enforcement: A Trainer's Guide on Human Rights for the Police* [Ανθρώπινα δικαιώματα και επιβολή του νόμου: εγχειρίδιο του εκπαιδευτή για τα ανθρώπινα δικαιώματα στην αστυνομία], New York and Geneva, United Nations, σ. 25-35, διατίθεται στην ηλεκτρονική διεύθυνση: www.ohchr.org/Documents/Publications/training5Addzen.pdf.

Ευρωπαϊκοί φορείς στον τομέα της αστυνόμευσης

Ευρωπαϊκή Αστυνομική Υπηρεσία (Ευρωπόλ)

Η Ευρωπόλ⁵ συνδράμει τις εθνικές αρχές επιβολής του νόμου στην Ευρώπη των 27 στην καταπολέμηση σοβαρών μορφών οργανωμένου εγκλήματος με σεβασμό στα ανθρωπίνια δικαιώματα. Η Ευρωπόλ διοργανώνει προγράμματα εκπαίδευσης αστυνομικών, μεταξύ άλλων σε σχέση με την εμπορία ανθρώπων, το ηλεκτρονικό έγκλημα, την καταπολέμηση της σεξουαλικής εκμετάλλευσης παιδιών στο Διαδίκτυο, θέματα που άπτονται ιδιαίτερα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Βασική αρμοδιότητα της Ευρωπόλ είναι η θέσπιση προτύπων για τις έρευνες και η ενθάρρυνση της επιχειρησιακής συνεργασίας των εθνικών υπηρεσιών επιβολής του νόμου.

Ευρωπαϊκή Αστυνομική Ακαδημία (CEPOL)

Η Cepol⁶ στοχεύει στην ενίσχυση της διασυνοριακής συνεργασίας για την πάταξη της εγκληματικότητας και την τήρηση της δημόσιας ασφαλείας, του νόμου και της τάξης φέρνοντας σε επαφή ανώτερα στελέχη της αστυνομίας από όλη την Ευρώπη με σκοπό τη δικτύωσή τους, οργανώνοντας εκπαιδευτικές δραστηριότητες και διαδίδοντας τα ερευνητικά πορίσματά της. Η Cepol είναι ο οργανισμός της ΕΕ που είναι ειδικά εντεταλμένος για την εκπαίδευση της αστυνομίας. Το ετήσιο πρόγραμμα εργασίας για το 2011⁷ περιλαμβάνει επιμόρφωση όσον αφορά τη δεοντολογία, το πρόγραμμα της Στοκχόλμης⁸ και τις πενταετείς κατευθυντήριες γραμμές της ΕΕ για τα κράτη μέλη στον τομέα της δικαιοσύνης και των εσωτερικών υποθέσεων, ως τομείς εστίασης για τις εκπαιδευτικές δραστηριότητες. Η Cepol καταρτίζει ενιαία βασικά εκπαιδευτικά προγράμματα συμβουλευτικού χαρακτήρα για τα κράτη μέλη της ΕΕ. Αυτή τη στιγμή εκπονεί περαιτέρω εκπαιδευτικά προγράμματα σε σχέση με την εμπορία ανθρώπων, την ενδοοικογενειακή βία και τη δεοντολογία.

Ευρωπαϊκός Οργανισμός για τη διαχείριση της επιχειρησιακής συνεργασίας στα εξωτερικά σύνορα των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης (FRONTEX)

Ο Frontex⁹ είναι ο εξειδικευμένος ανεξάρτητος οργανισμός της ΕΕ που έχει επιφορτιστεί με τον συντονισμό της επιχειρησιακής συνεργασίας στον τομέα της διασυνοριακής ασφάλειας. Ο Frontex συμπληρώνει τα εθνικά συστήματα συνοριακής διαχείρισης των κρατών μελών της ΕΕ και συντονίζει τις κοινές επιχειρήσεις κρατών μελών της ΕΕ και άλλων εταίρων με σκοπό την ενίσχυση της ασφάλειας των εξωτερικών συνόρων. Ο Frontex σχεδιάζει αυτές τις κοινές επιχειρήσεις στηριζόμενος σε ανάλυση κινδύνων βάσει των πληροφοριών που συλλέγει. Όπως και με τη Cepol, στις αρμοδιότητες του Frontex περιλαμβάνεται η εκπόνηση κοινών βασικών εκπαιδευτικών προγραμμάτων και κοινών προτύπων εκπαίδευσης για τους συνοριοφύλακες. Ο Frontex διεξάγει έρευνες για τεχνικά και μη τεχνικά (όπως τα δεοντολογικά) ζητήματα που σχετίζονται με τα σύνορα. Ο Frontex διαδραματίζει επίσης διευρυνόμενο ρόλο στον συντονισμό των κοινών επιχειρήσεων εκούσιας ή αναγκαστικής επιστροφής.

Μονάδα Δικαστικής Συνεργασίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Eurojust)

Αποστολή της Μονάδας Δικαστικής Συνεργασίας της ΕΕ, ή Eurojust,¹⁰ είναι να συνδράμει στην προστασία από τους κινδύνους μέσα στον χώρο ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης της ΕΕ, ιδιαίτερα σε σχέση με το διασυνοριακό και το οργανωμένο έγκλημα. Η Eurojust οργανώνει προγράμματα κατάρτισης για δικαστές.

5. Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με την Ευρωπόλ, επισκεφθείτε την ηλεκτρονική διεύθυνση: www.europol.europa.eu/.

6. Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (2005), Απόφαση 2005/681/ΔΕΥ του Συμβουλίου, της 20ής Σεπτεμβρίου 2005, για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Αστυνομικής Ακαδημίας (ΕΑΑ) και την κατάργηση της απόφασης 2000/820/ΔΕΥ, ΕΕ L 256 της 1.10.2005.

7. Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με την Cepol, επισκεφθείτε την ηλεκτρονική διεύθυνση: www.cepol.europa.eu/.

8. Ευρωπαϊκό Συμβούλιο (2010), Πρόγραμμα της Στοκχόλμης – Μια ανοικτή και ασφαλής Ευρώπη που εξυπηρετεί και προστατεύει τους πολίτες, ΕΕ C 115 της 4.5.2010.

9. Κανονισμός (ΕΕ) αριθ. 1168/2011 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 25ης Οκτωβρίου 2011, για την τροποποίηση του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 2007/2004 του Συμβουλίου σχετικά με τη σύσταση ευρωπαϊκού οργανισμού για τη διαχείριση της επιχειρησιακής συνεργασίας στα εξωτερικά σύνορα των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ΕΕ 2004 L 349. Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με τον Frontex, επισκεφθείτε την ηλεκτρονική διεύθυνση: www.frontex.europa.eu/.

10. Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με την Eurojust, επισκεφθείτε την ηλεκτρονική διεύθυνση: www.eurojust.europa.eu/.

Πρόσθετη βιβλιογραφία

Το διαδικτυακό άρθρο του Ιδρύματος Ανθρώπινων Δικαιωμάτων της Δανίας με τίτλο «Έχουν τα ανθρώπινα δικαιώματα οικουμενικό χαρακτήρα;»· διατίθεται στην ηλεκτρονική διεύθυνση: www.humanrights.dk/human+rights/history+and+documents/are+human+rights+universal-c7-.

European Training and Research Centre for Human Rights and Democracy [Ευρωπαϊκό κέντρο κατάρτισης και έρευνας για τα ανθρώπινα δικαιώματα και τη δημοκρατία] Πανεπιστήμιο του Graz (2013), «Introduction to the system of human rights» (Εισαγωγή στο σύστημα των ανθρώπινων δικαιωμάτων) στο: Bendek, W. (ed.), *Understanding Human Rights – Manual on Human Rights Education* [Κατανοώντας τα ανθρώπινα δικαιώματα – Εγχειρίδιο εκπαίδευσης στα ανθρώπινα δικαιώματα], 3rd edition, σ. 29-36· διατίθεται στην ηλεκτρονική διεύθυνση: www.etc-graz.at/typo3/index.php?id=818.

Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών (ΟΗΕ), Γραφείο του Ύπατου Αρμοστή των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (OHCHR) (1997), *Human Rights and Law Enforcement: A Trainer's Guide on Human Rights for the Police* [Ανθρώπινα δικαιώματα και επιβολή του νόμου: εγχειρίδιο του εκπαιδευτή για τα ανθρώπινα δικαιώματα στην αστυνομία], Professional training series no. 5, New York and Geneva, United Nations, σ. 13-28, όπου περιλαμβάνονται υποδείγματα διαφανειών· διατίθεται στην ηλεκτρονική διεύθυνση: <http://www.unrol.org/doc.aspx?d=2571>.

Οργανισμός για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη (ΟΑΣΕ), Γραφείο Δημοκρατικών Θεσμών και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (ODIHR) (2012), *Guidelines on Human Rights Education for Law Enforcement Officials* [Κατευθυντήριες γραμμές για την εκπαίδευση των υπαλλήλων επιβολής του νόμου στα ανθρώπινα δικαιώματα], Warsaw, OSCE/ODIHR· διατίθεται στην ηλεκτρονική διεύθυνση: www.osce.org/odihg/93968.

ΕΝΟΤΗΤΑ 2: ΑΣΤΥΝΟΜΕΥΣΗ ΜΕ ΓΝΩΜΟΝΑ ΤΑ ΑΝΘΡΩΠΙΝΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ

Εισαγωγή.....	51
Δραστηριότητα: Αστυνόμευση με γνώμονα τα ανθρώπινα δικαιώματα.....	52
Φύλλο εργασίας 1 – Συζητώντας για την αστυνομία και τα ανθρώπινα δικαιώματα	55
Φύλλο εργασίας 2 – Πρακτικά παραδείγματα σε σχέση με τα ανθρώπινα δικαιώματα	56
Σημειώσεις για τον εκπαιδευτή	57
1. Βασικές έννοιες	57
2. Φύλλα εργασίας – Ερωτήσεις και απαντήσεις	57
α. Φύλλο εργασίας 1 – Ερωτήσεις και απαντήσεις	59
β. Φύλλο εργασίας 2 – Ερωτήσεις και απαντήσεις	66
Συμπληρωματικό υλικό	68
Διευρυμένες δραστηριότητες.....	73
Διευρυμένη δραστηριότητα 1: Συνεντεύξεις πρόσωπο με πρόσωπο στην αστυνομική ακαδημία της Σουηδίας	73
Διευρυμένη δραστηριότητα 2: Εκπαίδευση αστυνομικών στα ανθρώπινα δικαιώματα σε ιστορικές τοποθεσίες ναζιστικών εγκλημάτων. Το έργο της αστυνομίας άλλοτε και τώρα.....	75

Αστυνόμηση με γνώμονα τα ανθρώπινα δικαιώματα

Εισαγωγή

Οι αστυνομικοί πολλές φορές θεωρούν τα ανθρώπινα δικαιώματα μάλλον ως εμπόδιο, παρά ως το θεμέλιο της εργασίας τους. Αυτή η αρνητική στάση μπορεί να έλθει στην επιφάνεια στην αρχή της εκπαίδευσης. Μια συζήτηση που δίνει έμφαση στη σπουδαιότητα του διττού ρόλου της αστυνομίας να σέβεται και να προστατεύει τα ανθρώπινα δικαιώματα – το «διπλό καθήκον» να απέχει από ενέργειες που παρεμβαίνουν χωρίς λόγο στα ανθρώπινα δικαιώματα και να προβαίνει σε όλες τις αναγκαίες και ενδεδειγμένες ενέργειες για την προστασία αυτών των δικαιωμάτων – είναι δυνατό να μεταβάλει αυτή τη νοοτροπία.

Τις τελευταίες δεκαετίες η αστυνομία θεωρείται όλο και περισσότερο ως φορέας παροχής υπηρεσιών παρά ως δύναμη επιβολής. Αυτή η άποψη εντάσσεται στο ευρύτερο πλαίσιο ενός δημοκρατικού κράτους δικαίου και διαπνέεται από μια προσέγγιση στο πνεύμα των ανθρώπινων δικαιωμάτων. Η προσέγγιση αυτή προάγει τους παραδοσιακούς σκοπούς της αστυνόμησης, όπως είναι η διατήρηση της δημόσιας τάξης και η καταπολέμηση του εγκλήματος.

Τα κεντρικά στοιχεία της αστυνόμησης με γνώμονα τα ανθρώπινα δικαιώματα στις δημοκρατικές κοινωνίες είναι: ο ειδικός ρόλος της αστυνομίας με δεδομένο το μονοπώλιό της στη χρήση βίας· ο επαγγελματισμός· η απαίτηση για αυστηρή τήρηση της νομιμότητας· η υποχρέωση εσωτερικής και εξωτερικής λογοδοσίας· η διαφάνεια· και η σχέση εμπιστοσύνης με το κοινό.

Δραστηριότητα: Αστυνόμευση με γνώμονα τα ανθρώπινα δικαιώματα

Σκοπός:

Οι αστυνομικοί συχνά αντιλαμβάνονται τα ανθρώπινα δικαιώματα ως εμπόδιο και όχι ως το θεμέλιο της εργασίας τους. Για να ξεπεραστούν αυτές οι δυσαρέσκειες, θα ήταν σκόπιμο να αποσαφηνιστούν, από την αρχή της ενότητας, ο ρόλος και οι στόχοι του έργου της αστυνομίας και ο ρόλος της αστυνομίας ως θεσμού που σέβεται και προστατεύει τα ανθρώπινα δικαιώματα.

Στόχοι:

Γνώσεις

- κατανόηση του ρόλου της αστυνομίας έναντι των θεμελιωδών δικαιωμάτων σε μια δημοκρατική κοινωνία
- κατανόηση των υποχρεώσεων του κράτους σε σχέση με τα ανθρώπινα δικαιώματα

Νοοτροπία

- παραδοχή του γεγονότος ότι τα ανθρώπινα δικαιώματα αποτελούν τη βάση, και τον κύριο σκοπό, του έργου της αστυνομίας και δεν συνιστούν περιορισμό
- αναγνώριση των ανθρώπινων δικαιωμάτων ως βασικής συνιστώσας του καθημερινού έργου της αστυνόμευσης

Δεξιότητες

- ικανότητα καθορισμού των ενδεδειγμένων βημάτων για την προστασία και τον σεβασμό των ανθρώπινων δικαιωμάτων στο έργο της αστυνομίας

Τι θα χρειαστείτε:

- διάρκεια: 30-45 λεπτά
- υλικό:
 - Φύλλο εργασίας 1 για την Δραστηριότητα – εκδοχή 1 και/ή Φύλλο εργασίας 2 για την Δραστηριότητα – εκδοχή 2 με τις ερωτήσεις προς συζήτηση
 - πίνακας παρουσιάσεων με αποσπώμενες σελίδες για να γράφετε τις ερωτήσεις
 - προαιρετικά: παρουσίαση με Powerpoint και βιντεοπροβολέας (προτζέκτορας)
- χώρος: αίθουσα ολομέλειας και δύο αίθουσες για τις ομάδες εργασίας
- μέγεθος ομάδας: έως 20-25 άτομα

Περιγραφή Δραστηριότητας – εκδοχή 1: Συζητώντας για την αστυνομία και τα ανθρώπινα δικαιώματα¹.

- 1 Διανείμετε το Φύλλο εργασίας 1 με τις προς συζήτηση ερωτήσεις/σημειώστε μία ή περισσότερες από τις ερωτήσεις στον πίνακα παρουσιάσεων.
- 2 Δώστε στους συμμετέχοντες 5 λεπτά για να απαντήσουν ο καθένας μόνος του στις ερωτήσεις.
- 3 Ζητήστε από τους συμμετέχοντες να χωριστούν σε ομάδες συζήτησης των 3-4 ατόμων για να συγκρίνουν και να συζητήσουν τις απαντήσεις τους για 10 περίπου λεπτά. Βεβαιωθείτε ότι οι ομάδες:
 - έχουν κατανοήσει καλά τι πρέπει να κάνουν.
 - ορίζουν έναν εισηγητή για την παρουσίαση των αποτελεσμάτων της εργασίας τους στην ολομέλεια.
- 4 Απαντήστε στις απορίες που μπορεί να προκύψουν στη διάρκεια της ομαδικής εργασίας.
- 5 Ζητήστε από τις ομάδες να παρουσιάσουν την εργασία τους στην ολομέλεια. (περίπου 5 λεπτά ανά ομάδα)
- 6 Συζητήστε όλοι μαζί, εκφράζοντας τις σκέψεις σας για τα αποτελέσματα και για τα όσα μάθατε. (περίπου 20-30 λεπτά)
- 7 Συνοψίστε τα κύρια σημεία στον πίνακα προσθέτοντας, αν χρειάζεται, κατάλληλα προσαρμοσμένες πληροφορίες, με βάση τα στοιχεία που περιέχονται στις Σημειώσεις για τον εκπαιδευτή.

1. Η παρούσα δραστηριότητα προσαρμόστηκε από το εγχειρίδιο Suntinger, W. (2005), *Menschenrechte und Polizei, Handbuch für TrainerInnen*, Vienna, Bundesministerium für Inneres, σ. 110.

Περιγραφή Δραστηριότητας – εκδοχή 2: Πρακτικά παραδείγματα

- ❶ Παρουσιάστε τον σκοπό και τους στόχους της δραστηριότητας.
- ❷ Διανείμετε την ερώτηση 1 του Φύλλου εργασίας 2 στη μισή τάξη και την ερώτηση 2 του Φύλλου εργασίας 2 στην άλλη μισή.
- ❸ Ζητήστε από τους συμμετέχοντες να σκεφτούν ο καθένας μόνος του την ερώτηση που έχουν μπροστά τους για 5-10 λεπτά.
- ❹ Χωρίστε τους συμμετέχοντες σε μικρές ομάδες συζήτησης των 4-5 ατόμων και ζητήστε τους να συνεργαστούν για να παρουσιάσουν τρία συναφή παραδείγματα για τις ερωτήσεις 1 και 2 (περίπου 15 λεπτά). Βεβαιωθείτε ότι οι ομάδες:
 - έχουν κατανοήσει καλά τι πρέπει να κάνουν.
 - ορίζουν έναν εισηγητή για την παρουσίαση των αποτελεσμάτων της εργασίας τους στην ολομέλεια.
- ❺ Δώστε διευκρινίσεις αν προκύψουν απορίες σχετικά με το πώς πρέπει να γίνει η άσκηση στη διάρκεια της ομαδικής εργασίας.
- ❻ Ζητήστε από τις ομάδες να παρουσιάσουν τα παραδείγματά τους στην ολομέλεια.
- ❼ Συζητήστε όλοι μαζί τα αποτελέσματα, εκφράζοντας τις σκέψεις σας σε σχέση με αυτά που μάθατε.
- ❽ Συνοψίστε τα κύρια σημεία διευκρινίζοντας, αν χρειάζεται, γιατί τα ανθρώπινα δικαιώματα μπορούν να θεωρηθούν είτε ως εμπόδιο είτε ως θεμέλιο της αστυνόμευσης, με βάση τα στοιχεία που περιέχονται στις Σημειώσεις για τον εκπαιδευτή. Επισημάνετε πιθανές συνέπειες της θεώρησης των ανθρώπινων δικαιωμάτων με τον ένα ή με τον άλλο τρόπο. Θα ήταν ίσως χρήσιμο να αξιοποιήσετε τη διάσταση ανάμεσα στις έννοιες του εμποδίου και του θεμελίου.

Φύλλο εργασίας 1 – Συζητώντας για την αστυνομία και τα ανθρώπινα δικαιώματα

Ερωτήσεις προς συζήτηση:

1. Συνιστά ο φόνος παραβίαση των ανθρώπινων δικαιωμάτων;
2. Ποιοι οργανισμοί/θεσμοί είναι επιφορτισμένοι με την προστασία των ανθρώπινων δικαιωμάτων;
3. Ποιος είναι ο ρόλος της αστυνομίας σε σχέση με τα ανθρώπινα δικαιώματα;
4. «Δεν υπάρχει σύγκρουση ανάμεσα στα ανθρώπινα δικαιώματα και την αστυνόμευση. Αστυνόμευση σημαίνει προστασία των ανθρώπινων δικαιωμάτων». Συμφωνείτε με την παραπάνω πρόταση; Γιατί; Γιατί όχι;

Φύλλο εργασίας 2 – Πρακτικά παραδείγματα σε σχέση με τα ανθρώπινα δικαιώματα

Ερωτήσεις προς συζήτηση:

1. Αναζητήστε πρακτικά παραδείγματα (βασισμένοι σε εμπειρίες από την καθημερινή εργασία σας) στα οποία θεωρείτε ότι τα ανθρώπινα δικαιώματα λειτουργούν ως εμπόδιο στο έργο σας.

2. Αναζητήστε πρακτικά παραδείγματα (βασισμένοι σε εμπειρίες από την καθημερινή εργασία σας) στα οποία τα ανθρώπινα δικαιώματα βοηθούν το έργο σας και/ή λειτουργούν ως θεμέλιο του.

Σημειώσεις για τον εκπαιδευτή

Οι παρούσες Σημειώσεις για τον εκπαιδευτή παρέχουν πληροφορίες οι οποίες μπορούν να χρησιμοποιηθούν για την καθοδήγηση των δραστηριοτήτων και των εκπαιδευτικών συζητήσεων της παρούσας ενότητας, και διαρθρώνονται ως εξής:

1. Βασικές έννοιες

2. Φύλλα εργασίας – Ερωτήσεις και απαντήσεις:

- α. Φύλλο εργασίας 1 – Ερωτήσεις και απαντήσεις
- β. Φύλλο εργασίας 2 – Ερωτήσεις και απαντήσεις

1. Βασικές έννοιες

Η ενότητα 2 βασίζεται στα κεντρικά θεματικά πεδία των Ενότητων 1 και 3, δηλαδή στην υποχρέωση των κρατών να σέβονται και να προστατεύουν τα ανθρώπινα δικαιώματα. Η ενότητα 2 παρέχει συμπληρωματικές πληροφορίες σχετικά με τις εν λόγω υποχρεώσεις εστιάζοντας στα ανθρώπινα δικαιώματα και την αστυνόμευση.

Προς υπόμνηση, αναφέρουμε για άλλη μια φορά τις υποχρεώσεις της αστυνομίας:

Υποχρέωση σεβασμού: Το κράτος πρέπει να απέχει από έκνομες και δυσανάλογες ενέργειες. Οι αδικαιολόγητες παρεμβάσεις στα ανθρώπινα δικαιώματα συνιστούν παραβιάσεις των ανθρώπινων δικαιωμάτων.

Υποχρέωση προστασίας: Το κράτος οφείλει να ενεργεί σε διοικητικό, νομοθετικό και/ή δικαστικό επίπεδο με σκοπό την προστασία των ανθρώπινων δικαιωμάτων προκειμένου να διασφαλίζει ότι οι πολίτες απολαμβάνουν πλήρως τα δικαιώματά τους. Η μη λήψη των ενδεδειγμένων μέτρων συνιστά παραβίαση των ανθρώπινων δικαιωμάτων.

Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με τις υποχρεώσεις του σεβασμού και της προστασίας, πρβλ.: Ενότητες 1 και 3

2. Φύλλα εργασίας – Ερωτήσεις και απαντήσεις

Δεν υπάρχει μία μόνο σωστή απάντηση στις ερωτήσεις του φύλλου εργασίας· υπάρχουν πολλές προσεγγίσεις και σχολές σκέψης σε σχέση με τα ανθρώπινα δικαιώματα και την αστυνόμευση. Οι παρούσες Σημειώσεις για τον εκπαιδευτή σχεδιάστηκαν με στόχο να τροφοδοτήσουν τη συζήτηση και να διευκρινίσουν πώς πρέπει να προσεγγίζονται αυτές οι ερωτήσεις. Οι σημειώσεις δεν περιέχουν εξαντλητικό κατάλογο των απαντήσεων.

Χρήσιμη συμβουλή: Υπενθυμίστε στους συμμετέχοντες ότι τα ανθρώπινα δικαιώματα ισχύουν με διαφορετικό τρόπο για τα άτομα και για τα κράτη

Τα ανθρώπινα δικαιώματα υποχρεώνουν τα κράτη να σέβονται και να προστατεύουν τα δικαιώματα των ατόμων. Για τα μεμονωμένα άτομα, τα ανθρώπινα δικαιώματα αφενός κατοχυρώνουν τις υποχρεώσεις του κράτους να προστατεύει και να σέβεται τα δικαιώματα του κάθε ατόμου και αφετέρου λειτουργούν ως οδηγός για το πώς εμείς οι άνθρωποι πρέπει να συμπεριφερόμαστε ο ένας στον άλλο.

Κατά συνέπεια, από αυστηρά νομική άποψη, οι παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων προκύπτουν αποκλειστικά από πράξεις ή παραλείψεις του κράτους έναντι των ατόμων. Οι πράξεις ενός ατόμου εναντίον ενός άλλου ατόμου, π.χ. μια δολοφονία, συνιστούν παραβίαση του νόμου αλλά όχι των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Υπό αυτή την έννοια, μια κρατική πράξη ή παράλειψη που καταλήγει σε δολοφονία έχει διαφορετικές συνέπειες σε επίπεδο ανθρωπίνων δικαιωμάτων από μια ανάλογη δολοφονία την οποία διαπράττει ένα μεμονωμένο άτομο.

Φύλλο εργασίας 1 – Ερωτήσεις και απαντήσεις

Ερώτηση 1: Συνιστά ο φόνος παραβίαση των ανθρώπινων δικαιωμάτων;

Η ερώτηση αυτή βοηθά στην αποσαφήνιση του βασικού ζητήματος των υποχρεώσεων του κράτους και, κατά συνέπεια, του ρόλου της αστυνομίας, σε σχέση με τα ανθρώπινα δικαιώματα. Κατά τη συζήτηση της ερώτησης ενδέχεται να προκύψουν διάφορα θέματα.

- Ένας κρατικός υπάλληλος που διαπράττει φόνο παραβιάζει συν τοις άλλοις τα ανθρώπινα δικαιώματα καθώς δεν ανταποκρίθηκε στην υποχρέωση του κράτους να σέβεται το δικαίωμα στη ζωή. Όταν ένας κρατικός υπάλληλος, όπως ο αστυνομικός, χρησιμοποιεί βία και αυτό έχει ως αποτέλεσμα την απώλεια ανθρώπινης ζωής, το κράτος οφείλει να διενεργήσει αμερόληπτη και ανεξάρτητη έρευνα για τις συνθήκες του περιστατικού.
- Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΔΔΑ) έχει αποφανθεί, σε διάφορες υποθέσεις, ότι η χρήση βίας από κρατικό υπάλληλο ήταν υπερβολική και συνιστούσε παραβίαση των ανθρώπινων δικαιωμάτων.
- Αν, ωστόσο, η βία χρησιμοποιείται ως αυτοάμυνα, είναι σκόπιμη και σύμφωνη με τις αρχές της αναγκαιότητας και της αναλογικότητας, τότε ο θάνατος που προκαλεί η χρήση βίας δεν συνιστά παραβίαση των ανθρώπινων δικαιωμάτων (πρβλ. ενότητα 3 για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με τις αρχές της αναγκαιότητας και της αναλογικότητας).
- Αν το κράτος δεν λάβει τα κατάλληλα μέτρα για την πρόληψη της δολοφονίας ενός ατόμου η ζωή του οποίου απειλείται από άλλο πρόσωπο, τότε η αδράνεια/παράλειψη του κράτους συνιστά παραβίαση της υποχρέωσης του κράτους να προστατεύει το δικαίωμα στη ζωή.
- Ένας ιδιώτης που φονεύει διαπράττει έγκλημα. Δεν παραβιάζει κάποιο ανθρώπινο δικαίωμα.

Ερώτηση 2: Ποιοι οργανισμοί/θεσμοί είναι επιφορτισμένοι με την προστασία των ανθρώπινων δικαιωμάτων;

Πολλοί οργανισμοί και θεσμοί σε εθνικό, ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο είναι επιφορτισμένοι με την προστασία των ανθρώπινων δικαιωμάτων, μεταξύ άλλων και στον τομέα της αστυνόμευσης.

Εθνικό επίπεδο

- Αστυνομία
- Δικαστήρια, συμπεριλαμβανομένων των συνταγματικών δικαστηρίων
- Διαμεσολαβητές ή εθνικές επιτροπές ή ινστιτούτα δικαιωμάτων του ανθρώπου
- Κοινοβούλιο, συμπεριλαμβανομένων των κοινοβουλευτικών σωμάτων με ειδική αρμοδιότητα την παρακολούθηση των ανθρώπινων δικαιωμάτων

- Εθνικοί φορείς για την ισότητα και την απαγόρευση των διακρίσεων
- Μη κυβερνητικές οργανώσεις

Ευρωπαϊκό επίπεδο

- Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΔΕΕ)
- Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΔΔΑ)
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή για την Πρόληψη των Βασανιστηρίων (ΕΠΒ) του Συμβουλίου της Ευρώπης
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή κατά του Ρατσισμού και της Μισαλλοδοξίας (ΕCRI)
- Μη κυβερνητικές οργανώσεις

Ευρωπαϊκοί φορείς στον τομέα της αστυνόμευσης

- Ευρωπαϊκή Μονάδα Δικαστικής Συνεργασίας (Eurojust)
- Ευρωπαϊκός Οργανισμός για τη διαχείριση της επιχειρησιακής συνεργασίας στα εξωτερικά σύνορα των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης (FRONTEX)
- Ευρωπαϊκή Αστυνομική Ακαδημία (CEPOL)
- Ευρωπαϊκή Αστυνομική Υπηρεσία (Ευρωπόλ)

Διεθνές επίπεδο

- Συμβούλιο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών (ΟΗΕ)
- Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του ΟΗΕ
- Επιτροπή του ΟΗΕ κατά των Βασανιστηρίων
- Επιτροπή του ΟΗΕ για την Εξάλειψη των Φυλετικών Διακρίσεων
- Επιτροπή του ΟΗΕ για την Εξάλειψη των Διακρίσεων κατά των Γυναικών
- Μη κυβερνητικές οργανώσεις

Ερώτηση 3: Ποιος είναι ο ρόλος της αστυνομίας σε σχέση με τα ανθρώπινα δικαιώματα;

Ευρωπαϊκός κώδικας αστυνομικής δεοντολογίας, Επιτροπή των Υπουργών, Σύσταση REC (2001) 10
Προοίμιο

[...] πεπεισμένοι ότι η εμπιστοσύνη των πολιτών στην αστυνομία συνδέεται στενά με τη στάση και τη συμπεριφορά της αστυνομίας έναντι των πολιτών, και ιδιαίτερα τον σεβασμό της ανθρώπινης αξιοπρέπειας και των θεμελιωδών δικαιωμάτων και ελευθεριών [...]

Οι αστυνομικοί ως κρατικοί υπάλληλοι

Οι αστυνομικοί κατέχουν ιδιαίτερη θέση σε μια δημοκρατική κοινωνία καθώς το κράτος τούς εκχωρεί την εξουσία να χρησιμοποιούν βία όταν αυτό κρίνεται αναγκαίο. Τα ανθρώπινα δικαιώματα θέτουν σημαντικούς περιορισμούς στη δράση της αστυνομίας και στη χρήση βίας, επιβάλλοντας αυστηρή προσήλωση στις αρχές της νομιμότητας, της αναλογικότητας και της αναγκαιότητας. Οι περιορισμοί αυτοί βοηθούν να διασφαλιστεί ότι η αστυνομία ενεργεί με σεβασμό στα ανθρώπινα δικαιώματα επιδιώκοντας τη χρήση των λιγότερο παρεμβατικών μέσων για την επίτευξη του στόχου της.

Οι αστυνομικοί πρέπει όχι μόνο να σέβονται τα ανθρώπινα δικαιώματα αλλά και να προστατεύουν ενεργά τα ανθρώπινα δικαιώματα, π.χ., συλλαμβάνοντας έναν ύποπτο προκειμένου να

προστατεύσουν τα δικαιώματα άλλων ανθρώπων. Αυτό το αστυνομικό καθήκον της προστασίας είναι που καθιστά τα ανθρώπινα δικαιώματα θεμέλιο του έργου της αστυνομίας.

Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου άρθρο 28

Καθένας έχει το δικαίωμα να επικρατεί μια κοινωνική και διεθνής τάξη, μέσα στην οποία τα δικαιώματα και οι ελευθερίες που προκηρύσσει η παρούσα Διακήρυξη να μπορούν να πραγματοποιούνται σε όλη τους την έκταση.

Η αστυνομία διαδραματίζει κεντρικό ρόλο στη διατήρηση των συνθηκών που είναι αναγκαίες για την υλοποίηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, όπως είναι η διατήρηση της δημόσιας τάξης, η επιβολή του νόμου, η πρόληψη και ο εντοπισμός του εγκλήματος, η συνδρομή και εξυπηρέτηση του κοινού.

Οι αστυνομικοί ως φορείς επιβολής του νόμου

Ως κρατικοί υπάλληλοι, οι αστυνομικοί εξουσιοδοτούνται να χρησιμοποιούν βία, όπου χρειάζεται, για την επιβολή του νόμου και για την πρόληψη, τον εντοπισμό και την καταπολέμηση του εγκλήματος. Για τους αστυνομικούς ως φορείς επιβολής του νόμου, κανένας νόμος δεν βρίσκεται πάνω από τα ανθρώπινα δικαιώματα. Σύμφωνα με μια ευρέως αποδεκτή νομική αρχή όλοι οι νόμοι πρέπει να ερμηνεύονται και να εφαρμόζονται με αυστηρή προσήλωση στους κανόνες των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Όταν η αστυνομία αποτρέπει ή εντοπίζει ένα έγκλημα, προστατεύει ανθρώπινα δικαιώματα, όπως το δικαίωμα στην ιδιοκτησία, στη ζωή, στη σωματική και ψυχική ακεραιότητα, στην προσωπική ελευθερία και ασφάλεια.

Οι αστυνομικοί ως φορείς παροχής υπηρεσιών

Στο παρελθόν η αστυνομία θεωρούνταν κυρίως δύναμη επιβολής και όργανο κρατικού ελέγχου. Αυτή η αντίληψη μετεξελίχθηκε και σήμερα οι αστυνομικοί θεωρούνται συχνά ως κρατικοί υπάλληλοι που προσφέρουν υπηρεσίες στην κοινότητά τους. Ως φορείς παροχής υπηρεσιών, οι αστυνομικοί δεν σέβονται μόνο τα ανθρώπινα δικαιώματα των πολιτών εντοπίζοντας και καταπολεμώντας το έγκλημα, αλλά μεριμνούν επίσης για την πρόληψη του εγκλήματος και των παραβιάσεων ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Κρατικοί θεσμοί όπως η αστυνομία συνεργάζονται με μη κρατικούς φορείς, όπως οι κοινότητες, για τον εντοπισμό και την επίλυση προβλημάτων που άπτονται της εγκληματικότητας και της διασάλευσης της τάξης. Συνεπώς, οι κρατικοί υπάλληλοι, όπως είναι οι αστυνομικοί, συνεργάζονται με τις κοινότητες με σκοπό την καλύτερη εξυπηρέτηση του κοινού. Αυτή η αντίληψη περί αστυνόμευσης συνεπάγεται μεγαλύτερη έμφαση στην πρόληψη του εγκλήματος, και όχι στον εντοπισμό και την καταπολέμησή του, καθώς και σε προσπάθειες αποτελεσματικής αντιμετώπισης των βαθύτερων αιτίων του εγκλήματος.

Η θεώρηση της αστυνομίας ως φορέα παροχής υπηρεσιών είναι επίσης εμφανής στα διεθνή κείμενα για τα ανθρώπινα δικαιώματα, όπως η Διακήρυξη κανόνων δεοντολογίας για την αστυνομία του Συμβουλίου της Ευρώπης (1979) και ο Ευρωπαϊκός κώδικας αστυνομικής δεοντολογίας (2001), καθώς και ο Κώδικας συμπεριφοράς για τους υπαλλήλους επιβολής του νόμου του ΟΗΕ (1979). Ο «Οδηγός για μια δημοκρατική αστυνόμευση» [Guidebook on Democratic Policing] του Οργανισμού για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη (ΟΑΣΕ) (2006), ο «Οδηγός ορθών πρακτικών για τη δημιουργία συμπράξεων αστυνομίας-πολιτών» [Guidebook on Good Practices in Building Police-Public Partnerships] του ΟΑΣΕ (2008) και το «Εγχειρίδιο

2. OSCE (2010), *Guidebook Police and Roma and Sinti: Good Practices in Building Trust and Understanding*, http://polis.osce.org/library/details?doc_id=3682&lang_tag=FR&q5=%2Flibrary%2Fresults%3Fca%3DSPM.

για την Αστυνομία και τους Ρομά και τους Σίντι: οικοδομώντας σχέσεις εμπιστοσύνης και κατανόησης [Guidebook on Police and Roma and Sinti Good Practices in Building Trust and Understanding], επίσης του ΟΑΣΕ, (2010)² περιέχουν αναλυτικές οδηγίες για την εφαρμογή των ενδεδειγμένων μεταρρυθμίσεων.

Ερώτηση 4: Δεν υπάρχει σύγκρουση ανάμεσα στα ανθρώπινα δικαιώματα και την αστυνόμευση. Αστυνόμευση σημαίνει προστασία των ανθρώπινων δικαιωμάτων. Συμφωνείτε με την παραπάνω πρόταση; Γιατί; Γιατί όχι;

Οι απόψεις των πολιτών για τη σχέση ανάμεσα στην αστυνόμευση και τα ανθρώπινα δικαιώματα διίστανται. Ορισμένοι θεωρούν την αστυνομία προσάτη των ανθρώπινων δικαιωμάτων ενώ άλλοι δυνητική απειλή για τα δικαιώματα αυτά.

Οι πολίτες γνωρίζουν ότι η αστυνομία μπορεί να παραβιάσει τα ανθρώπινα δικαιώματα, π.χ. χρησιμοποιώντας υπερβολική βία. Ο θετικός ρόλος της αστυνομίας στην εφαρμογή των ανθρώπινων δικαιωμάτων δεν είναι εμποδωμένος στη συνείδηση των πολιτών. Έτσι, τα θέματα που εγείρονται προς συζήτηση με αφετηρία αυτή την ερώτηση μπορεί να ποικίλλουν.

Αστυνόμευση και ανθρώπινα δικαιώματα – δεν υπάρχει σύγκρουση μεταξύ τους: «Τα ανθρώπινα δικαιώματα είναι ο σκοπός της αστυνόμευσης».

- Η αστυνομία έχει θεμελιώδη ρόλο στην προστασία των ανθρώπινων δικαιωμάτων – τα ανθρώπινα δικαιώματα είναι το θεμέλιο και ο στόχος της αστυνόμευσης.
- Η κοινωνική ηρεμία μπορεί να παγιωθεί μόνον όταν υπάρχει σεβασμός και προστασία των ανθρώπινων δικαιωμάτων – αυτό είναι προς το συμφέρον όλων. Η αστυνομία διαδραματίζει κεντρικό ρόλο στη διατήρηση της κοινωνικής ηρεμίας. Με τον εντοπισμό και την πρόληψη του εγκλήματος, συμβάλλει στην προστασία και την εδραίωση του σεβασμού για τα ανθρώπινα δικαιώματα.
- Τα ανθρώπινα δικαιώματα βελτιώνουν την αποτελεσματικότητα της αστυνόμευσης θέτοντας αυστηρές αρχές σε σχέση με τη νομιμότητα, την αναγκαιότητα και την αναλογικότητα. Οι αρχές αυτές καλλιεργούν την εμπιστοσύνη προς το κράτος και ισχυροποιούν το κράτος δικαίου.
- Η αστυνόμευση που έχει ως γνώμονα τα ανθρώπινα δικαιώματα συμβάλλει στην καλύτερη απονομή δικαιοσύνης διασφαλίζοντας μεγαλύτερο σεβασμό για τα ανθρώπινα δικαιώματα κατά τη συλλογή των αποδεικτικών στοιχείων που στη συνέχεια χρησιμοποιούνται ενώπιον δικαστηρίου. Ο σεβασμός των ανθρώπινων δικαιωμάτων βοηθά να διασφαλιστεί ότι τα στοιχεία δεν θα κηρυχθούν απαράδεκτα λόγω παράβασης καθήκοντος (πρβλ. ενότητα 4).

Αστυνόμευση και ανθρώπινα δικαιώματα – υπάρχει σύγκρουση μεταξύ τους: «Τα ανθρώπινα δικαιώματα δεν είναι παρά ένα εμπόδιο στο έργο της αστυνομίας».

- Τα ανθρώπινα δικαιώματα θεμελιώνονται στην ανθρωπινή αξιοπρέπεια και είναι κτήμα όλων μας. Τα ανθρώπινα δικαιώματα ενός εγκληματία μπορούν να περιοριστούν ως ένα βαθμό και η διαδικασία κράτησης συνήθως περιστέλλει όχι μόνο το δικαίωμα στην προσωπική ελευθερία αλλά και

2. ΟΑΣΕ (2010), *Guidebook Police and Roma and Sinti: Good Practices in Building Trust and Understanding* [Εγχειρίδιο για την Αστυνομία και τους Ρομά και τους Σίντι: οικοδομώντας σχέσεις εμπιστοσύνης και κατανόησης]. διατίθεται στην ηλεκτρονική διεύθυνση: <http://www.osce.org/odihr/67843?download=true>.

στην οικογενειακή και ιδιωτική ζωή μέσω περιορισμών στις ώρες επισκεπτηρίου, στη χρήση του τηλεφώνου ή μέσω των γενικών κανόνων που διέπουν την κράτηση. Ωστόσο, η πλήρης άρση των δικαιωμάτων ενός εγκληματία θα υπονόμει αυτή καθαυτή την ιδέα των ανθρώπινων δικαιωμάτων, η οποία διαφυλάσσει ένα ελάχιστο όριο ανθρωπιάς και αξιοπρέπειας σε όλες τις καταστάσεις.

- Η θεώρηση των ανθρώπινων δικαιωμάτων μόνον ως εμπόδιου στο έργο της αστυνομίας δείχνει έλλειψη κατανόησης της ευεργετικής συμβολής των ανθρώπινων δικαιωμάτων σε μια δίκαιη, ειρηνική και χωρίς αποκλεισμούς κοινωνία, τόσο για τα άτομα όσο και για την αστυνομία. Αν διατυπωθεί μια αρνητική άποψη για τα ανθρώπινα δικαιώματα, φροντίστε να προχωρήσετε σε μια διεξοδική συζήτηση για τις λειτουργίες των ανθρώπινων δικαιωμάτων, καθώς και για τον ρόλο της αστυνομίας στην προστασία των ανθρώπινων δικαιωμάτων.
- Σε σοβαρές υποθέσεις, όπως η κακοποίηση παιδιών, κάποιοι συμμετέχοντες μπορεί να δυσκολεύονται να κατανοήσουν γιατί ο φερόμενος ως δράστης πρέπει να αντιμετωπίζεται με σεβασμό και αξιοπρέπεια, και αυτή η αντίληψη μπορεί να έλθει στην επιφάνεια στη διάρκεια της εκπαίδευσης. Συναισθηματικά φορτισμένα επιχειρήματα όπως αυτό αποτελούν ιδιαίτερη πρόκληση για τον εκπαιδευτή. Πριν προχωρήσει στην παράθεση λογικών επιχειρημάτων, ο εκπαιδευτής πρέπει πρώτα να αναφερθεί στη συναισθηματική πτυχή του θέματος, στη συγκεκριμένη περίπτωση αποδεχόμενος ότι είναι πραγματικά δύσκολο να μεταχειριστεί κανείς με αξιοπρέπεια ανθρώπους που έχουν διαπράξει φρικτές πράξεις. Στη συνέχεια μπορεί να διατυπώσει και να αναπτύξει τα βασικά επιχειρήματα που περιγράφηκαν πιο πάνω. Ο εκπαιδευτής πρέπει να φροντίσει να περάσει με ισχυρό τρόπο το μήνυμα ότι τα ανθρώπινα δικαιώματα δεν εκχωρούνται επιλεκτικά· είναι αδιαίρετα και αναπαλλοτρίωτα. Τα δικαιώματα των παραβατών μπορούν τότε να συζητηθούν με βάση το ερώτημα: «γιατί έχουν δικαιώματα και με ποιο τρόπο αυτά περιορίζονται».

Συνιστάται να κατευθύνετε τη συζήτηση στη γενική πρόληψη (κρατική υποχρέωση για πρόληψη του εγκλήματος από το σύνολο της κοινωνίας) και στην ειδική πρόληψη (κρατική υποχρέωση που αφορά τους ίδιους τους παραβάτες – πώς προλαμβάνονται οι καθ' υποτροπή παραβάσεις). Τα περισσότερα στοιχεία δείχνουν ότι η εκτεταμένη χρήση σωφρονιστικών μέτρων δεν λειτουργεί αποτρεπτικά ως προς το έγκλημα ούτε μειώνει τα ποσοστά υποτροπής των παραβατών.³

Άλλα συναφή θέματα που χρήζουν αναφοράς είναι το περιθώριο διακριτικής ευχέρειας της αστυνομίας και η ικανότητα της αστυνομίας να εμπνέει εμπιστοσύνη και να εργάζεται σε σύμπραξη με τους πολίτες.

Το περιθώριο διακριτικής ευχέρειας της αστυνομίας

Αυτό που καθιστά το έργο της αστυνομίας τόσο δύσκολο είναι η στάθμιση των αντικρουόμενων συμφερόντων και η χρήση των ενδεδειγμένων μέτρων για την εκπλήρωση των υποχρεώσεων του σεβασμού και της προστασίας. Η παρέμβαση της αστυνομίας στα ανθρώπινα δικαιώματα ενός υπόπτου πρέπει να είναι κατά το δυνατόν περιορισμένη, σύμφωνα με τις αρχές της αναγκαιότητας και της αναλογικότητας. Την ίδια στιγμή, ωστόσο, η αστυνομία οφείλει επίσης να παρέχει αποτελεσματική προστασία σε άτομα που κινδυνεύουν. Αυτή η διαδικασία στάθμισης δημιουργεί μια συναισθηματικά φορτισμένη και τεταμένη κατάσταση για τους αστυνομικούς κατά την εκτέλεση των καθηκόντων τους.

3. Πρβλ., π.χ., τις διδακτορικές διατριβές των Heinz, W., Πανεπιστήμιο της Κωνσταντίας, Γερμανία, με θέμα τους ανηλικούς· Dünkel, F., Πανεπιστήμιο του Greifswald, Γερμανία· Jehle/ Heinz/ Sutterer (2003), *Legalbewährung nach strafrechtlichen Sanktionen*, Bundesministerium der Justiz, Βερολίνο.

Η αστυνόμευση με γνώμονα τα ανθρώπινα δικαιώματα ταυτίζεται σε μια σειρά βασικών γνωρισμάτων με άλλες προσεγγίσεις, π.χ. με τη δημοκρατική αστυνόμευση, όπως αυτή περιγράφεται στον «Οδηγό για μια δημοκρατική αστυνόμευση» του ΟΑΣΕ.⁴

Για πολλούς, η αστυνομία είναι ο πιο ορατός εκπρόσωπος του κράτους και ο θεσμός με τον οποίο είναι πιο πιθανό να έλθουν σε επαφή οι πολίτες. Αντιπροσωπεύει, λοιπόν, το «κράτος εν δράσει».⁵ Η αστυνομία μπορεί, επομένως, να επηρεάσει τις γενικές γνώμες και αντιλήψεις των πολιτών για το κράτος εν γένει, ενισχύοντας ή αποδυναμώνοντας με τη δράση της τη λαϊκή υποστήριξη που είναι αναγκαία για την διατήρηση μιας βιώσιμης δημοκρατίας.⁶

Παρά το γεγονός ότι οι νόμοι οριοθετούν ένα πλαίσιο και παρέχουν κατευθυντήριες γραμμές για την εκτέλεση των αστυνομικών καθηκόντων, εξακολουθεί να υπάρχει ένας βαθμός επιχειρησιακής ανεξαρτησίας και διακριτικής ευχέρειας. Η νομοθεσία δεν μπορεί ποτέ να προβλέψει όλες τις καταστάσεις τις οποίες μπορεί να κληθεί να αντιμετωπίσει ένας αστυνομικός, π.χ. ποιο αυτοκίνητο πρέπει να σταματήσει ή πώς πρέπει να αντιδρά στην αγενή ή προκλητική συμπεριφορά. Η ύπαρξη ενός περιθωρίου διακριτικής ευχέρειας δίνει στον αστυνομικό τη δυνατότητα να προσαρμόσει την αντίδρασή του στην εκάστοτε συγκεκριμένη κατάσταση, λαμβάνοντας υπόψη όλους τους συναφείς παράγοντες της κάθε υπόθεσης. Αλλά αυτή η διακριτική ευχέρεια απαιτεί επίσης από τον αστυνομικό να διαπνέεται από την κατάλληλη νοοτροπία και να επιδεικνύει ισχυρό αίσθημα ευθύνης.

Η ενδεδειγμένη χρήση της διακριτικής ευχέρειας είναι ιδιαίτερα πολύπλοκη υπόθεση επειδή η αστυνομία πρέπει συχνά να ενεργεί σε σύνθετες, ασαφείς και συναισθηματικά φορτισμένες καταστάσεις, όπως είναι οι αντιδικίες ή οι πράξεις βίας. Η επέμβαση της αστυνομίας ζητείται όταν κάτι έχει πάει στραβά ή όταν υπάρχει κάποιο πρόβλημα. Ο αστυνομικός καλείται να αποφασίσει επί τόπου, εν θερμώ, πολλές φορές μέσα σε λίγα δευτερόλεπτα και χωρίς καμιά προετοιμασία. Αντίθετα, οι αστυνομικοί διευθυντές και οι δικαστές αναλύουν και αξιολογούν τις ενέργειες των αστυνομικών μετά το γεγονός, γνωρίζοντας το αποτέλεσμα και έχοντας στη διάθεσή τους επαρκή χρόνο για την ανάλυση της κατάστασης. Οι δύο προσεγγίσεις δεν βρίσκονται κατ' ανάγκη σε διάσταση και εκείνοι που αναλύουν σε μεταγενέστερη στιγμή τα γεγονότα δεν μπορούν ποτέ να συλλάβουν πλήρως τη δυναμική της κατάστασης τη στιγμή που εκτυλισσόταν.⁷

Είναι ακριβώς όταν προσδιορίζεται το περιθώριο της διακριτικής ευχέρειας της αστυνομίας, ειδικά σε καταστάσεις πίεσης, που οι αρχές της δεοντολογίας και των ανθρώπινων δικαιωμάτων αποκτούν ιδιαίτερη σημασία, όχι ως γνώση, αλλά ως εμπεδωμένη νοοτροπία. Από τη σκοπιά των ανθρώπινων δικαιωμάτων, οι αρχές της ισότιμης μεταχείρισης και της αναλογικότητας – συμπεριλαμβανομένης της επιλογής λιγότερο παρεμβατικών μέτρων ή της απόσυρσης αν οι δυσμενείς επιπτώσεις από τη δράση της αστυνομίας ξεπερνούν εμφανώς τα οφέλη – είναι οι πιο σημαντικές.

Εμπιστοσύνη και σύμπραξη με τους πολίτες: στοιχεία καίριας σημασίας για την αστυνόμευση

Η αστυνομία είναι ένας θεσμός που θα έπρεπε να συμβάλει στο υποκειμενικό αίσθημα ατομικής και δημόσιας ασφάλειας. Η αστυνομία πρέπει να λαμβάνει σοβαρά υπόψη τα αισθήματα ανασφάλειας των πολιτών και να προσπαθεί να αντιμετωπίζει τις βαθύτερες αιτίες τους, να ικανοποιεί τις διαφορετικές

4. ΟΑΣΕ (2008), *Guidebook on Democratic Policing* [Οδηγός για μια δημοκρατική αστυνόμευση].

5. Όπ.π., σ. 43.

6. Ινστιτούτο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων της Δανίας (1999), *Police and human rights, manual for police training*, [Αστυνομία και ανθρώπινα δικαιώματα: εγχειρίδιο εκπαίδευσης της αστυνομίας], σ. 12· διατίθεται στη ηλεκτρονική διεύθυνση: <http://www.humanrights.dk/files/pdf/Engelsk/International/macedonia.pdf>.

7. Bourdieu, P. (1990), *The Logic of Practice* [Η λογική της πρακτικής], Stanford, Stanford University Press, σ. 81-82.

ανάγκες και συμφέροντα και να διαχειρίζεται τους φόβους. Οι αστυνομικοί πρέπει να καλλιεργούν σχέσεις εμπιστοσύνης με τις κοινότητες, ένα σημαντικό καθήκον που επηρεάζει τον τρόπο με τον οποίο επικοινωνούν και αλληλεπιδρούν με τους πολίτες. Ας εξετάσουμε, π.χ., την παρουσία της αστυνομίας σε έναν δημόσιο χώρο. Η παρουσία αυτή μπορεί να δημιουργήσει αίσθημα ασφάλειας και προστασίας στους πολίτες· από την άλλη, μπορεί επίσης να πυροδοτήσει κλίμα φόβου και ανασφάλειας – «κάτι δεν πάει καλά, βρισκόμαστε σε κίνδυνο» – ειδικά αν οι αστυνομικοί φέρουν πλήρη οπλισμό. Επειδή η αστυνομία εκπροσωπεί το κράτος με τον πιο εμφανή τρόπο, η εμπιστοσύνη στην αστυνομία ισοδυναμεί με εμπιστοσύνη στο κράτος. Χωρίς αυτή την εμπιστοσύνη, οι πολίτες δεν θα είναι πρόθυμοι να καταγγέλλουν τις εγκληματικές ενέργειες ούτε να παρέχουν στην αστυνομία τις πληροφορίες που χρειάζεται για να επιτελεί με αποτελεσματικότητα το έργο της. Οι άνθρωποι που ζουν στο περιθώριο της κοινωνίας βιώνουν συχνά ένα έλλειμμα εμπιστοσύνης.

Φύλλο εργασίας 2 – Ερωτήσεις και απαντήσεις

Οι απαντήσεις στο Φύλλο εργασίας 2 βασίζονται στις εμπειρίες των συμμετεχόντων και, ως εξ αυτού, δεν είναι δυνατό να δοθούν συγκεκριμένες απαντήσεις. Δίνονται, ωστόσο, ορισμένα θέματα τα οποία μπορεί να βοηθήσουν τους συμμετέχοντες να σκεφτούν παραδείγματα και/ή τον εκπαιδευτή να κατευθύνει τις συζητήσεις στην ολομέλεια.

Χρήσιμη συμβουλή: Ενθαρρύνετε τους συμμετέχοντες να δώσουν συγκεκριμένα και πραγματικά παραδείγματα.

Η χρήση πραγματικών εμπειριών ως βάσης για τα παραδείγματα, αντί για γενικόλογες προτάσεις, μπορεί να αποτελέσει έναυσμα για πιο γόνιμες συζητήσεις και να βοηθήσει τους συμμετέχοντες να αντιληφθούν και να εμπεδώσουν τους στόχους της δραστηριότητας.

Ερώτηση 1: Αναζητήστε πρακτικά παραδείγματα (βασισμένοι σε εμπειρίες από την καθημερινή εργασία σας) στα οποία διαπιστώσατε ότι τα ανθρώπινα δικαιώματα λειτουργούν ως εμπόδιο στο έργο σας.

- Παράδειγμα απάντησης: «Ήμουν σε μια διαδήλωση που εξελίχθηκε βίαια. Πήραμε εντολή να μείνουμε παραταγμένοι και δεν μας επιτράπηκε να καταδιώξουμε τα άτομα που μας πετούσαν μπουκάλια, μας προσέβαλαν ή μας έφτυναν».

Οι ακόλουθες καταστάσεις θα μπορούσαν να βοηθήσουν στην εκμείωση παραδειγμάτων:

- . πριν, κατά ή μετά από μια σύλληψη
- . διαχείριση μιας διαδήλωσης
- . ανάκριση υπόπτου
- . παρεμπόδιση ή πρόληψη εγκληματικής ενέργειας

«Σύμφωνα με τη συλλογιστική τους (των αστυνομικών), η ανισορροπία ισχύος έχει μετατοπιστεί από το Κράτος σε κοινωνικές ομάδες, όπως τα μέλη των δικτύων οργανωμένου εγκλήματος και οι τρομοκρατικές ομάδες, που γνωρίζουν καλά τα δικαιώματά τους και επιδιώκουν να «εκμεταλλευτούν» το σύστημα προς όφελός τους (π.χ. καθυστερώντας δίκες, υποβάλλοντας καταγγελίες, προσφεύγοντας σε ανώτερα δικαστήρια, κλπ.). Από αυτή τη σκοπιά, τα ανθρώπινα δικαιώματα θεωρούνται εμπόδιο για την αποτελεσματική αστυνόμευση. Επίσης, η αστυνομία έχει την αίσθηση ότι οι εν λόγω ομάδες έχουν μεγαλύτερη ελευθερία κινήσεων απ' ό,τι οι ίδιοι οι αστυνομικοί. Πιστεύουν ότι έχει διαμορφωθεί ένας φαύλος κύκλος όπου το σύστημα των ανθρώπινων δικαιωμάτων, που αρχικά αναπτύχθηκε με σκοπό την προστασία των «αδυνάμων», ουσιαστικά υπονομεύει το Κράτος, με αποτέλεσμα ένα αίσθημα διχασμού ανάμεσα στην ασφάλεια από τη μια πλευρά και τα ανθρώπινα δικαιώματα από την άλλη».

Osse, A. (2006), Understanding policing, a resource for human rights activists [Κατανοώντας την αστυνόμευση, βοήθημα για τους ακτιβιστές των ανθρώπινων δικαιωμάτων]: διατίθεται στην ηλεκτρονική διεύθυνση: www.amnesty.org.uk/uploads/documents/doc_22360.pdf

Ερώτηση 2: Αναζητήστε πρακτικά παραδείγματα (βασισμένοι σε εμπειρίες από την καθημερινή εργασία σας) στα οποία τα ανθρώπινα δικαιώματα βοήθησαν το έργο σας και/ή λειτούργησαν ως θεμέλιο του.

- Παράδειγμα απάντησης: «Χρειάστηκε κάποτε να επέμβω στον βίαιο καυγά ενός ζευγαριού. Χρησιμοποίησα την τεχνική των παρεμβάσεων αποκλιμάκωσης που με βοήθησε να ηρεμήσω την κατάσταση».

Οι ακόλουθες καταστάσεις θα μπορούσαν να βοηθήσουν στην εκμείευση παραδειγμάτων:

- . αιτιολόγηση ή εξήγηση των λόγων μιας σύλληψης ή κράτησης
- . κατάθεση σε δικαστήριο
- . παρεμπόδιση ή πρόληψη εγκληματικής ενέργειας
- . λήψη απόφασης για το κατά πόσο και με ποιο τρόπο επιβάλλεται η παρέμβαση σε μια κατάσταση

«Αποτελεί κεντρική παραδοχή της παρούσας έκθεσης ότι θεμελιώδης σκοπός της αστυνόμευσης πρέπει να είναι [...] η προστασία και η υπεράσπιση των ανθρώπινων δικαιωμάτων όλων. Οι διαβουλεύσεις μας κατέδειξαν ότι οι κοινότητες της Βόρειας Ιρλανδίας συμφωνούν ότι η αστυνομία πρέπει να προστατεύει τα ανθρώπινα δικαιώματα των πολιτών από κάθε απόπειρα παραβίασης από τρίτους, και ταυτόχρονα να σέβεται τα ανθρώπινα δικαιώματά τους κατά την άσκηση των καθηκόντων της».

Ανεξάρτητη Επιτροπή Αστυνόμευσης για τη Βόρεια Ιρλανδία [Independent Commission on Policing for Northern Ireland] (1999), «Μια νέα αρχή: η αστυνόμευση στη Βόρεια Ιρλανδία» [A new beginning: policing in Northern Ireland], σ. 18.

«Σκοπός των ενεργειών μας είναι να προστατεύουμε και να σεβόμαστε τα ανθρώπινα δικαιώματα, καλλιεργώντας, έτσι, στον μέγιστο βαθμό την πίστη όλων των ανθρώπων στην ελευθερία και την ασφάλειά τους».

Αυστριακή Αστυνομία (2009), Guiding Principles of a human rights based understanding of police [Κατευθυντήριες αρχές για μια αντίληψη της αστυνομίας με βάση τα ανθρώπινα δικαιώματα], Αρχή 1

Συμπληρωματικό υλικό

Ο ρόλος της αστυνομίας στις δημοκρατικές κοινωνίες – από δύναμη επιβολής σε φορέα παροχής υπηρεσιών

«Πρόοδος προς τη δημοκρατική αστυνόμευση σημειώνεται όταν υπάρχει μετατόπιση «από μια προσέγγιση βασισμένη στον έλεγχο σε μια προσέγγιση με μεγαλύτερη έμφαση στις υπηρεσίες», όπου η πρωταρχική επιδίωξη της επιβολής του νόμου παραμένει εστιασμένη στην ενεργή πρόληψη του εγκλήματος».

ΟΑΣΕ (2008), Guidebook on Democratic Policing [Οδηγός για μια δημοκρατική αστυνόμευση], Βιέννη, παράγραφος 2· διατίθεται στην ηλεκτρονική διεύθυνση: <http://www.osce.org/sprtu/23804>

Ευρωπαϊκός κώδικας αστυνομικής δεοντολογίας,

Συμβούλιο της Ευρώπης

Άρθρο 12

Η αστυνομία οργανώνεται με σκοπό να κερδίσει τον σεβασμό των πολιτών ως θεματοφύλακας του νόμου και παροχής υπηρεσιών στους πολίτες με επαγγελματικό τρόπο.

Στις μέρες μας κερδίζει διαρκώς έδαφος η αντίληψη που θεωρεί την αστυνομία ως φορέα παροχής υπηρεσιών στην κοινωνία. Αυτό είναι προφανές σε μεταρρυθμίσεις της αστυνομίας οι οποίες έλαβαν χώρα τις τελευταίες δεκαετίες σε αρκετές χώρες, ακόμη και σε αστυνομικούς οργανισμούς που βασίζονται στην παραδοσιακή ιδέα της επιβολής. Η εν λόγω αντίληψη εμπεριέχει βασικά στοιχεία της παροχής υπηρεσιών, όπως η κοινοτική αστυνόμευση, μια γενικώς μεγαλύτερη αλληλεπίδραση με το κοινό, καθώς και η πρόβλεψη δομών λογοδοσίας.

Ορισμένοι από τους παράγοντες που συντέλεσαν στη μετατόπιση προς μια προσέγγιση της αστυνόμευσης με έμφαση στις υπηρεσίες:

- Η μετάβαση από τα απολυταρχικά στα δημοκρατικά κράτη στην κεντρική και ανατολική Ευρώπη είχε ως αποτέλεσμα τον επαναπροσδιορισμό των βασικών λειτουργιών του κράτους, συμπεριλαμβανομένης της αστυνόμευσης, με βάση μια δημοκρατική προσέγγιση που λαμβάνει υπόψη τα ανθρώπινα δικαιώματα.
- Στις δημοκρατίες της Δυτικής Ευρώπης, οι πολίτες εμφανίζονται όλο και πιο προβληματισμένοι σε σχέση με τα περιστατικά κατάχρησης εξουσίας από την πλευρά της αστυνομίας τις τελευταίες δεκαετίες. Αυτό οδήγησε σε μεταρρυθμίσεις που έδωσαν έμφαση στον ρόλο της αστυνομίας ως δημόσιας υπηρεσίας, π.χ. με το άνοιγμα στο κοινό και την καθιέρωση δομών λογοδοσίας. Στις τελευταίες περιλαμβάνονται θεσμοί παρακολούθησης της αστυνομίας, όπως οι εθνικοί μηχανισμοί και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή για την Πρόληψη των Βασανιστηρίων.

- Γενικότερα, η προσέγγιση που λαμβάνει υπόψη τα ανθρώπινα δικαιώματα κερδίζει έδαφος διεθνώς. Βασίζεται στην ιδέα ενός υπεύθυνου κράτους που έχει ως βασικό ρόλο την παροχή υπηρεσιών στους πολίτες. Αυτή η αντίληψη έχει βαθιές ρίζες στην ευρωπαϊκή φιλοσοφία, και ειδικά στη θεωρία του κοινωνικού συμβολαίου. Η κεντρική ιδέα της είναι ότι για να ξεφύγουν από τη λεγόμενη «φυσική κατάσταση», οι άνθρωποι εκχώρησαν τη φυσική ελευθερία τους στο κράτος ως θεματοφύλακά της. Το κράτος με τη σειρά του προστατεύει τα φυσικά δικαιώματά τους και είναι υπεύθυνο έναντι των πολιτών του.
- Οι αστυνομικοί οργανισμοί έχουν υιοθετήσει μια προσέγγιση με γνώμονα τον καταναλωτή η οποία εστιάζει στις ανάγκες των «πελατών» και είναι αλληλένδετη με τις αρχές των ανθρώπινων δικαιωμάτων: ανεξαρτήτως της θέσης του «πελάτη» της αστυνομίας, αυτός/ή δικαιούται να αντιμετωπίζεται με επαγγελματισμό και σεβασμό.
- Η οικοδόμηση εμπιστοσύνης θεωρείται όλο και περισσότερο θεμελιώδες προαπαιτούμενο για την αποτελεσματικότητα και την επιτυχία του έργου της αστυνομίας. Χωρίς αυτή την εμπιστοσύνη, οι πολίτες δεν θα είναι πρόθυμοι να καταγγέλλουν τις εγκληματικές ενέργειες ούτε να παρέχουν στην αστυνομία τις πληροφορίες που χρειάζεται.⁸ Η ανάπτυξη εμπιστοσύνης ανάμεσα στις κοινότητες και την αστυνομία προϋποθέτει μια μακρόπνοη, θεσμοθετημένη μορφή διαλόγου. Μια προσέγγιση της αστυνόμευσης με επίκεντρο τις υπηρεσίες συμβάλλει στην οικοδόμηση αυτής της εμπιστοσύνης.

Κύρια γνωρίσματα της αστυνόμευσης με γνώμονα τα ανθρώπινα δικαιώματα στις δημοκρατικές κοινωνίες

Η εξουσία για χρήση βίας είναι ένα από τα καθοριστικά γνωρίσματα της αστυνόμευσης. Η αστυνομία έχει δικαίωμα να χρησιμοποιεί τη βία ως μέσο για την εκτέλεση των καθηκόντων της. Αυτό το μονοπώλιο στη χρήση βίας τοποθετεί την αστυνομία σε μια ιδιαίτερα ευαίσθητη και ισχυρή θέση στους κόλπους του κράτους, με το ενδεχόμενο της κατάχρησης εξουσίας να παραμονεύει.

Ο διττός ρόλος της αστυνομίας – οι υποχρεώσεις του κράτους να σέβεται και να προστατεύει τα ανθρώπινα δικαιώματα

Συχνά οι υποχρεώσεις αυτές είναι αλληλένδετες και πρέπει να σταθμίζονται η μία έναντι της άλλης. Στην περίπτωση της ενδοοικογενειακής βίας, π.χ., η αστυνομία πρέπει να παρέμβει στα δικαιώματα του δράστη προκειμένου να προστατεύσει τα δικαιώματα του θύματος, συλλαμβάνοντας τον δράστη ή εμποδίζοντάς τον να εισέλθει στο διαμέρισμα ή να πλησιάσει το θύμα.

Νομιμότητα, αναγκαιότητα και αναλογικότητα

Το έργο της αστυνομίας οριοθετείται από σαφείς, ακριβείς και προσβάσιμους νόμους. Ιδιαίτερα αυστηροί κανονισμοί και έλεγχοι ισχύουν για τη χρήση βίας. Η χρήση βίας επιτρέπεται μόνον ως έσχατο μέσο, όταν όλες οι άλλες λύσεις έχουν εξαντληθεί ή θεωρούνται αναποτελεσματικές. Η χρήση βίας και όλες οι άλλες πτυχές της αστυνόμευσης οριοθετούνται αυστηρά από τις αρχές της αναγκαιότητας και της αναλογικότητας.

8. Ινστιτούτο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων της Δανίας (1999), *Police and human rights, manual for police training*, [Αστυνομία και ανθρώπινα δικαιώματα: εγχειρίδιο εκπαίδευσης της αστυνομίας], σ. 14· διατίθεται στη διεύθυνση: <http://www.humanrights.dk/files/pdf/Engelsk/International/macedonia.pdf>.

Χρήσιμη συμβουλή: Αντιμετωπίστε την «πραγματικότητα»

Κατά τη συζήτηση του ερωτήματος σχετικά με το τι συνιστά αποδεκτή ενέργεια από τη σκοπιά των ανθρώπινων δικαιωμάτων, προβάλλεται συχνά η ακόλουθη αντίρρηση: «Αυτοί (τα υψηλόβαθμα στελέχη της αστυνομίας και οι μη κυβερνητικές οργανώσεις) δεν έχουν ιδέα τι αντιμετωπίζουμε καθημερινά στους δρόμους. Είναι εύκολο να επικρίνεις τους άλλους καθισμένος στο γραφείο σου. Τα ανθρώπινα δικαιώματα είναι ωραία στη θεωρία, αλλά η πραγματικότητα εκεί έξω είναι διαφορετική».

Οι ακόλουθες σκέψεις βοηθούν στην εποικοδομητική ανασκευή αυτής της ένστασης:

- Αναγνωρίστε τη διαφορά ανάμεσα στη λογική της πράξης και τη λογική της ανάλυσης (προγενέστερων) πράξεων, όπως εκφράστηκε παραπάνω. Αυτό στέλνει το μήνυμα ότι κατανοείτε τι θέλουν να πουν οι συμμετέχοντες. Η παραδοχή αυτής της διαφοράς, ωστόσο, δεν σημαίνει ότι η αξιολόγηση προηγούμενων πράξεων είναι αθέμιτη ή ότι δεν μπορεί να γίνει με επάρκεια.
- Υπογραμμίστε ότι οι αστυνομικοί πρέπει να έχουν επίγνωση της ειδικής θέσης ισχύος τους, με δεδομένο το μονοπώλιό τους στη χρήση βίας, καθώς και του ενδεχομένου κατάχρησης αυτής της ισχύος και των συναφών πολιτικών ευαισθησιών.
- Δώστε έμφαση στην ευθύνη τους έναντι των πολιτών. Εστιάστε στη θεώρηση της αστυνομίας ως φορέα παροχής υπηρεσιών και περιγράψτε την εξουσία που της έχει δοθεί ως δημόσιο κτήμα, με βάση το κοινωνικό συμβόλαιο.

Λογοδοσία

«Ενώ οι πολίτες παρέχουν εθελουσίως τη συγκατάθεσή τους στην αστυνομία για την εφαρμογή του μονοπωλίου στη χρήση βίας [...] οι δημοκρατικές αστυνομικές υπηρεσίες έχουν υποχρέωση να υποβάλλουν τις εξουσίες τους στην παρακολούθηση και στον έλεγχο εκ μέρους των πολιτών μέσω διαδικασιών λογοδοσίας».

ΟΑΣΕ (2008), Guidebook on Democratic Policing [Οδηγός για μια δημοκρατική αστυνόμευση], Βιέννη, παράγραφος 80· διατίθεται στην ηλεκτρονική διεύθυνση: <http://www.osce.org/sprmu/23804>

Ο ρόλος της αστυνομίας είναι πολυδιάστατος: είναι φορέας παροχής υπηρεσιών και η πιο ορατή έκφραση του κράτους, με μονοπώλιο στη χρήση βίας και περιθώριο διακριτικής ευχέρειας σε έναν ρόλο που απαιτεί επί τόπου λήψη αποφάσεων σε ενδεχομένως σύνθετες καταστάσεις. Οι διαφορετικές αυτές διαστάσεις απαιτούν υψηλό βαθμό επαγγελματισμού και υποχρέωση λογοδοσίας εκ μέρους των αστυνομικών για τις πράξεις τους.

Οι δομές λογοδοσίας της αστυνομίας περιλαμβάνουν μηχανισμούς εξωτερικού και εσωτερικού ελέγχου και εποπτείας.

- Οι εξωτερικοί μηχανισμοί στο πλαίσιο ενός δημοκρατικού συστήματος είναι οι εξής: τα δικαστήρια· νομοθετικά σώματα, όπως οι κοινοβουλευτικές επιτροπές για τα ανθρώπινα δικαιώματα· διαμεσολαβητές ή επιτροπές δικαιωμάτων του ανθρώπου· πολιτικές επιτροπές καταγγελιών· εθνικοί μηχανισμοί πρόληψης δυνάμει του Προαιρετικού Πρωτοκόλλου στη Σύμβαση του ΟΗΕ κατά των βασανιστηρίων· εθνικοί φορείς για την ισότητα και την απαγόρευση των διακρίσεων· και, τέλος, οι ΜΚΟ και τα μέσα μαζικής ενημέρωσης (ΜΜΕ).

- Υπάρχουν επίσης διεθνείς φορείς παρακολούθησης των ανθρώπινων δικαιωμάτων σε επίπεδο Ηνωμένων Εθνών και σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Το ΕΔΔΑ και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή για την Πρόληψη των Βασανιστηρίων φαίνεται ότι είναι οι θεσμοί με την ισχυρότερη επιρροή στην αστυνομία σε ευρωπαϊκό επίπεδο.
- Οι εσωτερικοί μηχανισμοί ελέγχου και αξιολόγησης συμπληρώνουν τους εξωτερικούς μηχανισμούς. Σε αυτούς περιλαμβάνονται: εσωτερικοί μηχανισμοί καταγγελιών και έρευνας· η εσωτερική μελέτη και αξιολόγηση των επιχειρήσεων, με σκοπό την ανατροφοδότηση των σημαντικών αποτελεσμάτων στον οργανισμό· και η ευθύνη της ηγεσίας.

Διαφάνεια

Η υποχρέωση λογοδοσίας συμβάλλει στη διαφάνεια του έργου της αστυνομίας, η οποία αποτελεί ένα ακόμη βασικό στοιχείο της δημοκρατικής αστυνόμευσης. Τα βασικά πορίσματα των εξωτερικών μηχανισμών πρέπει να δημοσιεύονται, συμβάλλοντας στο άνοιγμα του συστήματος της αστυνομίας. Η διαφάνεια σημαίνει επίσης ότι η αστυνομία πρέπει να συνεργάζεται υπεύθυνα με τα ΜΜΕ, λαμβάνοντας υπόψη την προστασία των δεδομένων και το τεκμήριο της αθωότητας. Στο πλαίσιο της διαφάνειας εντάσσονται επίσης η διάχυση των εκθέσεων, συμπεριλαμβανομένων των στατιστικών στοιχείων για την εγκληματικότητα, και των αποτελεσμάτων των εσωτερικών ερευνών στο ευρύ κοινό, καθώς και η εγκαθίδρυση δομών επικοινωνίας με τις κοινότητες.

Επαγγελματισμός και αποτελεσματικότητα

Η αναγωγή των ανθρώπινων δικαιωμάτων σε σημείο αναφοράς για την αστυνόμευση αφενός προϋποθέτει την ύπαρξη επαγγελματισμού και αφετέρου τείνει να τον ενισχύει. Ο επαγγελματισμός κατά τη συγκέντρωση πληροφοριών και αποδεικτικών στοιχείων βοηθά τους αστυνομικούς να αντισταθούν στον πειρασμό να αποσπάσουν ομολογίες με απειλή βίας και, συνεπώς, συμβάλλει στη συμμόρφωση με την αρχή της απαγόρευσης των βασανιστηρίων και της απάνθρωπης συμπεριφοράς. Η αποτελεσματική ανάκριση ενός υπόπτου, με τον αστυνομικό να προσαρμόζει την τακτική του στο κάθε άτομο σεβόμενος αυστηρά τις αρχές των ανθρώπινων δικαιωμάτων, προϋποθέτει νομικές και κοινωνιολογικές γνώσεις, καθώς και διάφορες δεξιότητες: ρητορικές, ψυχολογικές και ανάλυσης. Η συμμόρφωση με τα πρότυπα για τα ανθρώπινα δικαιώματα, τα επαγγελματικά πρότυπα και οι τεχνικές ικανότητες αστυνόμευσης είναι αλληλένδετες δεξιότητες. Ένας αστυνομικός που δεν διαθέτει τεχνικές δεξιότητες αστυνόμευσης είναι πιο πιθανό να υιοθετήσει άσχημη συμπεριφορά προκειμένου να φέρει αποτελέσματα. Κατά τον ίδιο τρόπο, ένας αξιωματικός που στηρίζεται στην άσχημη συμπεριφορά για να έχει αποτελέσματα δεν θα αναπτύξει τις αναγκαίες τεχνικές δεξιότητες αστυνόμευσης ώστε να γίνει ένας ικανός επαγγελματίας. Τα ανθρώπινα δικαιώματα αποτελούν πρόκληση για την αστυνομία καθώς απαιτούν την εφαρμογή τεχνικών δεξιοτήτων με βάση βέλτιστες πρακτικές για την επίτευξη ικανοποιητικών αποτελεσμάτων. Η «τέχνη της αστυνόμευσης» μπορεί να οριστεί ως η επίδιωξη των στόχων με τον ελάχιστο παρεμβατικό τρόπο.

Εμπιστοσύνη

Η εμπιστοσύνη του κοινού είναι αναγκαίο προσπαιτούμενο για την αποτελεσματικότητα του έργου της αστυνομίας. Η αποτελεσματική αστυνόμευση δεν είναι εφικτή αν κάποια τμήματα του πληθυσμού δεν αισθάνονται ότι η αστυνομία τους προστατεύει και τους σέβεται.

Αποτελεί επιτακτική ανάγκη για την αστυνομία να επιδιώξει την οικοδόμηση εμπιστοσύνης και την εγκαθίδρυση των κατάλληλων δομών επικοινωνίας με τις κοινότητες. Τα μέτρα για την εδραίωση της διαφάνειας και της υποχρέωσης λογοδοσίας της αστυνομίας συμβάλλουν στην οικοδόμηση εμπιστοσύνης. Στα προγράμματα που επιδιώκουν ενεργά την προσέγγιση του πληθυσμού συγκαταλέγονται η θεσμική κατοχύρωση του διαλόγου με τις κοινότητες, μέσα από χώρους ανοικτής συζήτησης, κοινοτικές συμβουλευτικές επιτροπές και ανοικτές ημερίδες. Η προσέγγιση της κοινοτικής αστυνόμευσης μπορεί να λειτουργήσει ως έμπνευση για τη δημιουργία των κατάλληλων δομών επικοινωνίας. Είναι προφανές ότι η ξεκάθαρη αποδοχή και η δράση στο πλαίσιο των ανθρωπίνων δικαιωμάτων συνδέονται σε πολύ μεγάλο βαθμό με την οικοδόμηση και τη διατήρηση της εμπιστοσύνης. Η αρχή της απαγόρευσης των διακρίσεων είναι ιδιαίτερα σημαντική στις σχέσεις με τις περιθωριοποιημένες ομάδες της κοινωνίας⁹.

Πρόσθετη βιβλιογραφία

Crawshaw, R. (2009), *Police and human rights. A manual for teachers and resource persons and for participants in human rights programmes* [Αστυνομία και ανθρώπινα δικαιώματα: εγχειρίδιο για διδάσκοντες και υπεύθυνους πληροφόρησης και για συμμετέχοντες σε προγράμματα για τα ανθρώπινα δικαιώματα], 2nd revised edition, Boston, Leiden, Martinus Nijhoff Publishers, σ. 19–24.

Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών (2002), *Human Rights and Law Enforcement: A Trainer's Guide on Human Rights for the Police* [Ανθρώπινα δικαιώματα και επιβολή του νόμου: εγχειρίδιο του εκπαιδευτή για τα ανθρώπινα δικαιώματα στην αστυνομία], πρβλ. επιχειρήματα στη σελίδα 16· διατίθεται στην ηλεκτρονική διεύθυνση: www.ohchr.org/Documents/Publications/trainings5Addzen.pdf.

Osse, A. (2006), *Understanding policing, a resource for human rights activists* [Κατανοώντας την αστυνόμευση, βοήθημα για τους ακτιβιστές των ανθρωπίνων δικαιωμάτων], Amsterdam, Amnesty International, σ.41-49· διατίθεται στην ηλεκτρονική διεύθυνση: <http://www.amnesty.nl/documenten/rapporten/Understanding%20Policing%202007%20Full%20text.pdf>.

9. Οργανισμός Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (FRA) (2010), *EU MIDIS Εστίαση στα δεδομένα 4: Επιτόπια εξακρίβωση στοιχείων και μειονότητες*· διατίθεται στην ηλεκτρονική διεύθυνση: <http://fra.europa.eu/en/publication/2010/eu-midis-data-focus-report-4-police-stops-and-minorities>.

Διευρυμένες δραστηριότητες

Διευρυμένη δραστηριότητα 1: Συνεντεύξεις πρόσωπο με πρόσωπο στην αστυνομική ακαδημία της Σουηδίας

Σκοπός:

Η αστυνομική ακαδημία της Σουηδίας χρησιμοποιεί την τεχνική των συνεντεύξεων πρόσωπο με πρόσωπο ως μια πιο εντατική προσέγγιση με στόχο την ευαισθητοποίηση όσον αφορά τον ρόλο της αστυνομίας. Οι συνεντεύξεις διεξάγονται με ανθρώπους που είχαν εμπειρία από την αστυνομία, και αναδεικνύουν πώς αντιλαμβάνονται οι τρίτοι την αλληλεπίδραση της αστυνομίας με τα άτομα. Βοηθά επίσης τους αστυνομικούς να προβληματιστούν για το πώς γίνεται αντιληπτός ο ρόλος της αστυνομίας και να διαπιστώσουν τον αντίκτυπο του στους πολίτες.

Στόχοι:

Γνώσεις

- συγκεκριμενοποίηση της έννοιας των ανθρώπινων δικαιωμάτων και της ανθρώπινης αξιοπρέπειας στις επαφές με ανθρώπους που συχνά θεωρούνται «αντίπαλοι» της αστυνομίας, όπως τα περιθωριοποιημένα και/ή κοινωνικά αποκλεισμένα άτομα ή τα μέλη νεανικών συμμοριών
- επίγνωση του ρόλου της αστυνομίας υπό το πρίσμα των ανθρώπινων δικαιωμάτων με βάση προσωπικές εμπειρίες

Νοοτροπία

- αποφυγή των αισθημάτων εχθρότητας, περιφρόνησης και κυνισμού
- βίωση της αξίας της πολυμορφίας
- εμπέδωση, μέσα από μια συναισθηματική διαδικασία, του γεγονότος ότι άτομα που είναι κοινωνικά αποκλεισμένα, στέκονται επικριτικά έναντι της αστυνομίας ή έχουν παραβατική συμπεριφορά δικαιούνται σεβασμό ως ανθρώπινα όντα ακόμη και σε καταστάσεις σύγκρουσης και πίεσης
- διαρκής προσπάθεια για μια αποστασιοποιημένη προσέγγιση του ρόλου της αστυνομίας, από τη σκοπιά των ευάλωτων ή δυσπρόσιτων ομάδων
- αναγνώριση του γεγονότος ότι οι άνθρωποι που συχνά θεωρούνται «αντίπαλοι» έχουν πολύτιμες (και εκτενείς) γνώσεις και προσεγγίσεις που μπορεί να είναι χρήσιμες για την αστυνομία

Δεξιότητες

- βελτίωση των δεξιοτήτων επικοινωνίας

Τι θα χρειαστείτε:

- διάρκεια: περίπου 4 ημέρες: εισαγωγή – περίπου 1/2 ημέρα· συνέντευξη και γραπτή τεκμηρίωση – περίπου 2 ημέρες· και παρεπόμενος προβληματισμός – περίπου 1 ημέρα
- συνέντευξη-δείγμα
- ερωτήσεις καθοδήγησης για τη συνέντευξη
- πίνακες παρουσιάσεων με αποσπώμενες σελίδες
- μέγεθος ομάδας: 12-24 άτομα

Περιγραφή διευρυμένης δραστηριότητας 1: Συνεντεύξεις πρόσωπο με πρόσωπο στην αστυνομική ακαδημία της Σουηδίας

Κάθε εκπαιδευόμενος αναλαμβάνει ένα πρόσωπο που έχει απασχολήσει την αστυνομία και προέρχεται από μια ομάδα που πολλές φορές θεωρείται «αντίπαλος» της αστυνομίας – περιθωριοποιημένα ή κοινωνικά αποκλεισμένα άτομα, ύποπτοι εγκληματικών πράξεων, νέοι με παραβατική συμπεριφορά ή άτομα με διαφορετική εθνοτική προέλευση. Ζητείται από τους δύο να έχουν μια συνομιλία.

Έχοντας κάνει κάποια προετοιμασία, οι μαθητές διεξάγουν τις συνεντεύξεις. Οι επαφές, που συμπληρώνονται από μια διαδικασία ατομικού και ομαδικού προβληματισμού, παρέχουν μια πρακτική βάση για την ανάπτυξη της θεωρητικής έννοιας του ρόλου της αστυνομίας υπό το πρίσμα των ανθρώπινων δικαιωμάτων. Επίσης, οι εκπαιδευόμενοι – μέσα από την προσεκτική και ενσυναίσθητική επικοινωνία – αποκτούν μια φρέσκια ματιά στο έργο της αστυνομίας.

Χρήσιμη συμβουλή: Ενισχύστε την αλληλοκατανόηση

«Οι συνεντεύξεις συνέβαλαν αναμφίβολα στην ενίσχυση της αλληλοκατανόησης μεταξύ των εκπαιδευόμενων και των έτερων μερών τους. Επιπλέον, φαίνεται ότι είχαν θεραπευτικό αποτέλεσμα σε περιπτώσεις όπου το έτερο μέρος είχε βιώσει ταπείνωση, αίσθημα ανημποριάς και έλλειψη εμπιστοσύνης στην αστυνομία».

ΔΡΑΣΗ ΤΟΥ FRA

Πώς γεννιέται η βία

Ο FRA ανέλυσε τα βιώματα διακρίσεων και κοινωνικής περιθωριοποίησης και τις επιπτώσεις τους στη στάση έναντι της βίας σε τρία κράτη μέλη της ΕΕ: τη Γαλλία, την Ισπανία και το Ηνωμένο Βασίλειο. Ο FRA πραγματοποίησε συνεντεύξεις με 3000 Μουσουλμάνους και μη Μουσουλμάνους νέους και παιδιά, και διαπίστωσε ότι οι νέοι ηλικίας 12-18 ετών που είχαν βιώσει κοινωνική περιθωριοποίηση και διακρίσεις ήταν πιο πιθανό να εκτεθούν σε σωματική ή συναισθηματική βία σε σχέση με τους νέους που δεν είχαν βιώσει τέτοια περιθωριοποίηση. Δεν υπήρξαν ενδείξεις ότι οι νεαροί Μουσουλμάνοι ήταν λιγότερο ή περισσότερο πιθανό να καταφύγουν στη βία απ' ό,τι οι μη Μουσουλμάνοι. Τα ευρήματα αυτά καταδεικνύουν ότι η κοινωνική περιθωριοποίηση και οι διακρίσεις πρέπει να αντιμετωπιστούν κατά προτεραιότητα, όσον αφορά τις επιπτώσεις τους στην προδιάθεση των νέων για τη βία. Στην ίδια έκθεση, οι νέοι εξέφρασαν μια γενική έλλειψη εμπιστοσύνης στα πρόσωπα εξουσίας και στους επίσημους τοπικούς, εθνικούς και διεθνείς θεσμούς, συμπεριλαμβανομένων των αρχών ποινικής δικαιοσύνης, όπως η αστυνομία και τα δικαστήρια. Το χαμηλότερο ποσοστό εμπιστοσύνης καταγράφηκε έναντι των πολιτικών, τόσο σε τοπικό όσο και σε εθνικό επίπεδο.

Οργανισμός Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (FRA) (2010), Experiences of discrimination, social marginalisation and violence: A comparative study of Muslim and non-Muslim youth [Βίωση διακρίσεων, κοινωνικής περιθωριοποίησης και βίας: συγκριτική μελέτη σε νεαρούς μουσουλμάνους και μη μουσουλμάνους], Βέλγιο, σ. 62· διατίθεται στην ηλεκτρονική διεύθυνση: <http://fra.europa.eu/en/publication/2012/experience-discrimination-social-marginalisation-and-violence-comparative-study>

Διευρυμένη δραστηριότητα 2:
Εκπαίδευση αστυνομικών στα ανθρώπινα δικαιώματα σε ιστορικές τοποθεσίες ναζιστικών εγκλημάτων. Το έργο της αστυνομίας άλλοτε και τώρα

Σκοπός:

Η γερμανική αστυνομία διοργανώνει σεμινάρια εκπαίδευσης στα ανθρώπινα δικαιώματα στο άλλοτε ναζιστικό στρατόπεδο συγκέντρωσης Νόιενγκαμμε (*Neuengamme*) με σκοπό την εμπέδωση στον ρόλο της αστυνομίας. Η ιστορική αναδρομή στον ρόλο της αστυνομίας κατά τη διάρκεια του ναζιστικού καθεστώτος συμβάλλει σε μια μεγαλύτερη επίγνωση όσον αφορά το έργο της αστυνομίας σήμερα και την αναγκαιότητα για αστυνόμευση με γνώμονα τα ανθρώπινα δικαιώματα.

Στόχοι:

Γνώσεις

- κατανόηση των αιτιών των αλλαγών που παρατηρούνται στο αστυνομικό σώμα κατά τη μετάβαση από ένα δημοκρατικό σε ένα ολοκληρωτικό καθεστώς.
- προσδιορισμός των δομών στις ναζιστικές αστυνομικές δυνάμεις και παραβολή τους με τις αστυνομικές δομές μιας δημοκρατικής κοινωνίας

Νοοτροπία

- επίγνωση του γεγονότος ότι η απεριόριστη εξουσία των κρατικών θεσμών μπορεί να αποτελέσει απειλή για τα ανθρώπινα δικαιώματα μέσα από τη μελέτη των εκτεταμένων εξουσιών των ναζιστικών αστυνομικών δυνάμεων
- αποκρυπτογράφηση των μηχανισμών των διακρίσεων, της στέρησης δικαιωμάτων και του αποκλεισμού
- προβληματισμός γύρω από τους τομείς που συνιστούν σήμερα πρόκληση για την αστυνομία σε σχέση με τα ανθρώπινα δικαιώματα.

Τι θα χρειαστείτε:

- διάρκεια: τουλάχιστον 2 1/2 ημέρες, οι οποίες είναι απαραίτητες για να επιτευχθεί ουσιαστική σύνδεση μεταξύ των σύνθετων αυτών ζητημάτων
- πίνακας παρουσιάσεων και βιντεοπροβολέας (προτζέκτορας)
- παρουσιάσεις οπτικού και ακουστικού υλικού
- γραπτά και φωτογραφικά τεκμήρια για την εργασία σε ομάδες
- προκλητικά ερεθίσματα ικανά να πυροδοτήσουν συζητήσεις για αμφιλεγόμενα θέματα
- μέγεθος ομάδας: 12-24 άτομα

Περιγραφή διευρυμένης δραστηριότητας 2: Εκπαίδευση αστυνομικών στα ανθρώπινα δικαιώματα σε ιστορικές τοποθεσίες ναζιστικών εγκλημάτων. Το έργο της αστυνομίας άλλοτε και τώρα

Οι εκπαιδευτές πραγματοποιούν μια τρίωρη εισαγωγή στο ινστιτούτο εκπαίδευσης της αστυνομίας στην οποία εξηγείται γιατί είναι σημαντικό σήμερα να αποκτήσουμε μια ιστορική προοπτική σε σχέση με το ναζιστικό φαινόμενο. Στη διάρκεια της διήμερης επίσκεψης στο μνημείο του στρατοπέδου συγκέντρωσης Νόιενγκαμμε (Neuengamme) η εκπαίδευση επικεντρώνεται στον ρόλο της αστυνομίας στη διάρκεια του εθνικοσοσιαλιστικού καθεστώτος και τα τρέχοντα ζητήματα εξετάζονται υπό το πρίσμα αυτής της ιστορικής προοπτικής. Η συσχέτιση αυτή δίνει τη δυνατότητα για κριτική σκέψη γύρω από την αστυνομία και τους μηχανισμούς της, καθώς και σε σχέση με τη συμπεριφορά του ατόμου εντός του οργανισμού. Το σεμινάριο έχει επίσης ως στόχο να καταδείξει πώς οι αστυνομικές δυνάμεις και ο ρόλος τους στην κοινωνία διαφοροποιούνται μεταξύ των διαφόρων κοινωνιών. Ένα άλλο σημείο έμφασης είναι οι άνθρωποι που στο πλαίσιο ενός συστήματος μπορούν να λειτουργήσουν ως θετικά πρότυπα.

Η κατανόηση των αξιών που έχουν ως γνώμονα τα ανθρώπινα δικαιώματα στις δημοκρατικές κοινωνίες του σήμερα, οι οποίες ως έναν βαθμό υπήρξαν και μια αντίδραση στα ναζιστικά εγκλήματα και άλλες ιστορικές παραβιάσεις των ανθρώπινων δικαιωμάτων, θα δώσει στους συμμετέχοντες τη δυνατότητα να αναλύσουν με μεγαλύτερη σαφήνεια τις διαφορές ανάμεσα στις ολοκληρωτικές και τις δημοκρατικές δομές.

Χρήσιμη συμβουλή: Ενισχύστε την ευαισθητοποίηση

Η βασική αναγκαιότητα της στήριξης των συμφερόντων ασφάλειας έναντι των ατομικών ελευθεριών στο έργο της αστυνομίας ισχύει ανεξάρτητα από το εκάστοτε εθνικό πλαίσιο. Η μελέτη της ιστορίας της ναζιστικής Γερμανίας μπορεί να αυξήσει την επίγνωση της σπουδαιότητας των βασικών ανθρώπινων δικαιωμάτων σήμερα και του τρόπου με τον οποίο οι θεσμοί διαφοροποιούνται ανάλογα με το πολιτικό σύστημα.

ΕΝΟΤΗΤΑ 3: ΑΝΑΛΥΣΗ ΑΝΘΡΩΠΙΝΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ – ΟΙ ΥΠΟΧΡΕΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΣΕΒΑΣΜΟΥ

Εισαγωγή	79
Δραστηριότητα: Ανάλυση ανθρώπινων δικαιωμάτων – οι υποχρεώσεις του σεβασμού και της προστασίας	80
Φύλλο εργασίας 1 – Ανάλυση ανθρώπινων δικαιωμάτων – υποχρέωση σεβασμού.....	83
Φύλλο εργασίας 2 – Ανάλυση ανθρώπινων δικαιωμάτων – υποχρέωση προστασίας.....	86
Σημειώσεις για τον εκπαιδευτή	90
1. Βασικές έννοιες.....	90
α. Τι σημαίνει παραβίαση ανθρώπινου δικαιώματος;..	90
β. Τι σημαίνει αναγκαιότητα και αναλογικότητα σε σχέση με τα ανθρώπινα δικαιώματα;.....	91
2. Οδηγός δραστηριότητας: ανάλυση ανθρώπινων δικαιωμάτων.....	92
α. Φύλλο εργασίας 1 – υποχρέωση σεβασμού.....	96
β. Φύλλο εργασίας 2 – Η υποχρέωση προστασίας.....	104
Συμπληρωματικό υλικό	109
Διευρυμένες δραστηριότητες	119
Διευρυμένη δραστηριότητα 1: Εκπαίδευση βάσει σεναρίων στις αστυνομικές ακαδημίες της Αυστρίας.....	119
Διευρυμένη δραστηριότητα 2: Εκπαίδευση βάσει σεναρίων στην αστυνομία του γερμανικού ομόσπονδου κρατιδίου της Βόρειας Ρηνανίας-Βεστφαλίας.....	122

Ανάλυση ανθρωπίνων δικαιωμάτων – οι υποχρεώσεις του σεβασμού και της προστασίας

Εισαγωγή

Η παρούσα ενότητα παρέχει το πλαίσιο για την ανάλυση – από τη σκοπιά των ανθρωπίνων δικαιωμάτων – συγκεκριμένων καταστάσεων που σχετίζονται με το έργο της αστυνομίας. Αυτή η δομημένη, βήμα-προς-βήμα προσέγγιση απλοποιεί την ανάλυση πιθανών παραβιάσεων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, εντοπίζοντας περιπτώσεις μη συμμόρφωσης με τις υποχρεώσεις του σεβασμού και της προστασίας.

Αυτό το είδος ανάλυσης ως προς τα ανθρώπινα δικαιώματα αποτελεί ακρογωνιαίο λίθο της αστυνόμευσης που έχει ως γνώμονα τα ανθρώπινα δικαιώματα. Κατ' ουσίαν, αποτελεί μια απλοποιημένη εκδοχή της ανάλυσης που διενεργείται από τα δικαστήρια. Με στόχο να βοηθήσει τους συμμετέχοντες να κατανοήσουν στην πράξη τη σημασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, η ενότητα παραθέτει μελέτες περίπτωσης προερχόμενες από διεθνείς φορείς στον τομέα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, κυρίως από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΔΔΑ).

Τα συγκεκριμένα αναλυτικά εργαλεία είναι ιδιαίτερα αποτελεσματικά. Εξοικειώνουν τους αστυνομικούς με τη σχετική νομική ανάλυση, βοηθώντας τους να αντεπεξέλθουν στις υποχρεώσεις που απορρέουν από τα καθήκοντα που έχουν επωμιστεί και να διεκδικήσουν τα δικαιώματα που τους ανήκουν. Μετουσιώνουν τις «υψηλές» θεωρητικές αρχές σε πράξη, λειτουργώντας ως μέσο μετάδοσης για την ανάλυση των γενικών στόχων της αστυνόμευσης – σεβασμός και προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων – σε ειδικές κατευθυντήριες γραμμές που διευκολύνουν το αστυνομικό έργο. Η ανάλυση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων σε πρακτικές καταστάσεις βοηθά επίσης στην ευθυγράμμιση των συμπεριφορών με τα ανθρώπινα δικαιώματα και βελτιώνει τις δεξιότητες αστυνόμευσης με γνώμονα τα ανθρώπινα δικαιώματα, γεγονός που, με τη σειρά του, βοηθά τους αστυνομικούς στη διαδικασία εσωτερίκευσης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Η ενότητα εξετάζει αρχικά την έννοια της παραβίασης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και στη συνέχεια παρουσιάζονται τα δύο αναλυτικά σχήματα που βασίζονται, αντίστοιχα, στην υποχρέωση σεβασμού και στην υποχρέωση προστασίας. Ακολουθεί ανάλυση της κάθε υποχρέωσης, συμπεριλαμβανομένων τεσσάρων μελετών περίπτωσης και της ανάλυσής τους. Στη συνέχεια παρουσιάζονται και αναλύονται ξεχωριστά οι τέσσερις μελέτες περίπτωσης. Γενικός σκοπός είναι η συστηματική ενσωμάτωση της διάστασης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στο έργο και στον τρόπο σκέψης της αστυνομίας. Το συμπληρωματικό υλικό της ενότητας περιέχει πρόσθετες πληροφορίες σχετικά με τις βασικές έννοιες της ενότητας. Για περαιτέρω εμβάθυνση, το εγχειρίδιο παραθέτει επίσης περαιτέρω πορίσματα του δικαστηρίου για τις τέσσερις εξετασθείσες μελέτες περίπτωσης.

Δραστηριότητα: Ανάλυση ανθρώπινων δικαιωμάτων – οι υποχρεώσεις του σεβασμού και της προστασίας

Σκοπός:

Στη συγκεκριμένη δραστηριότητα οι εκπαιδευτές καλούνται συχνά να απαντήσουν στο ερώτημα: «Παραβιάζονται ανθρώπινα δικαιώματα αν [...]»; Ο συμμετέχων αφηγείται τότε ένα προσωπικό βίωμα και ζητά την αξιολόγησή του υπό το πρίσμα των ανθρώπινων δικαιωμάτων. Πολλές φορές, η απάντηση δεν είναι καθόλου ξεκάθαρη. Εξαρτάται!

Τα αναλυτικά σχήματα που παρουσιάζονται εδώ δεν δίνουν έτοιμες απαντήσεις, αλλά σας βοηθούν να καθοδηγήσετε τους αστυνομικούς ώστε να θέτουν τις σωστές ερωτήσεις. Παρέχουν έναν κατάλογο ελέγχου με τις «σωστές ερωτήσεις» για τον προσδιορισμό των σημαντικότερων πτυχών αυτών των καταστάσεων, και ύστερα για την εκτίμηση και στάθμιση των συμφερόντων πριν από τη λήψη μιας απόφασης. Δίνουν στους αστυνομικούς τη δυνατότητα να ξεδιαλύνουν τα συχνά ακανθώδη ζητήματα που περιβάλλουν πιθανές παραβιάσεις ανθρώπινων δικαιωμάτων και να καθορίσουν κατά περίπτωση αν μια συγκεκριμένη πράξη ή παράλειψη συνιστά παραβίαση.

Στόχοι:

Γνώσεις

- πιο λεπτομερής κατανόηση του ρόλου της αστυνομίας σε σχέση με τα ανθρώπινα δικαιώματα

Νοοτροπία

- αποδοχή της γενικής σημασίας των αρχών της αναγκαιότητας και της αναλογικότητας
- κατανόηση της σημασίας που έχει η εσωτερίκευση των αρχών των ανθρώπινων δικαιωμάτων

Δεξιότητες

- ικανότητα εφαρμογής των κανόνων των ανθρώπινων δικαιωμάτων χρησιμοποιώντας αναλυτικά εργαλεία σε συγκεκριμένες καταστάσεις αστυνόμευσης
- ικανότητα προσδιορισμού των πτυχών που διακρίνουν τη δικαιολογημένη παρέμβαση σε ένα ανθρώπινο δικαίωμα από την παραβίαση ενός ανθρώπινου δικαιώματος
- ικανότητα προσδιορισμού των ενεργειών στις οποίες πρέπει να προβαίνει η αστυνομία για την προστασία των ανθρώπινων δικαιωμάτων

Τι θα χρειαστείτε:

- διάρκεια: 90-120 λεπτά
- υλικό:
 - Φύλλα εργασίας 1 και 2 με τις μελέτες περίπτωσης και το εργαλείο ανάλυσης ανθρωπινων δικαιωμάτων σε σχέση με τις υποχρεώσεις σεβασμού και προστασίας (κατά περίπτωση)
 - πίνακας παρουσιάσεων με αποσπώμενες σελίδες
 - προαιρετικά: παρουσίαση με Powerpoint και βιντεοπρόβολέας (προτζέκτορας)
- χώρος: αίθουσα ολομέλειας και δύο αίθουσες για τις ομάδες εργασίας
- μέγεθος ομάδας: έως 20-25 άτομα

Περιγραφή δραστηριότητας: **Ανάλυση ανθρωπίνων δικαιωμάτων – οι υποχρεώσεις του σεβασμού και της προστασίας**

- ❶ Παρουσιάστε τον σκοπό και τους στόχους της δραστηριότητας.
- ❷ Διανείμετε και παρουσιάστε εν συντομία τα αναλυτικά σχήματα (φύλλα εργασίας 1 και 2), βασιζόμενος/η σε πραγματικές καταστάσεις που έχουν βιώσει οι συμμετέχοντες ή σε προτάσεις του συντονιστή. (περίπου 15-20 λεπτά)
- ❸ Χωρίστε τους συμμετέχοντες σε ομάδες των 4-6 ατόμων και διανείμετε τα φύλλα εργασίας με τις μελέτες περίπτωσης, αναθέτοντας μία υπόθεση σε κάθε ομάδα. (περίπου 25-35 λεπτά)
- ❹ Βεβαιωθείτε ότι οι ομάδες:
 - έχουν κατανοήσει καλά τι πρέπει να κάνουν·
 - ορίζουν έναν εισηγητή για την παρουσίαση των αποτελεσμάτων της εργασίας τους στην ολομέλεια.
- ❺ Απαντήστε στις απορίες που μπορεί να προκύψουν στη διάρκεια της ομαδικής εργασίας.
- ❻ Ζητήστε από τις ομάδες να παρουσιάσουν την εργασία τους στην ολομέλεια. (περίπου 30 λεπτά ανά υπόθεση)
- ❼ Συζητήστε όλοι μαζί τα αποτελέσματα, εκφράζοντας τις σκέψεις σας σε σχέση με αυτά που μάθατε.
- ❽ Συνοψίστε τα κύρια σημεία προσθέτοντας, αν χρειάζεται, ειδικά προσαρμοσμένες πληροφορίες.

Φύλλο εργασίας 1 – Ανάλυση ανθρωπινων δικαιωμάτων – υποχρέωση σεβασμού

Μελέτη περίπτωσης Α: Σύλληψη και κράτηση

Ο κ. Λ. είναι ένας άνδρας με αναπηρία, τυφλός από το ένα μάτι και με σοβαρά προβλήματα όρασης στο άλλο. Με τη βοήθεια του σκύλου-οδηγού του, ξεκίνησε μια μέρα για το τοπικό ταχυδρομείο να ελέγξει τις θυρίδες του. Διαπίστωσε ότι οι θυρίδες του είχαν παραβιαστεί και ήταν άδειες. Ο κ. Λ. έκανε παράπονα στους υπαλλήλους του ταχυδρομείου, με αποτέλεσμα να υπάρξει διαφωνία. Ένας από τους υπαλλήλους κάλεσε την αστυνομία υποστηρίζοντας ότι ο κ. Λ. ήταν μεθυσμένος και είχε προσβλητική συμπεριφορά. Η αστυνομία έφτασε στο ταχυδρομείο και συνέλαβε τον κ. Λ.

Έχοντας την εντύπωση ότι ο κ. Λ. βρισκόταν υπό την επήρεια οινοπνεύματος, οι αστυνομικοί τον μετέφεραν σε ένα «κέντρο επαναφοράς σε κατάσταση νηφαλιότητας», ένα ίδρυμα στο οποίο, σύμφωνα με την εθνική νομοθεσία, ένα άτομο σε κατάσταση μέθης μπορεί να παραμείνει για διάστημα που δεν υπερβαίνει τις 24 ώρες. Ένας γιατρός στο κέντρο εκτίμησε ότι ο κ. Λ. βρισκόταν σε κατάσταση «μέτριας μέθης» και αποφάσισε ότι αυτό δικαιολογούσε την παραμονή του κ. Λ. στο κέντρο για έξι ώρες. Δεν έγινε εξέταση αίματος ή αναπνοής (αλκοτέστ), πριν, στη διάρκεια ή μετά την εξέταση του γιατρού. Μετά από 6-1/2 ώρες, ο κ. Λ. μπόρεσε να εγκαταλείψει το κέντρο, επιβαρυνόμενος με τις δαπάνες της μεταφοράς και διαμονής του στο κέντρο. Ο κ. Λ. θεώρησε αυτή τη συμπεριφορά παράνομη ενέργεια εκ μέρους των κρατικών αξιωματούχων.

Ερωτήσεις προς συζήτηση:

1. Ποιο ανθρωπινό δικαίωμα(-τα) έχει εφαρμογή σε αυτή την κατάσταση;
2. Υπήρξε παρέμβαση του κράτους σε αυτά τα ανθρωπίνια δικαιώματα; Με ποιο τρόπο;
3. Υπήρξε παραβίαση ανθρωπινων δικαιωμάτων;
 - Παρέχει η εθνική νομοθεσία νομική βάση για τις ενέργειες του κράτους;
 - Εξυπηρετούν οι ενέργειες αυτές κάποιο θεμιτό σκοπό;
 - Είναι η κρατική παρέμβαση αναγκαία και αναλογική προς τον σκοπό;
4. Σκεφτείτε εναλλακτικούς τρόπους χειρισμού της συγκεκριμένης κατάστασης. Ποιες άλλες επιλογές θα μπορούσε να έχει εξετάσει η αστυνομία;

Φύλλο εργασίας 1 – Ανάλυση ανθρώπινων δικαιωμάτων – υποχρέωση σεβασμού (συνέχεια)

Μελέτη περίπτωσης Β: Χρήση βίας κατά υπόπτων τρομοκρατίας

Οι κρατικές αρχές του κράτους Α είχαν ισχυρές υπόνοιες ότι τρεις άνδρες σχεδίαζαν τρομοκρατική επίθεση εναντίον στρατιωτικού στόχου στην περιοχή Χ. Οι αρχές αποφάσισαν να αφήσουν τους υπόπτους να εισέλθουν στην περιοχή Χ υπό αστυνομική παρακολούθηση. Ειδικές δυνάμεις του κράτους Α στάλθηκαν για να συνδράμουν την τοπική αστυνομία της περιοχής Χ. Η αστυνομία είχε κάποιες πληροφορίες για τον χρόνο και τον τόπο της επαπειλούμενης επίθεσης. Σύμφωνα με αυτές, οι ύποπτοι θα χρησιμοποιούσαν παγιδευμένο με εκρηκτικά αυτοκίνητο το οποίο σκόπευαν να πυροδοτήσουν μέσω τηλεχειρισμού χωρίς προειδοποίηση.

Μία ημέρα μετά την άφιξή τους στην περιοχή Χ, οι ύποπτοι άφησαν ένα αυτοκίνητο σε χώρο στάθμευσης. Τέσσερις μυστικοί αστυνομικοί των ειδικών δυνάμεων τους ακολούθησαν και εξέτασαν το αυτοκίνητο εξωτερικά. Είχαν ισχυρές υπόνοιες ότι το αυτοκίνητο ήταν παγιδευμένο. Οι αστυνομικοί αποφάσισαν να συλλάβουν τους τρεις υπόπτους όταν θα επέστρεφαν στο αυτοκίνητο. Όταν οι ύποπτοι επέστρεψαν, η αστυνομία τους κάλεσε να παραδοθούν, αλλά κανένας τους δεν έδειξε διάθεση να το κάνει. Αντίθετα, οι κοφτές κινήσεις τους έδιναν την εντύπωση ότι μπορεί πράγματι να είχαν σκοπό να πυροδοτήσουν βόμβα. Οι τρεις ύποπτοι δέχθηκαν τα πυρά των αστυνομικών και βρήκαν ακαριαίο θάνατο.

Αποδείχθηκε, ωστόσο, ότι οι ύποπτοι δεν ήταν οπλισμένοι, και ότι στο αυτοκίνητο δεν υπήρχαν εκρηκτικά. Ωστόσο, βρέθηκαν υλικά για κατασκευή ωρολογιακής βόμβας σε άλλο αυτοκίνητο που είχε νοικιάσει ένας από τους υπόπτους σε άλλο σημείο.

Ερωτήσεις προς συζήτηση:

1. Ποια ανθρώπινα δικαιώματα έχουν εφαρμογή σε αυτή την κατάσταση;
2. Υπήρξε παρέμβαση του κράτους σε αυτά τα ανθρώπινα δικαιώματα; Με ποιο τρόπο;
3. Πώς θα αξιολογούσατε τις ενέργειες των αστυνομικών των ειδικών δυνάμεων;
4. Πώς θα αξιολογούσατε συνολικά την επιχείρηση κατά των υπόπτων τρομοκρατίας;
5. Υπήρξε παραβίαση ανθρώπινων δικαιωμάτων;
6. Σκεφτείτε εναλλακτικούς τρόπους χειρισμού της συγκεκριμένης κατάστασης. Ποιες άλλες επιλογές θα μπορούσε να έχει εξετάσει η αστυνομία ώστε να αποφευχθεί η χρήση θανάσιμης βίας;

Φύλλο εργασίας 1 – Ανάλυση ανθρωπινων δικαιωμάτων – υποχρέωση σεβασμού (συνέχεια)

Ανάλυση ανθρωπινων δικαιωμάτων – υποχρέωση σεβασμού

ΜΕΡΟΣ 1: ΕΦΑΡΜΟΖΟΜΕΝΑ ΑΝΘΡΩΠΙΝΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ / ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

- 1.1. Ποιο ανθρωπινό δικαίωμα(-τα) έχει/έχουν εφαρμογή στη συγκεκριμένη κατάσταση;
- 1.2. Υπήρξε παρέμβαση του κράτους σε αυτά τα ανθρωπίνα δικαιώματα; Με ποιο τρόπο;

ΜΕΡΟΣ 2: ΔΙΚΑΙΟΛΟΓΗΜΕΝΗ ΕΝΕΡΓΕΙΑ Ή ΠΑΡΑΒΙΑΣΗ;

- 2.1. Παρέχει η εθνική νομοθεσία νομική βάση για τις ενέργειες του κράτους;
- 2.2. Εξυπηρετούν οι ενέργειες αυτές κάποιο θεμιτό σκοπό;
- 2.3. Είναι η κρατική παρέμβαση αναγκαία και αναλογική προς τον σκοπό;
 - Είναι η ενέργεια κατάλληλη για την επίτευξη θεμιτού σκοπού;
 - Είναι αναγκαία («πιστική κοινωνική ανάγκη»);
 - Είναι το λιγότερο παρεμβατικό μέτρο; Υπάρχουν άλλες εναλλακτικές λύσεις;

Φύλλο εργασίας 2 – Ανάλυση ανθρώπινων δικαιωμάτων – υποχρέωση προστασίας

Μελέτη περίπτωσης Γ: Διαχείριση διαδήλωσης και αντιδιαδήλωσης

Σε ένα μικρό χωριό, ένας ιατρικός σύλλογος πραγματοποιούσε εκστρατεία κατά των αμβλώσεων. Ο ιατρικός σύλλογος προγραμμάτιζε διαδήλωση και, όπως προέβλεπε η εθνική νομοθεσία, είχε ειδοποιήσει εγκαίρως την αστυνομία για την προγραμματιζόμενη εκδήλωση. Η αστυνομία, χωρίς αντίρρηση, έδωσε στους συμμετέχοντες την άδεια να χρησιμοποιήσουν τη δημόσια λεωφόρο για τη διαδήλωσή τους. Ωστόσο, η αστυνομία απαγόρευσε αργότερα δύο άλλες προγραμματιζόμενες διαδηλώσεις από υποστηρικτές των αμβλώσεων, καθώς επρόκειτο να διεξαχθούν την ίδια ώρα και στο ίδιο σημείο με τη διαδήλωση των γιατρών κατά των αμβλώσεων.

Φοβούμενοι ότι θα μπορούσαν, παρά ταύτα, να σημειωθούν επεισόδια, οι οργανωτές της εκδήλωσης κατά των αμβλώσεων συσκέφθηκαν με τις τοπικές αρχές σε μια προσπάθεια να τροποποιηθεί η διαδρομή που θα ακολουθούσε η διαδήλωση. Οι εκπρόσωποι της αστυνομίας επεσήμαναν ότι κατά μήκος της αρχικής διαδρομής είχαν ήδη αναπτυχθεί αστυνομικοί και ότι η προτεινόμενη νέα διαδρομή δεν προσφερόταν για έλεγχο του πλήθους. Η αστυνομία δεν αρνήθηκε να παράσχει προστασία, αλλά δήλωσε ότι, ανεξαρτήτως διαδρομής, δεν θα μπορούσε να εμποδίσει τους αντιδιαδηλωτές να πετάξουν αβγά και να διακόψουν τόσο την πορεία όσο και την προγραμματισμένη θρησκευτική λειτουργία.

Ένας μεγάλος αριθμός διαδηλωτών υπέρ των αμβλώσεων – οι οποίοι δεν είχαν ειδοποιήσει εκ των προτέρων την αστυνομία – συγκεντρώθηκαν έξω από την εκκλησία και χρησιμοποίησαν μεγάφωνα, πέταξαν αβγά και κομμάτια γρασιδιού με σκοπό να διακόψουν την πορεία των γιατρών. Η αστυνομία δεν διέλυσε τους αντιδιαδηλωτές.

Όταν υπήρξε απειλή για χρήση σωματικής βίας, ειδικές μονάδες καταστολής – οι οποίες είχαν παραταχθεί χωρίς να επεμβαίνουν – σχημάτισαν αλυσίδα μεταξύ των αντιπαρατιθέμενων ομάδων, δίνοντας τη δυνατότητα στην πομπή να επιστρέψει στην εκκλησία.

Ερωτήσεις προς συζήτηση:

1. Ποια ανθρώπινα δικαιώματα έχουν εφαρμογή σε αυτή την κατάσταση;
2. Ποιες είναι οι αντίστοιχες υποχρεώσεις του κράτους;
3. Πώς θα αξιολογούσατε την αστυνομική επιχείρηση;
4. Υπήρξε παρέμβαση του κράτους στα ανθρώπινα δικαιώματα που έχουν εφαρμογή στη συγκεκριμένη κατάσταση; Με ποιο τρόπο;
5. Υπήρξε παραβίαση ανθρώπινων δικαιωμάτων;
6. Σκεφτείτε εναλλακτικούς τρόπους χειρισμού της συγκεκριμένης κατάστασης. Ποιες άλλες επιλογές θα μπορούσε να έχει εξετάσει η αστυνομία;

Φύλλο εργασίας 2 – Ανάλυση ανθρωπινων δικαιωμάτων – υποχρέωση προστασίας (συνέχεια)

Μελέτη περίπτωσης Δ: Βία κατά των γυναικών

Ο κ. Ο. είχε κατ' επανάληψη επιτεθεί με βιαιότητα στη σύζυγο του και στη μητέρα της. Μετά από ένα-δυο χρόνια, η βία και απειλητική συμπεριφορά του κ. Ο. κίνησε την προσοχή των αρχών αφού είχαν μεσολαβήσει ξυλοδαρμοί, ένας καυγάς στην διάρκεια του οποίου ο κ. Ο. κατάφερε επτά μαχαιριές κατά της κ. Ο. και ένα περιστατικό στο οποίο ο κ. Ο. χτύπησε με το αυτοκίνητό του τις δύο γυναίκες. Μετά από κάθε επίθεση, οι δυο γυναίκες εξετάζονταν από γιατρούς οι οποίοι ανέφεραν διάφορους τραυματισμούς, όπως αιμορραγίες, εκχυμώσεις, πρηξίματα, εκδορές και αμυχές. Και οι δύο γυναίκες κατείχαν ιατρικές βεβαιώσεις ότι είχαν υποστεί τραυματισμούς που έθεσαν σε κίνδυνο τη ζωή τους: η κ. Ο. μετά από έναν ιδιαίτερα βίαιο ξυλοδαρμό και την επίθεση με το μαχαίρι, και η μητέρα της μετά την απόπειρα με το αυτοκίνητο.

Κατά του κ. Ο. ασκήθηκε ποινική δίωξη σε τρεις περιπτώσεις για απειλές κατά της ζωής, πραγματική, επικίνδυνη σωματική βλάβη και απόπειρα φόνου. Ο κ. Ο. προφυλακίστηκε δύο φορές και αφέθηκε ελεύθερος ως τη δίκη.

Μετά από επίμονες πιέσεις και απειλές για τη ζωή τους εκ μέρους του κ. Ο., η κ. Ο. και η μητέρα της απέσυραν τις καταγγελίες τους κατά την εκδίκαση των υποθέσεων. Κατόπιν τούτου, τα αρμόδια δικαστήρια έβαλαν κάποιες από τις υποθέσεις στο αρχείο, αλλά συνέχισαν τη δίωξη για το περιστατικό με το αυτοκίνητο. Ο κ. Ο. κρίθηκε ένοχος και καταδικάστηκε σε τρίμηνη φυλάκιση, η οποία αργότερα μετατράπηκε σε πρόστιμο. Του επιβλήθηκε ένα όχι ιδιαίτερα υψηλό πρόστιμο για την επίθεση με μαχαίρι.

Σε δύο περιπτώσεις, η κ. Ο. και η μητέρα της υπέβαλαν καταγγελία στις διωκτικές αρχές για τις απειλές και την παρενόχληση που υφίσταντο από τον κ. Ο. Υποστήριζαν ότι η ζωή τους βρισκόταν σε άμεσο κίνδυνο και ζήτησαν από τις αρχές να λάβουν επείγοντως μέτρα, π.χ. θέτοντας υπό κράτηση τον κ. Ο. Υπό το φως αυτών των αιτημάτων προστασίας, ο κ.Ο. ανακρίθηκε και έδωσε κατάθεση, αλλά στη συνέχεια αφέθηκε ελεύθερος.

Τελικά, η κ. Ο. και η μητέρα της αποφάσισαν να εγκατασταθούν σε άλλη πόλη, αλλά στη διάρκεια του ταξιδιού με το φορτηγό της μετακόμισης, ο κ. Ο. τις πρόλαβε και ανάγκασε το όχημα να σταματήσει στην άκρη του δρόμου. Ο κ. Ο. άνοιξε την πόρτα του συνοδηγού και πυροβόλησε τη μητέρα της κ. Ο. Ο θάνατός της ήταν ακαριαίος.

Φύλλο εργασίας 2 – Ανάλυση ανθρώπινων δικαιωμάτων – υποχρέωση προστασίας (συνέχεια)

Ερωτήσεις προς συζήτηση:

1. Ποια ανθρώπινα δικαιώματα έχουν εφαρμογή σε αυτή την κατάσταση;
2. Ποιες είναι οι αντίστοιχες υποχρεώσεις του κράτους;
3. Πώς θα αξιολογούσατε την αντίδραση των αρχών σε αυτά τα βίαια περιστατικά;
4. Υπήρξε παρέμβαση του κράτους στα ανθρώπινα δικαιώματα που έχουν εφαρμογή στη συγκεκριμένη κατάσταση; Με ποιο τρόπο;
5. Υπήρξε παραβίαση ανθρώπινων δικαιωμάτων;
6. Σκεφτείτε εναλλακτικούς τρόπους χειρισμού της συγκεκριμένης κατάστασης. Ποιες άλλες επιλογές θα μπορούσε να έχει εξετάσει η αστυνομία;

Φύλλο εργασίας 2 – Ανάλυση ανθρωπινων δικαιωμάτων – υποχρέωση προστασίας (συνέχεια)

Ανάλυση ανθρωπινων δικαιωμάτων – υποχρέωση προστασίας

ΜΕΡΟΣ 1: ΠΟΙΑ ΑΝΘΡΩΠΙΝΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΕΧΟΥΝ ΕΦΑΡΜΟΓΗ / ΠΩΣ ΕΠΡΕΠΕ ΝΑ ΕΝΕΡΓΗΣΕΙ ΤΟ ΚΡΑΤΟΣ;

- 1.1. Ποιο ανθρωπινό δικαίωμα(-τα) έχει/έχουν εφαρμογή στη συγκεκριμένη κατάσταση;
- 1.2. Είναι το κράτος υποχρεωμένο να λαμβάνει συγκεκριμένα μέτρα για την προστασία του εφαρμοζόμενου ανθρωπινού δικαιώματος;

ΜΕΡΟΣ 2: ΣΥΝΙΣΤΑ ΠΑΡΑΒΙΑΣΗ Η ΑΔΡΑΝΕΙΑ/ΠΑΡΑΛΕΙΨΗ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ;

- 2.1. Καλύπτει επαρκώς η εθνική νομοθεσία τα εφαρμοζόμενα ανθρωπίνα δικαιώματα;
- 2.2. Προέβη το κράτος στη λήψη εύλογων και ενδεδειγμένων μέτρων για την προστασία του εφαρμοζόμενου ανθρωπινού δικαιώματος(ων);
- 2.3. Είναι σύμφωνες οι ενέργειες του κράτους με τα διαδικαστικά πρότυπα;

Σημειώσεις για τον εκπαιδευτή¹

Οι παρούσες Σημειώσεις για τον εκπαιδευτή παρέχουν ένα πλαίσιο ανάλυσης για τα δύο Φύλλα εργασίας που περιλαμβάνονται στην παρούσα ενότητα, και διαρθρώνονται ως εξής:

1. Βασικές έννοιες

- α. Τι σημαίνει παραβίαση ανθρώπινου δικαιώματος;
- β. Τι σημαίνει αναγκαιότητα και αναλογικότητα σε σχέση με τα ανθρώπινα δικαιώματα;

2. Οδηγός δραστηριότητας: ανάλυση ανθρώπινων δικαιωμάτων

- α. Φύλλο εργασίας 1 – υποχρέωση σεβασμού
- β. Φύλλο εργασίας 2 – υποχρέωση προστασίας

1. Βασικές έννοιες

α. Τι σημαίνει παραβίαση ανθρώπινου δικαιώματος;

Παραβίαση ανθρώπινου δικαιώματος υφίσταται όταν το κράτος δεν εκπληρώνει τις υποχρεώσεις του σε σχέση με συγκεκριμένα ανθρώπινα δικαιώματα.

Υποχρέωση των κρατών να σέβονται τα ανθρώπινα δικαιώματα (Φύλλο εργασίας 1):

Παραβίαση ανθρώπινου δικαιώματος υφίσταται όταν μια κρατική ενέργεια περιορίζει ή παρεμβαίνει σε ένα ανθρώπινο δικαίωμα χωρίς αυτή η παρέμβαση να δικαιολογείται. Η παραβίαση είναι απόρροια της δράσης του κράτους.

Υποχρέωση των κρατών να προστατεύουν τα ανθρώπινα δικαιώματα (Φύλλο εργασίας 2):

Παραβίαση ανθρώπινου δικαιώματος υφίσταται όταν το κράτος δεν προβαίνει στη λήψη των ενδεδειγμένων μέτρων για την προστασία των ανθρώπινων δικαιωμάτων χωρίς δικαιολογία. Η παραβίαση είναι απόρροια παράλειψης του κράτους.

***Εξαιρέση:** Η απαγόρευση των βασανιστηρίων και κάθε απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης ή τιμωρίας (άρθρο 3 της ΕΣΔΑ) έχει απόλυτο χαρακτήρα και δεν μπορεί σε καμία περίπτωση να περιοριστεί (πρβλ. ενότητα 4).

Υπάρχει διάκριση ανάμεσα στην **παρέμβαση** στα ανθρώπινα δικαιώματα και στις **παραβιάσεις** ανθρώπινων δικαιωμάτων. Η παρέμβαση σε ένα ανθρώπινο δικαίωμα δεν συνιστά κατ' ανάγκη παραβίαση του δικαιώματος αυτού.

Η αστυνομία μπορεί να παρεμβαίνει στα ανθρώπινα δικαιώματα των εγκληματιών προκειμένου να προστατεύσει τα θύματα. Η παρέμβαση γίνεται παραβίαση όταν η ενέργεια/παράλειψη δεν έχει νομικό έρεισμα ή αν η ενέργεια/παράλειψη είναι αυθαίρετη και/ή δυσανάλογη.*

Για τα περισσότερα δικαιώματα μπορεί (ή πρέπει) να υπάρξει παρέμβαση, ή περιορισμός, υπό ορισμένες συνθήκες δεδομένου ότι η ελευθερία και τα δικαιώματα του ενός σταματούν εκεί που αρχίζει η ελευθερία και τα δικαιώματα των άλλων. Ορισμένα νομικά έγγραφα διαρθρώνουν τα ανθρώπινα δικαιώματα με τρόπο που να επιτρέπει την παρέμβαση σε αυτά ή τον περιορισμό τους υπό ορισμένες συνθήκες.

Κατά πόσο μια ενέργεια/παράλειψη συνιστά παραβίαση των ανθρώπινων δικαιωμάτων εξαρτάται από διάφορους παράγοντες

1. Οι Σημειώσεις για τον εκπαιδευτή και το Συμπληρωματικό υλικό της ενότητας 3, συμπεριλαμβανομένων των αναλυτικών σχημάτων είναι προσαρμοσμένα από το Suttinger, W. (2005), *Menschenrechte und Polizei, Handbuch für TrainerInnen*, Bundesministerium für Inneres, Vienna, σ. 49-76.

που σχετίζονται με τη συγκεκριμένη κατάσταση και πρέπει να εξετάζεται ξεχωριστά για κάθε περίπτωση. Τα δύο Φύλλα εργασίας που παρουσιάζονται εδώ μπορούν να μας βοηθήσουν να το προσδιορίσουμε.

β. Τι σημαίνει αναγκαιότητα και αναλογικότητα σε σχέση με τα ανθρώπινα δικαιώματα;

Οι αρχές της αναγκαιότητας και της αναλογικότητας χρησιμοποιούνται για να προσδιοριστεί αν μια ενέργεια που συνιστά παρέμβαση στα ανθρώπινα δικαιώματα είναι αναγκαία για την επίτευξη ενός σκοπού και αν τα χρησιμοποιούμενα μέτρα είναι αναλογικά προς τον επιδιωκόμενο σκοπό.

Για τον προσδιορισμό της αναγκαιότητας και της αναλογικότητας, πρέπει να εξετάζονται τα εξής:

- **Αναγκαιότητα της ενέργειας:** Μια ενέργεια δεν πρέπει να προχωρά πέρα από αυτό που είναι απολύτως αναγκαίο υπό τις περιστάσεις και για την επίτευξη του επιδιωκόμενου σκοπού. Πρέπει να επιλέγεται η λιγότερο παρεμβατική και επιβλαβής, αλλά συγχρόνως αποτελεσματική, ενέργεια. Τα μη αναγκαία ή υπερβολικά μέτρα είναι δυσανάλογα και πρέπει να αποφεύγονται.
- **Καταλληλότητα της ενέργειας:** Οι ενέργειες που επιλέγονται πρέπει να είναι κατάλληλες για την επίτευξη του επιδιωκόμενου σκοπού. Οι ενέργειες που δεν πληρούν το κριτήριο αυτό μπορούν να θεωρηθούν αναποτελεσματικές και δυσανάλογες.
- **Αποτελέσματα της ενέργειας:** Το αναμενόμενο αποτέλεσμα της ενέργειας και η παρέμβασή της στα ανθρώπινα δικαιώματα πρέπει να σταθμίζονται έναντι της σοβαρότητας του σκοπού. Εδώ πρέπει να συνεκτιμάται η παρέμβαση σε δικαίωμα ή η βλάβη που θα μπορούσε να προκαλέσει η αδράνεια. Αν η βλάβη που θα προκληθεί από την ενέργεια είναι σαφώς μεγαλύτερη από το όφελος, η ενέργεια πρέπει να αποφεύγεται.

Η ιδέα της «πιεστικής κοινωνικής ανάγκης» χρησιμοποιείται συχνά προκειμένου να καθοριστεί αν μια δράση είναι αναγκαία. Σε μια δημοκρατική κοινωνία ορισμένα δικαιώματα είναι δυνατό να περιοριστούν μόνον εάν υφίσταται πιεστική κοινωνική ανάγκη.

Η βασική ιδέα της αναλογικότητας συνοψίζεται σε καθημερινές εκφράσεις όπως, π.χ., «μη χρησιμοποιείς βαριοπούλα για να σπάσεις καρύδια» ή «χειρουργική επέμβαση με νυστέρι και όχι με χασαπομάχαιρο». Αφορά την εύρεση της σωστής **σχέσης ανάμεσα στα χρησιμοποιούμενα μέσα και τους επιδιωκόμενους σκοπούς**. Ο σκοπός **δεν** αγιάζει τα μέσα. Είναι σημαντικό να επιτυγχάνονται οι στόχοι με τον λιγότερο, κατά το δυνατόν, παρεμβατικό τρόπο.

Οι αρχές της αναγκαιότητας και της αναλογικότητας είναι σύνθετες, αλλά μπορούν να αναχθούν σε μια απλή φράση – τον λεγόμενο Χρυσό Κανόνα – η οποία αφορά όλα τα ανθρώπινα δικαιώματα: «να συμπεριφέρεσαι στους άλλους όπως θα ήθελες να συμπεριφέρονται εκείνοι σε εσένα». Η συσχέτιση των αρχών της αναγκαιότητας και της αναλογικότητας με τον Χρυσό Κανόνα μπορεί να συμβάλει στη συναισθηματική κατανόηση και στην ευαισθησία έναντι των ατόμων που γίνονται στόχος παρέμβασης της αστυνομίας.

Το να ενεργεί κανείς σύμφωνα με τις αρχές της αναγκαιότητας και της αναλογικότητας αποτελεί μείζονα πρόκληση για την αστυνόμευση, ιδιαίτερα σε φορτισμένες ή ακόμη και επικίνδυνες καταστάσεις. Είναι καίριας σημασίας για τους αστυνομικούς να εσωτερικεύσουν τις αρχές της αναγκαιότητας και της

αναλογικότητας. Αυτή η εσωτερίκευση επιτυγχάνεται πιο αποτελεσματικά με την εφαρμογή των εννοιών των ανθρώπινων δικαιωμάτων στην καθημερινή εργασία τους και με τη διαρκή επανεξέταση των γνώσεων, των δεξιοτήτων και της νοοτροπίας τους έναντι των ανθρώπινων δικαιωμάτων.

Χρήσιμη συμβουλή: Πώς να διαχειριστείτε τις δραστηριότητες που βασίζονται σε μελέτες περίπτωσης

- **Περιγραφές των μελετών περίπτωσης:** Ενίοτε οι συμμετέχοντες μπορεί να θεωρήσουν ότι οι πληροφορίες που δίνονται στις περιγραφές των μελετών περίπτωσης είναι πολύ λίγες για να συναχθούν ορθά συμπεράσματα. Οι μελέτες περίπτωσης είναι απλώς η συνοπτική περιγραφή ενός σεναρίου, καθώς τα κρίσιμα μαθησιακά αποτελέσματα εξαρτώνται από τη **διαδικασία διατύπωσης των σωστών ερωτήσεων σε επίπεδο ανάλυσης**. Η συλλογιστική πορεία που οδηγεί στο συμπέρασμα είναι τουλάχιστον το ίδιο σημαντική με το ίδιο το αποτέλεσμα.
- **Συζήτηση των μελετών περίπτωσης:** Η συζήτηση πρέπει να είναι δομημένη, αφήνοντας ωστόσο περιθώριο για «δημιουργικές απαντήσεις» από τους συμμετέχοντες. Η ενθάρρυνση της έκφρασης διαφορετικών απόψεων προσφέρει μια καλή βάση για τη συζήτηση των θεμάτων και των συμφερόντων που άπτονται της υπόθεσης.

Ως εκπαιδευτής σε εθνικό επίπεδο, είναι σημαντικό να επιλέξετε υποθέσεις που ταιριάζουν με το ιδιαίτερο πλαίσιο της κατάρτισής σας. Άλλες υποθέσεις του ΕΔΔΑ ή υποθέσεις εθνικών δικαστηρίων μπορεί να προσφέρονται περισσότερο για τις ανάγκες της κατάρτισής σας. Οδηγίες για την αναζήτηση υποθέσεων του ΕΔΔΑ περιλαμβάνονται σε παράρτημα του παρόντος εγχειριδίου.

Φορέας καθκόντων – πρέπει να εκπληρώνει τις υποχρεώσεις της προστασίας και του σεβασμού των ανθρώπινων δικαιωμάτων των άλλων

Κάτοχος δικαιωμάτων – πρέπει να έχει επίγνωση των ανθρώπινων δικαιωμάτων του ώστε να μπορεί να τα διεκδικεί

2. Οδηγός δραστηριότητας: ανάλυση ανθρώπινων δικαιωμάτων

Τα δύο Φύλλα εργασίας προσφέρουν στους αστυνομικούς ένα βήμα προς βήμα «εργαλείο πλοήγησης» το οποίο έχει αναλογίες με την αναλυτική προσέγγιση που χρησιμοποιούν τα δικαστήρια. Βοηθούν στην ανάπτυξη των ικανοτήτων των αστυνομικών να εκπληρώνουν τις υποχρεώσεις τους (ως φορείς καθκόντων) και να διεκδικούν τα δικαιώματά τους (ως κάτοχοι δικαιωμάτων).

Σκοπός του κάθε Φύλλου εργασίας είναι:

- να περιγράψει ένα πλαίσιο για τη μετουσίωση των αρχών των θεμελιωδών δικαιωμάτων σε πράξη αναλύοντας τις γενικές αρχές σε πρακτικές κατευθυντήριες γραμμές·
- να παρουσιάσει ένα εργαλείο για εποικοδομητική χρήση των ανθρώπινων δικαιωμάτων και να απαντήσει
- σε πρακτικά ερωτήματα σχετικά με τα ανθρώπινα δικαιώματα·
- να διδάξει πώς σταθμίζουμε τα αντικρουόμενα συμφέροντα με αμερόληπτο τρόπο μέσα από μια σειρά «σωστών ερωτήσεων» με τις οποίες προσδιορίζονται οι σημαντικότερες πτυχές μιας κατάστασης σε σχέση με τα θεμελιώδη δικαιώματα και εκτιμώνται τα συμφέροντα των εμπλεκόμενων ατόμων·
- να δώσει το περίγραμμα μιας μεθόδου για την υποστήριξη της διαδικασίας εσωτερίκευσης των ανθρώπινων δικαιωμάτων μέσα από την ανάπτυξη θετικής νοοτροπίας και μιας δέσμης δεξιοτήτων που βοηθούν στην εφαρμογή των ανθρώπινων δικαιωμάτων·
- να προσφέρει στους αστυνομικούς ένα ισχυρό εργαλείο για τον προσδιορισμό και την ανάλυση καταστάσεων με βάση μια προσέγγιση που ακολουθείται από τα δικαστήρια και/ή τις μη κυβερνητικές οργανώσεις, και ταυτόχρονα έναν τρόπο να διαπιστώνουν αν γίνονται σεβαστά τα δικά τους δικαιώματα.

Χρήσιμη συμβουλή: Χρησιμοποιήστε την αστυνομική πρακτική για να εισάγετε τη διάσταση των ανθρωπινων δικαιωμάτων

Πολλοί αστυνομικοί αναλύουν συγκεκριμένες καταστάσεις με βάση την εθνική νομοθεσία, όπως το ποινικό και αστυνομικό δίκαιο και οι κανονισμοί της αστυνομίας. Όταν παρατηρούν ή επεμβαίνουν σε συγκεκριμένες καταστάσεις, συνήθως εξετάζουν ερωτήσεις όπως:

- Ποιος νόμος έχει εφαρμογή σε αυτή την κατάσταση;
- Ποιες είναι οι επιλογές μου με βάση τις ισχύουσες νομοθετικές διατάξεις;
- Είναι η συμπεριφορά ενός διαδηλωτή, π.χ., αρκετά βίαιη ή επιθετική ώστε να δικαιολογείται η σύλληψη βάσει συγκεκριμένου νόμου;

Πολλοί αστυνομικοί είναι ήδη κατάλληλα εξοπλισμένοι με τις αναλυτικές δεξιότητες που απαιτούνται για την υιοθέτηση μιας προσέγγισης που λαμβάνει υπόψη τα ανθρώπινα δικαιώματα. Η ανάλυση με βάση αυτή την προσέγγιση σημαίνει εφαρμογή των κανόνων των ανθρωπινων δικαιωμάτων όπως ορίζονται στα συνταγματικά και στα διεθνή νομικά κείμενα και αναδιατύπωση των καταστάσεων στη γλώσσα των ανθρωπινων δικαιωμάτων. Σκοπός είναι να γίνει κατανοητό αν μια ορισμένη πράξη ή παράλειψη συνιστά παραβίαση ανθρωπινων δικαιωμάτων. Η εν λόγω προσέγγιση παίρνει ως ένα βαθμό απόσταση από τη νομοθεσία και εξετάζει μια κατάσταση υπό το ευρύτερο πρίσμα του δικαίου των ανθρωπινων δικαιωμάτων.

a. Φύλλο εργασίας 1: υποχρέωση σεβασμού

Η παρούσα ανάλυση αφορά τις μελέτες περίπτωσης στο Φύλλο εργασίας 1.

Το Φύλλο εργασίας 1 παρέχει ένα πλαίσιο για την ανάλυση της υποχρέωσης σεβασμού και περιλαμβάνει δύο μέρη:

Μέρος 1 – Παρέμβαση: Αξιολογεί κατά πόσο μια κατάσταση εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής κάποιου ανθρωπινού δικαιώματος και αν μια κρατική ενέργεια συνιστά παρέμβαση σε αυτό το δικαίωμα.

Μέρος 2 – Παραβίαση: Αξιολογεί κατά πόσο αυτή η παρέμβαση είναι δικαιολογημένη ή, αντίθετα, αν συνιστά παραβίαση ανθρωπινού δικαιώματος.

Το κάθε μέρος περιλαμβάνει ερωτήσεις που είναι χρήσιμες για τη μελέτη καταστάσεων που άπτονται των ανθρωπινων δικαιωμάτων και την ανάλυση των σύνθετων πτυχών τους σε πιο εύληπτα επιμέρους τμήματα.

ΜΕΡΟΣ 1: ΕΦΑΡΜΟΖΟΜΕΝΑ ΑΝΘΡΩΠΙΝΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ/ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

1.1. Ποιο ανθρώπινο δικαίωμα(-τα) έχει/έχουν εφαρμογή στη συγκεκριμένη κατάσταση;

Για να καθορίσουμε ποιο ανθρώπινο δικαίωμα(τα) ενέχεται και έχει εφαρμογή σε μια κατάσταση, πρέπει να δώσουμε απάντηση στα εξής ερωτήματα:

- Ποια ανθρώπινα δικαιώματα διασφαλίζονται βάσει των εθνικών και διεθνών κειμένων;
- Ποιο είναι το πεδίο εφαρμογής ενός κανόνα ανθρωπίνων δικαιωμάτων; Επειδή τα ανθρώπινα δικαιώματα διατυπώνονται με ευρύτητα, το πεδίο εφαρμογής των κανόνων ανθρωπίνων δικαιωμάτων καθορίζεται από τη νομολογία.

1.2. Υπάρχουν κρατικές ενέργειες που συνιστούν παρέμβαση στα εφαρμοζόμενα ανθρώπινα δικαιώματα;

Εδώ πρέπει να εξεταστεί η σοβαρότητα και/ή η ποιότητα μιας κρατικής ενέργειας. Ως γενικός κανόνας, οι ακόλουθες κρατικές ενέργειες συνιστούν παρεμβάσεις:

- ποινές οι οποίες βασίζονται σε απαγορεύσεις συγκεκριμένης συμπεριφοράς δυνάμει του ποινικού ή διοικητικού δικαίου, όπως τα πρόστιμα και η κράτηση/φυλάκιση·
- αστυνομικές ενέργειες βασισμένες στο ποινικό δίκαιο ή στην αστυνομική νομοθεσία, όπως η σύλληψη, η σωματική έρευνα, η κατ' οίκον έρευνα, οι εξακριβώσεις ταυτότητας·
- οποιαδήποτε πράξη ή χρήση αναγκαίας και σωματικής βίας από την αστυνομία.

Οι ενέργειες της αστυνομίας, λόγω του δυνητικά παρεμβατικού χαρακτήρα τους, μπορεί γενικά να ενέχουν ένα στοιχείο παρέμβασης σε ανθρώπινο δικαίωμα.

ΜΕΡΟΣ 2: ΔΙΚΑΙΟΛΟΓΗΜΕΝΗ ΕΝΕΡΓΕΙΑ Ή ΠΑΡΑΒΙΑΣΗ;

Στο Μέρος 2 το βασικό ερώτημα είναι: υπάρχουν λόγοι που δικαιολογούν την παρέμβαση σε ένα ανθρώπινο δικαίωμα; Οι αναλυτικές ερωτήσεις στο Μέρος 2 προσπαθούν να περιγράψουν το σκεπτικό πίσω από μια ενέργεια, ειδικά σε σχέση με τις αρχές της αναγκαιότητας και της αναλογικότητας. Από τις απαντήσεις, μπορεί κανείς να προσδιορίσει κατά πόσο δικαιολογείται η παρέμβαση σε ανθρώπινο δικαίωμα. Η παρέμβαση:

- **είναι δικαιολογημένη** αν οι απαντήσεις σε όλες τις ερωτήσεις είναι «**ΝΑΙ**»
- **δεν είναι δικαιολογημένη**, και θεωρείται παραβίαση ανθρωπίνου δικαιώματος, αν η απάντηση σε μία ή περισσότερες ερωτήσεις είναι «**ΟΧΙ**»

Το Μέρος 2 αφορά μόνον ορισμένα ανθρώπινα δικαιώματα. Δεν δικαιολογούνται οι παρεμβάσεις στα απόλυτα ανθρώπινα δικαιώματα όπως η απαγόρευση των βασανιστηρίων (άρθρο 3 του ΕΔΔΑ). Οποιαδήποτε παρέμβαση σε απόλυτο ανθρώπινο δικαίωμα ισοδυναμεί με παραβίαση αυτού του δικαιώματος.

2.1. Παρέχει η εθνική νομοθεσία νομική βάση για τις ενέργειες του κράτους;

Για να απαντηθεί αυτή η ερώτηση, πρέπει να εξεταστούν οι νόμοι που σχετίζονται με την κρατική δράση και την παρέμβαση του κράτους στο διακυβευόμενο ανθρώπινο δικαίωμα(-τα).

Και αυτό επειδή κάθε παρέμβαση σε ανθρώπινο δικαίωμα πρέπει να βασίζεται σε κάποια νομική διάταξη. Η εν λόγω απαίτηση συνάδει με τις βασικές αρχές του κράτους δικαίου και της νομιμότητας.

2.2. Εξυπηρετούν οι ενέργειες αυτές κάποιο θεμιτό σκοπό/συμφέρον;

Κάθε παρέμβαση σε ανθρώπινο δικαίωμα πρέπει να εξυπηρετεί έναν θεμιτό σκοπό ή συμφέρον. Σε αυτούς τους σκοπούς ή συμφέροντα συγκαταλέγονται, μεταξύ άλλων:

- η εθνική ασφάλεια·
- η εδαφική ακεραιότητα ή η δημόσια ασφάλεια·
- η πρόληψη ταραχών ή εγκληματικών ενεργειών·
- η προστασία της υγείας ή της ηθικής·
- η προστασία της υπόληψης τρίτων.

Για να καθορίσετε αν ενέχεται θεμιτός σκοπός ή συμφέρον, εξετάστε τον νόμο(-ους) και το ανθρώπινο δικαίωμα(-τα) που σχετίζονται με μια κατάσταση. Αν απαντήσετε στις ερωτήσεις του Μέρους 1 και της πρώτης ενότητας του Μέρους 2, θα μπορέσετε να προσδιορίσετε τι ισχύει.

2.3. Είναι η κρατική παρέμβαση αναγκαία και αναλογική προς τον επιδιωκόμενο σκοπό;

Για να είναι δικαιολογημένη η κρατική παρέμβαση, η ενέργεια που συνιστά παρέμβαση πρέπει να είναι αναγκαία και αναλογική προς την αιτία της και προς τον επιδιωκόμενο θεμιτό σκοπό. Μια παρέμβαση δεν πρέπει να υπερβαίνει αυτό που είναι απολύτως αναγκαίο για την επίτευξη του επιθυμητού αποτελέσματος.

Για να προσδιορίσετε την αναγκαιότητα και την αναλογικότητα, πρέπει να απαντήσετε στα ακόλουθα ερωτήματα:

- Είναι η ενέργεια ενδεδειγμένη για την επίτευξη του θεμιτού σκοπού;

Για να απαντήσετε σε αυτή την ερώτηση, εξετάστε αν το μέτρο είναι κατάλληλο και αποτελεσματικό. Τα αναποτελεσματικά μέτρα δεν είναι αναλογικά.

- Είναι αναγκαία («πιεστική κοινωνική ανάγκη»); Είναι το λιγότερο παρεμβατικό μέτρο; Υπάρχουν εναλλακτικές λύσεις;

Τα υπερβολικά μέτρα δεν είναι αναλογικά.

Φύλλο εργασίας 1 – υποχρέωση σεβασμού

Μελέτη περίπτωσης Α: Σύλληψη και κράτηση – το δικαίωμα στην ελευθερία και την ασφάλεια

Η ανάλυση που ακολουθεί βασίζεται στην απόφαση του ΕΔΔΑ για την υπόθεση *Witold Litwa κατά Πολωνίας*, αριθ. 26629/95, 4 Απριλίου 2000.

ΜΕΡΟΣ 1: Εφαρμοζόμενα ανθρώπινα δικαιώματα/παρέμβαση του κράτους

1.1. Ποιο ανθρώπινο δικαίωμα(-τα) έχει/έχουν εφαρμογή στη συγκεκριμένη κατάσταση;

Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου άρθρο 5: Δικαίωμα στην ελευθερία και ασφάλεια

1. Παν πρόσωπον έχει δικαίωμα εις την ελευθερίαν και την ασφάλειαν. Ουδείς επιτρέπεται να στερηθή της ελευθερίας του ειμή εις τας ακόλουθους περιπτώσεις και συμφώνως προς την νόμιμον διαδικασίαν: [...]

ε) εάν πρόκειται περί νομίμου κρατήσεως ατόμων δυναμένων να μεταδώσωσι μεταδοτικήν ασθένειαν, φρενοβλαβούς, αλκοολικού, τοξικομανούς ή αλήτου. [...]

1.2. Υπάρχουν κρατικές ενέργειες που συνιστούν παρέμβαση στα εφαρμοζόμενα ανθρώπινα δικαιώματα;

Κάθε σύλληψη που πραγματοποιείται από την αστυνομία θεωρείται παρέμβαση στο δικαίωμα στην ελευθερία και ασφάλεια.

Ως εξ αυτού, ο εγκλεισμός του κ. Λ. σε κέντρο επαναφοράς σε κατάσταση νηφαλιότητας παρά τη θέλησή του συνιστούσε σαφώς στέρηση ελευθερίας κατά την έννοια του άρθρου 5 παράγραφος 1 της ΕΣΔΑ, όπως αποφάνθηκε το ΕΔΔΑ στην απόφασή του επί της απόφασης *Witold Litwa κατά Πολωνίας* (σκέψη 46).

ΜΕΡΟΣ 2: ΔΙΚΑΙΟΛΟΓΗΜΕΝΗ ΕΝΕΡΓΕΙΑ Ή ΠΑΡΑΒΙΑΣΗ;

2.1. Υπάρχει νομική βάση για τις ενέργειες του κράτους;

Η ερώτηση που πρέπει να τεθεί είναι αν υπάρχει επαρκής νομική βάση για τη σύλληψη ενός προσώπου του οποίου η διαγωγή και η συμπεριφορά υπό την επήρεια οινοπνεύματος αποτελούν απειλή για τον ίδιο/α ή τους συμπολίτες του/της.

Σύμφωνα με την πολωνική εθνική νομοθεσία: «άτομα σε κατάσταση μέθης τα οποία συμπεριφέρονται προσβλητικά σε δημόσιο χώρο ή στον χώρο εργασίας τους, βρίσκονται σε κατάσταση που θέτει σε κίνδυνο τη ζωή ή την υγεία τους, ή θέτουν οι ίδιοι σε κίνδυνο τη ζωή ή την υγεία άλλων ατόμων, μπορούν να μεταφέρονται σε κέντρο επαναφοράς σε κατάσταση νηφαλιότητας ή σε δημόσιο υγειονομικό ίδρυμα, ή στην κατοικία τους».² Στη συγκεκριμένη περίπτωση, η αστυνομία ακολούθησε τη διαδικασία που οριζόταν στην εσωτερική νομοθεσία συλλαμβάνοντας και μεταφέροντας τον προσφεύγοντα σε κέντρο επαναφοράς σε κατάσταση νηφαλιότητας.

Η εσωτερική νομοθεσία πρέπει επίσης να συμμορφώνεται με τις απαιτήσεις του άρθρου 5 παράγραφος 1 (στοιχεία α-στ) της ΕΣΔΑ. Η εφαρμοζόμενη εσωτερική νομοθεσία υπάγεται στην παράγραφο 1 στοιχείο ε):

2. Πολωνικός νόμος της 26ης Οκτωβρίου 1982 σχετικά με την εκπαίδευση στην αποχή από το ποτό και την καταπολέμηση του αλκοολισμού, άρθρο 40.

Πολωνικός νόμος της 26ης Οκτωβρίου 1982 σχετικά με την εκπαίδευση στην αποχή από το ποτό και την καταπολέμηση του αλκοολισμού

Παράγραφος 1 στοιχείο ε) [...] νόμιμος κράτησης ατόμων δυναμένων να μεταδώσωςι μεταδοτικήν ασθένειαν, φρενοβλαβούς, **αλκοολικού**, τοξικομανούς ή αλήτου

Σε αυτή τη βάση, η ΕΣΔΑ κατέληξε στο συμπέρασμα ότι η κράτηση του προσφεύγοντος ενέπιπτε στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 5 παράγραφος 1 στοιχείο ε) της ΕΣΔΑ. (*Witold Litwa κατά Πολωνίας*, ως άνω σημείωση 3, σκέψη 64). Η κράτηση του προσφεύγοντος είχε επίσης νομική βάση στο εθνικό δίκαιο. (σκέψη 74)

2.2. Εξυπηρετούν οι ενέργειες αυτές κάποιο θεμιτό σκοπό/συμφέρον;

Όταν πραγματοποιείται μια σύλληψη, θεμιτοί σκοποί θεωρούνται η προστασία των πολιτών ή της υγείας και της προσωπικής ασφάλειας του εμπλεκόμενου.

2.3 Είναι η κρατική παρέμβαση αναγκαία και αναλογική προς τον σκοπό;

Μπορεί ο σκοπός να είναι θεμιτός, αλλά είναι επίσης σημαντικό να εξακριβωθεί κατά πόσο τα μέσα που χρησιμοποιούνται για την επίτευξη αυτού του σκοπού είναι αναγκαία και αναλογικά.

- Είναι η ενέργεια κατάλληλη για την επίτευξη θεμιτού σκοπού;
- Είναι αναγκαία («πιεστική κοινωνική ανάγκη»); Είναι το λιγότερο παρεμβατικό μέτρο; Υπάρχουν εναλλακτικές λύσεις;

Οι δύο ερωτήσεις που χρησιμοποιούνται για τον καθορισμό της αναγκαιότητας και της αναλογικότητας μπορούν στην προκειμένη περίπτωση να απαντηθούν μαζί.

«Το Δικαστήριο επαναλαμβάνει ότι αναγκαίο στοιχείο του «νομίμου» της κράτησης κατά την έννοια του άρθρου 5 παράγραφος 1 στοιχείο ε) είναι η απουσία αυθαιρεσίας. Η κράτηση ενός ατόμου είναι ένα τόσο σοβαρό μέτρο ώστε δικαιολογείται μόνον στις περιπτώσεις που άλλα, λιγότερο αυστηρά, μέτρα εξετάστηκαν και κρίθηκαν ανεπαρκή για την προάσπιση του ατομικού ή δημόσιου συμφέροντος, με αποτέλεσμα να κρίνεται απαραίτητη η κράτηση του εμπλεκόμενου. Αυτό σημαίνει ότι η στέρηση της ελευθερίας δεν αρκεί να είναι σύμφωνη με την εθνική νομοθεσία, αλλά πρέπει επίσης να καθίσταται αναγκαία από τις περιστάσεις». (σκέψη 78)

Η σύλληψη του κ. Λ. κρίθηκε αυθαίρετη και κατά παράβαση του άρθρου 5 παράγραφος 1 στοιχείο ε) της ΕΣΔΑ επειδή:

- υπήρχαν σοβαρές αμφιβολίες σχετικά με το κατά πόσο ο κ. Λ. αποτελούσε πράγματι απειλή για τον εαυτό του ή για τους συμπολίτες του ώστε να δικαιολογείται ο περιορισμός της ελευθερίας του· και
- η αστυνομία δεν εξέτασε το ενδεχόμενο λήψης λιγότερο παρεμβατικών μέτρων για την προστασία της δημόσιας τάξης, παρόλο που η εσωτερική νομοθεσία περιγράφει εναλλακτικές, λιγότερο παρεμβατικές, προσεγγίσεις.

Περίληψη

Η ανάλυση έδειξε ότι η σύλληψη και κράτηση του κ. Λ. συνιστούσε παρέμβαση στα ανθρώπινα δικαιώματά του δυνάμει του άρθρου 5 της ΕΣΔΑ δεδομένου ότι κάθε σύλληψη θεωρείται παρέμβαση στα ανθρώπινα δικαιώματα. Η αξιολόγηση της αναγκαιότητας και της αναλογικότητας της σύλληψης κατέδειξε ότι η σύλληψη χαρακτηριζόταν αυθαίρετη και, ως εξ αυτού, συνιστούσε παραβίαση των δικαιωμάτων του κ. Λ. δυνάμει του άρθρου 5 παράγραφος 1 στοιχείο ε) της ΕΣΔΑ.

Μελέτη περίπτωσης Β: Χρήση θανάσιμης βίας κατά υπόπτων τρομοκρατίας – το δικαίωμα στη ζωή

Η ανάλυση που ακολουθεί βασίζεται στην απόφαση του ΕΔΔΑ για την υπόθεση *Mc Cann και λοιποί κατά Ηνωμένου Βασιλείου*, αριθ. 18984/91, 27 Σεπτεμβρίου 1995.

ΜΕΡΟΣ 1: Εφαρμοζόμενα ανθρώπινα δικαιώματα / παρέμβαση του κράτους

1.1. Ποιο ανθρώπινο δικαίωμα(-τα) έχει/έχουν εφαρμογή στη συγκεκριμένη κατάσταση;

Είναι σημαντικό να υπογραμμιστεί ότι το άρθρο 2 της ΕΣΔΑ, όπως πολλά ανθρώπινα δικαιώματα, περιλαμβάνει διατάξεις που επιτρέπουν την παρέμβαση σε ένα δικαίωμα, αναλόγως των περιστάσεων.

Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου

Άρθρο 2: Δικαίωμα στη ζωή

2. Ο θάνατος δεν θεωρείται ως επιβαλλόμενος κατά παράβαση του άρθρου τούτου, εις άς περιπτώσεις θα επήρχετο συνεπεία χρήσεως βίας καταστάσης απολύτως αναγκαίας:

- α) δια την υπεράσπισιν οιοδήποτε προσώπου κατά παρανόμου βίας.
- β) δια την πραγματοποίησιν νομίμου συλλήψεως ή προς παρεμπόδισιν αποδράσεως προσώπου νομίμως κρατουμένου.
- γ) δια την καταστολήν, συμφώνως τω νόμω, στάσεως ή ανταρσίας.

1.2. Υπήρξε παρέμβαση του κράτους σε αυτά τα ανθρώπινα δικαιώματα; Με ποιο τρόπο;

Η απώλεια ζωής συνιστά μη αναστρέψιμη βλάβη κατά του εμπλεκόμενου προσώπου και των συγγενών του/της. Συνεπώς, οι στόχοι της παρέμβασης στο δικαίωμα στη ζωή πρέπει να είναι εξαιρετικά σημαντικοί και απολύτως αναγκαίοι. Οποιαδήποτε παρέμβαση στο δικαίωμα στη ζωή πρέπει να αξιολογείται προσεκτικά προκειμένου να προσδιοριστεί αν είναι απολύτως αναγκαία. Οι ερωτήσεις στο Μέρος 2 μπορούν να συμβάλουν στον προσδιορισμό αυτής της αναγκαιότητας.

ΜΕΡΟΣ 2: ΔΙΚΑΙΟΛΟΓΗΜΕΝΗ ΕΝΕΡΓΕΙΑ Ή ΠΑΡΑΒΙΑΣΗ;

2.1. Υπάρχει νομική βάση για τις ενέργειες του κράτους;

Θεωρείται δεδομένο ότι οι ενέργειες της αστυνομίας βασίζονται σε διατάξεις που ορίζονται στο εθνικό σύνταγμα και στην εθνική νομοθεσία σχετικά με τις εξουσίες της αστυνομίας και τη χρήση βίας. Θεωρείται επίσης δεδομένο ότι αυτά τα εθνικά νομικά μέσα και, κατά συνέπεια, οι ενέργειες της αστυνομίας συνάδουν με τους σκοπούς και τους στόχους της ΕΣΔΑ.

2.2 Εξυπηρετούν οι ενέργειες αυτές κάποιο θεμιτό σκοπό;

Η απόφαση για χρήση θανάσιμης βίας βασίστηκε στην υπόθεση ότι ήταν αναγκαία για την προστασία πολιτών και αστυνομικών από την απειλή έκρηξης βόμβας. Αναλύοντας τα δεδομένα της υπόθεσης οι αρχές έλαβαν υπόψη διάφορους παράγοντες, όπως προηγούμενες τρομοκρατικές ενέργειες στην περιοχή Χ, το ποινικό μητρώο των υπόπτων τρομοκρατίας και τις πληροφορίες που είχαν συλλέξει οι μονάδες παρακολούθησης. Κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι υπήρχε σοβαρός κίνδυνος βομβιστικής επίθεσης η οποία θα είχε ως αποτέλεσμα τον θάνατο ή τον σοβαρό τραυματισμό πολιτών στην περιοχή Χ.

«Πρέπει να υποβάλει τα περιστατικά στέρησης της ζωής σε εξονυχιστική έρευνα, εφόσον γίνεται εσκεμμένη χρήση θανάσιμης βίας, λαμβάνοντας υπόψη όχι μόνο τις ενέργειες των εκπροσώπων του Κράτους, αλλά και των γενικότερων περιστάσεων, συμπεριλαμβανομένου του σχεδιασμού και του ελέγχου των υπό εξέταση ενεργειών [εκ των υστέρων υπογράμμιση]».

ΕΔΔΑ, Mc Cann και λοιποί κατά Ηνωμένου Βασιλείου, αριθ. 18984/91, 27 Σεπτεμβρίου 1995

Βάσει του άρθρου 2 παράγραφος 2 στοιχείο α) της ΕΣΔΑ η παρέμβαση στο δικαίωμα στη ζωή για την «υπεράσπισιν οιουδήποτε προσώπου κατά παρανόμου βίας» είναι αποδεκτή μόνον όταν είναι απολύτως αναγκαία.

Συνεπώς, η προστασία της αστυνομίας στην προκειμένη περίπτωση αποτελεί θεμιτό σκοπό.

2.3. Είναι η κρατική παρέμβαση αναγκαία και αναλογική προς τον σκοπό;

Σε αντίθεση με τη μελέτη περίπτωσης Α, οι ερωτήσεις σχετικά με την αναγκαιότητα και την αναλογικότητα πρέπει εδώ να απαντηθούν ξεχωριστά.

- Είναι η ενέργεια ενδεδειγμένη για την επίτευξη του θεμιτού σκοπού;

Η χρήση θανάσιμης βίας έγινε στην κατάλληλη χρονική στιγμή και εξουδετέρωσε την εκτιμώμενη ως επαπειλούμενη βομβιστική επίθεση.

- Είναι αναγκαία («πιεστική κοινωνική ανάγκη»); Είναι το λιγότερο παρεμβατικό μέτρο; Υπάρχουν εναλλακτικές λύσεις;

Οι ύποπτοι τρομοκρατίας πυροβολήθηκαν από κοντά όταν οι στρατιώτες Α και Β εξέλαβαν ως απειλητικές τις κινήσεις των χεριών τους θεωρώντας ότι ετοιμάζονταν να πυροδοτήσουν βόμβα (Mc Cann, σκέψη 196). Στη συνέχεια διαπιστώθηκε, ωστόσο, ότι οι ύποπτοι ήταν άοπλοι. Δεν βρέθηκε μηχανισμός πυροδότησης επάνω τους ούτε βόμβα στο αυτοκίνητο.

Στην υπόθεση *Mc Cann και λοιποί κατά Ηνωμένου Βασιλείου*, το ΕΔΔΑ δέχθηκε ότι «οι στρατιώτες πίστευαν ειλικρινά, με βάση τις πληροφορίες που είχαν στη διάθεσή τους, [...] ότι ήταν αναγκαίο να σκοτώσουν τους υπόπτους προκειμένου να τους εμποδίσουν να πυροδοτήσουν τη βόμβα και να προκαλέσουν εκτεταμένες απώλειες σε ανθρώπινες ζωές. [...] Όσον αφορά το δίλημμα που καλούνταν να αντιμετωπίσουν οι αρχές υπό τις συγκεκριμένες συνθήκες της υπόθεσης, οι αντιδράσεις των στρατιωτών δεν συνιστούσαν, αφεαυτές, παραβίαση του άρθρου 2» (σκέψη 200).

Όπως αναφέρθηκε στο Μέρος 1 του παρόντος υποδείγματος ανάλυσης, το ΕΔΔΑ «πρέπει να υποβάλει τα περιστατικά στέρξης της ζωής σε εξονυχιστική έρευνα, εφόσον γίνεται εσκεμμένη χρήση θανάσιμης βίας», πράγμα που σημαίνει ότι πρέπει να εξετάζονται όχι μόνον οι ενέργειες των στρατιωτών, αλλά και εκείνες του αντίστοιχου οργανισμού πριν από, και όσο διαρκεί, μια επιχείρηση. Έτσι, τέθηκε το ερώτημα «κατά πόσο η αντιτρομοκρατική επιχείρηση συνολικά ελεγχόταν και ήταν οργανωμένη με τρόπο που ικανοποιούσε τις προϋποθέσεις του άρθρου 2 και αν οι πληροφορίες και οι οδηγίες που είχαν δοθεί στους στρατιώτες οι οποίες, καθιστούσαν ουσιαστικά αναπόφευκτη τη χρήση θανάσιμης βίας, είχαν λάβει επαρκώς υπόψη το δικαίωμα στη ζωή των τριών υπόπτων» (σκέψη 201).

«Συνολικά, όσον αφορά την απόφαση να μην αποτραπεί η μετάβαση των υπόπτων στην [περιοχή Χ], την αδυναμία των αρχών να λάβουν επαρκώς υπόψη το ενδεχόμενο εσφαλμένης εκτίμησης των πληροφοριών τους, τουλάχιστον από κάποιες απόψεις, και την αυτόματα προσφυγή στη χρήση θανάσιμης βίας όταν οι στρατιώτες άνοιξαν πυρ, το ΕΔΔΑ δεν πείστηκε ότι η δολοφονία των τριών τρομοκρατών συνιστούσε χρήση βίας η οποία ήταν απολύτως αναγκαία για την προστασία προσώπων από παράνομη βία κατά την έννοια του άρθρου 2 παράγραφος 2 στοιχείο α) της ΕΣΔΑ [τροποποίηση]». (σκέψη 213)

Διαπιστώθηκε ότι υπήρξε παραβίαση του άρθρου 2 της ΕΣΔΑ. Δεν ήταν η ίδια η δολοφονία από τους στρατιώτες που συνιστούσε την παραβίαση, αλλά περισσότερο ο συνολικός σχεδιασμός και η εκτέλεση της επιχείρησης, καθώς θα μπορούσαν να έχουν επιλεγεί λιγότερο παρεμβατικά μέτρα.

Περίληψη

Η ανάλυση δείχνει ότι η χρήση θανάσιμης βίας κατά των υπόπτων αποτελούσε παρέμβαση στο δικαίωμά τους στη ζωή όπως ορίζεται στο άρθρο 2 της ΕΣΔΑ. Η ενέργεια των στρατιωτών θεωρήθηκε μεν παρέμβαση, αλλά όχι παραβίαση του δικαιώματος στη ζωή, λόγω της εκτίμησής τους ότι υπήρχε άμεσος κίνδυνος και πιθανότητα να χαθούν ανθρώπινες ζωές. Απεναντίας, κρίθηκε ότι ο συνολικός σχεδιασμός και η εκτέλεση της επιχείρησης συνιστούσαν παραβίαση του άρθρου 2 επειδή θα μπορούσαν πρώτα να έχουν ληφθεί λιγότερο παρεμβατικά, εναλλακτικά μέτρα.

b. Φύλλο εργασίας 2: υποχρέωση προστασίας

Η παρούσα ανάλυση αφορά τις μελέτες περίπτωσης στο Φύλλο εργασίας 2.

Το φύλλο εργασίας 2 παρέχει ένα πλαίσιο για την ανάλυση της υποχρέωσης προστασίας και περιλαμβάνει δύο μέρη:

Μέρος 1 – Απαιτούμενες ενέργειες του κράτους: Αξιολογείται κατά πόσο μια κατάσταση εμπίπτει στο πεδίο ενός ανθρωπίνου δικαιώματος και κατά πόσο το κράτος οφείλει να προβεί σε ενέργειες για την προστασία αυτού του δικαιώματος.

Μέρος 2 – Παραβίαση: Αξιολογείται κατά πόσο μια παράλειψη/αδυναμία του κράτους να παράσχει προστασία είναι δικαιολογημένη ή αν συνιστά παραβίαση ανθρωπινων δικαιωμάτων.

Όπως και το Φύλλο εργασίας 1, το Φύλλο εργασίας 2 χωρίζεται σε δύο μέρη. Το κάθε μέρος περιλαμβάνει ερωτήσεις που είναι χρήσιμες για τη μελέτη καταστάσεων που άπτονται των ανθρωπινων δικαιωμάτων και την ανάλυση των σύνθετων πτυχών τους σε πιο εύληπτα επιμέρους τμήματα.

ΜΕΡΟΣ 1: ΠΟΙΑ ΑΝΘΡΩΠΙΝΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΕΧΟΥΝ ΕΦΑΡΜΟΓΗ/ ΠΩΣ ΕΠΡΕΠΕ ΝΑ ΕΝΕΡΓΗΣΕΙ ΤΟ ΚΡΑΤΟΣ;

Η βασική ερώτηση του Μέρους 1 είναι: πρέπει το κράτος να προβαίνει σε ενέργειες για να προστατεύσει την εφαρμογή ενός ανθρωπίνου δικαιώματος;

Αν η απάντηση σε όλες οι ερωτήσεις του Μέρους 1 είναι «**ΝΑΙ**», τότε:

- ένα ή περισσότερα ανθρώπινα δικαιώματα έχουν εφαρμογή στη συγκεκριμένη κατάσταση·
- υπάρχει παράλειψη/αδυναμία του κράτους να προστατεύσει το εφαρμοζόμενο ανθρώπινο δικαίωμα(-τα), αν και θα όφειλε να το κάνει [**Σημείωση:** αυτό δεν σημαίνει κατ' ανάγκη ότι υπήρξε παραβίαση· το Μέρος 2 βοηθά στον προσδιορισμό των παραβιάσεων].

1.1 Ποιο ανθρώπινο δικαίωμα(-τα) έχει/έχουν εφαρμογή στη συγκεκριμένη κατάσταση;

Όπως και στο Φύλλο εργασίας 1 για την υποχρέωση σεβασμού, πρέπει να προσδιοριστεί το ανθρώπινο δικαίωμα(-τα) που συνδέεται με, και έχει εφαρμογή σε, μια κατάσταση. Θα το πετύχουμε

απαντώντας στις εξής ερωτήσεις:

- Ποια ανθρώπινα δικαιώματα είναι κατοχυρωμένα στις διεθνείς συνθήκες;
- Ποιο είναι το ακριβές πεδίο εφαρμογής ενός κανόνα ανθρωπίνων δικαιωμάτων; Επειδή τα ανθρώπινα δικαιώματα διατυπώνονται με ευρύτητα, το πεδίο εφαρμογής των κανόνων ανθρωπίνων δικαιωμάτων καθορίζεται από τη νομολογία.

Ο προσδιορισμός του πεδίου εφαρμογής ενός ανθρωπίνου δικαιώματος είναι κεντρικής σημασίας καθώς βοηθά να αποσαφηνιστεί η υποχρέωση του κράτους.

1.2 Είναι το κράτος υποχρεωμένο να προβεί σε συγκεκριμένες ενέργειες για την προστασία του εφαρμοζόμενου ανθρωπίνου δικαιώματος;

Το ερώτημα αυτό αφορά άμεσα τις συγκεκριμένες υποχρεώσεις ενός κράτους να προστατεύσει τα ανθρώπινα δικαιώματα σε μια κατάσταση. Παραδείγματα υποχρεώσεων που συνδέονται με τα ανθρώπινα δικαιώματα:

- θέσπιση νόμων για την εκδίκαση υποθέσεων ενδοοικογενειακής βίας (απαγόρευση σκληρής, απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης ή τιμωρίας)·
- προστασία διαδηλωτών από επιθέσεις αντιδιαδηλωτών (δικαίωμα στην ελευθερία του συνέρχεσθαι)·
- παροχή αστυνομικής προστασίας για υποθέσεις σοβαρών απειλών (δικαίωμα στη ζωή).

Κάθε άτομο δικαιούται να προστατεύεται από το ενδεχόμενο κατάχρησης εξουσίας εκ μέρους του κράτους και από παραβιάσεις των δικαιωμάτων από άλλα άτομα (ιδιώτες). Το κράτος έχει υποχρέωση να διαδραματίζει ενεργό ρόλο στην παροχή προστασίας και αυτό επιτυγχάνεται μέσω νομοθετικών, διοικητικών, δικαστικών και πρακτικών μέτρων. Όσον αφορά την αστυνόμευση, μία από τις πιο σημαντικές πτυχές αυτής της υποχρέωσης είναι να προστατεύει τα ανθρώπινα δικαιώματα από τις επιθέσεις άλλων ατόμων (ιδιωτών).

ΜΕΡΟΣ 2: ΣΥΝΙΣΤΑ ΠΑΡΑΒΙΑΣΗ Η ΑΔΡΑΝΕΙΑ/ΠΑΡΑΛΕΙΨΗ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ;

Η ανάλυση που περιλαμβάνεται στο Μέρος 2 βοηθά να προσδιοριστεί κατά πόσο η παράλειψη/αδυναμία του κράτους συνιστά παραβίαση ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Η βασική ερώτηση εδώ είναι: υπάρχουν λόγοι οι οποίοι αιτιολογούν επαρκώς την αδράνεια/παράλειψη του κράτους σε σχέση με ένα θεμελιώδες δικαίωμα;

Η παράλειψη/αδράνεια του κράτους θεωρείται παραβίαση ανθρωπίνων δικαιωμάτων, αν η απάντηση σε μία ή περισσότερες ερωτήσεις του Μέρους 2 είναι «**ΟΧΙ**»,

2.1. Καλύπτει επαρκώς η εθνική νομοθεσία το εφαρμοζόμενο ανθρωπινό δικαίωμα(-τα);

Όπως και στο Φύλλο εργασίας 1, για να απαντηθεί αυτή η ερώτηση, πρέπει να εξεταστούν οι σχετικοί νόμοι και εθνικές νομοθετικές διατάξεις και το κατά πόσο η νομοθεσία παρέχει επαρκή προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

2.2 Έλαβε το κράτος εύλογα και ενδεδειγμένα μέτρα για την προστασία του εφαρμοζόμενου ανθρώπινου δικαιώματος(-ων);

Σε αυτό το στάδιο, πρέπει να γίνει στάθμιση των συμφερόντων σύμφωνα με την αρχή της αναλογικότητας.

Αφενός, πρέπει να εξεταστεί το συμφέρον του εμπλεκόμενου ατόμου:

- Τι διακυβεύεται για το εμπλεκόμενο άτομο;
- Πόσο μεγάλος είναι ο κίνδυνος που διατρέχει το άτομο;
- Ποιο δικαίωμα(τα) διακυβεύεται/ονται;

Αφετέρου, πρέπει να ληφθούν υπόψη οι δυνατότητες του κράτους να παράσχει προστασία:

- Ποιες πληροφορίες έχει/θα έπρεπε να έχει το κράτος σχετικά με τον συγκεκριμένο κίνδυνο/απειλές κατά του εμπλεκόμενου ατόμου;
- Τι ικανότητα προστασίας διαθέτει/πρέπει να διαθέτει το κράτος ώστε να αντιμετωπίζει με επιτυχία αυτές τις απειλές;
- Ποια είναι τα ενδεδειγμένα μέσα για την παροχή προστασίας;
- Έλαβε το κράτος όλα τα εύλογα και ενδεδειγμένα μέτρα;

Το κράτος οφείλει να λάβει κάθε εύλογο μέτρο το οποίο θα μπορούσε να έχει αποτρέψει το συμβάν.

2.3. Είναι σύμφωνες οι ενέργειες του κράτους με τα διαδικαστικά πρότυπα;

Οι διαδικασίες έρευνας πρέπει να πληρούν τα κριτήρια της ταχύτητας, της αμεροληψίας και της ανεξαρτησίας. Η τιμωρία του δράστη πρέπει να είναι επαρκής, πρέπει δε να παρέχεται επαρκής αποκατάσταση. Αν δεν πληρούνται τα παραπάνω κριτήρια, υπάρχει παραβίαση του εφαρμοζόμενου ανθρώπινου δικαιώματος, μαζί με το δικαίωμα πραγματικής προσφυγής. (Για περισσότερες πληροφορίες, πρβλ. ενότητα 4 σχετικά με την απαγόρευση των βασανιστηρίων).

Φύλλο εργασίας 2 – Η υποχρέωση προστασίας

Μελέτη περίπτωσης Γ: Διαχείριση διαδήλωσης και αντιδιαδήλωσης – το δικαίωμα στην ελευθερία του συνέρχεσθαι

Η ανάλυση που ακολουθεί βασίζεται στην απόφαση του ΕΔΔΑ για την υπόθεση *Plattform Ärzte für das Leben κατά Αυστρίας*, αριθ. 10126/82, 21 Ιουνίου 1988.

ΜΕΡΟΣ 1: ΠΟΙΑ ΑΝΘΡΩΠΙΝΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΕΧΟΥΝ ΕΦΑΡΜΟΓΗ/ ΠΩΣ ΕΠΡΕΠΕ ΝΑ ΕΝΕΡΓΗΣΕΙ ΤΟ ΚΡΑΤΟΣ;

1.1 Ποιο ανθρώπινο δικαίωμα(-τα) έχει/έχουν εφαρμογή στη συγκεκριμένη κατάσταση;

Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου

Άρθρο 11 παράγραφος 1: Δικαίωμα στην ελευθερία του συνέρχεσθαι

Παν πρόσωπον έχει δικαίωμα εις την ελευθερίαν του συνέρχεσθαι ειρηνικώς και εις την ελευθερίαν συνεταιρισμού συμπεριλαμβανομένου του δικαιώματος ιδρύσεως μετ' άλλων συνδικάτων και προσχωρήσεως εις συνδικάτα επί σκοπώ προστασίας των συμφερόντων του.

1.2. Είναι το κράτος υποχρεωμένο να προβεί σε συγκεκριμένες ενέργειες για την προστασία του εφαρμοζόμενου ανθρώπινου δικαιώματος;

Όσον αφορά το δικαίωμα στην ελευθερία του συνέρχεσθαι, το ΕΔΔΑ απαιτεί από το κράτος να προστατεύει τους διαδηλωτές από όσους επιθυμούν να τους εμποδίσουν ή να τους σταματήσουν.

Σε αυτή την περίπτωση, υπάρχει υποχρέωση του κράτους βάσει του άρθρου 11 της ΕΣΔΑ για την προστασία των διαδηλωτών από επιθέσεις άλλων.

Το ερώτημα είναι αν η αστυνομία έκανε αρκετά για να προστατεύσει το δικαίωμα της ελευθερίας του συνέρχεσθαι. Το γεγονός ότι η αστυνομία δεν προχώρησε στη διάλυση του μεγάλου αριθμού αντιδιαδηλωτών που, χωρίς να έχουν προηγουμένως ενημερωθεί, συγκεντρώθηκαν μπροστά από την εκκλησία και διέκοψαν την πορεία θεωρείται παράλειψη.

Το Μέρος 2 θα βοηθήσει να αξιολογηθεί κατά πόσο η παράλειψη αυτή συνιστά παραβίαση ανθρώπινων δικαιωμάτων.

ΜΕΡΟΣ 2: ΣΥΝΙΣΤΑ ΠΑΡΑΒΙΑΣΗ Η ΑΔΡΑΝΕΙΑ/ΠΑΡΑΛΕΙΨΗ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ;

2.1. Καλύπτει επαρκώς η εθνική νομοθεσία το εφαρμοζόμενο ανθρώπινο δικαίωμα(-τα);

Ναι· στην υπόθεση *Plattform Ärzte für das Leben κατά Αυστρίας*, το ΕΔΔΑ έκρινε ότι «τα άρθρα 284 και 285 του Ποινικού Κώδικα ορίζουν ως αδίκημα τη διάλυση, παρεμπόδιση ή διακοπή, συνάθροισης η οποία δεν έχει απαγορευθεί, και ότι τα άρθρα 6, 13 και 14 παράγραφος 2 του νόμου περί συνάθροισης, τα οποία εξουσιοδοτούν τις αρχές σε ορισμένες περιπτώσεις να απαγορεύουν, να σταματούν ή να διαλύουν δια της βίας μια συνάθροιση, ισχύουν και για τις αντιδιαδηλώσεις». (σκέψη 33)

2.2. Προέβη το κράτος στη λήψη εύλογων και ενδεδειγμένων μέτρων για την προστασία του εφαρμοζόμενου ανθρώπινου δικαιώματος(ων);

Το κράτος είναι υποχρεωμένο να εφαρμόσει εύλογα και ενδεδειγμένα μέτρα για να προστατεύσει το δικαίωμα στην ελευθερία του συνέρχεσθαι, αλλά η υποχρέωση δεν μπορεί να ερμηνευθεί ως εγγύηση ότι δεν θα υπάρξουν οχλήσεις. Εναπόκειται στο κράτος να αποφασίσει ποια τακτική θα ακολουθήσει.

«Το Δικαστήριο δεν καλείται να κρίνει την ταχύτητα ή αποτελεσματικότητα της τακτικής που υιοθέτησε η αστυνομία στις συγκεκριμένες περιπτώσεις, αλλά μόνο να διαπιστώσει κατά πόσο μπορεί βάσιμα να υποστηριχθεί ότι οι αρμόδιες αρχές δεν έλαβαν τα αναγκαία μέτρα». (σκέψη 36)

Το δικαστήριο αποφάνθηκε ότι είχαν ληφθεί εύλογα και ενδεδειγμένα μέτρα για την προστασία των διαδηλωτών. Κατά συνέπεια, η αστυνομία έλαβε εύλογα και ενδεδειγμένα μέτρα σε συμφωνία με την υποχρέωση προστασίας βάσει του άρθρου 11.

Περίληψη

Η ανάλυση της συγκεκριμένης υπόθεσης δείχνει ότι το κράτος έχει υποχρέωση βάσει του άρθρου 11 της ΕΣΔΑ να προστατεύει τους διαδηλωτές από επιθέσεις τρίτων. Η αποτυχία της αστυνομίας να διαλύσει το μεγάλο, απροσδόκητο πλήθος των αντιδιαδηλωτών ήταν μια παράλειψη· ωστόσο, αυτή η παράλειψη δεν συνιστούσε παραβίαση του άρθρου 11 της ΕΣΔΑ καθώς η αστυνομία είχε λάβει εύλογα και ενδεδειγμένα μέτρα για την εκπλήρωση των υποχρεώσεων της δυνάμει του άρθρου.

Μελέτη περίπτωσης Δ: Βία κατά των γυναικών – το δικαίωμα στη ζωή και η απαγόρευση των βασανιστηρίων και των διακρίσεων

Η ανάλυση που ακολουθεί βασίζεται στην απόφαση του ΕΔΔΑ για την υπόθεση *Oruz κατά Τουρκίας*, αριθ. 33401/02, 9 Ιουνίου 2009. Οι εξηγήσεις σχετικά με το σκεπτικό του δικαστηρίου προέρχονται κυρίως από τη σύνοψη της απόφασης η οποία εκδόθηκε σε δελτίο Τύπου.

ΜΕΡΟΣ 1: ΠΟΙΑ ΑΝΘΡΩΠΙΝΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΕΧΟΥΝ ΕΦΑΡΜΟΓΗ/ ΠΩΣ ΕΠΡΕΠΕ ΝΑ ΕΝΕΡΓΗΣΕΙ ΤΟ ΚΡΑΤΟΣ;

1.1. Ποιο ανθρώπινο δικαίωμα(-τα) έχει/έχουν εφαρμογή στη συγκεκριμένη κατάσταση;

Σε σχέση με την παράλειψη προστασίας της μητέρας της κ. Ο. που οδήγησε στον θάνατό της:

Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου

Άρθρο 2: Δικαίωμα στη ζωή

1. Το δικαίωμα εκάστου προσώπου εις την ζωήν προστατεύεται υπό του νόμου.

Σε σχέση με την παράλειψη προστασίας της κ. Ο. και της μητέρας της κ. Ο. από τις επιθέσεις και τις απειλές του κ. Ο.:

Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου

Άρθρο 3: Απαγόρευση των βασανιστηρίων

Ουδείς επιτρέπεται να υποβληθή εις βασάνους ούτε εις ποινάς ή μεταχειρίσιν απανθρώπων ή εξευτελιστικάς.

Σε σχέση με το γενικό έλλειμμα προστασίας από τις αρχές η οποία έχει κατά κύριο λόγο επιπτώσεις στις γυναίκες και, συνεπώς, εξετάζεται στο πλαίσιο της αρχής της απαγόρευσης των διακρίσεων:

Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου

Άρθρο 14: Απαγόρευση των διακρίσεων

Η χρήσις των αναγνωριζομένων εν τη παρούση Συμβάσει δικαιωμάτων και ελευθεριών δέον να εξασφαλισθή ασχέτως διακρίσεως φύλου, φυλής, χρώματος, γλώσσης, θρησκείας, πολιτικών ή άλλων πεποιθήσεων, εθνικής ή κοινωνικής προελεύσεως, συμμετοχής εις εθνικήν μειονότητα, περιουσίας, γεννήσεως ή άλλης καταστάσεως.

1.2. Είναι το κράτος υποχρεωμένο να προβεί σε συγκεκριμένες ενέργειες για την προστασία του εφαρμοζόμενου ανθρώπινου δικαιώματος;

Σε σχέση με το άρθρο 2 για το δικαίωμα στη ζωή, το κράτος έχει την υποχρέωση να εξετάζει πραγματικές και σοβαρές απειλές κατά του δικαιώματος ενός ατόμου στη ζωή ανεξάρτητα από το φύλο, τη φυλή, το χρώμα, τη γλώσσα, τη θρησκεία, την πολιτική ή άλλη πεποίθηση, την εθνική ή κοινωνική καταγωγή. Το κράτος είναι συνεπώς υποχρεωμένο να κάνει όλα όσα εύλογα θα προσδοκούσε κανείς για να αποτρέψει έναν θάνατο.

Όσον αφορά το άρθρο 3, ένα κράτος οφείλει να παρέχει προστασία, μέσω της ουσιαστικής πρόληψης, από μορφές κακομεταχείρισης όπως αυτές που έλαβαν χώρα στην υπόθεση *Oruz κατά Τουρκίας*. (σκέψη 161) Η υποχρέωση προστασίας από την κακομεταχείριση αφορά επίσης τα πιο ευάλωτα μέλη της κοινωνίας τα οποία έχουν δικαίωμα στην ίδια προστασία από τον νόμο, την αστυνομία και το δικαστικό σύστημα.

ΜΕΡΟΣ 2: ΣΥΝΙΣΤΑ ΠΑΡΑΒΙΑΣΗ Η ΑΔΡΑΝΕΙΑ;**2.1. Καλύπτει επαρκώς η εθνική νομοθεσία τα εφαρμοζόμενα ανθρώπινα δικαιώματα;**

Ός το 1998, η εθνική νομοθεσία που σχετίζεται με τη συγκεκριμένη υπόθεση δεν προέβλεπε ακόμη ειδικά διοικητικά μέτρα και μέτρα αστυνόμευσης για την προστασία των ευάλωτων ατόμων κατά της ενδοοικογενειακής βίας. Τον Ιανουάριο του 1998, θεσπίστηκε νόμος ο οποίος διαμόρφωσε μια βάση για την προστασία προσώπων που βρισκόταν σε κίνδυνο λόγω ενδοοικογενειακής βίας.

Στην υπόθεση *Oruz κατά Τουρκίας*, οι επιθέσεις έλαβαν χώρα μεταξύ 1995 και 2002. Πριν από τη θέσπιση του νόμου περί ενδοοικογενειακής βίας του 1998, το κράτος δεν είχε εκπληρώσει την υποχρέωσή του για επαρκή νομοθεσία στον τομέα της ενδοοικογενειακής βίας. Επειδή μεταξύ 1995 και 1998 υπήρχε νομοθετικό κενό σε σχέση με την ενδοοικογενειακή βία, οι επιθέσεις κατά της κ. Ο. και της μητέρας της στη διάρκεια αυτής της περιόδου πληρούσαν τις προϋποθέσεις για εξέταση στο πλαίσιο της ΕΣΔΑ και συνιστούσαν, συνεπώς, παραβίαση του άρθρου 3 της ΕΣΔΑ.

Μετά τον Ιανουάριο του 1998, παρά την έναρξη ισχύος του σχετικού νόμου, οι αρχές δεν είχαν ακόμη εφαρμόσει ουσιαστικά μέτρα και κυρώσεις προκειμένου να προστατέψουν την κ. Ο. από την ενδοοικογενειακή βία. Το υπόλοιπο της παρούσας ανάλυσης θα βοηθήσει να αξιολογηθούν οι επιθέσεις που έλαβαν χώρα μεταξύ 1998 και 2002.

2.2 Προέβη το κράτος στη λήψη εύλογων και ενδεδειγμένων μέτρων για την προστασία του εφαρμοζόμενου ανθρώπινου δικαιώματος(ων);**Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, Άρθρα 2 και 3:**

Ο κ. Ο. είχε ιστορικό βίαιης συμπεριφοράς και ποινικό μητρώο για τις πράξεις του κατά της συζύγου και της μητέρας της. Είχε κατ'επανάληψη απειλήσει την υγεία και την ασφάλειά τους. Με δεδομένο ένα τέτοιο ιστορικό, ήταν όχι μόνο πιθανό αλλά μπορούσε να θεωρηθεί ακόμη και προβλέψιμο ότι η βίαιη συμπεριφορά του κ. Ο. θα συνεχιζόταν και θα κλιμακωνόταν.

Το δικαστήριο κατέληξε επομένως στο συμπέρασμα ότι οι εθνικές αρχές δεν επέδειξαν τη δέουσα επιμέλεια για την αποτροπή της βίας κατά της κ. Ο. και της μητέρας της, ειδικά επειδή δεν προχώρησαν στην ποινική δίωξη ή στη λήψη άλλων κατάλληλων προληπτικών μέτρων κατά του κ. Ο. (σκέψη 199).

Οι εθνικές αρχές παραβίασαν το άρθρο 2 για το δικαίωμα στη ζωή επειδή δεν κατάφεραν να αποτρέψουν τη δολοφονία της μητέρας της κ. Ο. από τον κ.Ο. Με δεδομένες τις απειλές κατά της μητέρας της κ. Ο., οι αρχές μπορούσαν να έχουν λάβει ενδεδειγμένα και εύλογα μέτρα προστασίας προκειμένου να αποφευχθεί αυτή η έκβαση.

Το ΕΔΔΑ κατέληξε επίσης ότι το άρθρο 3 παραβιάστηκε επειδή οι αρχές δεν είχαν λάβει αποτελεσματικά μέτρα πρόληψης για την προστασία της κ. Ο. από τις σωματικές επιθέσεις του κ. Ο.

Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, άρθρο 14:

Η περίπτωση της κ. Ο. και της μητέρας της φέρνει στην επιφάνεια έναν γενικότερο προβληματισμό. Η ανοχή απέναντι στα φαινόμενα ενδοοικογενειακής βίας και η αδυναμία αποτελεσματικής αντιμετώπισής τους συνιστούν παραβίαση του δικαιώματος των γυναικών για ισότιμη προστασία έναντι του νόμου.

Το ΕΔΔΑ έκρινε ότι είχε επίσης σημειωθεί παραβίαση του άρθρου 14 της ΕΣΔΑ: «Έχοντας υπόψη την ανωτέρω διαπίστωσή του ότι η γενική και διακριτική παθητικότητα των δικαστικών αρχών στην [χώρα της μελέτης περίπτωσης], αν και μη εσκεμμένη, είχε επιπτώσεις κυρίως στις γυναίκες, το Δικαστήριο θεωρεί ότι η βία που υπέστη η προσφεύγουσα και η μητέρα της μπορεί να χαρακτηριστεί ως βία λόγω φύλου η οποία συνιστά μια μορφή διάκρισης κατά των γυναικών». (σκέψη 200)

Περίληψη

Η ανάλυση της συγκεκριμένης υπόθεσης δείχνει ότι το κράτος έχει υποχρέωση να προστατεύει από την ενδοοικογενειακή βία με σκοπό αφενός την προστασία του δικαιώματος στη ζωή (άρθρο 2 της ΕΣΔΑ) και αφετέρου την αποτελεσματική αποτροπή φαινομένων κακομεταχείρισης (άρθρο 3 της ΕΣΔΑ). Το κράτος είναι επίσης υποχρεωμένο να θεσπίσει και να θέσει σε εφαρμογή ένα σύστημα που θα προστατεύει επαρκώς τα θύματα και θα τιμωρεί την ενδοοικογενειακή βία, ακόμη και στις περιπτώσεις που τα θύματα αποσύρουν τις καταγγελίες τους. Η ανάλυση έδειξε επίσης ότι αυτό που χαρακτηρίστηκε ως παθητική στάση των αρχών στη χώρα της μελέτης περίπτωσης είχε επιπτώσεις κυρίως στις γυναίκες, γεγονός το οποίο κρίθηκε ότι συμβάλει στη βία λόγω φύλου, μια μορφή διάκρισης κατά των γυναικών (άρθρο 14 της ΕΣΔΑ).

2.3. Είναι σύμφωνες οι ενέργειες του κράτους με τα διαδικαστικά πρότυπα;

Παρά την ανάκληση των καταγγελιών από τα θύματα, το νομοθετικό πλαίσιο έπρεπε να παρέχει στις διωκτικές αρχές τη δυνατότητα να ασκήσουν ποινική δίωξη κατά του κ. Ο. με το σκεπτικό ότι η βίαιη συμπεριφορά του είχε επανειλημμένα απειλήσει τη σωματική ακεραιότητα των γυναικών και ήταν αρκετά σοβαρή ώστε να δικαιολογεί τη δίωξη. Όσο πιο σοβαρή είναι η κακοποίηση ή όσο μεγαλύτερος ο κίνδυνος για περαιτέρω κακοποίηση, τόσο μεγαλύτερη πρέπει να είναι η πιθανότητα συνέχισης των ερευνών από τις διωκτικές αρχές προς το συμφέρον των πολιτών, ακόμη και αν τα θύματα αποσύρουν τις καταγγελίες τους.

Σε αυτή την περίπτωση, το κράτος δεν κατάφερε να θεσπίσει και να εφαρμόσει στην πράξη ένα σύστημα για την τιμωρία όλων των μορφών ενδοοικογενειακής βίας και την αποτελεσματική προστασία των θυμάτων. (σκέψη 169)

Συμπληρωματικό υλικό

Το παρόν κεφάλαιο παρέχει σε βάθος πληροφορίες σχετικά με τις βασικές αναλυτικές έννοιες που παρουσιάστηκαν σε αυτή την ενότητα. Μετά από αυτή την πιο λεπτομερή πραγμάτευση, εξετάζονται περαιτέρω πορίσματα του δικαστηρίου σε σχέση με τις τέσσερις αναλυθείσες μελέτες περίπτωσης με στόχο τον εμπλουτισμό των συζητήσεων στη διάρκεια της κατάρτισης.

Παρέμβαση στα σχετικά θεμελιώδη δικαιώματα

Ορισμένα ανθρώπινα δικαιώματα είναι **απόλυτα** και δεν μπορούν να περιοριστούν ή να παραβιαστούν για οποιονδήποτε λόγο, π.χ. η απαγόρευση των βασανιστηρίων. Άλλα είναι έτσι δομημένα ώστε να επιτρέπουν την παρέμβαση ή περιορισμούς υπό ορισμένες συνθήκες. Πρόκειται για τα **σχετικά ανθρώπινα δικαιώματα**, τα οποία μπορούν (πρέπει) να περιορίζονται σε ορισμένες περιπτώσεις, σύμφωνα με το αξίωμα ότι η ελευθερία/τα δικαιώματα του ενός σταματούν εκεί που αρχίζει η ελευθερία/τα δικαιώματα του άλλου.

Η αιτιολόγηση της παρέμβασης στα σχετικά δικαιώματα πρέπει να θεμελιώνεται στο δίκαιο και να βασίζεται στις αρχές της αναγκαιότητας και της αναλογικότητας. Ο Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης διατυπώνει ως εξής αυτό το σκεπτικό:

Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ

Άρθρο 52 παράγραφος 1: Εμβέλεια των εγγυημένων δικαιωμάτων

Κάθε περιορισμός στην άσκηση των δικαιωμάτων και ελευθεριών που αναγνωρίζονται στον παρόντα Χάρτη πρέπει να προβλέπεται από το νόμο και να σέβεται το βασικό περιεχόμενο των εν λόγω δικαιωμάτων και ελευθεριών. Τηρουμένης της αρχής της αναλογικότητας, περιορισμοί επιτρέπεται να επιβάλλονται μόνον εφόσον είναι αναγκαίοι και ανταποκρίνονται πραγματικά σε στόχους γενικού ενδιαφέροντος που αναγνωρίζει η Ένωση ή στην ανάγκη προστασίας των δικαιωμάτων και ελευθεριών των τρίτων.

Το άρθρο 8 της ΕΣΔΑ σχετικά με το δικαίωμα σεβασμού της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής προσφέρει ένα συγκεκριμένο παράδειγμα:

Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου

Άρθρο 8: Δικαίωμα σεβασμού της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής

1. Παν πρόσωπον δικαιούται εις τον σεβασμόν της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής του, της κατοικίας του και της αλληλογραφίας του.
2. Δεν επιτρέπεται να υπάρξη επέμβασις δημοσίας αρχής εν τη ασκήσει του δικαιώματος τούτου, εκτός εάν η επέμβασις αυτή προβλέπεται υπό του νόμου και αποτελεί μέτρον το οποίον, εις μίαν δημοκρατικήν κοινωνίαν, είναι αναγκαίον δια την εθνικήν ασφάλειαν, την δημοσίαν ασφάλειαν, την οικονομικήν ευημερίαν της χώρας, την προστασίαν της τάξεως και την πρόληψιν ποινικών παραβάσεων, την προστασίαν της υγείας ή της ηθικής, ή την προστασίαν των δικαιωμάτων και ελευθεριών άλλων.

Αστυνομική παρέμβαση και ανθρώπινα δικαιώματα

Διερευνώντας την ιδέα της ανάμιξης της αστυνομίας και της παρέμβασης στα ανθρώπινα δικαιώματα, οι Σημειώσεις για τον εκπαιδευτή αναφέρουν ότι «οι ενέργειες της αστυνομίας, λόγω του δυνητικά παρεμβατικού χαρακτήρα τους, μπορεί γενικά να ενέχουν ένα στοιχείο παρέμβασης σε ανθρώπινο δικαίωμα». Ακολουθεί κατάλογος με παραδείγματα παρεμβάσεων της αστυνομίας σε διάφορα ανθρώπινα δικαιώματα. Μπορεί να αποτελέσει χρήσιμο σημείο αναφοράς για τον προσδιορισμό των δικαιωμάτων που διακυβεύονται σε διάφορα σενάρια.

Πίνακας 3.1: Παραδείγματα παρεμβάσεων της αστυνομίας σε συγκεκριμένα ανθρώπινα δικαιώματα

Θεμελιώδη δικαιώματα	Παρέμβαση της αστυνομίας
Δικαίωμα στη ζωή (Άρθρο 2 της ΕΣΔΑ· άρθρο 2 του Χάρτη της ΕΕ)	Κάθε χρήση θανάσιμης βίας από την αστυνομία (πρβλ. μελέτη περίπτωσης Β)
Απαγόρευση των βασανιστηρίων (Άρθρο 3 της ΕΣΔΑ· άρθρο 4 του Χάρτη της ΕΕ)	Βασανιστήρια (πρβλ. ενότητα 4)
Δικαίωμα στην προσωπική ελευθερία και ασφάλεια (Άρθρο 5 της ΕΣΔΑ· άρθρο 6 του Χάρτη της ΕΕ)	Κάθε επίσημη σύλληψη Περιορισμοί ορισμένης διάρκειας στη μετακίνηση (πρβλ. μελέτη περίπτωσης Α)
Δικαίωμα σε δίκαιη δίκη (Άρθρο 6 της ΕΣΔΑ· Άρθρα 47 και 48 του Χάρτη της ΕΕ)	Κάθε ποινή που έχει ως βάση το ποινικό ή διοικητικό δίκαιο Αστυνομικές έρευνες
Δικαίωμα σεβασμού της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής, της κατοικίας και της αλληλογραφίας, συμπεριλαμβανομένης της προστασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα (Άρθρο 8 της ΕΣΔΑ· Άρθρα 7 και 8 του Χάρτη της ΕΕ)	Έλεγχος ταυτότητας Κατάσχεση ταυτότητας Επιτόπια εξακρίβωση στοιχείων και έρευνα Έρευνα ιδιωτικών χώρων Απαγόρευση του δράστη ενδοοικογενειακής βίας να προσεγγίσει το θύμα ή να εισέλθει στο κοινό διαμέρισμα Παρακολούθηση μέσω βίντεο ή παρακολούθηση επικοινωνιών Επεξεργασία προσωπικών δεδομένων, εξόρυξη δεδομένων
Δικαίωμα στην ελευθερία του συνέρχασθαι και του συνεταιρίζεσθαι (Άρθρο 11 της ΕΣΔΑ· άρθρο 12 του Χάρτη της ΕΕ)	Απαγόρευση διαδηλώσεων από τις αστυνομικές αρχές Διάλυση διαδήλωσης Απαγόρευση πολιτικών κομμάτων ή ενώσεων

Κράτος δικαίου και νομιμότητα

Οι παρεμβάσεις στα ανθρώπινα δικαιώματα πρέπει να θεμελιώνονται στον νόμο. Αυτό απορρέει από τη βασική αρχή του κράτους δικαίου και της νομιμότητας. Το κράτος δικαίου σημαίνει ότι το κράτος/αστυνομία πρέπει να ενεργεί σύμφωνα με τον νόμο και ότι υπάρχουν θεσμοθετημένοι μηχανισμοί για τον έλεγχο της νομιμότητας μιας κρατικής ενέργειας ή παράλειψης. Η αρχή της νομιμότητας είναι μια θεμελιώδης προστασία κατά της κρατικής αυθαιρεσίας. Το κράτος δικαίου και η νομιμότητα αποτελούν κεντρικό πυλώνα του συστήματος ανθρωπινων δικαιωμάτων και του νομικού συστήματος εν γένει.

Οι παρεμβάσεις στα ανθρώπινα δικαιώματα πρέπει να πληρούν ορισμένες προϋποθέσεις. Ο βαθμός και η λεπτομέρεια του νομικού προσδιορισμού των παρεμβάσεων εξαρτάται από το συγκεκριμένο δικαίωμα που διακυβεύεται. Ορισμένα δικαιώματα μπορούν να περιοριστούν νομικά υπό ορισμένες συνθήκες (π.χ. το άρθρο 8 της ΕΣΔΑ σχετικά με το δικαίωμα σεβασμού της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής ή το άρθρο 11 της ΕΣΔΑ σχετικά με την ελευθερία του συνέρχεσθαι), ενώ άλλα είναι δυνατό να περιορίζονται νομικά σε πολύ περιορισμένο βαθμό (Άρθρο 5 της ΕΣΔΑ σχετικά με το δικαίωμα στην προσωπική ελευθερία και ασφάλεια) ή, σε ορισμένες περιπτώσεις, καθόλου (Άρθρο 3 της ΕΣΔΑ σχετικά με την απαγόρευση των βασανιστηρίων).

Ένα ενδεικτικό παράδειγμα: οι περιορισμοί στο δικαίωμα στην προσωπική ελευθερία και ασφάλεια γίνονται αποδεκτοί μόνο υπό τις περιορισμένες συνθήκες που απαριθμούνται στο άρθρο 5 της ΕΣΔΑ:

Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου

Άρθρο 5: Δικαίωμα στην προσωπική ελευθερία και ασφάλεια

[...] α) εάν κρατήται κανονικώς κατόπιν καταδίκης υπό αρμοδίου δικαστηρίου.

β) εάν υπεβλήθη εις κανονικήν σύλληψιν ή κράτησιν λόγω ανυποταγής εις νόμιμον διαταγήν δικαστηρίου ή εις εγγύησιν εκτελέσεως οριζομένης υπό του νόμου.

γ) εάν συνελήφθη και κρατήται όπως οδηγηθή ενώπιον της αρμοδίας δικαστικής αρχής εις την περίπτωσην ευλόγου υπονοίας ότι διέπραξεν αδίκημα, ή υπάρχουν λογικά δεδομένα προς παραδοχήν της ανάγκης όπως ούτος εμποδισθή από του να διαπράξη αδίκημα ή δραπετεύση μετά την διάπραξιν τούτου.

δ) εάν πρόκειται περί νομίμου κρατήσεως ανηλίκου, αποφασισθείσης δια την επιτήρησιν της ανατροφής του, ή την νόμιμον κράτησίν του ίνα παραπεμφθή ενώπιον της αρμοδίας αρχής.

ε) εάν πρόκειται περί νομίμου κρατήσεως ατόμων δυναμένων να μεταδώσωσι μεταδοτικήν ασθένειαν, φρενοβλαβούς, αλκοολικού, τοξικομανούς ή αλήτου.

στ) εάν πρόκειται περί νομίμου συλλήψεως ή κρατήσεως ατόμου επί σκοπώ όπως εμποδισθή από του να εισέλθη παράνομως εν τη χώρα, ή εναντίον του οποίου εκκρεμεί διαδικασία απελάσεως ή εκδόσεως.

Αναγκαιότητα και αναλογικότητα

Οι αρχές της αναγκαιότητας και της αναλογικότητας αποτελούν συχνά τα κεντρικά στοιχεία της ανάλυσης ανθρώπινων δικαιωμάτων. Αποτελούν επίσης θεμελιώδεις αρχές της επαγγελματικής αστυνόμευσης και περιέχονται – με διαφορετική ορολογία – στις εθνικές νομοθεσίες για την αστυνομία, οι οποίες (εν μέρει) είχαν προηγηθεί του δικαίου των ανθρώπινων δικαιωμάτων.

Η κατανόηση των αρχών της αναγκαιότητας και της αναλογικότητας είναι ιδιαίτερα σημαντικές για την αστυνομία καθώς αποστολή της είναι να χρησιμοποιεί αποτελεσματικά και με επάρκεια τα κατάλληλα μέτρα για την αντιμετώπιση των κινδύνων και των απειλών προς τρίτους και προς τον εαυτό. Στις περιπτώσεις χρήσης βίας από την αστυνομία, ιδίως δε χρήσης θανάσιμης βίας, είναι ιδιαίτερα σημαντικό να εξεταστούν διεξοδικά τα κύρια σημεία που πρέπει να λαμβάνονται υπόψη για την αναγκαιότητα και την αναλογικότητα. Η προσήλωση στην αρχή της αναλογικότητας είναι μια από τις μείζονες προκλήσεις της αστυνόμευσης: πρέπει κανείς να σκεφτεί εναλλακτικές λύσεις, να σταθμίσει τα διάφορα ενεχόμενα συμφέροντα, να προσδιορίσει τα λιγότερο παρεμβατικά μέτρα και να αποφασίσει ποιο είναι το καταλληλότερο μέτρο που πρέπει να ληφθεί. Αυτό είναι ιδιαίτερα δύσκολο σε πιεστικές ή επικίνδυνες καταστάσεις στις οποίες τα γεγονότα εκτυλίσσονται με ταχύτητα.

Η αρχή της αναλογικότητας πρέπει να εσωτερικευθεί· πρέπει να γίνει «δεύτερη φύση». Αυτή η εσωτερικευση προϋποθέτει την πρακτική εφαρμογή των θεωριών των ανθρώπινων δικαιωμάτων και τη μάθηση και στις τρεις διαστάσεις: γνώσεις, δεξιότητες και νοοτροπία.

Όψεις της αναγκαιότητας και της αναλογικότητας

Πρότερη χρονική στιγμή: Το εν λόγω στοιχείο της ανάλυσης ανθρώπινων δικαιωμάτων εξετάζει τη χρονική στιγμή κατά την οποία η αστυνομία αναλαμβάνει δράση. Αυτό σημαίνει ότι κατά την ανάλυση μιας κατάστασης από τη σκοπιά των ανθρώπινων δικαιωμάτων, πρέπει να τίθεται το ερώτημα αν μια ενέργεια ήταν εύλογη και αναλογική τη στιγμή που έλαβε χώρα, ακόμη και αν εκ των υστέρων διαπιστωθεί ότι οι εκτιμήσεις ή οι πληροφορίες της αστυνομίας σχετικά, π.χ., με ορισμένους κινδύνους ήταν εσφαλμένες.

Οργανωτική αμέλεια: Η αξιολόγηση της αναλογικότητας δεν αφορά μόνο το τελικό στάδιο της αστυνομικής επιχείρησης όταν οι αστυνομικοί καλούνται να δράσουν/αντιδράσουν σε μια πραγματική ή υποτιθέμενη απειλή. Η καταλληλότητα της όλης επιχείρησης – σχεδιασμός και εκτέλεσή της – λαμβάνεται επίσης υπόψη.

Φύλλο εργασίας 1: Υποχρέωση σεβασμού

Μελέτη περίπτωσης A: Σύλληψη και κράτηση – το δικαίωμα στην προσωπική ελευθερία

Το άρθρο 5 της ΕΣΔΑ σχετικά με το δικαίωμα στην προσωπική ελευθερία και ασφάλεια αποτελεί το βασικό διακύβευμα στη μελέτη περίπτωσης A, που βασίζεται στην υπόθεση *Witold Litwa* κατά Πολωνίας.

Αναφορικά με τη νομική βάση της κρατικής δράσης ...

«Το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι το άρθρο 5 παράγραφος 1 της Σύμβασης περιέχει έναν κατάλογο επιτρεπτών λόγων για τη στέρηση της ελευθερίας, κατάλογο ο οποίος είναι εξαντλητικός. Κατά συνέπεια, η στέρηση ελευθερίας δεν μπορεί να είναι νόμιμη εκτός εάν υπάγεται σε έναν από τους λόγους που ορίζονται στα στοιχεία α) έως στ) του άρθρου 5». (*Witold Litwa* κατά Πολωνίας, ως άνω σημείωση 3, σκέψη 49)

«Το Δικαστήριο παρατηρεί ότι η λέξη «αλκοολικοί», στη συνήθη χρήση της, δηλώνει τα πρόσωπα που είναι εθισμένα στην κατανάλωση οινοπνεύματος. Από την άλλη πλευρά, στο άρθρο 5 παράγραφος 1 της Σύμβασης ο συγκεκριμένος όρος βρίσκεται σε ένα συγκεκριμένο το οποίο περιλαμβάνει αναφορά σε αρκετές άλλες κατηγορίες ατόμων, δηλαδή σε άτομα τα οποία μεταδίδουν λοιμώδη νοσήματα, πρόσωπα με διανοητικές διαταραχές, τοξικομανείς και αλήτες. Αυτό που συνδέει όλες αυτές τις κατηγορίες ατόμων είναι ότι είναι δυνατό να υποστούν στέρηση ελευθερίας είτε για να τους παρασχεθεί ιατρική περίθαλψη είτε επειδή το επιτάσσουν λόγοι κοινωνικής πολιτικής, είτε και για ιατρικούς και για κοινωνικούς λόγους. Είναι, επομένως, θεμιτό να συναχθεί με βάση το εν λόγω συγκεκριμένο ότι ένας πρωταρχικός λόγος για τον οποίο η Σύμβαση επιτρέπει τη στέρηση της ελευθερίας των προσώπων που αναφέρονται στην παράγραφο 1 στοιχείο ε) του άρθρου 5 δεν είναι μόνον ότι είναι επικίνδυνοι για τη δημόσια ασφάλεια αλλά ότι και το δικό τους συμφέρον τους μπορεί να υπαγορεύει την κράτησή τους». (ό.π., σκέψη 60)

«[...] Το Δικαστήριο θεωρεί ότι, δυνάμει του άρθρου 5 παράγραφος 1 στοιχείο ε) της Σύμβασης, άτομα τα οποία δεν έχουν διαγνωσθεί ιατρικά ως «αλκοολικοί», αλλά των οποίων η διαγωγή και η συμπεριφορά συνιστά απειλή για τη δημόσια τάξη ή για τη δική τους ασφάλεια, μπορούν να τεθούν υπό κράτηση για την προστασία των πολιτών ή των δικών τους συμφερόντων, π.χ. της υγείας ή της προσωπικής τους ασφάλειας». (ό.π., σκέψη 61)

«Αυτό δεν σημαίνει ότι θα ήταν ορθό να ερμηνευθεί ότι το άρθρο 5 παράγραφος 1 στοιχείο ε) της Σύμβασης επιτρέπει την κράτηση ενός ατόμου επειδή απλώς κατανάλωσε αλκοόλ. Ωστόσο, το Δικαστήριο θεωρεί ότι στο κείμενο του άρθρου 5 δεν υπάρχει κάτι που να υποδεικνύει ότι η εν λόγω διάταξη δεν επιτρέπει την εφαρμογή του συγκεκριμένου μέτρου από το Κράτος σε άτομα που κάνουν κατάχρηση οινοπνεύματος, με σκοπό τον περιορισμό της

βλάβης που προκαλεί το αλκοόλ στον ίδιο και στην κοινωνία, ή την αποτροπή τυχόν επικίνδυνης συμπεριφοράς μετά την κατανάλωση αλκοόλ. Ως προς αυτό, το Δικαστήριο παρατηρεί ότι είναι αδιαμφισβήτητο γεγονός ότι η επιβλαβής κατανάλωση οινοπνεύματος αποτελεί κίνδυνο για την κοινωνία και ότι ένα άτομο σε κατάσταση μέθης μπορεί να αποτελεί απειλή για τον εαυτό τους και τους άλλους, ανεξάρτητα από το αν είναι εθισμένος ή όχι στο αλκοόλ». (ό.π., σκέψη 62)

«Το Δικαστήριο επαναλαμβάνει ότι δυνάμει του άρθρου 5 της Σύμβασης κάθε στέρηση ελευθερίας πρέπει να είναι «νόμιμος», το οποίο προϋποθέτει ότι πρέπει να πραγματοποιείται «σύμφωνα με προβλεπόμενη από τον νόμο διαδικασία». Ως προς αυτό, η Σύμβαση παραπέμπει κατ' ουσία στο εθνικό δίκαιο και ορίζει την υποχρέωση συμμόρφωσης με τις ουσιαστικές και διαδικαστικές διατάξεις του». (ό.π., σκέψη 72)

Στη συγκεκριμένη περίπτωση, ήταν ξεκάθαρο ότι η αστυνομία, κατά τη σύλληψη και μεταφορά του κ. Λ. στο κέντρο επαναφοράς σε κατάσταση νηφαλιότητας, ακολούθησε τη διαδικασία που προβλέπεται από την εσωτερική νομοθεσία, η οποία ορίζει:

«Άτομα σε κατάσταση μέθης τα οποία συμπεριφέρονται προσβλητικά σε δημόσιο χώρο ή στον χώρο εργασίας τους, βρίσκονται σε κατάσταση που θέτει σε κίνδυνο τη ζωή ή την υγεία τους, ή θέτουν οι ίδιοι σε κίνδυνο τη ζωή ή την υγεία άλλων ατόμων, μπορούν να μεταφέρονται σε κέντρο επαναφοράς σε κατάσταση νηφαλιότητας ή σε δημόσιο υγειονομικό ίδρυμα, ή στην κατοικία τους».

Πολωνικός νόμος της 26ης Οκτωβρίου 1982 σχετικά με την εκπαίδευση στην αποχή από το ποτό και την καταπολέμηση του αλκοολισμού, άρθρο 40

Αναφορικά με το αν η κρατική παρέμβαση είναι αναγκαία και αναλογική προς τον σκοπό...

«[...] το Δικαστήριο εκφράζει σοβαρές αμφιβολίες σχετικά με το κατά πόσο μπορεί να υποστηριχθεί ότι ο προσφεύγων, τελώντας υπό την επήρεια οινοπνεύματος, συμπεριφερόταν κατά τέτοιο τρόπο ώστε να αποτελεί απειλή για τον εαυτό του ή τους γύρω του, ή ότι κινδύνευε η υγεία, η ευεξία ή η προσωπική ασφάλειά του. Τις αμφιβολίες του Δικαστηρίου ενισχύει η μάλλον επιπόλαιη αιτιολόγηση της κράτησης σε συνδυασμό με το γεγονός ότι ο προσφεύγων είναι σχεδόν τυφλός».

Witold Litwa κατά Πολωνίας, ως άνω σημείωση 3, σκέψη 77

Η εσωτερική νομοθεσία που έχει εφαρμογή στη συγκεκριμένη υπόθεση, «προβλέπει διάφορα μέτρα τα οποία μπορούν να εφαρμοστούν σε ένα άτομο σε κατάσταση μέθης, εκ των οποίων η κράτηση σε κέντρο επαναφοράς σε κατάσταση νηφαλιότητας είναι το πιο ακραίο. Πράγματι, βάσει του συγκεκριμένου άρθρου, ένα άτομο σε κατάσταση μέθης δεν πρέπει κατ' ανάγκη να υποστεί στέρηση της ελευθερίας του, καθώς μπορεί κάλλιστα να μεταφερθεί από την αστυνομία σε δημόσιο κέντρο περίθαλψης ή στην κατοικία του». (ό.π., σκέψη 79)

Όπως αναφέρεται στις Σημειώσεις για τον εκπαιδευτή, επειδή η λήψη αυτών των μέτρων δεν εξετάστηκε ως ενδεχόμενο, κρίθηκε ότι υπήρξε παραβίαση του άρθρου 5 παράγραφος 1 στοιχείο ε) της ΕΣΔΑ.

Μελέτη περίπτωσης Β: Χρήση θανάσιμης βίας κατά υπόπτων τρομοκρατίας – το δικαίωμα στη ζωή

Η ανάλυση της μελέτης περίπτωσης Β διαπίστωσε ότι το άρθρο 2 της ΕΣΔΑ σχετικά με το δικαίωμα στη ζωή ήταν το πρωτίστως διακυβευόμενο ανθρώπινο δικαίωμα.

Αναφορικά με το κατά πόσο η ενέργεια εξυπηρετούσε νόμιμο σκοπό...

«Με βάση τις πληροφορίες που είχαν στη διάθεσή τους, οι αρχές βρίσκονταν μπροστά σε ένα θεμελιώδες δίλημμα: Από τη μια, όφειλαν να λάβουν υπόψη το καθήκον τους να προστατεύσουν τις ζωές των πολιτών του Γιβραλτάρ, συμπεριλαμβανομένων των δικών τους στρατιωτικών, και, από την άλλη, να καταφύγουν στην ελάχιστη δυνατή χρήση θανάσιμης βίας κατά των υπόπτων υπό το φως των υποχρεώσεων που απορρέουν τόσο από την εσωτερική όσο και από τη διεθνή νομοθεσία».

Mc Cann και λοιποί κατά Ηνωμένου Βασιλείου, ως άνω σημείωση 8, σκέψη 192

Αναφορικά με το αν η κρατική παρέμβαση ήταν αναγκαία και αναλογική προς τον σκοπό...

«Οι αρχές βρέθηκαν αντιμέτωπες με έναν ενεργό πυρήνα του Ιρλανδικού Δημοκρατικού Στρατού [Irish Republican Army - IRA (σ.σ.)] αποτελούμενη από άτομα που είχαν καταδικαστεί για βομβιστικές επιθέσεις, και με έναν γνωστό ειδικό στα εκρηκτικά. Ο IRA, με βάση τις πράξεις του κατά το παρελθόν, είχε επιδείξει περιφρόνηση για την ανθρωπινή ζωή, συμπεριλαμβανομένης της ζωής των ίδιων των μελών του». (Mc Cann, σκέψη 193).

«Οι στρατιώτες που εκτέλεσαν τη δολοφονία (Α, Β, Γ και Δ) ενημερώθηκαν από τους ανωτέρους τους ότι υπήρχε παγιδευμένο με εκρηκτικά αυτοκίνητο το οποίο θα μπορούσε να πυροδοτηθεί από οποιονδήποτε εκ των τριών υπόπτων μέσω τηλεχειριζόμενης συσκευής που θα μπορούσε να βρίσκεται επάνω τους· ότι η συσκευή μπορούσε να ενεργοποιηθεί με το πάτημα ενός κουμπιού· ότι ήταν πιθανό να προκαλέσουν έκρηξη της βόμβας εάν προκαλούνταν, προκαλώντας με τον τρόπο αυτό μεγάλες απώλειες σε ανθρωπίνες ζωές και σοβαρούς τραυματισμούς, και ότι ήταν επίσης πιθανό να είναι οπλισμένοι και να αντισταθούν στη σύλληψη». (ό.π., σκέψη 195)

«Οι πράξεις στις οποίες προέβησαν, υπακούοντας στις εντολές των ανωτέρων τους, θεωρήθηκαν έτσι απολύτως απαραίτητες για την προστασία της ζωής αθώων ανθρώπων. Το Δικαστήριο θεώρησε ότι η χρήση βίας από τους εκπροσώπους του Κράτους για την επίτευξη ενός εκ των σκοπών που περιγράφονται λεπτομερώς στο άρθρο 2 παράγραφος 2 μπορεί να δικαιολογείται δυνάμει της εν λόγω διάταξης εφόσον βασίζεται σε ειλικρινή πεποίθηση η οποία βασίμως θεωρείται έγκυρη κατά τη συγκεκριμένη χρονική στιγμή, αλλά στη συνέχεια αποδεικνύεται εσφαλμένη. Κάθε άλλος ισχυρισμός θα ισοδυναμούσε με επίρριψη μιας μη ρεαλιστικής ευθύνης στο κράτος και στο κρατικό προσωπικό επιβολής του νόμου κατά την εκτέλεση των καθηκόντων του, το οποίο θα μπορούσε να αποβεί επιζήμιο για τις δικές τους ζωές και για τις ζωές τρίτων».

«Οι αρχές, δεσμευόμενες από την υποχρέωσή τους να σεβαστούν το δικαίωμα στη ζωή των υπόπτων, όφειλαν να είναι εξαιρετικά προσεκτικές κατά την αξιολόγηση των πληροφοριών που είχαν στη διάθεσή τους πριν τις διαβιβάσουν στους στρατιώτες δεδομένου ότι η χρήση όπλων από τους στρατιώτες συνεπαγόταν αυτομάτως αφαίρεση ζωής. (ό.π., σκέψη 211)

«Η αντανακλαστική ενέργεια των στρατιωτών σε αυτό το καίριο σημείο δεν ενείχε τον βαθμό σύνεσης όσον αφορά τη χρήση όπλων που θα ανέμενε κανείς από προσωπικό επιβολής του νόμου σε μια δημοκρατική κοινωνία, ακόμη και κατά την αντιμετώπιση επικίνδυνων υπόπτων τρομοκρατίας. Αυτή η αδυναμία των αρχών έδειχνε ότι δεν υπήρξε η σωστή μέριμνα για τον έλεγχο και την οργάνωση της επιχείρησης σύλληψης». (ό.π., σκέψη 212)

Φύλλο εργασίας 2: Η υποχρέωση προστασίας³

Μελέτη περίπτωσης Γ: Διαχείριση διαδήλωσης και αντιδιαδήλωσης – το δικαίωμα στην ελευθερία του συνέρχεσθαι

Η ανάλυση της μελέτης περίπτωσης Γ διαπίστωσε ότι το άρθρο 11 της ΕΣΔΑ σχετικά με το δικαίωμα στην ελευθερία του συνέρχεσθαι ήταν το διακυβευόμενο πρωταρχικό ανθρωπινό δικαίωμα.

«Μια διαδήλωση μπορεί να ενοχλήσει ή να προσβάλει άτομα τα οποία αντιτίθενται στις ιδέες ή αξιώσεις τις οποίες επιδιώκει να προωθήσει. Οι συμμετέχοντες πρέπει, ωστόσο, να μπορούν να πραγματοποιήσουν τη διαδήλωση χωρίς να πρέπει να φοβούνται ότι θα υποστούν σωματική βία από τους αντιπάλους· ένας τέτοιος φόβος θα μπορούσε να αποθαρρύνει ενώσεις ή άλλες ομάδες που υποστηρίζουν κοινές ιδέες ή συμφέροντα να εκφράζουν δημόσια τις απόψεις τους για ιδιαίτερος αμφιλεγόμενα ζητήματα που έχουν αντίκτυπο στην κοινωνία. Σε μια δημοκρατία, το δικαίωμα της αντιδιαδήλωσης δεν μπορεί να φτάνει στο σημείο να παρεμποδίζει την άσκηση του δικαιώματος διαδήλωσης.

Η γνήσια, πραγματική ελευθερία της ειρηνικής συνάθροισης δεν μπορεί, συνεπώς, να περιορίζεται απλώς στο καθήκον του κράτους να μην επεμβαίνει: μια αμιγώς αρνητική θεώρηση δεν συνάδει με το αντικείμενο και τον σκοπό του άρθρου 11».

Plattform Ärzte für das Leben κατά Αυστρίας, ως άνω σημείωση 14, σκέψη 32

Αναφορικά με το κατά πόσο το κράτος έλαβε εύλογα και ενδεδειγμένα μέτρα για την προστασία του εφαρμοζόμενου ανθρωπίνου δικαιώματος(-ων)...

«Ενώ αποτελεί καθήκον των συμβαλλόμενων Κρατών να προβαίνουν στη λήψη εύλογων και ενδεδειγμένων μέτρων για την ειρηνική διεξαγωγή των νόμιμων διαδηλώσεων, δεν μπορούν παρά ταύτα να την εγγυηθούν απολύτως και διαθέτουν ευρεία διακριτική ευχέρεια στην επιλογή των μέσων που θα χρησιμοποιήσουν. (ό.π., σκέψη 34).

Ας δούμε κάποιους από τους λόγους που συνέβαλαν στο να κρίνει το ΕΔΔΑ ότι η αστυνομία έλαβε εύλογα και ενδεδειγμένα μέτρα για την προστασία των διαδηλωτών:

«Πρέπει αρχικά να σημειωθεί ότι είχε απαγορευθεί η διαδήλωση που προγραμματιζόταν από υποστηρικτές του δικαιώματος στην άμβλωση, την ίδια ώρα και στο ίδιο σημείο με τη διαδήλωση κατά της άμβλωσης. Επιπλέον, μεγάλος αριθμός ένστολων αστυνομικών και αστυνομικών με πολιτικά είχαν αναπτυχθεί κατά μήκος της αρχικά προγραμματισμένης διαδρομής και οι εκπρόσωποι της αστυνομίας δεν αρνήθηκαν την προστασία τους στην προσφεύγουσα ένωση ακόμη και όταν τα μέλη της αποφάσισαν να αλλάξουν τη διαδρομή παρά τις ενστάσεις τους. Τέλος, δεν προκλήθηκαν ζημιές ούτε σημειώθηκαν σοβαρές συγκρούσεις· οι αντιδιαδηλωτές φώναξαν συνθήματα, ύψωσαν πικέτες και πέταξαν αβγά και κομμάτια γρασίδι, χωρίς, ωστόσο, να εμποδίσουν τη διεξαγωγή και ολοκλήρωση της πομπής και της υπαίθριας θρησκευτικής λειτουργίας· ειδικές μονάδες καταστολής ταραχών πήραν θέση ανάμεσα στις αντιτιθέμενες ομάδες όταν τα πνεύματα είχαν οξυνθεί σε τέτοιο σημείο ώστε υπήρχε πλέον ορατός κίνδυνος να ξεσπάσουν βίαια επεισόδια». (ό.π., σκέψη 37)

3. de Schutter, O. (2010), *International Human Rights Law* [Διεθνές Δίκαιο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων], Cambridge et al., Cambridge University Press, σ. 365.

Μελέτη περίπτωσης Δ: Βία κατά των γυναικών - το δικαίωμα στη ζωή

Η ανάλυση της μελέτης περίπτωσης Δ διαπίστωσε ότι το άρθρο 2 της ΕΣΔΑ σχετικά με το δικαίωμα στη ζωή ήταν το διακυβευόμενο πρωταρχικό ανθρώπινο δικαίωμα.

«Το δικαστήριο επαναλαμβάνει ότι η πρώτη πρόταση του άρθρου 2 παράγραφος 1 επιβάλλει στο Κράτος όχι μόνο να αποφεύγει την εσκεμμένη και έκνομη αφαίρεση ζωής, αλλά και να προβαίνει στη λήψη των ενδεδειγμένων μέτρων για την προστασία της ζωής των ατόμων που βρίσκονται υπό τη δικαιοδοσία του. Αυτό συνεπάγεται ένα πρωταρχικό καθήκον του Κράτους να εγγυάται το δικαίωμα στη ζωή θεσπίζοντας αποτελεσματικές διατάξεις ποινικού δικαίου για την αποτροπή εγκληματικών πράξεων κατά του ατόμου οι οποίες υποστηρίζονται από τον μηχανισμό επιβολής του νόμου για την πρόληψη, καταστολή και τιμωρία των παραβιάσεων αυτών των διατάξεων. Το καθήκον του κράτους εκτείνεται επίσης, υπό τις κατάλληλες συνθήκες, σε μια θετική υποχρέωση των αρχών να λαμβάνουν προληπτικά επιχειρησιακά μέτρα για την προστασία ενός ατόμου η ζωή του οποίου απειλείται από τις εγκληματικές πράξεις άλλου ατόμου».

Ορυζ κατά Τουρκίας, ως άνω σημείωση 19, σκέψη 128

«Αποφασίζοντας κατ' επανάληψη την παύση της ποινικής δίωξης κατά του κ. Ο., οι αρχές παρέπεμπαν αποκλειστικά στην ανάγκη να αποφύγουν την παρέμβαση σε μια υποτιθέμενα «οικογενειακή υπόθεση». Οι αρχές δεν είχαν προφανώς εξετάσει τι κρυβόταν πίσω από την απόσυρση των καταγγελιών, παρά τις καταθέσεις της κ. Ο. και της μητέρας της στις διωκτικές αρχές ότι είχαν εξαναγκαστεί να το κάνουν εξαιτίας των απειλών κατά της ζωής τους και της πίεσης που ασκούσε ο κ. Ο. Εντύπωση προκάλεσε επίσης το γεγονός ότι τα θύματα απέσυραν τις καταγγελίες τους όταν ο κ. Ο ήταν ελεύθερος ή μετά την αποφυλάκιση του». (όπ.π., σκέψη 143)

Αναφορικά με το κατά πόσο το κράτος έλαβε εύλογα και ενδεδειγμένα μέτρα για την προστασία του εφαρμοζόμενου ανθρώπινου δικαιώματος(-ων)...

«Με δεδομένες τις δυσκολίες στην αστυνόμευση των σύγχρονων κοινωνιών, το απρόβλεπτο της ανθρώπινης συμπεριφοράς και τις επιχειρησιακές επιλογές που πρέπει να γίνουν σε επίπεδο προτεραιότητων και πόρων, το πεδίο εφαρμογής της θετικής υποχρέωσης πρέπει να ερμηνεύεται με τρόπο ο οποίος δεν επιβάλλει υπερβολικό ή δυσανάλογο φορτίο στις αρχές. Συνεπώς, δεν μπορεί κάθε υποτιθέμενη απειλή κατά ανθρώπινης ζωής να συνεπάγεται υποχρέωση των αρχών βάσει της Σύμβασης να προβούν στη λήψη επιχειρησιακών μέτρων με σκοπό την αποτροπή της υλοποίησης αυτού του κινδύνου. Για να τεθεί θέμα θετικής υποχρέωσης, πρέπει να τεκμηριωθεί ότι οι αρχές γνώριζαν ή όφειλαν να γνωρίζουν εκείνη τη χρονική στιγμή την ύπαρξη πραγματικού και άμεσου κινδύνου για τη ζωή συγκεκριμένου ατόμου από τις εγκληματικές πράξεις τρίτου και ότι δεν έλαβαν εντός των ορίων της εξουσίας τους μέτρα τα οποία ευλόγως θα προσδοκούσε κανείς ότι μπορεί να είχαν αποσοβήσει τον εν λόγω κίνδυνο». (όπ.π., σκέψη 129)

Πράγματι, οι τοπικές αρχές θα μπορούσαν να έχουν διατάξει ασφαλιστικά μέτρα ή να έχουν εκδώσει προσωρινή διαταγή απαγορεύοντας στον κ. Ο. να έλθει σε επαφή, να επικοινωνήσει ή να πλησιάσει τη μητέρα της κ. Ο. ή να εισέλθει σε καθορισμένες περιοχές. Αντιθέτως, στις επανειλημμένες εκκλήσεις της μητέρας της κ. Ο. για προστασία, οι αρχές, με εξαίρεση τη λήψη κατάθεσης από τον κ. Ο. και την επακόλουθη απελευθέρωσή του, επέδειξαν παθητικότητα. Επιπλέον, το σύστημα ποινικής δικαιοσύνης δεν λειτούργησε αποτρεπτικά στην παρούσα υπόθεση.

Διευρυμένες δραστηριότητες

Διευρυμένη δραστηριότητα 1: Εκπαίδευση βάσει σεναρίων στις αστυνομικές ακαδημίες της Αυστρίας

Σκοπός:

Οι αστυνομικές ακαδημίες της Αυστρίας χρησιμοποιούν την εκπαίδευση βάσει σεναρίου με σκοπό να βοηθήσουν τους συμμετέχοντες να εσωτερικεύσουν την αρχή της αναλογικότητας. Σε σύντομα επεισόδια στα οποία καλούνται να υποδυθούν ρόλους (σταμάτημα αυτοκινήτου, ενδοοικογενειακή βία, επιτόπια εξακρίβωση στοιχείων, κλπ.), οι συμμετέχοντες αναπαριστούν μια κατάσταση και ακολούθως προβληματίζονται γύρω από την ικανότητά τους να εφαρμόζουν τα πρότυπα των ανθρωπινων δικαιωμάτων στην πράξη, ιδιαίτερα την αρχή της αναλογικότητας, σε συμφωνία με τον ρόλο των αστυνομικών ως προστατών των ανθρωπινων δικαιωμάτων και παροχέων υπηρεσιών.

Στόχοι:

Γνώσεις

- κατανόηση της αρχής της αναλογικότητας στο πλαίσιο της ανάλυσης ανθρωπινων δικαιωμάτων και γνώση των συναφών ερωτήσεων που σχετίζονται με αυτή
- κατανόηση του τι σημαίνει η υιοθέτηση μιας προσέγγισης με βάση τα ανθρωπινά δικαιώματα και συσχετισμός της με τον ρόλο της αστυνομίας σε μια δημοκρατική κοινωνία

Νοοτροπία

- προβληματισμός γύρω από τις αντιλήψεις και τη συμπεριφορά μας σε σχέση με καταστάσεις που αποτελούν πρόκληση για μας, γεγονός που έχει ως αποτέλεσμα έναν πιο συνειδητό και ευαισθητοποιημένο τρόπο σκέψης σε σχέση με τα κίνητρα πίσω από τις πράξεις και τις αντιδράσεις μας
- βίωση μια κατάστασης από άλλη σκοπιά (ως δράστης, ως θύμα)
- χρήση της συναισθηματικής κατανόησης στην ανάλυση του έτερου μέρους με στόχο τον αποτελεσματικό χειρισμό μιας κατάστασης
- αναγνώριση της χρησιμότητας των επικοινωνιακών παρατηρήσεων και του ατομικού προβληματισμού ως μόνιμου μαθησιακού εργαλείου στο επαγγελματικό περιβάλλον.

Δεξιότητες

- καλλιέργεια δεξιοτήτων επικοινωνίας σε δύσκολες καταστάσεις
- δυνατότητα εφαρμογής της ανάλυσης από τη σκοπιά των ανθρωπινων δικαιωμάτων σε συγκεκριμένες καταστάσεις
- εξάσκηση στη χρήση της βίας με αναλογικό τρόπο ανεξαρτήτως των προκλήσεων του έτερου μέρους

Τι θα χρειαστείτε:

Χρονική διάρκεια: το σύνολο του προγράμματος διαρκεί περίπου δυο μήνες

- περίπου δύο ημέρες για την εισαγωγή
- περίπου 1 ημέρα για τη συζήτηση του υλικού ανάγνωσης που χρησιμοποιείται και ως Σημειώσεις για τον εκπαιδευτή
- 1 ημέρα ανά σενάριο (συμπεριλαμβανομένου του στοχασμού)
– ανάλογα με τον αριθμό των ατόμων

Εποπτικό υλικό:

- τεχνικός εξοπλισμός για τη βιντεοσκόπηση των παιχνιδιών ρόλων και την προβολή τους στην ολομέλεια
- δέσμη κατευθυντήριων αρχών οι οποίες περιγράφουν τον ρόλο της αστυνομίας
- Σημειώσεις για τον εκπαιδευτή/υλικό ανάγνωσης
- μέγεθος ομάδας: 20-25 άτομα

Περιγραφή διευρυμένης δραστηριότητας 1:
Εκπαίδευση βάσει σεναρίων στις αστυνομικές ακαδημίες της Αυστρίας

- ❶ **Εισαγωγή:** Στοχασμός γύρω από τον ρόλο της αστυνομίας, τους στόχους της αστυνόμευσης και τις αρχές του έργου της αστυνομίας σε σχέση με την εκπαίδευση βάσει σεναρίων.
- ❷ **Σενάρια:** Προετοιμάστε τα σενάρια. Ειδικοί επαγγελματίες υποδύονται τους βασικούς ρόλους των έτερων μερών και καθοδηγούν τη δράση προς την επιδιωκόμενη κατεύθυνση, ενώ οι συμμετέχοντες τους υποστηρίζουν υποδυόμενοι επίσης τους ρόλους εμπλεκόμενων προσώπων. Οι συμμετέχοντες που υποδύονται αστυνομικούς καλούνται να αντιμετωπίσουν την κατάσταση και να βρουν τις κατάλληλες λύσεις. Μετά από κάθε σενάριο ακολουθεί συνεδρία αναφοράς υπό την εποπτεία των προγυμναστών.
- ❸ **Σχολιασμός των βίντεο και προβληματισμός:** Όταν όλοι οι συμμετέχοντες αναπαραστήσουν ένα σενάριο, οι συμμετέχοντες συγκεντρώνονται στην ολομέλεια. Όλα τα σενάρια έχουν μαγνητοσκοπηθεί και προβάλλονται ενώπιον όλης της ομάδας. Οι συμμετέχοντες καλούνται και πάλι να διατυπώσουν τα σχόλιά τους και έχουν την ευκαιρία να διδαχθούν από τη λεπτομερή ανάλυση των ενεργειών τους. Τα σενάρια «επαναδιατυπώνονται» με βάση πτυχές των ανθρωπινων δικαιωμάτων.

Χρήσιμη συμβουλή: Αξιοποιήστε την εκπαίδευση βάσει σεναρίων

Η εκπαίδευση βάσει σεναρίων έχει ως στόχο να συνδυάσει τη θεωρία με την πρακτική (των ανθρωπινων δικαιωμάτων). Μόνο με τον τρόπο αυτό θα δώσουν οι σπουδαστές τη δέουσα προσοχή στις ευθύνες τους για την αποφυγή ενδεχόμενων μελλοντικών περιπτώσεων κατάχρησης εξουσίας και παραβίασης ανθρωπινων δικαιωμάτων. Μόνο όταν βρεθούν αντιμέτωποι με σενάρια στα οποία καλούνται να αντιμετωπίσουν μη συνεργάσιμους ή επιθετικούς αντιπάλους αρχίζουν οι σπουδαστές να κατανοούν πραγματικά την κατάσταση και τις συνδέσεις με τα ανθρωπινά δικαιώματα.

**Διευρυμένη
δραστηριότητα 2:
Εκπαίδευση βάσει σενα-
ρίων στην αστυνομία του
γερμανικού ομόσπονδου
κρατιδίου της Βόρειας Ρη-
νανίας-Βεστφαλίας**

Σκοπός:

Η πρακτική που ακολουθείται για την κατάρτιση της αστυνομίας στη Γερμανία είναι παρόμοια με εκείνη της Αυστρίας. Η εκπαίδευση στα ανθρώπινα δικαιώματα με βάση σενάκια και παιχνίδια ρόλων επιδιώκει να αντανakλά το πραγματικό πλαίσιο της αστυνόμευσης. Σε αντίθεση με την Αυστρία, ωστόσο, στη Γερμανία τους ρόλους των δραστών και/ή των θυμάτων υποδύονται επαγγελματίες ηθοποιοί εκτός ομάδας και οι συμμετέχοντες παίζουν μόνον τους ρόλους των αστυνομικών – ως απάντηση στις ανησυχίες ότι οι ρόλοι των δραστών και/ή των θυμάτων μπορεί να προκαλούσαν στιγματισμό των συμμετεχόντων που θα τους είχαν υποδυθεί εκτός του προγράμματος κατάρτισης. Έτοιμα σενάκια για τους ηθοποιούς καθοδηγούν τη ροή της δράσης, η οποία αναλύεται εκ των υστέρων από τους συμμετέχοντες.

Τι θα χρειαστείτε:

- χρονική διάρκεια: περίπου 2 ώρες για κάθε παιχνίδι ρόλων με δύο άτομα (συμπεριλαμβανομένων των οδηγιών και του σχολιασμού)
- προσφέρεται θεωρητική προετοιμασία τις εβδομάδες που προηγούνται των παιχνιδιών ρόλων.

Εποπτικό υλικό:

- εξοπλισμός για το παιχνίδι ρόλων (όσο πιο ρεαλιστικά γίνεται), χώρος, αντικείμενα, κλπ.
- μέγεθος ομάδας: 12 άτομα (απευθύνεται σε νεοσύλλεκτους αστυνομικούς)

Περιγραφή διευρυμένης δραστηριότητας 2:
Εκπαίδευση βάσει σεναρίων στην αστυνομία του γερμανικού ομόσπονδου κρατιδίου της Βόρειας Ρηνανίας-Βεστφαλίας

- ❶ **Θεωρητικό υπόβαθρο:** Μέσα σε περίοδο μερικών εβδομάδων οι συμμετέχοντες αποκτούν ένα θεωρητικό υπόβαθρο στα ζητήματα με τα οποία ασχολούνται τα παιχνίδια ρόλων.
- ❷ **Παιχνίδια ρόλων:** Τα σενάρια είναι οργανωμένα σαν πραγματικές καταστάσεις σε χώρους που προσφέρονται για τον σκοπό αυτό. Επαγγελματίες ηθοποιοί εκτός της ομάδας υποδύονται τους ρόλους των έτερων μερών σύμφωνα με έτοιμα σενάρια τα οποία περιλαμβάνουν διάφορα στάδια κλιμάκωσης. Δύο συμμετέχοντες υποδύονται τους αστυνομικούς που καλούνται να χειριστούν την κατάσταση.
- ❸ **Σχολιασμός:** Αμέσως μετά το παιχνίδι ρόλων, οι δύο αστυνομικοί καλούνται να σχολιάσουν τα αποτελέσματα που πέτυχαν και τα συναισθήματά τους σε σχέση με την κατάσταση. Οι ηθοποιοί διατυπώνουν επίσης σχόλια από τη δική τους σκοπιά. Στη συνέχεια, όλοι οι άλλοι συμμετέχοντες που παρακολούθησαν το παιχνίδι των ρόλων συνεισφέρουν τα σχόλιά τους. Στο τέλος, οι εκπαιδευτές διατυπώνουν τα συμπεράσματά τους. Ακολουθεί αναπαράσταση ενός άλλου σεναρίου.

Χρήσιμη συμβουλή: Χρησιμοποιήστε καταστάσεις που αντανακλούν την πραγματική ζωή

Είναι εξαιρετικά σημαντικό τα σενάρια και τα παιχνίδια ρόλων να αντανακλούν πραγματικές καταστάσεις όσο γίνεται πιο ρεαλιστικά. Η συνεργασία με επαγγελματίες ηθοποιούς εκτός της ομάδας, τους οποίους δεν γνωρίζουν οι συμμετέχοντες, προσομοιώνει αποτελεσματικά την αλληλεπίδραση της αστυνομίας με την κοινωνία. Η προετοιμασία και οι σκέψεις που διατυπώνονται μετά τα παιχνίδια ρόλων είναι εξίσου σημαντικές.

ΕΝΟΤΗΤΑ 4: Η ΑΠΑΓΟΡΕΥΣΗ ΤΩΝ ΒΑΣΑΝΙΣΤΗΡΙΩΝ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΠΑΝΘΡΩΠΗΣ Ή ΤΑΠΕΙΝΩΤΙΚΗΣ ΜΕΤΑΧΕΙΡΙΣΗΣ Ή ΤΙΜΩΡΙΑΣ

Εισαγωγή.....	127
Δραστηριότητες - εκδοχή 1: Συνθήκες που ευνοούν ή αποτρέπουν την κακομεταχείριση· και εκδοχή 2: Παιχνίδι ρόλων και μελέτες περίπτωσης με θέμα την κακομεταχείριση	128
Φύλλο εργασίας - Δραστηριότητα - εκδοχή 1: Συνθήκες που ευνοούν ή αποτρέπουν την κακομεταχείριση	131
Φύλλο εργασίας - Δραστηριότητα - εκδοχή 2: Παιχνίδι ρόλων και μελέτες περίπτωσης Α και Β με θέμα την κακομεταχείριση	133
Σημειώσεις για τον εκπαιδευτή	135
1. Βασικές έννοιες	135
2. Πώς ορίζεται η απάνθρωπη ή ταπεινωτική μεταχείριση ή τιμωρία;	136
3. Δραστηριότητα 1: Συνθήκες που ευνοούν ή αποτρέπουν την κακομεταχείριση.....	137
α. Το πείραμα του Μίλγκραμ.....	138
β. Το πείραμα φυλάκισης του Πανεπιστημίου του Stanford	138
4. Δραστηριότητα 2: Παιχνίδι ρόλων και μελέτες περίπτωσης Α και Β με θέμα την κακομεταχείριση	139
Συμπληρωματικό υλικό	141

Η απαγόρευση των βασανιστηρίων και της απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης ή τιμωρίας

Εισαγωγή

Η παρούσα ενότητα εξετάζει το θέμα της απαγόρευσης των βασανιστηρίων και της απάνθρωπης ή ταπεινωτικής συμπεριφοράς ή τιμωρίας και της σχέσης της με τα ανθρώπινα δικαιώματα και την αστυνόμευση. Το δικαίωμα του ατόμου να μην γίνεται θύμα βασανιστηρίων και κακομεταχείρισης είναι απόλυτο, το οποίο σημαίνει ότι απαγορεύεται οποιαδήποτε παρέμβαση σε αυτό ή οποιαδήποτε παραβίασή του. Αυτό έχει ιδιαίτερη σημασία στο πλαίσιο του έργου της αστυνομίας, καθώς, σε αντίθεση με άλλα πρόσωπα, οι αστυνομικοί εξουσιοδοτούνται να κάνουν χρήση βίας ή να περιορίζουν ορισμένα δικαιώματα όταν χρειάζεται, π.χ., στη διάρκεια μιας σύλληψης ή κατά την ανάκριση υπόπτων. Τέτοιου είδους καταστάσεις μπορεί να εγείρουν ερωτήματα σχετικά με την απαγόρευση των βασανιστηρίων και της κακομεταχείρισης.

Φιλοδοξία της παρούσας ενότητας είναι να αποκρυπτογραφήσει τις σύνθετες νομικές, δεοντολογικές και συστημικές πτυχές του θέματος με στόχο να βοηθήσει τους αστυνομικούς να κατανοήσουν το πώς και το γιατί της χρήσης βασανιστηρίων και μορφών κακομεταχείρισης σε διάφορες καταστάσεις. Αυτή η γνώση μπορεί να τους διευκολύνει σε μια πιο αποτελεσματική πρόληψη και προστασία από τις παραβιάσεις της απαγόρευσης οι οποίες θα μπορούσαν δυνητικά να προκληθούν από τη συμπεριφορά των ιδίων και/ή τρίτων.

Επιδιώκοντας να εκτονώσει ένα ενδεχομένως συναισθηματικά φορτισμένο θέμα, και να προχωρήσει πέρα από προσωπικές ενοχές και ηθικολογίες, η ενότητα εξετάζει πρώτα τους συστημικούς ή καταστασιακούς παράγοντες που ενθαρρύνουν ή αποθαρρύνουν τις παραβάσεις καθήκοντος από την πλευρά της αστυνομίας. Η ανάλυση αυτών των εξωτερικών δυνάμεων συμβάλλει σε μια διαφοροποιημένη άποψη των παραβάσεων καθήκοντος από αστυνομικούς.

Η ενότητα επιδιώκει επίσης να εμφυσήσει στους συμμετέχοντες τον ορισμό των βασανιστηρίων, το απόλυτο της απαγόρευσης των βασανιστηρίων και τη διάκριση ανάμεσα στη νόμιμη μεταχείριση και την απάνθρωπη ή ταπεινωτική μεταχείριση. Εξετάζει επίσης τη σχέση ανάμεσα στην απαγόρευση των βασανιστηρίων και της απάνθρωπης και ταπεινωτικής μεταχείρισης, και τις αρχές της αναγκαιότητας και της αναλογικότητας, τις παραβάσεις καθήκοντος από αστυνομικούς και τις συνέπειές τους.

Δραστηριότητες – εκδοχή 1: Συνθήκες που ευνοούν ή αποτρέπουν την κακομεταχείριση· και εκδοχή 2: Παιχνίδι ρόλων και μελέτες περίπτωσης με θέμα την κακομεταχείριση

Σκοπός:

Το δικαίωμα του ατόμου να μην γίνεται θύμα βασανιστηρίων και άλλων μορφών κακομεταχείρισης είναι ένα από τα πιο θεμελιώδη ανθρώπινα δικαιώματα και ένα μεγάλο μέρος της συζήτησης σχετικά με τις παραβιάσεις των ανθρώπινων δικαιωμάτων στην αστυνομία συνδέεται με κάποιο τρόπο με αυτό. Πρόκειται για ένα από τα «κλασικά» θέματα στην εκπαίδευση της αστυνομίας και πρέπει να μελετηθεί διεξοδικά. Εγείρει σημαντικές και αλληλένδετες νομικές, δεοντολογικές και κοινωνιολογικές πτυχές.

Στόχοι:

Γνώσεις

- κατανόηση της νομικής έννοιας των βασανιστηρίων και των άλλων μορφών σκληρής, απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης ή τιμωρίας
- γνώση των συγκεκριμένων υποχρεώσεων της αστυνομίας να σέβεται, να προστατεύει και να εφαρμόζει το συγκεκριμένο ανθρώπινο δικαίωμα
- γνώση των συστημικών συνθηκών/καταστασιακών δυναμικών που τείνουν
 - να ευνοούν τις παραβάσεις καθήκοντος
 - να αποτρέπουν τις παραβάσεις καθήκοντος

Νοοτροπία

- εμπέδωση μιας λογικά συγκροτημένης θέσης η οποία απορρίπτει τα βασανιστήρια και τις άλλες μορφές κακομεταχείρισης ως θεμιτά εργαλεία αστυνόμευσης

Δεξιότητες

- ικανότητα συζήτησης των ηθικών διλημάτων που εγείρει το ευαίσθητο αυτό θέμα με άλλους αστυνομικούς

Τι θα χρειαστείτε:

- διάρκεια: 70-100 λεπτά
- υλικό:
 - Φύλλα εργασίας 1 και 2 με τις ερωτήσεις προς συζήτηση, το παιχνίδι ρόλων και τις μελέτες περίπτωσης
 - προαιρετικά: παρουσίαση με Powerpoint και βιντεοπροβολέας (προτζέκτορας)
- χώρος: αίθουσα ολομέλειας και δύο αίθουσες για τις ομάδες εργασίας
- μέγεθος ομάδας:
 - Εκδοχή 1 – έως 20-25 άτομα: μεσαία έως ανώτερη διοικητική βαθμίδα
 - Εκδοχή 2 – έως 15-30 άτομα: διαφοροποιήστε τους ρόλους ανάλογα με το μέγεθος της ομάδας

Περιγραφή Δραστηριότητας - εκδοχή 1 – Συνθήκες που ευνοούν ή αποτρέπουν την κακομεταχείριση

- 1 Παρουσιάστε τον σκοπό και τους στόχους της δραστηριότητας.
- 2 Εξηγήστε και συζητήστε εν συντομία τον ορισμό των βασανιστηρίων και των άλλων μορφών κακομεταχείρισης και των νομικών, ηθικών και κοινωνιολογικών πτυχών τους. (περίπου 15-20 λεπτά)
- 3 Διανείμετε το φύλλο εργασίας για τη Δραστηριότητα – εκδοχή 1 στην ενότητα 4.
- 4 Χωρίστε τους συμμετέχοντες σε ομάδες των 4-5 ατόμων και ζητήστε τους να συζητήσουν τους παράγοντες που απαριθμούνται. (περίπου 30 λεπτά)
- 5 Απαντήστε στις απορίες που μπορεί να προκύψουν στη διάρκεια της ομαδικής εργασίας.
- 6 Ζητήστε από τις ομάδες να παρουσιάσουν την εργασία τους στην ολομέλεια.
- 7 Συνοψίστε τα κύρια σημεία προσθέτοντας, αν χρειάζεται, ειδικά προσαρμοσμένες πληροφορίες, με βάση τα στοιχεία που περιέχονται στις Σημειώσεις για τον εκπαιδευτή.

Περιγραφή Δραστηριότητας – εκδοχή 2¹ Παιχνίδι ρόλων και μελέτες περίπτωσης με θέμα την κακομεταχείριση

- ❶ Παρουσιάστε το παιχνίδι ρόλων και διανείμετε το φύλλο εργασίας. (5 λεπτά)
- ❷ Δημιουργήστε έξι ομάδες εργασίας (κάθε ομάδα αναλαμβάνει έναν ρόλο: γονείς του θύματος· γονείς του υπόπτου· δικηγόρος του υπόπτου· αστυνομικός διευθυντής· εκπρόσωπος της συνδικαλιστικής ένωσης των αστυνομικών, ο οποίος εκπροσωπεί τον αστυνομικό που αρνήθηκε να υπακούσει στη διαταγή του διευθυντή· ΜΚΟ που δραστηριοποιείται στον τομέα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων) και ορίστε έναν αντιπρόσωπο από κάθε ομάδα. Ο/Η αντιπρόσωπος υποδύεται τον αντίστοιχο χαρακτήρα στην τηλεοπτική συζήτηση. Η ομάδα εργασίας συνδράμει τον αντιπρόσωπο στην προετοιμασία επιχειρημάτων σύμφωνα με τον ρόλο του/της στη συζήτηση: Ποια είναι η άποψη του/της; Τίθεται υπέρ ή κατά της αντίδρασης της αστυνομίας; (περίπου 20 λεπτά)
- ❸ Συζήτηση στρογγυλής τράπεζας. Οι συμμετέχοντες στη συζήτηση είναι:
 - οι γονείς του θύματος, οι γονείς του υπόπτου, ο δικηγόρος του υπόπτου, ο αστυνομικός διευθυντής, ο εκπρόσωπος της συνδικαλιστικής ένωσης των αστυνομικών (εκπροσωπώντας τον αστυνομικό που αρνήθηκε να υπακούσει στη διαταγή του διευθυντή) και μια ΜΚΟ που δραστηριοποιείται στον τομέα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.
 - Αν κριθεί αναγκαίο, μπορούν να προστεθούν και άλλοι ρόλοι. Ο εκπαιδευτής συντονίζει την τηλεοπτική συζήτηση. (περίπου 20 λεπτά)
- ❹ Προχωρήστε σε αποτίμηση του παιχνιδιού ρόλων, εστιάζοντας στις ερωτήσεις που περιλαμβάνονται στο φύλλο της άσκησης. (περίπου 20 λεπτά)
- ❺ Ζητήστε από τους συμμετέχοντες να αξιολογήσουν ατομικά τις μελέτες περίπτωσης Α και Β (περίπου 5-10 λεπτά)
- ❻ Συζητήστε το παιχνίδι ρόλων και τις δύο μελέτες περίπτωσης ζητώντας από τους συμμετέχοντες να τις συγκρίνουν και να τις αντιπαραβάλουν, εστιάζοντας στο να κατανοηθεί με ποιον τρόπο προκύπτουν τα βασανιστήρια/η κακομεταχείριση σε διάφορες καταστάσεις.
- ❼ Συζητήστε το παιχνίδι ρόλων και τις δύο μελέτες περίπτωσης καθώς και τη συλλογιστική που θεμελιώνει τον απόλυτο χαρακτήρα της απαγόρευσης των βασανιστηρίων.
- ❽ Συνοψίστε τα κύρια σημεία και, αν χρειάζεται, προσθέστε ειδικά προσαρμοσμένες πληροφορίες, με βάση τα στοιχεία που περιέχονται στις Σημειώσεις για τον εκπαιδευτή. (περίπου 25 λεπτά)

1. Άσκηση του Günther Berghofer, Αρχηγού της Αυστριακής Αστυνομίας, και της Gudrun Rabussay-Schwald, συγγραφέα του παρόντος εγχειριδίου.

Φύλλο εργασίας – Δραστηριότητα - εκδοχή 1²: Συνθήκες που ευνοούν ή αποτρέπουν την κακομεταχείριση

Η έρευνα των κοινωνικών επιστημών σχετικά με την αστυνομική βία έχει προσδιορίσει μια σειρά δομικών συνθηκών που συνδέονται με τις παραβάσεις καθήκοντος από την πλευρά της αστυνομίας. Ο κατάλογος που ακολουθεί απαριθμεί τις πιο σημαντικές:

Συνθήκες που τείνουν να ευνοούν τις παραβάσεις καθήκοντος:

- Σχετική απομόνωση ενός οργανισμού από άλλους οργανισμούς και από την κοινωνία
- Ύπαρξη κλειστών οργανωτικών μονάδων
- Κυριαρχία του ανδρικού φύλου, συχνά με προέλευση από τις κατώτερες κοινωνικο-οικονομικές τάξεις
- Εργασιακό περιβάλλον με άκαμπτη νοοτροπία το οποίο εστιάζει στις προβληματικές πτυχές της κοινωνικής ζωής
- Διάσταση ανάμεσα στο τι είναι σύννομο και στο τι μοιάζει θεμιτό και δίκαιο («ούτως ή άλλως θα μείνουν ατιμώρητοι»)
- Σχετικά παγιωμένες ιδέες για το ποιος είναι ο «άλλος» στο πλαίσιο του έργου της αστυνομίας (στερεότυπες αντιλήψεις σε σχέση με ομάδες και πίστη σε πάγια πρότυπα δράσης)
- Η αντίδραση των «άλλων» τείνει να επιβεβαιώνει αυτές τις ιδέες (αυτοεκπληρούμενη προφητεία)
- Η δύναμη του «άλλου», και η πιθανότητα καταγγελίας από την πλευρά αυτού του «άλλου», θεωρούνται περιορισμένες
- Ισχυρή (υπο)κουλτούρα που βρίσκεται σε διάσταση με την «επίσημη» άποψη
- Ανεπαρκώς ανεπτυγμένες επικοινωνιακές δεξιότητες από την πλευρά των αστυνομικών και/ή από την πλευρά του «άλλου»

Συνθήκες που τείνουν να αποτρέπουν την παράβαση καθήκοντος:

- Μεικτές λειτουργικές και οργανωτικές ομάδες (από διάφορες μονάδες της αστυνομίας)
- Επαρκώς ανεπτυγμένες δομές επικοινωνίας ανάμεσα στη διοίκηση και τους αστυνομικούς
- Εργασιακό περιβάλλον που χαρακτηρίζεται από πολυμορφία
- Η διοίκηση αναγνωρίζει και επαινεί την καλή δουλειά των αστυνομικών
- Σαφής συνείδηση της ανθρώπινης αξιοπρέπειας ως αρχής των ανθρώπινων δικαιωμάτων και της δράσης της αστυνομίας
- Διαφάνεια και πολυμορφία των κοινωνικών σχέσεων με την αστυνομία
- Πολλαπλή και πολυποίκιλη επαφή με διάφορες κοινωνικές ομάδες, συμπεριλαμβανομένων των μειονοτήτων
- Υψηλός βαθμός ταύτισης με το τοπικό περιβάλλον
- Περιορισμένη εστίαση στον κύκλο των αστυνομικών (φιλικές σχέσεις, δραστηριότητες, κλπ.)
- Ετερογένεια/Πολυμορφία σύνθεσης (ηλικία, φύλο, εθνοτική προέλευση, γενετήσιος προσανατολισμός)
- Διαθεσιμότητα εύκολα προσβάσιμων συμβουλευτικών δομών
- Ψυχοκοινωνική υποστήριξη/προβληματισμός μετά από δύσκολα περιστατικά ή μεγάλης διάρκειας επιχειρήσεις

2. Τα στοιχεία του φύλλου εργασίας βασίζονται στο Behr, R. (2006), *Polizeikultur. Routinen – Rituale – Reflexionen. Bausteine zu einer Theorie der Praxis der Polizei*, Wiesbaden, σ. 88 και εξής.

Φύλλο εργασίας – Δραστηριότητα - εκδοχή 1: **Συνθήκες που ευνοούν ή αποτρέπουν την κακομεταχείριση** (συνέχεια)

Ερωτήσεις προς συζήτηση:

1. Με βάση την εμπειρία από την εργασία σας, ποιοι από τους παραπάνω παράγοντες είναι κατά τη γνώμη σας σημαντικοί;
2. Με βάση την εμπειρία σας, ποιοι από τους παραπάνω παράγοντες θεωρείτε ότι δεν είναι σημαντικοί;
3. Αν σας ζητούσαν να προσπαθήσετε να αντιμετωπίσετε έναν από τους παραπάνω παράγοντες, ποιος θα ήταν αυτός;

Φύλλο εργασίας – Δραστηριότητα - εκδοχή 2: Παιχνίδι ρόλων και μελέτες περίπτωσης Α και Β με θέμα την κακομεταχείριση

Παιχνίδι ρόλων: Υπόθεση απαγωγής

Άγνωστος δράστης(ες) απαγάγει ένα εξάχρονο αγόρι και ζητά ως λύτρα μεγάλο χρηματικό ποσό. Η αστυνομία αρχίζει αμέσως έρευνα η οποία αποκτά δημοσιότητα επειδή το αγόρι πάσχει από άσθμα και θα χρειαστεί γρήγορα το φάρμακό του αφού διαφορετικά κινδυνεύει να πάθει ασφυξία. Ο υποδιευθυντής της Αστυνομίας της πόλης και η ομάδα του συλλαμβάνουν έναν άνθρωπο που είχε εντοπιστεί μαζί με το παιδί ακριβώς πριν από την εξαφάνισή του. Άλλες ισχυρές ενδείξεις συγκλίνουν επίσης στην εμπλοκή του υπόπτου. Όταν ανακρίνεται, όμως, αρνείται οποιαδήποτε σχέση με την απαγωγή. Ο υποδιευθυντής της Αστυνομίας, φοβούμενος για την ασφάλεια του παιδιού και υπό το φως των ισχυρών ενδείξεων και των χρονικών περιορισμών, δίνει εντολή να απειλήσουν τον ύποπτο με βασανιστήρια αν συνεχίσει να αρνείται να αποκαλύψει πού έκρυψε το παιδί. Υποστηρίζει ότι αυτή η μέθοδος δικαιολογούνται υπό τις συγκεκριμένες περιστάσεις. Ένας αστυνομικός αρνείται να εκτελέσει τις εντολές του προϊστάμενου του για νομικούς και ηθικούς λόγους.

Ερωτήσεις για προετοιμασία ενόψει της τηλεοπτικής συζήτησης:

Πώς αισθάνεστε σε σχέση με αυτή την κατάσταση υποδουμένου τον χαρακτήρα XYZ;

Ποια είναι η άποψή σας σε σχέση με τις πράξεις των αστυνομικών οργάνων (υποδιευθυντής αστυνομίας, αστυνομικός που αρνήθηκε) που εμπλέκονται στη συγκεκριμένη κατάσταση;

Θεωρείτε δικαιολογημένη την απειλή του υπόπτου με βασανιστήρια στη συγκεκριμένη κατάσταση; Γιατί ή γιατί όχι;

Πώς θα ενεργούσατε εσείς στη συγκεκριμένη κατάσταση (ως αστυνομικός/ως συγγενής του θύματος);

Πώς περιμένετε από την αστυνομία να ενεργήσει σε αυτή την κατάσταση;

Φύλλο εργασίας – Δραστηριότητα - εκδοχή 2: Μελέτες περίπτωσης Α και Β με θέμα την κακομεταχείριση - Υποθέσεις ιατρικής φροντίδας και εμπορίου ναρκωτικών (συνέχεια)

Μελέτη περίπτωσης Α: Κράτηση

Έξι αστυνομικοί συνέλαβαν τον κ. Η στις 5 Οκτωβρίου 1989³. Πέταξαν αναισθητική χειροβομβίδα, εισέβαλαν στο διαμέρισμα του κ. Η και τον ανάγκασαν να πέσει στο πάτωμα. Του πέρασαν χειροπέδες και του φόρεσαν κουκούλα και στη συνέχεια τον πήραν στο αρχηγείο της αστυνομίας για ανάκριση. Μόλις την επόμενη ημέρα, όταν πια έφτασε στη φυλακή, μπόρεσε να αλλάξει ρούχα. Την τρίτη ημέρα ζήτησε να δει γιατρό. Εξετάστηκε οκτώ ολόκληρες μέρες μετά τη σύλληψή του και οι ακτινογραφίες έδειξαν ότι είχε σπασμένο πλευρό.

Μελέτη περίπτωσης Β: Ανάκριση

Η αστυνομία συνέλαβε τον κ. Ρ. για διακίνηση ναρκωτικών.⁴ Ο κ. Ρ. υποστήριξε ότι οι αστυνομικοί που τον ανέκριναν τον προσέβαλαν με χυδαίο τρόπο και στη συνέχεια του επιτέθηκαν επανειλημμένα προκειμένου να του αποσπάσουν ομολογία. Τον γρονθοκόπησαν στο κεφάλι, στα νεφρά και στο δεξί χέρι και τον κλώτσησαν στον μηρό και στα νεφρά. Τον έσυραν στο έδαφος από τα μαλλιά και χτύπησαν το κεφάλι του στο έδαφος.

Οι αστυνομικοί, ωστόσο, υποστήριξαν ότι καθώς ο κ. Ρ. έβγαινε από το αυτοκίνητο με τις χειροπέδες, γλίστρησε και το δεξί χέρι του χτύπησε στην πίσω πόρτα. Ο τραυματισμός επήλθε πριν από την ανάκριση.

Μετά την απελευθέρωσή του, ο κ. Ρ. πήγε στο νοσοκομείο για εξέταση, στην οποία οι γιατροί παρατήρησαν μώλωπες τόσο στην εσωτερική όσο και στην εξωτερική πλευρά του δεξιού χεριού του.

Δεν αμφισβητείται ότι τα τραύματα του κ. Ρ. έγιναν στη διάρκεια της κράτησής του από την αστυνομία. Στη διάρκεια της κράτησής του ήταν διαρκώς υπό την επίβλεψη αστυνομικών. Λόγω έλλειψης αποδεικτικών στοιχείων δεν κρίθηκε ένοχος κάποιος μεμονωμένος αστυνομικός. Ωστόσο, αυτό δεν απαλλάσσει τη χώρα Χ από την υποχρέωσή της βάσει της ΕΣΔΑ να δώσει μια πειστική εξήγηση για το πώς προκλήθηκαν τα τραύματα του προσφεύγοντος.

3. Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΔΔΑ), *Hurtado κατά Ελβετίας*, αριθ. 17549/90, 28 Ιανουαρίου 1994.

4. ΕΔΔΑ, *Ribitsch κατά Αυστρίας*, αριθ. 18896/91, 4 Δεκεμβρίου 1995

Σημειώσεις για τον εκπαιδευτή

Οι παρούσες Σημειώσεις για τον εκπαιδευτή παρέχουν καθοδήγηση σχετικά με τις δραστηριότητες και τα Φύλλα άσκησης της ενότητας και αφορούν το θέμα των βασανιστηρίων ή της απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης ή τιμωρίας. Οι Σημειώσεις για τον εκπαιδευτή διαρθρώνονται ως εξής:

1. Βασικές έννοιες
2. Πώς ορίζεται η απάνθρωπη ή ταπεινωτική μεταχείριση;
3. Δραστηριότητα - εκδοχή 1 – Συνθήκες που ευνοούν ή αποτρέπουν την κακομεταχείριση
 - a. Το πείραμα του Μίλγκραμ
 - b. Το πείραμα φυλάκισης του Stanford
4. Δραστηριότητα - εκδοχή 2 – Παιχνίδι ρόλων και μελέτες περίπτωσης Α και Β με θέμα την κακομεταχείριση

1. Βασικές έννοιες

Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, άρθρο 3· Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ, άρθρο 4

Ουδείς επιτρέπεται να υποβληθή εις βασάνους ούτε εις ποινάς ή μεταχειρίσιν απάνθρωπους ή εξευτελιστικές.

Η απαγόρευση των βασανιστηρίων ή της απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης ή τιμωρίας διατυπώνεται στο άρθρο 3 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΣΔΑ) και στο άρθρο 4 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Σε αντίθεση με τα περισσότερα άλλα δικαιώματα, η απαγόρευση των βασανιστηρίων ή της απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης ή τιμωρίας έχει απόλυτο χαρακτήρα. Αυτό σημαίνει ότι η μεταχείριση ατόμων με τρόπο που χαρακτηρίζεται ως βασανιστήρια ή απάνθρωπη ή ταπεινωτική μεταχείριση ή τιμωρία δεν δικαιολογείται σε καμία περίπτωση.

Ένας πιο αναλυτικός ορισμός των βασανιστηρίων διατυπώνεται επίσης στο άρθρο 1 της Σύμβασης κατά των βασανιστηρίων (CAT). Ο εν λόγω ορισμός έχει χρησιμοποιηθεί από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΔΔΑ) σε νομολογία που ενέπιπτε στο άρθρο 3 της ΕΣΔΑ.

Σύμβαση κατά των βασανιστηρίων και άλλων τρόπων σκληρής, απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης ή τιμωρίας

Άρθρο 1

Ο όρος «βασανιστήρια» σημαίνει κάθε πράξη με την οποία, σωματικός ή ψυχικός πόνος ή έντονη οδύνη επιβάλλονται με πρόθεση σ' ένα πρόσωπο, με σκοπό ιδίως να αποκτηθούν απ' αυτό ή από τρίτο πρόσωπο πληροφορίες ή ομολογίες, να τιμωρηθεί για μια πράξη που αυτό ή τρίτο πρόσωπο έχει διαπράξει ή είναι ύποπτο ότι την έχει διαπράξει, να εκφοβηθεί ή εξαναγκασθεί αυτός ή τρίτο πρόσωπο, ή για κάθε άλλο λόγο που βασίζεται σε διάκριση οποιασδήποτε μορφής, εφ' όσον ένας τέτοιος πόνος ή οδύνη επιβάλλονται από δημόσιο λειτουργό ή κάθε πρόσωπο που ενεργεί με επίσημη ιδιότητα ή με την υποκίνηση ή τη συναίνεση ή την ανοχή του. Δεν περιλαμβάνονται ο πόνος ή η οδύνη που προέρχονται μόνον από πράξεις συμφυείς ή παρεμπότους προς νόμιμες κυρώσεις.

2. Πώς ορίζεται η απάνθρωπη ή ταπεινωτική μεταχείριση ή τιμωρία;

Χρησιμοποιώντας τη νομολογία του ΕΔΔΑ ως σημείο αναφοράς, για να θεωρηθεί μια μορφή μεταχείρισης «απάνθρωπη ή ταπεινωτική»:

- η οδύνη και η ταπείνωση ενός ατόμου πρέπει να υπερβαίνουν το αναπόφευκτο στοιχείο οδύνης ή εξευτελισμού που συνδέεται με μια δεδομένη μορφή σύννομης μεταχείρισης ή τιμωρίας⁵.
- η κακομεταχείριση ενός ατόμου πρέπει να υπερβεί έναν ελάχιστο βαθμό έντασης⁶, ο οποίος εξαρτάται από τις συγκεκριμένες συνθήκες μιας υπόθεσης και σχετίζεται, μεταξύ άλλων, με:
 - . τη διάρκεια της κακομεταχείρισης.
 - . τις σωματικές και/ή ψυχικές επιπτώσεις στο άτομο.
 - . το φύλο, την ηλικία και την κατάσταση της υγείας του ατόμου⁷.

Για τα άτομα εκείνα που έχουν στερηθεί την ελευθερία τους, οποιαδήποτε προσφυγή σε φυσική βία, με εξαίρεση την περίπτωση που αυτό καταστεί απολύτως αναγκαίο λόγω της δικής τους συμπεριφοράς, προσβάλλει την ανθρώπινη αξιοπρέπεια και συνιστά κατ' αρχήν παραβίαση του άρθρου 3 της ΕΣΔΑ.⁸

Το ΕΔΔΑ, αξιολογώντας κατά πόσο, βάσει του άρθρου 3 της ΕΣΔΑ, μια τιμωρία ή μεταχείριση είναι «ταπεινωτική», εξετάζει:

- κατά πόσον ο σκοπός της εν λόγω μορφής μεταχείρισης είναι ο εξευτελισμός και η προσβολή της προσωπικότητας του ατόμου⁹ ή, εναλλακτικά,
- κατά πόσον, όσον αφορά τις επιπτώσεις της, επηρεάζει δυσμενώς την προσωπικότητά του κατά τρόπο μη συμβατό με το άρθρο 3¹⁰.
- Η ταπεινωτική μεταχείριση έχει επίσης συνδεθεί με την πρόκληση αισθημάτων φόβου, άγχους και κατωτερότητας ικανών να εξευτελίσουν ή να μειώσουν το θύμα και, πιθανώς, να εκμηδενίσουν τις σωματικές ή ηθικές αντιστάσεις του¹¹. Το γεγονός ότι η αστυνομία πέρασε χειροπέδες σε έναν γιατρό μπροστά στην οικογένεια και τους γείτονές του χωρίς να υπάρχουν αποδείξεις ότι ήταν επικίνδυνος, π.χ., κρίθηκε ότι προκάλεσε τέτοια συναισθήματα και ότι, ως εξ αυτού, συνιστούσε ταπεινωτική συμπεριφορά¹².

Όπως έχει ερμηνευθεί από τα δικαστήρια με βάση τον ορισμό της Σύμβασης κατά των βασανιστηρίων (CAT) του ΟΗΕ, τα «βασανιστήρια»:

- προκαλούν έντονο, σωματικό ή ψυχικό, πόνο ή οδύνη
- επιβάλλονται με πρόθεση
- με έναν ορισμένο σκοπό: να αποσπαστούν πληροφορίες ή ομολογία, ως τιμωρία, για εκφοβισμό ή για λόγους διακριτικής μεταχείρισης
- από δημόσιο αξιωματούχο ή τουλάχιστον με τη συναίνεσή του (πρέπει να υπάρχει κάποια μορφή εμπλοκής δημόσιων αξιωματούχων, είτε με δράση των ιδίων είτε λόγω παράλειψης να προβούν στις ενδεδειγμένες ενέργειες για την αποτροπή της επιβολής βασανιστηρίων από τρίτους)

Ποια είναι η διάκριση ανάμεσα στα βασανιστήρια και στην απάνθρωπη ή ταπεινωτική συμπεριφορά;

Υπάρχουν τρεις βασικές συνθήκες οι οποίες πρέπει να εξετάζονται προκειμένου να καθοριστεί αν μια πράξη συνιστά βασανιστήρια ή απάνθρωπη/ταπεινωτική συμπεριφορά.

1. Πρόθεση: Πρέπει να εξετάζονται οι προθέσεις πίσω από τις πράξεις ενός προσώπου. Τα βασανιστήρια δεν συμβαίνουν «κατά τύχη». Αντίθετα, η απάνθρωπη ή ταπεινωτική συμπεριφορά μπορεί να προκληθεί από αμέλεια ή από τις μη ηθελημένες επιπτώσεις μιας πράξης, όπως η πρόκληση πόνου ή οδύνης σε έναν κρατούμενο κατά λάθος.

5. ΕΔΔΑ, *Kudla κατά Πολωνίας*, αριθ. 30210/96, 26 Οκτωβρίου 2000, σκέψη 92.
 6. ΕΔΔΑ, *Tyger κατά Ηνωμένου Βασιλείου*, αριθ. 5856/72, 25 Απριλίου 1978, σκέψη 30.
 7. ΕΔΔΑ, *Keenan κατά Ηνωμένου Βασιλείου*, αριθ. 27229/95, 3 Απριλίου 2001, σκέψη 108. *Campbell και Cosans κατά Ηνωμένου Βασιλείου*, αριθ. 7511/76-7743/76, 25 Φεβρουαρίου 1982, σκέψη 30.
 8. ΕΔΔΑ, *Ribitsch κατά Αυστρίας*, αριθ. 18896/91, Δεκέμβριος 1995, σκέψη 38.
 9. ΕΔΔΑ, *Campbell και Cosans κατά Ηνωμένου Βασιλείου*, αριθ. 7511/76-7743/76, 25 Φεβρουαρίου 1982, σκέψη 30.
 10. Όπ.π.
 11. ΕΔΔΑ, *Keenan κατά Ηνωμένου Βασιλείου*, αριθ. 27229/95, 3 Απριλίου 2001, σκέψη 109.
 12. ΕΔΔΑ, *Erdogan Yagiz κατά Τουρκίας*, αριθ. 27473/02, 6 Μαρτίου 2007.

2. Σοβαρότητα του πόνου: Για να εμπίπτει η κακομεταχείριση εντός του πεδίου του άρθρου 3 πρέπει να φθάνει σε κάποιον ελάχιστο βαθμό σοβαρότητας¹³. Η εκτίμηση αυτού του ελάχιστου βαθμού είναι σχετική: εξαρτάται από τη διάρκεια της μεταχείρισης, την επίδρασή της στη σωματική και/ή ψυχική υγεία και, σε κάποιες περιπτώσεις, από το φύλο, την ηλικία και την κατάσταση της υγείας του θύματος¹⁴. Συνεπώς, για να καθοριστεί κατά πόσο μια ορισμένη μορφή μεταχείρισης υπερβαίνει τον ελάχιστο βαθμό του άρθρου 3 της ΕΣΔΑ πρέπει να λαμβάνονται υπόψη όλες οι συνθήκες μιας δεδομένης υπόθεσης. Είναι ιδιαίτερα δύσκολο να χαράξει κανείς τη γραμμή ανάμεσα στους βαθμούς σοβαρότητας του πόνου που αντιστοιχούν από τη μια στα βασανιστήρια και από την άλλη στην απάνθρωπη συμπεριφορά. Επιπλέον, επειδή τα ανθρώπινα δικαιώματα είναι «ζωντανά κείμενα», οι αλλαγές στον βαθμό ευαισθητοποίησης και στη στάση της κοινής γνώμης επηρεάζουν το πού χαράσσεται αυτή η γραμμή. Δεν προκαλεί έκπληξη, επομένως, το γεγονός ότι υπάρχει έντονη αντιπαράθεση σχετικά με τη συνάφεια και τον βαθμό σοβαρότητας που απαιτείται. Σε ευρωπαϊκό πλαίσιο, ιδιαίτερα σημαντική είναι η νομολογία του ΕΔΔΑ.

- Στη δεκαετία του 1970, το ΕΔΔΑ έθεσε ψηλά τον ελάχιστο βαθμό σοβαρότητας στην περίφημη και σφοδρά επικριθείσα υπόθεση «Ιρλανδία κατά Ηνωμένου Βασιλείου», χαρακτηρίζοντας τις τεχνικές αισθητηριακής στέρησης που χρησιμοποιούνταν στην ανάκριση των υπόπτων για τρομοκρατική δράση (κάλυψη κεφαλής με κουκούλα, έκθεση σε συνεχή και μονότονο θόρυβο, στέρηση ύπνου, στέρηση τροφής και νερού, εξαναγκασμός σε ορθοστασία με το πρόσωπο να κοιτά τον τοίχο) ως απάνθρωπη μεταχείριση, αλλά όχι ως βασανιστήρια.¹⁵
- Αυτό το υψηλό ελάχιστο όριο δεν ισχύει πια· τα τρέχοντα κριτήρια καθορίστηκαν στην υπόθεση *Selmouni*. Οι αστυνομικοί χτυπούσαν, απειλούσαν και εξευτέλιζαν τον κ. *Selmouni* επί σειρά ημερών προσπαθώντας να του αποσπάσουν ομολογία για ένα αδίκημα. Αυτή η σωματική και ψυχολογική βία ήταν τόσο έντονη ώστε το Δικαστήριο την κατέταξε στα βασανιστήρια¹⁶.
- Υπό το φως της απόφασης *Selmouni*, είναι σαφές ότι οι προαναφερθείσες τεχνικές αισθητηριακής στέρησης, οι οποίες χρησιμοποιήθηκαν από διάφορα κράτη στον αγώνα κατά της τρομοκρατίας ιδιαίτερα μετά τις επιθέσεις κατά των ΗΠΑ τον Σεπτέμβριο του 2001, συνιστούν βασανιστήρια¹⁷.
- Δεν γίνεται διάκριση μεταξύ σωματικών και ψυχολογικών βασανιστηρίων. Κατά συνέπεια, η πρόκληση έντονης ψυχολογικής οδύνης απειλώντας «απλώς» με βασανιστήρια εντάσσεται επίσης στα βασανιστήρια¹⁸.

3. Σκοπός: Σε αντίθεση με την απάνθρωπη συμπεριφορά, τα βασανιστήρια είναι μια πράξη που γίνεται με κάποιο σκοπό: να αποσπάσει πληροφορίες, π.χ. μια ομολογία· ως τιμωρία· για εκφοβισμό· και ως μορφή διάκρισης. Όπως προαναφέρθηκε, η υπερβολική χρήση βίας μπορεί, ωστόσο, να προκαλέσει κακομεταχείριση ακόμη και χωρίς πρόθεση.

3. Δραστηριότητα 1: Συνθήκες που ευνοούν ή αποτρέπουν την κακομεταχείριση

Η Δραστηριότητα 1 καταδεικνύει ότι δομικές συνθήκες καθώς και οι ατομικές πράξεις είναι παράγοντες που συμβάλλουν στην εκδήλωση παραβάσεων καθήκοντος, συμπεριλαμβανομένων απαγορευμένων συμπεριφορών όπως τα βασανιστήρια και/ή η κακομεταχείριση ανθρώπων.

13. ΕΔΔΑ, *Tyger κατά Ηνωμένου Βασιλείου*, αριθ. 5856/72, 25 Απριλίου 1978, σκέψη 30.

14. ΕΔΔΑ, *Keenan κατά Ηνωμένου Βασιλείου*, αριθ. 27229/95, 3 Απριλίου 2001, σκέψη 108· *Campbell και Cosans κατά Ηνωμένου Βασιλείου*, αριθ. 7511/76 και 7743/76, 25 Φεβρουαρίου 1982, σκέψη 30.

15. ΕΔΔΑ, *Ιρλανδία κατά Ηνωμένου Βασιλείου*, αριθ. 5310/71, 18 Ιανουαρίου 1978, σκέψη 96.

16. ΕΔΔΑ, *Selmouni κατά Γαλλίας*, αριθ. 25803/94, 28 Ιουλίου 1999, πρβλ. επίσης Reid (2007), σ. 574 και 575.

17. Πρβλ. Σύμβαση κατά των Βασανιστηρίων του ΟΗΕ (1997), παρ. 25· McArthur and Nowak (2008), *The United Nations Convention against Torture. A Commentary* [Η Σύμβαση κατά των Βασανιστηρίων του ΟΗΕ. Σχόλια], Oxford University Press, New York.

18. ΕΔΔΑ, *Akkoc κατά Τουρκίας*, αριθ. 22947 και 22948/93, 10 Οκτωβρίου 2000, σκέψη 116 και *Gäfgen κατά Γερμανίας*, αριθ. 22978/05, 1 Ιουνίου 2010.

Οι κοινωνικοί ψυχολόγοι προσπάθησαν να ρίξουν φως σε αυτό το θέμα μελετώντας τις παραβάσεις καθήκοντος σε σχέση με την ανθρώπινη συμπεριφορά και οργανωτικές δομές, όπως οι ιεραρχίες που περιλαμβάνουν μορφές εξουσίας. Για τους σκοπούς της ανάλυσής τους εξετάζουν τρία βασικά στοιχεία: «τι φέρνουν μαζί τους τα άτομα στο πλαίσιο μιας κατάστασης, σε τι μπορεί να ωθήσει η δυναμική μιας κατάστασης τα εν λόγω άτομα, και πώς οι συστημικές δυνάμεις δημιουργούν και συντηρούν καταστάσεις»¹⁹. Αυτό σημαίνει ότι η πράξη(-εις) ενός ατόμου δεν αποτελούν κατ' ανάγκη τη μοναδική αιτία για τις παραβάσεις καθήκοντος, όπως τα βασανιστήρια και/ή η κακομεταχείριση. Η δυναμική μιας κατάστασης μπορεί να είναι τόσο ισχυρή που να μετατρέπει συνηθισμένους ανθρώπους σε παραβάτες. Τα αποτελέσματα δύο πολύ γνωστών κοινωνικών πειραμάτων καταδεικνύουν πώς η δομή μπορεί να επηρεάσει τη συμπεριφορά.

α. Το πείραμα του Μίλγκραμ

Το πείραμα του Milgram ήταν στην πραγματικότητα μια σειρά πειραμάτων κοινωνικής ψυχολογίας που πραγματοποιήθηκαν στη δεκαετία του 1960 με σκοπό να μετρηθεί η προθυμία των συμμετεχόντων να υπακούσουν στις εντολές «ανωτέρων» (ή μορφών εξουσίας), ακόμη και αν οι εντολές αντιστρατεύονταν τις προσωπικές αξίες των συμμετεχόντων.

Το πείραμα: Οι συμμετέχοντες πήραν εντολή να χορηγήσουν επώδυνα ηλεκτροσόκ έντασης έως και 450 βολτ σε άλλο άτομο αν έδινε εσφαλμένη απάντηση σε μια ερώτηση²⁰. Με ελάχιστη πίεση από τους «ανωτέρους» πολλοί συμμετέχοντες ακολούθησαν τις διαταγές και χορήγησαν τα ηλεκτροσόκ παρόλο που γνώριζαν ότι αυτά προξενούσαν κακό στο άτομο που τα υφίστατο. Από τους συμμετέχοντες, 65% δέχθηκαν να χορηγήσουν το ισχυρότερο ηλεκτροσόκ των 450 βολτ. Παρά το γεγονός ότι δεν αισθάνονταν άνετα, οι συμμετέχοντες συνήθως αποποιούνταν την προσωπική ευθύνη και δικαιολογούσαν τις πράξεις τους λέγοντας ότι έκαναν απλώς τη δουλειά τους ή ότι ακολουθούσαν διαταγές.

Αποτελέσματα: Οι «ανώτεροι» στο πείραμα κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι παρ' όλο που είναι σαφές ότι «οι πράξεις [των συμμετεχόντων] αντιβαίνουν σε θεμελιώδεις κανόνες ηθικής, λίγοι σχετικά άνθρωποι διαθέτουν την απαιτούμενη δύναμη να αντισταθούν στην εξουσία».²¹

β. Το πείραμα φυλάκισης του Πανεπιστημίου του Stanford

Το πείραμα φυλάκισης του Πανεπιστημίου του Stanford πραγματοποιήθηκε το 1971 από ομάδα ερευνητών με σκοπό να κατανοηθεί πώς τα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας επηρεάζουν τη συμπεριφορά στο περιβάλλον της φυλακής. Διερευνήθηκε επίσης πώς επηρεάζεται η ψυχολογία των ατόμων ανάλογα με το αν βρίσκονται στην θέση του φυλακισμένου ή του φύλακα.

Το πείραμα: Οι ερευνητές μοίρασαν μια ομάδα συμμετεχόντων και τους ανέθεσαν με τυχαίο τρόπο τους ρόλους του φυλακισμένου ή του δεσμοφύλακα σε μια προσομοίωση φυλακής. Η προσαρμογή των συμμετεχόντων στους ρόλους τους υπερέβη κατά πολύ τις προσδοκίες των ερευνητών. Οι «δεσμοφύλακες» ταυτίστηκαν με τον ρόλο τους ως μορφών εξουσίας και κράτησαν υπό έλεγχο τους «φυλακισμένους» τιμρώντας χωρίς ενδοιασμούς την ανυπακοή με διάφορες τακτικές σε ψυχολογικό και σωματικό επίπεδο. Οι «φυλακισμένοι» μπήκαν επίσης στο πετσί του ρόλου τους, αρχικά προσπαθώντας να αντισταθούν στις τακτικές των δεσμοφυλάκων, και στη συνέχεια εσωτερικεύοντας τον ρόλο τους ως παθητικών

19. Zimbardo, P. (2007), *The Lucifer effect: Understanding how good people turn evil*, New York, σ. 9.

20. Milgram, S. (1974), *Obedience to authority: An experimental view* [Υπακοή στην εξουσία: μια πειραματική άποψη], New York, Harper & Row.

21. Όπ.π.

φυλακισμένων και υπομένοντας την κακοποίηση. Πέντε φυλακισμένοι αναστατώθηκαν τόσο πολύ ώστε αναγκάστηκαν να αποχωρήσουν γρήγορα από το πείραμα. Στο τέλος αμφισβητήθηκε η ηθική δεοντολογία του όλου εγχειρήματος το οποίο διακόπηκε ξαφνικά έξι μόλις μέρες μετά την έναρξή του, ενώ η προγραμματισμένη διάρκειά του ήταν δύο εβδομάδες.²²

Αποτελέσματα: Οι ερευνητές διαπίστωσαν ότι οι συμμετέχοντες ήταν ευεπηρεάστοι και υπάκουοι όταν βρέθηκαν ξαφνικά σε ένα κοινωνικό και ιδρυματικό περιβάλλον το οποίο νομιμοποιούσε την εφαρμογή μιας συγκεκριμένης ιδεολογίας. Οι επιστήμονες κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι η κατάσταση, και όχι οι προσωπικότητες των ατόμων, ήταν η αιτία για τη συμπεριφορά των συμμετεχόντων. Το πείραμα αποδεικνύει τη δύναμη της εξουσίας.

Χρήσιμη συμβουλή: Χρησιμοποιήστε τα πειράματα κοινωνικής ψυχολογίας στα προγράμματα κατάρτισης

Τα βασανιστήρια και/ή η κακομεταχείριση δεν είναι κάτι το σύνηθες στη ζωή των περισσότερων ανθρώπων. Κατά συνέπεια, η περιγραφή του ενός ή και των δύο πειραμάτων στους συμμετέχοντες μπορεί να τους βοηθήσει να αντιληφθούν καλύτερα πώς μπορεί να επηρεαστεί ένας καθημερινός άνθρωπος από τις δομές και τις μορφές εξουσίας γύρω από αυτές. Η αξιολόγηση των παραβάσεων καθήκοντος από αυτή τη σκοπιά μπορεί να βοηθήσει τους συμμετέχοντες να:

- κατανοήσουν ότι τα βασανιστήρια και/ή η κακομεταχείριση δεν είναι κατ'ανάγκη αποτέλεσμα της κακίας ενός ή περισσότερων ατόμων και ότι το περιβάλλον διαδραματίζει επίσης ρόλο·
- αντιληφθούν ότι υπάρχουν τρόποι πρόληψης των παραβάσεων καθήκοντος επειδή η ευθύνη δεν εντοπίζεται κατ'ανάγκη στα μεμονωμένα άτομα· αρκετοί από τα παράγοντες μπορούν δυνητικά να επηρεάσουν τη συμπεριφορά τους.

4. Δραστηριότητα 2: Παιχνίδι ρόλων και μελέτες περίπτωσης Α και Β με θέμα την κακομεταχείριση

Το σενάριο και οι δύο μελέτες περίπτωσης στο Φύλλο εργασίας «Δραστηριότητα – εκδοχή 2» είναι παραδείγματα αστυνομικής δράσης σε καταστάσεις που σχετίζονται με τα βασανιστήρια και/ή την απάνθρωπη ή ταπεινωτική συμπεριφορά. Οι αστυνομικοί καλούνται να βαδίσουν τη λεπτή γραμμή ανάμεσα στον σεβασμό και την προστασία των ανθρώπινων δικαιωμάτων και στη χρήση βίας. Πρέπει, συνεπώς, να κατανοούν και να εφαρμόζουν τις αρχές της αναγκαιότητας και της αναλογικότητας ώστε να διασφαλίζεται ότι η σύννομη χρήση βίας δεν κλιμακώνεται σε υπερβολική χρήση βίας, όπως τα βασανιστήρια ή η απάνθρωπη/ταπεινωτική μεταχείριση. Όταν γίνεται χρήση βίας, τόσο οι στόχοι όσο και τα μέσα πρέπει επίσης να συμμορφώνονται με τις εθνικές νομοθεσίες, τους κανονισμούς της αστυνομίας και το διεθνές δίκαιο των ανθρώπινων δικαιωμάτων.²³

Είναι επομένως χρήσιμο για την αστυνομία να θυμάται ότι είναι σημαντικό:

- να διασφαλίζει ότι οι συνθήκες για τους κρατούμενους συνάδουν με τα πρότυπα των ανθρώπινων δικαιωμάτων·
- να διερευνά άμεσα, αμερόληπτα και αποτελεσματικά τυχόν ισχυρισμούς για βασανιστήρια και κακομεταχείριση·
- να παρέχει προστασία έναντι βασανιστηρίων και κακομεταχείρισης από άλλα άτομα.

Κατά τον ίδιο τρόπο, η Σύμβαση του ΟΗΕ κατά των βασανιστηρίων και άλλων τρόπων σκληρής, απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης ή τιμωρίας (CAT) περιέχει επίσης κατευθύνσεις σχετικά με

22. Για μια περιγραφή του πειράματος φυλάκισης του Stanford, συμβουλευθείτε: www.prisonexp.org/.

23. UN Code of Conduct for Law Enforcement Officials [Κώδικας συμπεριφοράς για τους υπαλλήλους επιβολής του νόμου του ΟΗΕ], άρθρο. 3, διατίθεται στην ηλεκτρονική διεύθυνση: <http://www.un.org/disarmament/ATT/CodeofConductforLawEnfOfficials-E.pdf>. και UN Basic Principles on the Use of Force and Firearms [Βασικές αρχές του ΟΗΕ για τη χρήση βίας και πυροβόλων όπλων] (1990), αρχές 9–11, διατίθεται στην ηλεκτρονική διεύθυνση: <http://www.unrol.org/files/BASICP-3.PDF>

το πώς οι αρχές, όπως η αστυνομία, πρέπει να χειρίζονται καταστάσεις οι οποίες σχετίζονται με βασανιστήρια ή με απάνθρωπη/ταπεινωτική μεταχείριση.

Σύμβαση του ΟΗΕ κατά των βασανιστηρίων και άλλων τρόπων σκληρής, απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης ή τιμωρίας

Άρθρο 12

Κάθε Κράτος Μέρος μεριμνά, ώστε οι αρμόδιες αρχές του να προβαίνουν σε ταχεία και αμερόληπτη έρευνα, οπουδήποτε υπάρχει εύλογη αιτία να πιστεύεται ότι έχει διαπραχθεί μια πράξη βασανιστηρίων σε οποιαδήποτε εδαφική περιοχή της δικαιοδοσίας του.

Σύμβαση του ΟΗΕ κατά των βασανιστηρίων και άλλων τρόπων σκληρής, απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης ή τιμωρίας

Άρθρο 13

Κάθε Κράτος Μέρος εξασφαλίζει, ώστε κάθε άτομο, που ισχυρίζεται ότι έχει υποστεί βασανιστήρια σε οποιαδήποτε εδαφική περιοχή της δικαιοδοσίας του, να έχει το δικαίωμα να προσφεύγει και να ζητά την εξέταση της περίπτωσης του γρήγορα και αμερόληπτα από τις αρμόδιες αρχές του. Θα ληφθούν μέτρα που θα εξασφαλίζουν την προστασία του προσφεύγοντος και των μαρτύρων από κάθε κακή μεταχείριση ή εκφοβισμό ως συνέπεια της προσφυγής τους ή οποιασδήποτε κατάθεσης που δόθηκε.

«Η καταστολή της χρήσης ερευνητικών μεθόδων οι οποίες παραβιάζουν το άρθρο 3 και η αποτελεσματική προστασία των ατόμων έναντι αυτών των μεθόδων μπορεί, συνεπώς, να απαιτεί, κατ' αρχήν, τον αποκλεισμό από τη χρήση σε δίκη πραγματικών αποδεικτικών στοιχείων τα οποία αποκτήθηκαν ως αποτέλεσμα οποιασδήποτε παραβίασης του άρθρου 3 παρά το γεγονός ότι τα εν λόγω αποδεικτικά στοιχεία συνδέονται σε μικρότερο βαθμό με την παραβίαση του άρθρου 3 απ' ότι στοιχεία τα οποία αποσπώνται απ' ευθείας ως συνέπεια παραβίασης του εν λόγω άρθρου. Σε διαφορετική περίπτωση, η δίκη συνολικά καθίσταται μη δίκαιη. Ωστόσο, το Δικαστήριο θεωρεί ότι ο δίκαιος χαρακτήρας μιας ποινικής δίκης και η πραγματική προάσπιση της απόλυτης απαγόρευσης δυνάμει του άρθρου 3 σε αυτό το πλαίσιο διακυβεύονται μόνον εάν έχει αποδειχθεί ότι η παραβίαση του άρθρου 3 επηρέασε την έκβαση της ποινικής διαδικασίας κατά του εναγομένου, αν, δηλαδή είχε επίπτωση στην καταδίκη ή στην ποινή του.

ΕΔΔΑ, Gäfgen κατά Γερμανίας, αριθ. 22978/05, 1 Ιουνίου 2010, σκέψη 178

Στο παιχνίδι ρόλων, χρησιμοποιήθηκε η απειλή των βασανιστηρίων προκειμένου να αποσπαστούν πληροφορίες από τον ύποπτο. Σε μια προσπάθεια απαγόρευσης των βασανιστηρίων και/ή άλλων μορφών απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης διασφαλίζοντας ταυτόχρονα το δικαίωμα σε δίκαιη δίκη, τα αποδεικτικά στοιχεία που αποσπώνται μέσω βασανιστηρίων ή κακομεταχείρισης θεωρείται ότι πάσχουν και δεν γίνονται αποδεκτά από τα δικαστήρια.

Ως εκ τούτου, η αποφυγή των παραβάσεων καθήκοντος στις αστυνομικές έρευνες είναι σημαντική όχι μόνον επειδή συνάδει με τις πιο θεμελιώδεις αξίες των δημοκρατικών κοινωνιών που βασίζονται στο κράτος δικαίου, αλλά και επειδή αποτελεί προϋπόθεση της αποτελεσματικής αστυνόμευσης, αφού τα αποδεικτικά στοιχεία που αποσπώνται μέσω βασανιστηρίων ή κακομεταχείρισης δεν μπορούν να χρησιμοποιηθούν σε ποινικές διαδικασίες.

Τα Άρθρα 3 και 6 της ΕΣΔΑ για την απαγόρευση των βασανιστηρίων και το δικαίωμα στη χρηστή απονομή δικαιοσύνης αντίστοιχα και το άρθρο 15 της CAT καθορίζουν τους όρους για τα αποδεικτικά στοιχεία.

Η νομολογία του ΕΔΔΑ δίνει το περίγραμμα του τρόπου με τον οποίο το Δικαστήριο προσεγγίζει αυτό το ζήτημα και συνοψίζεται ως εξής:

- κάθε κατάθεση η οποία αποσπάται ως αποτέλεσμα βασανιστηρίων ή κακομεταχείρισης είναι απαράδεκτη·
- κάθε πραγματικό αποδεικτικό στοιχείο το οποίο αποσπάται ως αποτέλεσμα βασανιστηρίων είναι απαράδεκτο·
- κάθε πραγματικό αποδεικτικό στοιχείο το οποίο αποσπάται ως αποτέλεσμα κακομεταχείρισης είναι απαράδεκτο εάν έχει αντίκτυπο στην καταδίκη ή στην ποινή.

Συμπληρωματικό υλικό

Δραστηριότητα – εκδοχή 1: Συνθήκες που ευνοούν ή αποτρέπουν την κακομεταχείριση

Οι δομικοί παράγοντες της Δραστηριότητας 1, οι οποίοι καταρτίστηκαν από κοινωνιολόγο, και τα πειράματα κοινωνικής ψυχολογίας του Milgram και της φυλακής του Stanford καταδεικνύουν τη διαδικασία απώλειας της ανθρωπίνης υπόστασης και την απουσία ατομικής ευθύνης ως παράγοντες που αυξάνουν τον κίνδυνο για βασανιστήρια και κακομεταχείριση:

- Τα θύματα γενοκτονίας και σοβαρών βασανιστηρίων θεωρούνται αντικείμενα, έχοντας απωλέσει την ανθρωπινή υπόστασή τους μέσα από συγκεκριμένη γλώσσα της προπαγάνδας και της ιδεολογίας που τους αντιμετωπίζει σαν να είναι λιγότερο άνθρωποι.
- Τα άτομα που υποβάλλουν άλλους ανθρώπους σε βασανιστήρια συνήθως δεν αισθάνονται προσωπικά υπεύθυνοι για τις πράξεις τους. Μπορεί να προσπαθούν να μετακυλήσουν την ηθική ευθύνη τους σε μια ανώτερη εξουσία. Αυτή η νοοτροπία «κάνω απλώς το καθήκον μου» ή «απλώς υπακούω σε διαταγές» αποπροσανατολίζει την ηθική πυξίδα του ατόμου κάνοντάς το να συνεργήσει σε πράξεις που υπό κανονικές συνθήκες δεν θα διέπραττε.

Πρόσθετη βιβλιογραφία

Για περισσότερες πληροφορίες, πρβλ. Zimbardo, P. (2008), *The Lucifer effect – Understanding how good people turn evil*, New York: διατίθεται στην ηλεκτρονική διεύθυνση: www.lucifereffect.com/.

Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με το πείραμα του Μίλγκραμ, πρβλ. Milgram, S. (1974), *Obedience to authority: An experimental view* [Υπακοή στην εξουσία: μια πειραματική άποψη], New York, Harper & Row· επίσης χρήσιμη θα σας φανεί η ηλεκτρονική διεύθυνση <http://en.wikipedia.org/wiki/Milgram>, όπου παρουσιάζεται ο φυσικός χώρος του πειράματος. Αυτό θα βοηθούσε ίσως στην καλύτερη εξήγηση του πειράματος.

Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με το πείραμα φυλάκισης του Stanford, πρβλ.: www.prisonexp.org/.

Δραστηριότητα – εκδοχή 2: Παιχνίδι ρόλων και μελέτες περίπτωσης Α και Β με θέμα την κακομεταχείριση

Η απαγόρευση των βασανιστηρίων και άλλων μορφών κακομεταχείρισης είναι απόλυτη και χωρίς εξαιρέσεις. Σε όλες ανεξαιρέτως τις καταστάσεις, τα βασανιστήρια δεν είναι ποτέ δικαιολογημένα ούτε αποδεκτά, ακόμη και στις πιο δύσκολες συνθήκες, όπως όταν αντιμετωπίζουμε τρομοκρατικές πράξεις ή το οργανωμένο έγκλημα.²⁴

Ωστόσο, ο απόλυτος χαρακτήρας αυτής της απαγόρευσης έχει αμφισβητηθεί, μεταξύ άλλων και σε κράτη μέλη της ΕΕ. Η αντιπαράθεση ήλθε με δραματικό τρόπο στο προσκήνιο με την υπόθεση της απαγωγής του 11χρονου Jakob von Metzler από τον Magnus Gäfgen το 2002 στη Γερμανία, υπόθεση στην οποία βασίζεται το παιχνίδι ρόλων της παρούσας ενότητας. Εξέχοντες νομικοί έχουν ταχθεί υπέρ της εφαρμογής των βασανιστηρίων υπό πολύ περιορισμένες προϋποθέσεις.

Οι συμμετέχοντες μπορεί επίσης να εγείρουν θέματα που σχετίζονται με το απόλυτο της απαγόρευσης, υποστηρίζοντας ότι η απειλή των βασανιστηρίων είναι πολύ λιγότερο επιβλαβής από τα πραγματικά βασανιστήρια.

Οι συμμετέχοντες μπορεί, π.χ., να θεωρούν αποδεκτή την άσκηση έντονων πιέσεων στον ύποπτο, χωρίς σωματική κακοποίησή του, ιδιαίτερα όταν στην άλλη πλευρά της ζυγαριάς βρίσκονται τα δικαιώματα ενός απαχθέντος παιδιού. Αλλά το κείμενο της CAT είναι σαφές, και ορίζει τα βασανιστήρια ως εξής: «[...] κάθε πράξη με την οποία, σωματικός ή ψυχικός πόνος ή έντονη οδύνη επιβάλλονται με πρόθεση [...]».

Και τα σωματικά βασανιστήρια δεν είναι η μόνη, ούτε η σοβαρότερη πηγή βλάβης, όπως φαίνεται και από το παρακάτω παράδειγμα. Φανταστείτε ότι στη διάρκεια μιας ανάκρισης ένας αστυνομικός ασκεί πίεση στον ύποπτο ως εξής: «Ξέρουμε πού δουλεύει η γυναίκα σου και πού πάνε σχολείο τα παιδιά σου. Αν δεν μιλήσεις θα στείλω να τους βρουν. Έχουμε μια ειδική μονάδα για τις βρώμικες δουλειές που ξέρει ακριβώς τι να κάνει σε τέτοιες περιπτώσεις. Είμαι σίγουρος ότι η γυναίκα σου είναι όμορφη και ότι θα το διασκεδάζε μαζί τους. Μπορεί και τα παιδιά σου να το διασκεδάζαν το ίδιο». Αν και δεν προξενείται σωματική βλάβη, είναι εύκολο να φανταστεί κανείς την έντονη ψυχική πίεση που προκαλούν αυτές οι απειλές και πώς μπορούν να συντρίψουν το ηθικό ενός ανθρώπου.

Τα θύματα βασανιστηρίων αναφέρουν επίσης συχνά ότι το πιο τραυματικό μέρος της εμπειρίας τους είναι η ψυχολογική αίσθηση ότι ήταν στο έλεος του βασανιστή και της αυθαιρεσίας του, ένα αίσθημα απόλυτης αδυναμίας και τρομοκράτησης. Η ταύτιση των βασανιστηρίων αποκλειστικά με τις σωματικές βλάβες υποδηλώνει ότι δεν έχει γίνει επαρκώς κατανοητή η φύση των βασανιστηρίων και η σκοπιά του θύματος.

Ένα άλλο ζήτημα που μπορεί να εγείρουν οι συμμετέχοντες είναι η στάθμιση των δικαιωμάτων. Με άλλα λόγια:

«Δεν είναι σωστό να χρησιμοποιήσουμε βασανιστήρια για να σώσουμε τις ζωές αθώων ανθρώπων;» Ακόμη και το θεμελιώδες δικαίωμα στη ζωή μπορεί να περιοριστεί σε ορισμένες περιπτώσεις. Γιατί να μην ισχύει το ίδιο και για τα βασανιστήρια;»

Στη συνέχεια αναπτύσσεται μια σειρά επιχειρημάτων που έχουν αποδειχθεί αποτελεσματικά στην υπεράσπιση του απόλυτου χαρακτήρα της απαγόρευσης των βασανιστηρίων.

24. ΕΔΔΑ, *Chahal κατά Ηνωμένου Βασιλείου*, αριθ. 70/1995/576/662, 15 Νοεμβρίου 1996.

Το κουτί της Πανδώρας

Η ιστορία έχει δείξει ότι η χρήση των βασανιστηρίων μπορεί γρήγορα να ξεφύγει από κάθε έλεγχο. Ενώ τα βασανιστήρια μπορεί να ξεκινήσουν ως μια μέθοδος που χρησιμοποιείται μόνο σε εξαιρετικές περιπτώσεις, ελλοχεύει ο κίνδυνος να εξαπλωθούν και να εξελιχθούν σε γενικευμένη πρακτική. Όταν ανοίγει το «κουτί της Πανδώρας», η κατάσταση μπορεί γρήγορα να βγει εκτός ελέγχου. Έχει αποδειχθεί ότι η θεσμική κατοχύρωση των βασανιστηρίων – με οποιαδήποτε ονομασία, π.χ. «ήπια σωματική πίεση» – είναι ένα ολισθηρό μονοπάτι που υπονομεύει τις πιο θεμελιώδεις νομικές αρχές στις οποίες βασίζεται ένα δημοκρατικό κράτος δικαίου.

Τραυματικές συνέπειες για τα θύματα

Οι συνέπειες των βασανιστηρίων είναι συχνά τραυματικές και υπερβαίνουν κατά πολύ τον άμεσο πόνο. Πολλά θύματα υποφέρουν από διαταραχή μετατραυματικού στρες, με συμπτώματα όπως αναβιώσεις του τραυματικού γεγονότος (flashback), οξύ άγχος, αϋπνία, εφιάλτες, κατάθλιψη και κενά μνήμης. Τα θύματα βασανιστηρίων αισθάνονται συχνά ενοχές και ντροπή, αποτέλεσμα του εξευτελισμού που έχουν υποστεί. Πολλοί αισθάνονται ότι πρόδωσαν τον εαυτό τους ή τους φίλους και την οικογένειά τους. Όλα αυτά τα συμπτώματα είναι φυσιολογικές ανθρώπινες αντιδράσεις στην αντικανονική και απάνθρωπη μεταχείριση.²⁵

Αναποτελεσματικό εργαλείο

Εξετάζοντας τόσο παλαιότερες όσο και πιο πρόσφατες υποθέσεις, οι πληροφορίες που αποσπώνται μέσω βασανιστηρίων δεν συμβάλλουν γενικά στην αποτελεσματικότητα των ερευνών. Πρώτα-πρώτα, ένα άτομο συνήθως ομολογεί ό,τι του ζητά να ομολογήσει ο ανακριτής, ανεξάρτητα από το αν είναι ή όχι αλήθεια, μόνο και μόνο για να σταματήσει να υποφέρει. Η απόσπαση ομολογίας από ένα άτομο για εγκλήματα που δεν διέπραξε σημαίνει ότι δεν θα διωχθεί ο πραγματικός δράστης. Δεύτερον, καταθέσεις ή πραγματικά στοιχεία που αποσπώνται μέσω βασανιστηρίων δεν μπορούν να χρησιμοποιηθούν ενώπιον του δικαστηρίου. Τέλος, καταφεύγοντας στα βασανιστήρια, οι αστυνομικοί δεν βελτιώνουν τις επαγγελματικές εκείνες δεξιότητες που θα τους βοηθούσαν να συλλέξουν πιο αξιόπιστα αποδεικτικά στοιχεία.

Πού θα τραβήξουμε τη γραμμή;

Ακόμη και αν θεωρήσει κανείς τα βασανιστήρια ως αναγκαίο έσχατο μέσο για να σωθούν αθώες ζωές, όπως στο παιχνίδι ρόλων για την απαγωγή του νεαρού Jakob von Metzler, πρέπει και πάλι να καθοριστούν οι συνθήκες υπό τις οποίες μπορεί να γίνεται χρήση βασανιστηρίων. Τι γίνεται αν η απειλή των βασανιστηρίων δεν φέρει το επιδιωκόμενο αποτέλεσμα; Τι γίνεται αν ο ύποπτος – ακόμη και αφού τον/την έχετε κάνει να υποφέρει πολύ – συνεχίζει να μην δίνει τις πληροφορίες που χρειάζεστε; Σε ποιο σημείο θα σταματούσατε; Τι γίνεται με την αρχή της αναλογικότητας στην πράξη; Πώς θα ορίσουμε τι αποτελεί «ενδεδειγμένο» βασανιστήριο;

Μπορεί τα βασανιστήρια να είναι επάγγελμα;

Η χρήση των βασανιστηρίων ως ενδεδειγμένης μεθόδου ανάκρισης και έρευνας – ακόμη και αν είναι η εξαίρεση και όχι ο κανόνας – σημαίνει ότι θα έπρεπε να αποτελεί μέρος της δουλειάς ενός αστυνομικού, τουλάχιστον σε κάποιες ειδικές μονάδες. Σε αυτή την περίπτωση, στα καθήκοντα του/της θα περιλαμβανόταν η υποβολή ανθρώπων σε βασανιστήρια υπό ορισμένες περιστάσεις. Όπως έχουν δείξει οι έρευνες, τα άτομα που υποβάλλουν άλλους

25. Συμβουλευθείτε την ηλεκτρονική διεύθυνση του Διεθνούς Συμβουλίου Αποκατάστασης Θυμάτων Βασανιστηρίων: <http://www.irct.org/what-is-torture/effects-of-torture.aspx>.

ανθρώπους σε βασανιστήρια κινδυνεύουν να υποστούν ψυχικές βλάβες. Αν και κατανοεί κανείς τους γονείς του Jakob von Metzler οι οποίοι καλούσαν την αστυνομία να καταφύγει σε οποιοδήποτε μέσο προκειμένου να αποσπάσει τις πληροφορίες που χρειαζόταν για να τον βρει, το σύστημα της ποινικής δικαιοσύνης δεν λειτουργεί με βάση τέτοιες συναισθηματικά φορτισμένες εκκλήσεις. Απεναντίας, οι επαγγελματίες χειρίζονται τις υποθέσεις σύμφωνα με αντικειμενικά κριτήρια, κρατώντας μια επαγγελματική απόσταση απαλλαγμένη από τους συναισθηματισμούς των άμεσα εμπλεκόμενων.

Γιατί η απαγόρευση των βασανιστηρίων έχει απόλυτο χαρακτήρα ενώ το δικαίωμα στη ζωή όχι

Η αστυνομία έχει δικαίωμα να ασκήσει παρέμβαση στο δικαίωμα στη ζωή ενός εγκληματία προκειμένου να προστατεύσει τις ζωές άλλων (πρβλ. το άρθρο 2 της ΕΣΔΑ). Ας πούμε, π.χ., ότι ένας ληστής τράπεζας κρατά ομήρους και απειλεί να τους σκοτώσει. Προσπαθώντας να σώσει τους ομήρους, η αστυνομία – ως έσχατο μέσο – δικαιούται να εκτελέσει τον ληστή. Τότε γιατί δεν μπορούν τα βασανιστήρια να εφαρμοστούν στο παιχνίδι ρόλων που βασίζεται στην υπόθεση Metzler; Επειδή, στην υπόθεση Metzler, δεν υπάρχει άμεση αντιληπτική/αισθητηριακή σύνδεση ανάμεσα στον δράστη και στο θύμα. Δεν μπορούμε ποτέ να είμαστε βέβαιοι ότι ο ύποπτος είναι πράγματι ο δράστης, ενώ ο ληστής της τράπεζας θέτει σε άμεσο κίνδυνο ζωές τρίτων.

Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου

Άρθρο 2 - Δικαίωμα στη ζωή

1. Το δικαίωμα εκάστου προσώπου εις την ζωήν προστατεύεται υπό του νόμου. Εις ουδένα δύναται να επιβληθή εκ προθέσεως θάνατος, ειμή εις εκτέλεσιν θανατικής ποινής εκδιδομένης υπό δικαστηρίου εν περιπτώσει αδικήματος τιμωρουμένου υπό του νόμου δια της ποινής ταύτης.
2. Ο θάνατος δεν θεωρείται ως επιβαλλόμενος κατά παράβασιν του άρθρου τούτου, εις άς περιπτώσεις θα επήρχετο συνεπεία χρήσεως βίας καταστάσης απολύτως αναγκαίας:
 - (α) δια την υπεράσπισιν οιοδήποτε προσώπου κατά παρανόμου βίας.
 - (β) δια την πραγματοποιήσιν νομίμου συλλήψεως ή προς παρεμπόδιση αποδράσεως προσώπου νομίμως κρατουμένου.
 - (γ) δια την καταστολήν, συμφώνως τω νόμω, στάσεως ή ανταρσίας.

Ανθρώπινη αξιοπρέπεια

Τα βασανιστήρια αποτελούν ευθεία προσβολή της ανθρώπινης αξιοπρέπειας. Υποβαθμίζουν τους ανθρώπους σε αντικείμενα, παραδίδοντας την ακεραιότητά τους στην απόλυτη εξουσία ενός άλλου. Εκτός από τα σωματικά τραύματα, τα βασανιστήρια αφήνουν το άτομο ταπεινωμένο, αβοήθητο και ανεπανόρθωτα πληγωμένο από την απόλυτη κατάχρηση εξουσίας. Αν θεωρήσουμε τον Χρυσό Κανόνα ως μια απλοποιημένη αρχή των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, καθίσταται απολύτως σαφές ότι τα βασανιστήρια δεν μπορούν ποτέ να είναι συμβατά με τα πρότυπα για τα ανθρώπινα δικαιώματα. Ή για να ανατρέξουμε στην κλασική διατύπωση της δεύτερης κατηγορικής προστακτικής του Ιμάνουελ Καντ: «Πράττε έτσι, ώστε να χρησιμοποιείς την ανθρωπότητα, τόσο στο πρόσωπό σου όσο και στο πρόσωπο κάθε άλλου ανθρώπου, πάντα ταυτόχρονα ως σκοπό και ποτέ μόνο ως μέσο».

Χρήση της αστυνομικής βίας μετά από αυστηρή εκτίμηση της αναγκαιότητας και της αναλογικότητας

Όταν ασκείται σε υπερβολικό βαθμό, η χρήση βίας από τους αστυνομικούς ενδέχεται να έχει ως αποτέλεσμα την παραβίαση του άρθρου

3 της ΕΣΔΑ. Καταστάσεις στις οποίες μπορεί να υπάρξει κακομεταχείριση είναι το πέρασμα χειροπέδων σε υπόπτους κατά ή μετά τη σύλληψή τους, η χρήση σωματικής βίας για την εξουδετέρωση αντίστασης ή η χρήση όπλων. Παρόλο που το έργο της αστυνομίας δεν συνεπάγεται κατ' ανάγκη τη χρήση βίας, η τελευταία αποτελεί βασικό στοιχείο της αστυνόμευσης με δυνητικά σοβαρές επιπτώσεις για τους πολίτες αλλά και για τους ίδιους τους αστυνομικούς.

Η χρήση βίας δικαιολογείται μόνον όταν είναι απολύτως αναγκαία και στο μέτρο που απαιτείται για την εκτέλεση των αστυνομικών καθηκόντων. Η αστυνομία πρέπει πρώτα να επιδιώκει την ειρηνική διευθέτηση μιας διαφοράς χρησιμοποιώντας επικοινωνιακές δεξιότητες όπως η διαπραγματέυση, η μεσολάβηση ή η πειθώ. Μόνον όταν τα ειρηνικά αυτά μέσα αποδειχθούν αναποτελεσματικά ή δεν υπόσχονται πολλά ως προς την επίτευξη του επιθυμητού αποτελέσματος μπορούν να εφαρμοστούν πιο παρεμβατικά μέσα, συμπεριλαμβανομένης της χρήσης σωματικής βίας. Τα θανάσιμα όπλα πρέπει να χρησιμοποιούνται μόνον ως έσχατη λύση αν κινδυνεύουν ανθρώπινες ζωές.

Εκτός από το άρθρο 3 της ΕΣΔΑ, άλλα διεθνή νομικά κείμενα που εστιάζουν στη συμπεριφορά της αστυνομίας αναφέρονται επίσης στη χρήση βίας. Ένα από αυτά τα κείμενα είναι ο Ευρωπαϊκός Κώδικας Αστυνομικής Δεοντολογίας, που εγκρίθηκε το 2001 από το Συμβούλιο της Ευρώπης. Αν και δεν έχει δεσμευτικό χαρακτήρα, το άρθρο 37 ορίζει: «Η αστυνομία δύναται να καταφεύγει στη χρήση βίας μόνον όταν είναι απολύτως αναγκαία και στο μέτρο που απαιτείται για την επίτευξη ενός θεμιτού στόχου».

«Ως αφετηρία, πρέπει πάντα να υπάρχει νομική βάση για τις αστυνομικές επιχειρήσεις, συμπεριλαμβανομένης της χρήσης βίας. Η αυθαίρετη χρήση βίας δεν είναι αποδεκτή σε καμία περίπτωση. Επιπλέον, το παρόν άρθρο ορίζει ότι η χρήση βίας από την αστυνομία πρέπει να θεωρείται σε όλες τις περιπτώσεις ως εξαιρετικό μέτρο και, όταν κρίνεται απαραίτητη, πρέπει να χρησιμοποιείται τόση βία όσο είναι απολύτως αναγκαία. Αυτό σημαίνει ότι η χρησιμοποιούμενη βία πρέπει να είναι αναλογική προς τον θεμιτό σκοπό που πρέπει να επιτευχθεί μέσω του μέτρου της βίας. Πρέπει, επομένως, να υπάρχει η σωστή ισορροπία ανάμεσα στη χρήση βίας και την κατάσταση στην οποία χρησιμοποιείται η βία. Πρακτικά, αυτό σημαίνει ότι δεν πρέπει να γίνεται χρήση σωματικής βίας, εκτός εάν είναι απολύτως αναγκαίο, ότι δεν πρέπει να γίνεται χρήση όπλων, εκτός εάν είναι απολύτως αναγκαίο, και, αν κριθεί αναγκαία η χρήση θανάσιμων όπλων, πρέπει να χρησιμοποιούνται τόσο όσο είναι απολύτως αναγκαίο. Κανονικά, η εθνική νομοθεσία και οι εθνικοί κανονισμοί πρέπει να περιλαμβάνουν διατάξεις για τη χρήση βίας βασισμένες στις αρχές της αναγκαιότητας και της αναλογικότητας.»

Επιτροπή των Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης (2001) Αιτιολογική έκθεση, Σύσταση Rec (2001)10 - της Επιτροπής των Υπουργών προς τα κράτη μέλη σχετικά με τον Ευρωπαϊκό Κώδικα Αστυνομικής Δεοντολογίας, Άρθρο 37.

Χρήσιμη συμβουλή: Χρησιμοποιώντας τη βία με ενδεδειγμένο τρόπο

Η ενδεδειγμένη χρήση βίας σε δύσκολες καταστάσεις, στις οποίες μπορεί να τίθεται σε κίνδυνο η προσωπική ασφάλεια των αστυνομικών, είναι ένα από τα πιο σημαντικά και ευαίσθητα ζητήματα όσον αφορά την εφαρμογή των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην πράξη. Η προετοιμασία πρόσφορων παραδειγμάτων και μελετών περίπτωσης σχετικά με τη χρήση βίας αποδεικνύεται χρήσιμη. Είναι σημαντικό να εμπειδώσουν οι συμμετέχοντες τους αυστηρούς περιορισμούς στη χρήση βίας και την υποχρέωση λογοδοσίας της αστυνομίας όταν υπερβαίνει αυτή τη λεπτή γραμμή.

Κατά τη συζήτηση των αρχών της αναγκαιότητας και της αναλογικότητας για τη χρήση βίας, οι συμμετέχοντες ενδέχεται να εκφράσουν την ανησυχία ότι τα πράγματα μπορεί εύκολα να πάνε στραβά με πολύ σοβαρές συνέπειες για τον κάθε αστυνομικό. Αν και είναι σημαντικό να συνειδητοποιήσουν οι αστυνομικοί τις ευθύνες τους, είναι εξίσου σημαντικό να περάσει το μήνυμα ότι τα ανθρώπινα δικαιώματα δεν θέτουν παράλογα υψηλές απαιτήσεις – είναι το αντίστοιχο της συμμόρφωσης με τα πρότυπα της επαγγελματικής αστυνόμευσης. Για να γίνει σαφές αυτό το σημείο, μπορείτε να συγκρίνετε την εθνική νομοθεσία σχετικά με τη χρήση της βίας και των όπλων με τα διεθνή πρότυπα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και/ή να δώσετε συγκεκριμένα παραδείγματα σχετικά με τη χρήση βίας, όπως είναι η σύλληψη ενός ατόμου ή η διαχείριση της δημόσιας τάξης, εξετάζοντάς τα από τη σκοπιά των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Η υποχρέωση προστασίας από τα βασανιστήρια και την κακομεταχείριση

Εκτός από την υποχρέωση της αστυνομίας να σέβεται την απαγόρευση των βασανιστηρίων και να χρησιμοποιεί βία μόνον όταν είναι αναγκαίο και λαμβάνοντας υπόψη την αρχή της αναλογικότητας, υπάρχουν επίσης θετικές υποχρεώσεις σε σχέση με την απαγόρευση των βασανιστηρίων και της κακομεταχείρισης. Τόσο η μελέτη

περίπτωσης Α σε σχέση με την κράτηση όσο και η μελέτη περίπτωσης Β σε σχέση με την ανάκριση αφορούν διαφορετικές πτυχές της προστασίας.

Η μελέτη περίπτωσης Α σχετίζεται με την αδιαφορία που αντιμετώπισε ένας τραυματίας κατά την κράτησή του. Το ΕΔΔΑ έκρινε, στη συγκεκριμένη περίπτωση, ότι είχε παραβιαστεί το άρθρο 3 της ΕΣΔΑ, επειδή ο κ. Η. εξετάστηκε από γιατρό αφού είχαν παρέλθει οκτώ ολόκληρες ημέρες από τη σύλληψή του. Η ανεπαρκής ιατρική περίθαλψη κρατούμενων μπορεί να συνιστά παραβίαση του άρθρου 3 της ΕΣΔΑ. Το κράτος πρέπει να προστατεύει την προσωπική ακεραιότητα των ατόμων που έχουν υποστεί περιορισμό της προσωπικής ελευθερίας τους.

Υποχρέωση προστασίας

Προστατεύοντας τα παιδιά από την ενδοοικογενειακή βία

Οι αρχές πληροφορήθηκαν ότι ο πατριός ενός αγοριού τον χτυπούσε με ραβδί. Ο προσφεύγων εξετάστηκε από γιατρό, ο οποίος διαπίστωσε μώλωπες, που παρέπεμπαν σε χτυπήματα με βέργα, χτυπήματα που είχαν γίνει με δύναμη, περισσότερες από μία φορές. Στον πατριό ασκήθηκε δίωξη για επίθεση με σωματική βλάβη και ακολούθησε η δίκη. Η υπεράσπιση δεν αμφισβήτησε ότι ο πατριός είχε χτυπήσει το παιδί αλλά υποστήριξε ότι αυτό εντασσόταν στο πλαίσιο της εύλογης τιμωρίας, ισχυρισμός που στο αγγλικό δίκαιο αποτελεί βάσιμη υπεράσπιση για την κατηγορία της επίθεσης γονέα στο παιδί του. Ο προσφεύγων κατήγγειλε ότι το αγγλικό δίκαιο δεν τον προστάτευσε αποτελεσματικά από την κακομεταχείριση του πατριού του.

Το ΕΔΔΑ διαπίστωσε ότι η κακοποίηση του προσφεύγοντος από τον πατριό ήταν αρκετά σοβαρή ώστε να φτάνει στον βαθμό σοβαρότητας που απαγορεύεται από το άρθρο 3. Επίσης, διαπίστωσε ότι το κράτος έπρεπε να θεωρηθεί υπεύθυνο βάσει της ΕΣΔΑ καθώς ειδικά τα παιδιά και άλλα ευάλωτα άτομα δικαιούνται προστασίας, μέσω αποτελεσματικών μέτρων πρόληψης, από τέτοιες μορφές κακομεταχείρισης. Το αγγλικό δίκαιο, σύμφωνα με το οποίο ο ενάγων όφειλε να αποδείξει ότι μια επίθεση σε παιδί υπερέβαινε τα όρια της εύλογης τιμωρίας, δεν προστάτευσε επαρκώς τον προσφεύγοντα. Συνεπώς, υπήρξε παράβαση του άρθρου 3.

Πηγή: ΕΔΔΑ, Α κατά Ηνωμένου Βασιλείου, αριθ. 25599/94, 23 Σεπτεμβρίου 1998

«Το Δικαστήριο θεωρεί ότι, σε αυτές τις συνθήκες, όπου ένα άτομο υποστηρίζει βάσιμα ότι υπέστη σοβαρή κακοποίηση από την αστυνομία ή άλλους εκπροσώπους του κράτους παρανόμως και κατά παράβαση του άρθρου 3 [...], έπεται ότι πρέπει να διενεργηθεί ουσιαστική επίσημη έρευνα. Αυτή η έρευνα, όπως και η αντίστοιχη βάση του άρθρου 2, πρέπει να μπορεί να οδηγήσει στον εντοπισμό και στην τιμωρία των υπευθύνων [...] Σε άλλη περίπτωση, η γενική απαγόρευση των βασανιστηρίων και των λοιπών μορφών απάνθρωπης και ταπεινωτικής μεταχείρισης και τιμωρίας, παρά τη θεμελιώδη σημασία της [...] θα ήταν πρακτικά άνευ νοήματος και οι εκπρόσωποι του κράτους θα μπορούσαν σε κάποιες περιπτώσεις να καταχραστούν τα δικαιώματα ατόμων που τελούν υπό τον έλεγχό τους σε καθεστώς ουσιαστικής ατιμωρησίας.

ΕΔΔΑ, Assenov και λοιποί κατά Βουλγαρίας, αριθ. 24760/94, 28 Οκτωβρίου 1998, σκέψη 102

Όσον αφορά τη μελέτη περίπτωσης Β, σχετικά με τραύματα αμφισβητούμενης αιτίας τα οποία προκλήθηκαν στη διάρκεια κράτησης, το ΕΔΔΑ υποστηρίζει σταθερά την άποψη ότι οι θετικές υποχρεώσεις βάσει του άρθρου 2 σχετικά με το δικαίωμα στη ζωή και του άρθρου 3 σχετικά με την απαγόρευση των βασανιστηρίων της ΕΣΔΑ συνεπάγονται ότι το κράτος πρέπει να διερευνά δεόντως κάθε ισχυρισμό περί κακομεταχείρισης.

Πρόσθετη βιβλιογραφία

Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με την υπόθεση Jakob von Metzler: Jessberger, F. (2005), «Bad Torture – Good Torture?» [Υπάρχουν κακά και καλά βασανιστήρια;], Journal of International Criminal Justice, Volume 3, Issue 5, σ. 1059–1073, στην ηλεκτρονική διεύθυνση: <http://jicj.oxfordjournals.org/content/3/5/1059.full.pdf+html>.

ΕΔΔΑ, Gäfgen κατά Γερμανίας, αριθ. 22978/05, 1 Ιουνίου 2010.

Association for the Prevention of Torture [Ενωση για την πρόληψη των βασανιστηρίων] (2007), «Defusing the ticking bomb scenario - Why we must say no to torture, always» [Απασφαλίζοντας το σενάριο της ωρολογιακής βόμβας – Γιατί πρέπει να λέμε όχι στα βασανιστήρια, πάντοτε], Γενεύη.

ΕΝΟΤΗΤΑ 5: ΠΟΛΥΜΟΡΦΙΑ, ΙΣΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΑΠΑΓΟΡΕΥΣΗ ΤΩΝ ΔΙΑΚΡΙΣΕΩΝ

Εισαγωγή	149
Δραστηριότητα 1 – εκδοχή 1: Αριστερό χέρι/δεξί χέρι	150
Δραστηριότητα 1 – εκδοχή 2: Πολλαπλές ταυτότητες	154
Φύλλο εργασίας – Δραστηριότητα 1 - εκδοχή 2: Πολλαπλές ταυτότητες.....	157
Δραστηριότητα 2: Παιχνίδι ρόλων – αιτήσεις πρόσληψης	158
Φύλλο εργασίας – Δραστηριότητα 2: Παιχνίδι ρόλων – αιτήσεις πρόσληψης	161
Δραστηριότητα 3: Ανάλυση ανθρώπινων δικαιωμάτων – απαγόρευση των διακρίσεων	162
Φύλλο εργασίας – Δραστηριότητα 3: Ανάλυση ανθρώπινων δικαιωμάτων – απαγόρευση των διακρίσεων	164
Σημειώσεις για τον εκπαιδευτή	167
1. Βασικές έννοιες	167
α. Πολυμορφία και ταυτότητα	167
β. Ισότητα και απαγόρευση των διακρίσεων: βασικές έννοιες.....	170
γ. Διακρίσεις και χαρακτηρισμός βάσει προφίλ	174
2. Αναλυτικό σχήμα – Απαγόρευση των διακρίσεων	176
Φύλλο εργασίας – Δραστηριότητα 3: Ανάλυση ανθρώπινων δικαιωμάτων – απαγόρευση των διακρίσεων	178
Συμπληρωματικό υλικό	183

Πολυμορφία, ισότητα και απαγόρευση των διακρίσεων

Εισαγωγή

Η παρούσα ενότητα ξεκινά εστιάζοντας στην πολυμορφία των σύγχρονων κοινωνιών της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ), ως σημείο εκκίνησης για την εξέταση των κρίσιμων ζητημάτων της ισότητας και της απαγόρευσης των διακρίσεων – έννοιες που βρίσκονται στο επίκεντρο των σύγχρονων κοινωνιών που διαπνέονται από τις αρχές των ανθρωπίνων δικαιωμάτων αλλά και της αστυνόμευσης που έχει ως γνώμονα τα ανθρώπινα δικαιώματα.

Παρουσιάζεται ένα αναλυτικό σχήμα, εν είδει βοηθήματος για την ανάλυση της αστυνομικής πρακτικής, συμπεριλαμβανομένης της χρήσης των εξουσιών της αστυνομίας, υπό το πρίσμα της απαγόρευσης των διακρίσεων. Όπως και τα αναλυτικά σχήματα της ενότητας 3 σχετικά με τον σεβασμό και την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, το συγκεκριμένο αναλυτικό σχήμα βοηθά τους συμμετέχοντες να μάθουν να θέτουν τις σωστές ερωτήσεις, αντί να τους δίνει έτοιμες απαντήσεις. Το σχήμα αυτό θα βοηθήσει τους συμμετέχοντες να καθορίσουν αν υπήρξε διάκριση.

Η ενότητα παρουσιάζει δύο μελέτες περίπτωσης και μια βήμα προς βήμα ανάλυση των πιο σημαντικών πτυχών της κάθε περίπτωσης στοχεύοντας στην ανάπτυξη των συναφών δεξιοτήτων αστυνόμευσης.

Ως συμπλήρωμα στις μελέτες περίπτωσης, η ενότητα περιγράφει ένα παιχνίδι ρόλων το οποίο όχι μόνο βοηθά τους συμμετέχοντες να κατανοήσουν τις λεπτές αποχρώσεις των ζητημάτων που αφορούν τις διακρίσεις, χρησιμοποιώντας ως παράδειγμα τις διακρίσεις λόγω φύλου και ηλικίας, αλλά έχει επίσης το πλεονέκτημα ότι αναδεικνύει το θέμα των διακρίσεων στις δομές της αστυνομίας. Οι αστυνομικοί μπορεί να πέσουν και οι ίδιοι θύματα διάκρισης, και η προσέγγιση του θέματος από αυτή τη σκοπιά μπορεί να συμβάλει αποτελεσματικά στο να γίνει κατανοητό τι σημαίνει να υφίσταται κάποιος διάκριση.

Για να μπορέσει ο εκπαιδευτής να προσεγγίσει το συγκεκριμένο θέμα με επαγγελματισμό, είναι πολύ σημαντικό να έχει μια συγκροτημένη αντίληψη για το τι σημαίνει διάκριση και για το πώς λειτουργεί η διαδικασία της ανάλυσης. Σε αυτό συμβάλλουν οι Σημειώσεις για τον εκπαιδευτή. Η ενότητα δίνει επίσης ιδιαίτερη έμφαση στις «διακρίσεις λόγω εθνοτικού χαρακτηρισμού», δεδομένου του ευαίσθητου χαρακτήρα του θέματος και της σημασίας τους στο πλαίσιο της αστυνόμευσης.

Δραστηριότητα 1 – εκδοχή 1: Αριστερό χέρι/δεξί χέρι¹

Χρήσιμη συμβουλή: Βάλτε την πολυμορφία στο επίκεντρο

Η παρούσα άσκηση είναι ιδιαίτερα κατάλληλη αν δεν έχετε μεγάλη εμπειρία στην κατάρτιση σε θέματα πολυμορφίας. Αποτελεί μια εισαγωγή στην πολυμορφία και στο τι αυτή συνεπάγεται με διαδραστικό τρόπο. Ένας επιδέξιος συντονισμός μπορεί να αναδείξει αποτελεσματικά τα βασικά ζητήματα που απασχολούν τις πολύμορφες κοινωνίες, συμπεριλαμβανομένων των διαστάσεων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων

Σκοπός:

Οι κοινωνίες που χαρακτηρίζονται από πολυμορφία είναι μια πραγματικότητα στην ΕΕ του σήμερα. Λόγω των αυξημένων παγκόσμιων επαφών και αλληλεπιδράσεων σε όλους τους τομείς, και κυρίως της μετανάστευσης, οι τρόποι ζωής και οι πολιτιστικές πρακτικές που συνυπάρχουν στα κράτη μέλη της ΕΕ χαρακτηρίζονται από όλο και μεγαλύτερη πολυμορφία. Στην παρούσα άσκηση, οι συμμετέχοντες θα διερευνήσουν ζητήματα που αφορούν συνειδητές και υποσυνείδητες προκαταλήψεις και τον αντίκτυπό τους στο ασφαλές περιβάλλον της εκπαίδευσης.

Στόχοι:

Γνώσεις

- καλύτερη γνώση της πραγματικότητας των πολύμορφων κοινωνιών
- βαθύτερη κατανόηση των αιτιών της κοινωνικής αλλαγής και του πώς επήλθε αυτή η αλλαγή (π.χ. ιστορικά γεγονότα που προκάλεσαν μεταναστεύσεις, ανάγκες σε εργατικό δυναμικό π.χ. στον τομέα της υγείας)
- κατανόηση της διασύνδεσης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων με τις αναδυόμενες κοινωνικές αλλαγές όπως η μετανάστευση (π.χ. δικαιώματα των λαθρομεταναστών που απασχολούνται παράνομα στον εργασιακό τομέα) ή με τις δημογραφικές μεταβολές (π.χ. δικαιώματα της τρίτης ηλικίας).
- κατανόηση των πολιτισμικών επιπτώσεων, π.χ., σε σχέση με τη γλώσσα και την πρόσβαση σε πληροφορίες στις αντίστοιχες γλώσσες, στο πλαίσιο των διαδικασιών και του δικαιώματος σε δίκαιη δίκη
- βασική κατανόηση της σημασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων για την αντιμετώπιση των προκλήσεων που συνεπάγεται η αστυνόμευση σε κοινωνίες με χαρακτηριστικά πολυμορφίας/πολυπολιτισμικότητας

Νοοτροπία

- μεγαλύτερη συναισθηματική κατανόηση των άλλων, και ιδιαίτερα των ατόμων που ανήκουν σε μειονότητες, αποδοχή της πολυμορφίας ως πραγματικότητας στις κοινωνίες του σήμερα και αναγνώριση της ανάγκης για εποικοδομητική αντιμετώπισή της

1. Άσκηση του Gamal Turawa, Συμβούλου για την προώθηση της διαφορετικότητας (Promoting Difference) και εκπαιδευτή στη Metropolitan Police Service (Μητροπολιτική Αστυνομία) του Λονδίνου.

Δεξιότητες

- προβληματισμός γύρω από τις συνειδητές και ασυνειδητές προκαταλήψεις του καθενός από εμάς
- συζήτηση ζητημάτων που άπτονται της πολυμορφίας, της ταυτότητας και της ασυνόμευσης στο περιβάλλον της αστυνομίας

Τι θα χρειαστείτε:

- διάρκεια: 35-40 λεπτά
- υλικό:
 - πίνακας παρουσιάσεων με αποσπώμενες σελίδες
 - προαιρετικά: παρουσιάσεις με Poweppoint και βιντεοπροβολέα (προτζέκτορας)
 - χώρος: αίθουσα ολομέλειας και δύο αίθουσες για τις ομάδες εργασίας
- μέγεθος ομάδας: έως 20-25 άτομα

Περιγραφή Δραστηριότητας 1 – εκδοχή 1: Αριστερό χέρι/δεξί χέρι

- ❶ Γράψτε μια πρόταση 10 περίπου λέξεων στον πίνακα. Ζητήστε από τους συμμετέχοντες να την αντιγράψουν.
- ❷ Στη συνέχεια ζητήστε τους να την ξαναγράψουν, δίνοντάς τους ακριβώς πριν ξεκινήσουν την εντολή να χρησιμοποιήσουν το άλλο χέρι (χρησιμοποιείτε πάντα τη φράση «το άλλο χέρι» προκειμένου να αντιμετωπίζονται με τον ίδιο τρόπο αριστερόχειρες και δεξιόχειρες). Σημειώστε νοερά τις αντιδράσεις των συμμετεχόντων σε αυτό που τους ζητήθηκε, αντιδράσεις που μπορεί να είναι γέλιο, ειρωνικά σχόλια και σε ορισμένες περιπτώσεις πλήρης άρνηση.
- ❸ Όταν τελειώσουν όλοι, συζητήστε την άσκηση με βάση τις τέσσερις ερωτήσεις που ακολουθούν και καταγράψτε τις απαντήσεις στον πίνακα. (περίπου 5 λεπτά)
 - Πώς αισθανθήκατε όταν αντιγράψατε για πρώτη φορά την πρόταση;
 - Ποιες ήταν οι σκέψεις σας όταν σας ζητήθηκε να αλλάξετε χέρι;
 - Πώς αισθανθήκατε τη δεύτερη φορά που γράψατε την πρόταση;
 - Σε ποια περίπτωση θα χρησιμοποιούσατε το άλλο σας χέρι;
- ❹ Αποτίμηση άσκησης: προτεινόμενες ερωτήσεις/τομείς προς συζήτηση:
 - Ζητήστε από την ομάδα να φανταστεί μια κοινωνία κυριαρχούμενη από τους δεξιόχειρες στην οποία όλοι οι νόμοι, οι κανόνες, οι πολιτικές και η κουλτούρα θα λάμβαναν υπόψη μόνο τις δικές τους ανάγκες. Θα ήταν αυτό υγιές;
 - Αν υπήρχε μια μικρή ομάδα από αριστερόχειρες στη συγκεκριμένη κοινωνία, πώς θα αισθάνονταν;
 - Και αν πλήρωναν κανονικά τους φόρους τους και συνεισέφεραν στην κοινωνία αλλά δεν αισθάνονταν ότι ανήκουν ισότιμα σε αυτή ή ότι τους εκτιμούν όσο τους αξίζει, πώς θα τους φαινόταν;
 - Τι θα μπορούσε να γίνει ώστε να αισθανθούν οι αριστερόχειρες ισότιμα μέλη σε μια κοινωνία δεξιόχειρων;
 - Ποιοι ανήκουν στην ομάδα(-ες) των αριστερόχειρων στην κοινωνία/χώρα σας και γιατί;
 - Τι γίνεται με τα ανθρώπινα δικαιώματα της αριστερόχειρη ομάδας; Ποια δικαιώματα έχουν ιδιαίτερη σημασία; Γίνονται σεβαστά ή αναγνωρίζονται αυτά τα δικαιώματα;
 - Τι θα έπρεπε να γίνει προκειμένου να διασφαλιστεί ότι η ομάδα των δεξιόχειρων λαμβάνει υπόψη τις ανάγκες και τα δικαιώματα της ομάδας των αριστερόχειρων;
 - Πώς θα μπορούσε να βρεθεί η ισορροπία μεταξύ των δύο ομάδων;
 - Υπήρξατε ποτέ ο αριστερόχειρας σε μια ομάδα ή στην κοινωνία;
 - Από πού προέρχονται οι εικόνες που έχετε για τους αριστερόχειρες;
 - Η δεξιόχειρη ομάδα αποκομίζει οφέλη από τους αριστερόχειρες με οποιονδήποτε τρόπο (π.χ. στους τομείς του πολιτισμού, της μουσικής, της γαστρονομίας ή της μόδας);

- ⑤ Ορισμένα βασικά μηνύματα που πρέπει να περάσουν:
 - Εξηγήστε τις νοοτροπίες που σχετίζονται με την αλλαγή και τα εμπόδια στην αλλαγή, χρησιμοποιώντας, συγκεκριμένα, τις απαντήσεις από το πρώτο μέρος της άσκησης.
 - Υπογραμμίστε ότι η ανάγκη για αλλαγή μπορεί να είναι δύσκολο να κατανοηθεί, ιδιαίτερα αν οι άνθρωποι φοβούνται τις αρνητικές συνέπειες της αλλαγής.
 - Οι προκαταλήψεις δεν είναι πάντα συνειδητές ή κακόβουλες. Μερικές φορές οι εμποδωμένες συμπεριφορές και σκέψεις μπορεί να είναι δύσκολο να αλλάξουν.
 - Η αλλαγή μπορεί να επέλθει μέσω της νομοθεσίας, συμπεριλαμβανομένου του δικαίου των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, δικαστικών υποθέσεων, ομάδων πίεσης, δραστηριοποιημένων πολιτών και, σε ακραίες περιπτώσεις, εξεγέρσεων, ταραχών και θανάτων.
- ⑥ Εισάγετε στη συζήτηση μερικά από τα πιο γενικά θέματα που αναφέρονται στις Σημειώσεις για τον εκπαιδευτή:
 - Συνέπειες της πολυμορφίας για την αστυνόμευση και τους αστυνομικούς οργανισμούς
 - Τα ανθρώπινα δικαιώματα ως εφαρμόσιμα πρότυπα σε αυτό το πλαίσιο

Δραστηριότητα 1 – εκδοχή 2: Πολλαπλές ταυτότητες¹

Χρήσιμη συμβουλή: Εστιάστε στην ταυτότητα

Η συγκεκριμένη δραστηριότητα είναι κατάλληλη για εκπαιδευτές με εμπειρία σε θέματα διαφορετικότητας. Εστιάζει στην ταυτότητα και στη συγκρότησή της, καλώντας τους συμμετέχοντες να αποκαλύψουν πολύ προσωπικά πράγματα και να μιλήσουν για τα συναισθήματά τους. Προϋποθέτει, επομένως, ένα αίσθημα ασφάλειας και άνεσης στο εσωτερικό της ομάδας. Αν γίνει σωστά, μπορεί να αποτελέσει ένα πολύ ισχυρό εργαλείο ενδοσκόπησης και ενίσχυσης της αυτογνωσίας.

Σκοπός:

Η παρούσα άσκηση θέτει σημαντικά ερωτήματα σχετικά με τις (αυτο-) εικόνες και τις ταυτότητες των ατόμων και των ομάδων στην κοινωνία, καθώς και με τους βασικούς κανόνες συνύπαρξης στις κοινωνίες που χαρακτηρίζονται από πολυμορφία. Οι διακρίσεις μπορεί να οφείλονται σε μια στενόμυαλη εστίαση σε μία μόνο πλευρά της ταυτότητας ενός ατόμου· η συγκεκριμένη άσκηση καταδεικνύει με ανάγλυφο τρόπο τον πολυδιάστατο χαρακτήρα της ταυτότητας όλων μας.

Στόχοι:

Γνώσεις

- καλύτερη γνώση της πραγματικότητας των πολύμορφων κοινωνιών και της σπουδαιότητας των ταυτοτήτων
- κατανόηση του τρόπου με τον οποίο οι ταυτότητες συνδέονται με τις ανθρώπινες ανάγκες και τα ανθρώπινα δικαιώματα
- βασική κατανόηση της σημασίας των ανθρώπινων δικαιωμάτων για την αντιμετώπιση των προκλήσεων που συνεπάγεται η ασυνόμμευση σε κοινωνίες με χαρακτηριστικά πολυμορφίας/πολυπολιτισμικότητας

Νοοτροπία

- μεγαλύτερη συνείδηση της ταυτότητάς μας και του πώς επηρεάζει τον τρόπο με τον οποίο βλέπουμε τον κόσμο
- μεγαλύτερη συναισθηματική κατανόηση των άλλων, και ιδιαίτερα των ατόμων που ανήκουν σε μειονότητες
- αποδοχή της πολυμορφίας ως πραγματικότητας στις κοινωνίες του σήμερα και αναγνώριση της ανάγκης για εποικοδομητική αντιμετώπισή της

2. Προσαρμοσμένο από το πρόγραμμα επιμόρφωσης σε θέματα πολυμορφίας στο *A World of Difference Institute* της οργάνωσης Anti-Defamation League (ADL).

Δεξιότητες

- ικανότητα στοχασμού γύρω από τις ιδιότητες/ταυτότητες του καθενός και τη συναισθηματική σημασία τους
- συζήτηση ζητημάτων που άπτονται της πολυμορφίας, της ταυτότητας και της αστυνόμευσης στο περιβάλλον της αστυνομίας

Τι θα χρειαστείτε:

- διάρκεια: 40-60 λεπτά
- υλικό:
 - Φύλλο εργασίας 1 με το διάγραμμα
 - προαιρετικά: παρουσίαση με Powerpoint και βιντεοπροβολέας (προτζέκτορας)
 - χώρος: αίθουσα ολομέλειας και δύο αίθουσες για τις ομάδες εργασίας
- μέγεθος ομάδας: έως 15-20 άτομα

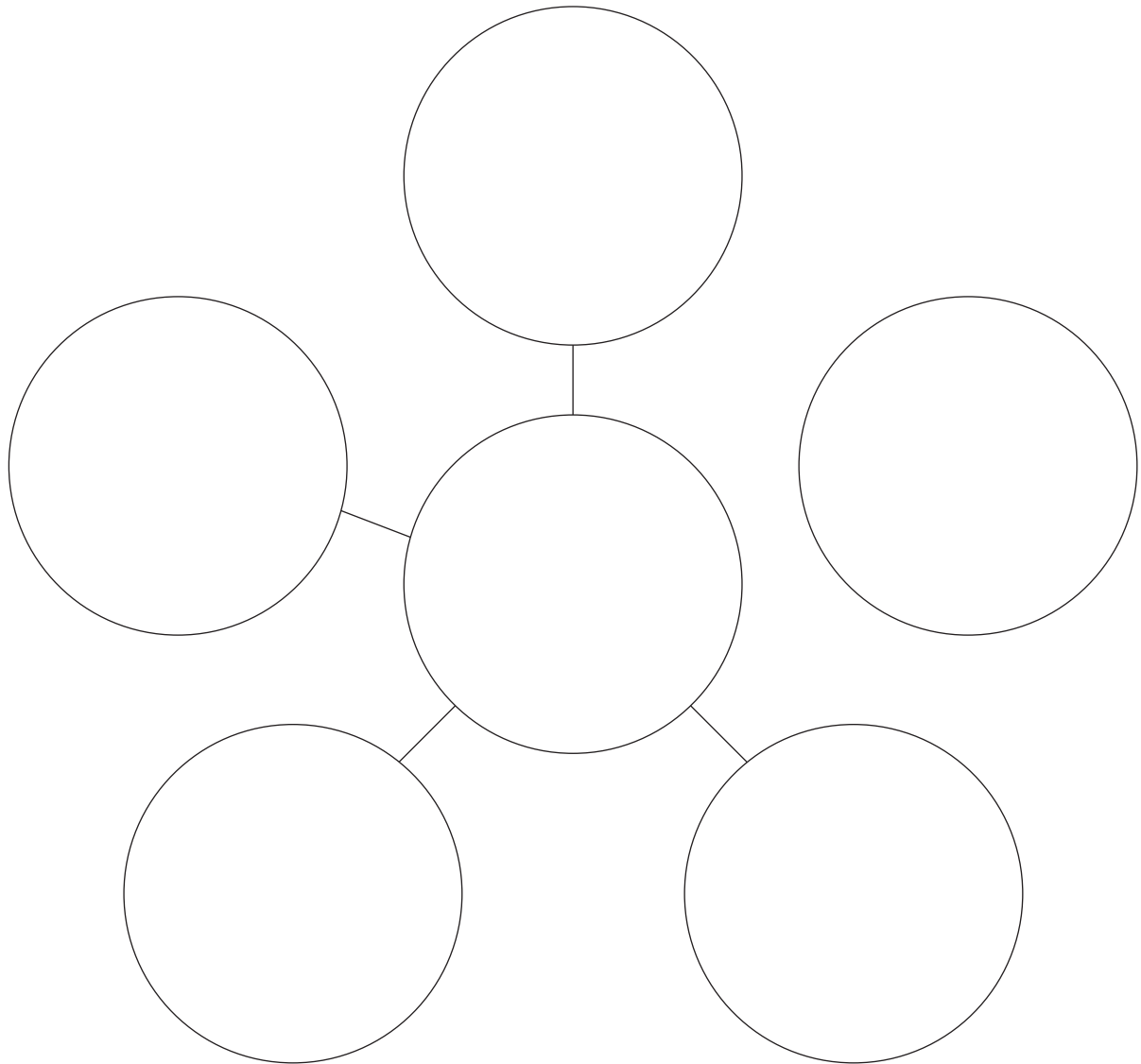
Περιγραφή Δραστηριότητας 1 – εκδοχή 2: Πολλαπλές ταυτότητες

- ❶ Διανείμετε το φύλλο εργασίας. Εξηγήστε ότι οι απαντήσεις πρέπει να είναι γρήγορες και αυθόρμητες. (περίπου 5 λεπτά)
- ❷ Ζητήστε από τους συμμετέχοντες να υπογραμμίσουν την ομάδα με την οποία ταυτίζονται περισσότερο στην παρούσα φάση.
- ❸ Οι συμμετέχοντες χωρίζονται σε ομάδες των 3-4 ατόμων και συζητούν τα αποτελέσματα:
 - Ήταν δύσκολο ή εύκολο να βρείτε τις πέντε ομάδες;
 - Πώς είναι να ανήκετε σε μια ομάδα; Ανακουφιστικό; Δύσκολο;
- ❹ Διαβάστε διάφορες κατηγορίες ταυτοτήτων και ζητήστε από τους συμμετέχοντες να σηκώνονται όρθιοι αν έχουν σημειώσει την κατηγορία που ακούγεται:

οικογένεια	σωματικά χαρακτηριστικά/ικανότητα
επάγγελμα	πολιτικά φρονήματα/πεποιθήσεις
φύλο	εθελοντική εργασία (ΜΚΟ)
γενετήσιος προσανατολισμός	γλώσσα
εθνικότητα/εθνική καταγωγή	ομάδες φίλων
εθνοτική προέλευση	ενδιαφέροντα / δραστηριότητες κατά τον ελεύθερο χρόνο/άθληση
θρησκεία	κοινωνική θέση/περιουσία
ηλικία	Υπάρχει κάποια άλλη ομάδα που δεν αναφέρθηκε; Ποια είναι αυτή;

- ❺ Ρωτήστε αυτούς που στέκονται όρθιοι ποια από τις ομάδες που αναφέρθηκαν ήταν η κατηγορία με την οποία ταυτίζονται περισσότερο. Τα άτομα αυτά πρέπει να παραμείνουν όρθια, ενώ οι άλλοι κάθονται στις θέσεις τους.
- ❻ Προχωρήστε στην αποτίμηση της άσκησης. Σχετικές ερωτήσεις:
 - Πώς ήταν να στέκεστε όρθιοι; Εύκολο; Δύσκολο;
 - Πώς είναι να στέκεστε όρθιοι μαζί με πολλούς άλλους σε αντιδιαστολή με το να είστε μόνοι;
 - Παρατηρήσατε κάτι που θα θέλατε να μοιραστείτε με την ομάδα;
- ❼ Προχωρήστε σε μια γενική αποτίμηση. Σχετικές ερωτήσεις:
 - Πώς σας φάνηκε η άσκηση;
 - Ήταν εύκολο ή δύσκολο να βρείτε τις πέντε ομάδες;
 - Μήπως σκεφτήκατε κάτι καινούριο στη διάρκεια της άσκησης; Τι ήταν αυτό;
 - Ποιος είναι ο ρόλος των ταυτοτήτων στην αστυνόμευση;
 - Ποια είναι η σημασία των ταυτοτήτων στις εσωτερικές δομές της αστυνομίας;
 - Υπάρχουν άλλα ζητήματα που θα επιθυμούσατε να αναφερθούν;
- ❽ Εισάγετε στη συζήτηση μερικά από τα πιο γενικά θέματα που αναφέρονται στις Σημειώσεις για τον εκπαιδευτή:
 - Συνέπειες της πολυμορφίας για την αστυνόμευση και τους αστυνομικούς οργανισμούς
 - Τα ανθρώπινα δικαιώματα ως εφαρμόσιμα πρότυπα σε αυτό το πλαίσιο

Φύλλο εργασίας – Δραστηριότητα 1 - εκδοχή 2: Πολλαπλές ταυτότητες

Οδηγίες:

1. Γράψτε το όνομά σας στον κεντρικό κύκλο.
2. Στους εξωτερικούς κύκλους, γράψτε πέντε κοινωνικές κατηγορίες/ομάδες (υπό την ευρύτερη έννοια, π.χ. ομάδα σκακιστών) στις οποίες θεωρείτε ότι ανήκετε ή θεωρούν οι άλλοι ότι ανήκετε.
3. Υπογραμμίστε την ομάδα/κατηγορία με την οποία ταυτίζεστε περισσότερο αυτή τη στιγμή.

Δραστηριότητα 2: Παιχνίδι ρόλων – αιτήσεις πρόσληψης³

Σκοπός:

Λόγω των αυξημένων παγκόσμιων επαφών και αλληλεπιδράσεων σε όλους τους τομείς, και κυρίως της μετανάστευσης, οι τρόποι ζωής και οι πολιτισμικές πρακτικές που συνυπάρχουν στα κράτη μέλη της ΕΕ χαρακτηρίζονται από όλο και μεγαλύτερη πολυμορφία. Σε αυτή την άσκηση οι συμμετέχοντες θα διερευνήσουν ζητήματα που σχετίζονται με τις διακρίσεις στις διαδικασίες πρόσληψων.

Στόχοι:

Γνώσεις

- κατανόηση της θεμελιώδους σημασίας και των χαρακτηριστικών της αρχής της ισότητας και της απαγόρευσης των διακρίσεων, όπως εφαρμόζεται στις καθημερινές καταστάσεις
- κατανόηση της εφαρμοσιμότητας των ζητημάτων που άπτονται των διακρίσεων στις εσωτερικές δομές
- κατανόηση του οφέλους από τα ανθρώπινα δικαιώματα και την αρχή της απαγόρευσης των διακρίσεων

Νοοτροπία

- συναίσθηση του τι σημαίνει στέρση ή απουσία σεβασμού των δικαιωμάτων
- μεγαλύτερη αποδοχή των ανθρώπινων δικαιωμάτων των άλλων μέσα από την αναγνώριση των δικών μας δικαιωμάτων
- μεγαλύτερη προσήλωση στην αρχή της ισότητας
- αίσθημα μεγαλύτερης κατανόησης έναντι των μειονοτήτων

Δεξιότητες

- ικανότητα εφαρμογής της ανάλυσης διακρίσεων στις οργανωτικές δομές και πρακτικές

Τι θα χρειαστείτε:

- διάρκεια: 50-60 λεπτά
- υλικό:
 - Φύλλο εργασίας – περιγραφή ρόλων
 - προαιρετικά: παρουσιάσεις με Powerpoint και βιντεοπροβολέας (προτζέκτορας)
 - χώρος: αίθουσα ολομέλειας και δύο αίθουσες για τις ομάδες εργασίας
- μέγεθος ομάδας: έως 15-25 άτομα

3. Άσκηση του Günther Berghofer, Αρχηγού της Αυστριακής Αστυνομίας.

Περιγραφή δραστηριότητας 2: Παιχνίδι ρόλων – αιτήσεις πρόσληψης

- 1 Πριν από την έναρξη της άσκησης επιλέξτε δύο συμμετέχοντες για τους ρόλους των υποψηφίων σε μια συνέντευξη για δουλειά. Αναθέστε στον καθένα έναν ρόλο, ή δώστε τους ρόλους που προβλέπονται στο φύλλο εργασίας για το παιχνίδι ρόλων και αφήστε τους να προετοιμάσουν για λίγο τους ρόλους τους.

Χρήσιμη συμβουλή: Προσαρμόστε τα παιχνίδια ρόλων

Οι περιγραφές των παιχνιδιών ρόλων μπορούν να τροποποιηθούν ανάλογα με τις προκλήσεις που αντιμετωπίζει ο εκάστοτε αστυνομικός οργανισμός (όπως οι διακρίσεις λόγω γενετήσιου προσανατολισμού, εθνοτικής/θρησκευτικής προέλευσης ή πολιτικών φρονημάτων).

- 2 Οι δύο «αιτούντες» παραμένουν εκτός της αίθουσας. Οι υπόλοιποι συμμετέχοντες βρίσκονται στην αίθουσα. Ζητήστε από τους συμμετέχοντες να παρατηρήσουν τη σκηνή και εξηγήστε: Σε ένα αστυνομικό τμήμα υπάρχει μια κενή θέση και διάφοροι αστυνομικοί έχουν υποβάλει αίτηση για την πλήρωσή της. Πραγματοποιούνται συνεντεύξεις με σκοπό να βρεθεί ο καταλληλότερος υποψήφιος.
- 3 Καλέστε τον πρώτο «υποψήφιο» και αναπαραστήστε το σενάριο της αίτησης πρόσληψης. Ξεκινήστε τη συνέντευξη αμερόληπτα, και σιγά-σιγά αρχίστε να επιδεικνύετε διακριτική συμπεριφορά (ανάλογα με τη διανομή των ρόλων, οι διακρίσεις μπορούν να βασίζονται σε χαρακτηριστικά όπως το φύλο, η ηλικία ή ο γενετήσιος προσανατολισμός). Στο τέλος της συνέντευξης ζητήστε από τον υποψήφιο να καθίσει μαζί με τους άλλους.
- 4 Διεξάγετε τη δεύτερη συνέντευξη με τον ίδιο τρόπο.
 - α. Αποτίμηση του παιχνιδιού ρόλων: Ζητήστε από τους «υποψήφιους» να πουν τις εντυπώσεις τους από τη συνέντευξη. Πώς αισθανθήκατε όταν υπήρξατε θύμα διάκρισης; Τι συναισθήματα σάς προκάλεσε η διακριτική μεταχείριση; Πώς θα μπορούσατε να αντιδράσετε σε τέτοιες περιπτώσεις;
 - β. Ξεκινήστε μια συζήτηση στην ολομέλεια: Ποια ήταν τα αισθήματα του ακροατηρίου για τις συνεντεύξεις; Θα μπορούσε κάτι τέτοιο να συμβεί στην πραγματικότητα; Γιατί ή γιατί όχι; Με ποιο τρόπο συνδέεται η κατάσταση αυτή με τα ανθρώπινα δικαιώματα;
 - γ. Χρησιμοποιήστε την εμπειρία αυτή ως αφετηρία για περαιτέρω προβληματισμό σχετικά με τα θέματα των διακρίσεων, με βάση τις Σημειώσεις για τον εκπαιδευτή.

Χρήσιμη συμβουλή: Δείξτε ευαισθησία στα παιχνίδια ρόλων

Η συνέντευξη πρέπει να διεξαχθεί πολύ προσεκτικά. Πρέπει να είστε αρκετά ευαίσθητος/η ώστε να μην αντιμετωπίσετε τον «υποψήφιο» με πολύ έντονα μεροληπτικό τρόπο για να μην αισθανθεί ότι προσβάλλεται προσωπικά. Από την άλλη μεριά, πρέπει να είστε αρκετά σαφής, ώστε να αναδείξετε την ανάρμοστη συμπεριφορά.

Προτάσεις για τις συνεντεύξεις:

Διάκριση λόγω φύλου:

- Σχεδιάζετε να κάνετε οικογένεια;
- Όταν θα λείπετε με άδεια λοχείας ποιος νομίζετε ότι θα αναλάβει τα καθήκοντά σας;
- Αφού επιστρέψετε από την άδεια λοχείας θα εργάζεστε υπό καθεστώς μερικής απασχόλησης;
- Γιατί να διαλέξω μια γυναίκα αστυνομικό που πολύ σύντομα θα λείψει με άδεια;
- Αν ήσασταν στη θέση μου, δεν θα κάνατε το ίδιο;
- Δεν έχω τίποτε εναντίον σας προσωπικά, νομίζω ότι τα προσόντα σας είναι ικανοποιητικά, αλλά ειλικρινά δεν πιστεύω ότι η προσωπική κατάστασή σας ταιριάζει στις προδιαγραφές της θέσης.

Διάκριση λόγω ηλικίας:

- Πολλοί πιστεύουν ότι τα άτομα μεγαλύτερης ηλικίας δεν είναι αρκετά ευέλικτα ώστε να μπορούν να ανταποκριθούν στις καθημερινές προκλήσεις. Γιατί να επιλέξω εσάς έναντι των νεώτερων και ενδεχομένως πιο δυναμικών αστυνομικών;
- Γιατί ενδιαφέρεστε για αυτή τη θέση τη στιγμή που βρίσκεστε τόσο κοντά στη σύνταξη;
- Η αστυνομία μας είναι ένας σύγχρονος και δυναμικός οργανισμός. Πώς θα ταίριαζε κάποιος της ηλικίας σας σε αυτή την εικόνα;
- Γιατί πρέπει να επιλέξω έναν μεγαλύτερο σε ηλικία αστυνομικό ο οποίος πιθανότατα δεν θα καταφέρει να προσαρμοστεί γρήγορα στις απαιτήσεις αυτής τη θέσης;
- Δεν έχω τίποτε εναντίον σας προσωπικά, νομίζω ότι τα προσόντα σας είναι πολύ ικανοποιητικά, αλλά ειλικρινά δεν πιστεύω ότι η προσωπική κατάστασή σας ταιριάζει στις προδιαγραφές της θέσης.

Φύλλο εργασίας – Δραστηριότητα 2: Παιχνίδι ρόλων – αιτήσεις πρόσληψης

ΑΙΤΗΣΗ ΠΡΟΣΛΗΨΗΣ 1

Είστε μια νεαρή αστυνομικός 28 ετών. Έχετε εξαιρετικά επαγγελματικά προσόντα και υποβάλλετε αίτηση για μια διοικητική θέση μεσαίας βαθμίδας στην αστυνομία. Είστε παντρεμένη και σχεδιάζετε να κάνετε παιδιά στο άμεσο μέλλον.

Μπορείτε να προσθέσετε περαιτέρω λεπτομέρειες σχετικά με το προσωπικό και επαγγελματικό ιστορικό σας μέσα στο πλαίσιο των γεγονότων που προαναφέρθηκαν.

ΑΙΤΗΣΗ ΠΡΟΣΛΗΨΗΣ 2

Είστε ένας αστυνομικός 53 ετών. Έχετε επαρκή επαγγελματικά προσόντα και υποβάλλετε αίτηση για μια διοικητική θέση μεσαίας βαθμίδας στην αστυνομία. Διαθέτετε πολυετή εμπειρία ως αστυνομικός περιπολίας. Είστε πρόθυμος να αντιμετωπίσετε νέες προκλήσεις.

Μπορείτε να προσθέσετε περαιτέρω λεπτομέρειες σχετικά με το προσωπικό και επαγγελματικό ιστορικό σας μέσα στο πλαίσιο των γεγονότων που προαναφέρθηκαν.

Δραστηριότητα 3: Ανάλυση ανθρώπινων δικαιωμάτων – απαγόρευση των διακρίσεων

Σκοπός:

Η αρχή της ισότητας και της απαγόρευσης των διακρίσεων κατέχει κεντρική θέση στο πεδίο των ανθρώπινων δικαιωμάτων. Είναι ιδιαίτερα σημαντική στο πλαίσιο των σημερινών ευρωπαϊκών κοινωνιών που χαρακτηρίζονται από πολυμορφία. Η σωστή κατανόηση του τρόπου με τον οποίο πρέπει να αναλύονται οι καταστάσεις υπό το πρίσμα της απαγόρευσης των διακρίσεων πρέπει να αποτελεί μέρος των βασικών δεξιοτήτων των αστυνομικών. Αυτή η κατανόηση θα οδηγήσει σε μια πιο αποδοτική και αποτελεσματική αστυνόμευση και θα συμβάλει στην αποφυγή κακών πρακτικών και καταγγελιών.

Στόχοι:

Γνώσεις

- κατανόηση της θεμελιώδους σημασίας και των χαρακτηριστικών της αρχής της ισότητας και της απαγόρευσης των διακρίσεων.
- κατανόηση των διακριτικών πρακτικών εθνικού χαρακτήρισμού και των αρνητικών επιπτώσεών τους για τις μειονότητες και την αποτελεσματική αστυνόμευση

Νοοτροπία

- αναγνώριση της ανάγκης για εποικοδομητική αντιμετώπιση των θεμάτων που σχετίζονται με την πολυμορφία και την απαγόρευση των διακρίσεων
- μεγαλύτερη προσήλωση σε μια αστυνόμευση με ευαισθησία στα θέματα ισότητας
- βαθύτερη κατανόηση των μειονοτήτων

Δεξιότητες

- ικανότητα αξιολόγησης μέσω ανάλυσης του πότε απαγορεύεται και πότε επιτρέπεται η διαφορετική μεταχείριση (σε σχέση με τη γενικότερη μεταχείριση)
- ικανότητα διαχωρισμού των διακριτικών πρακτικών εθνικού χαρακτήρισμού από τις σύννομες μεθόδους της αστυνομίας (ειδικά σε σχέση με τον χαρακτήρισμό)

Τι θα χρειαστείτε:

- διάρκεια: 60-90 λεπτά
- υλικό:
 - φύλλα εργασίας
 - προαιρετικά: παρουσίαση με Powerpoint και βιντεοπροβολέας (προτζέκτορας)
 - χώρος: αίθουσα ολομέλειας και δύο αίθουσες για τις ομάδες εργασίας
- μέγεθος ομάδας: έως 20-25 άτομα

Περιγραφή δραστηριότητας 3: Ανάλυση ανθρώπινων δικαιωμάτων – απαγόρευση των διακρίσεων

- ❶ Παρουσιάστε τον σκοπό και τους στόχους της δραστηριότητας.
- ❷ Διανείμετε και παρουσιάστε εν συντομία το αναλυτικό σχήμα (Φύλλο εργασίας: Ανάλυση ανθρώπινων δικαιωμάτων – απαγόρευση των διακρίσεων), με βάση πραγματικές καταστάσεις που έχουν βιώσει οι συμμετέχοντες ή προτάσεις του συντονιστή βασισμένες σε πραγματικές καταστάσεις. (περίπου 15 λεπτά)
- ❸ Χωρίστε τους συμμετέχοντες σε ομάδες και διανείμετε τα Φύλλα εργασίας με τις μελέτες περίπτωσης. (περίπου 25-35 λεπτά). Βεβαιωθείτε ότι οι ομάδες:
 - έχουν κατανοήσει καλά τι πρέπει να κάνουν.
 - ορίζουν έναν εισηγητή για την παρουσίαση των αποτελεσμάτων της εργασίας τους στην ολομέλεια.
- ❹ Απαντήστε στις απορίες που μπορεί να προκύψουν στη διάρκεια της ομαδικής εργασίας.
- ❺ Ζητήστε από τις ομάδες να παρουσιάσουν την εργασία τους στην ολομέλεια.
- ❻ Συζητήστε όλοι μαζί, εκφράζοντας τις σκέψεις σας σε σχέση με αυτά που μάθατε.
- ❼ Συνοψίστε τα κύρια σημεία προσθέτοντας, αν χρειάζεται, ειδικά προσαρμοσμένες πληροφορίες, με βάση τις Σημειώσεις για τον εκπαιδευτή, ιδιαίτερα σε σχέση με τις διακριτικές πρακτικές εθνοτικού χαρακτηρισμού.

Φύλλο εργασίας – Δραστηριότητα 3: Ανάλυση ανθρωπίνων δικαιωμάτων – απαγόρευση των διακρίσεων

Μελέτη περίπτωσης Α: Άρνηση διέλευσης σε σημείο ελέγχου

Ο κ. Τ., πολίτης του κράτους Β με μειονοτική εθνοτική προέλευση, ταξίδευε οδικώς με τον οδηγό του από μια επαρχία του κράτους Β σε μια άλλη. Σε σημείο ελέγχου της αστυνομίας στα επαρχιακά σύνορα, αστυνομικοί σταμάτησαν το αυτοκίνητό του και τον υποχρέωσαν να γυρίσει πίσω, ενώ τα άλλα αυτοκίνητα διέρχονταν από το σημείο ελέγχου χωρίς προβλήματα. Υπάρχουν δύο εκδοχές σχετικά με το τι ακολούθησε.

Η περιγραφή του κ. Τ.: Οι αξιωματικοί της Διεύθυνσης Οδικής Ασφάλειας του αρνήθηκαν τη διέλευση, παραπέμποντας σε μια προφορική οδηγία των επαρχιακών αρχών να μην αφήσουν να περάσει κανένα άτομο της εθνοτικής του προέλευσης.

Η εκδοχή των αρχών: Ο κ. Τ. προσπάθησε να παρακάμψει την ουρά των αυτοκινήτων που περίμεναν να περάσουν από το σημείο ελέγχου και, όταν του αρνήθηκαν την προνομιακή μεταχείριση, γύρισε πίσω.

Ερωτήσεις προς συζήτηση:

1. Υπάρχει διαφορά στον τρόπο με τον οποίο η αστυνομία αντιμετώπισε τον κ. Τ. σε σχέση με τους άλλους οδηγούς; Αν ναι, ποια;
2. Αν υπάρχει διαφορά στη μεταχείριση, συνδέεται με προστατευόμενο χαρακτηριστικό; Ποιο είναι αυτό;
 - α. Σύμφωνα με την εκδοχή του κ. Τ.
 - β. Σύμφωνα με την εκδοχή των κρατικών αρχών
3. Αν υπάρχει διαφορετική μεταχείριση η οποία συνδέεται με προστατευόμενο χαρακτηριστικό, μπορεί να είναι δικαιολογημένη ή συνιστά διάκριση;

Φύλλο εργασίας – Δραστηριότητα 3: Ανάλυση ανθρώπινων δικαιωμάτων – απαγόρευση των διακρίσεων (συνέχεια)

Μελέτη περίπτωσης Β: Έλεγχος ταυτότητας σε σιδηροδρομικό σταθμό

Η κ. W. έφτασε σε σιδηροδρομικό σταθμό της χώρας E με τον σύζυγο και τον γιο της. Όταν κατέβηκε από το τρένο, ένας αστυνομικός την πλησίασε και ζήτησε να δει το εθνικό δελτίο ταυτότητάς της. Ο αστυνομικός δεν έλεγξε τις ταυτότητες κανενός άλλου ατόμου που βρισκόταν στην αποβάθρα εκείνη την ώρα, συμπεριλαμβανομένου του συζύγου και του γιου της. Η κ. W. ζήτησε από τον αστυνομικό να της εξηγήσει γιατί προχώρησε στον έλεγχο ταυτότητας: ο αστυνομικός απάντησε ότι ήταν υποχρεωμένος να ελέγχει την ταυτότητα «εγχρώμων» όπως εκείνη, επειδή πολλοί από αυτούς ήταν παράνομοι μετανάστες. Ο σύζυγος της κ. W. παρατήρησε ότι αυτό συνιστούσε φυλετική διάκριση, πράγμα που ο αστυνομικός αρνήθηκε, υποστηρίζοντας ότι ήταν υποχρεωμένος να πραγματοποιεί ελέγχους ταυτότητας λόγω του μεγάλου αριθμού παράνομων μεταναστών που ζούσαν στη χώρα E. Όταν το ζευγάρι ζήτησε από τον αστυνομικό να επιδείξει το δικό του δελτίο ταυτότητας και το αστυνομικό σήμα του, ο αστυνομικός απάντησε ότι αν δεν άλλαζαν συμπεριφορά θα προχωρούσε στη σύλληψή τους. Τους συνόδεψε σε ένα γραφείο στον σιδηροδρομικό σταθμό όπου κατέγραψε τα στοιχεία τους και τους έδειξε το σήμα ταυτότητάς του. Η κ. W., που κατάγεται από τη χώρα X, είχε λάβει την υπηκοότητα του κράτους E δύο δεκαετίες νωρίτερα.

Ερωτήσεις προς συζήτηση:

- Υπάρχει διαφορά στη μεταχείριση; Αν ναι, ποια;
- Αν υπάρχει διαφορά στη μεταχείριση, συνδέεται με προστατευόμενο χαρακτηριστικό; Ποιο είναι αυτό;
- Αν υπάρχει διαφορετική μεταχείριση η οποία συνδέεται με προστατευόμενο χαρακτηριστικό, μπορεί να είναι δικαιολογημένη ή συνιστά διάκριση;

Φύλλο εργασίας – Δραστηριότητα 3: Ανάλυση ανθρωπίνων δικαιωμάτων – απαγόρευση των διακρίσεων (συνέχεια)

Ανάλυση ανθρωπίνων δικαιωμάτων – απαγόρευση των διακρίσεων

ΜΕΡΟΣ 1: ΙΣΟΤΙΜΗ ΜΕΤΑΧΕΙΡΙΣΗ Ή ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΗ ΜΕΤΑΧΕΙΡΙΣΗ;

1.1. Υπάρχουν ενδείξεις για διαφορετική μεταχείριση; Υπάρχουν όμοιες καταστάσεις που αντιμετωπίζονται με ανόμοιο τρόπο; Υπάρχουν ανόμοιες καταστάσεις που αντιμετωπίζονται με τον ίδιο τρόπο;

1.2. Βασίζεται η διαφορετική μεταχείριση σε προστατευόμενο χαρακτηριστικό;

Προστατευόμενα χαρακτηριστικά: φύλο, φυλή, χρώμα, εθνοτική καταγωγή ή κοινωνική προέλευση, γενετικά χαρακτηριστικά, γλώσσα, θρησκεία ή πεποιθήσεις, πολιτικά φρονήματα ή κάθε άλλη γνώμη, ιδιότητα μέλους εθνικής μειότητας, περιουσία, γέννηση, αναπηρία, ηλικία ή γενετήσιος προσανατολισμός.

ΜΕΡΟΣ 2: ΔΙΚΑΙΟΛΟΓΗΜΕΝΗ ΕΝΕΡΓΕΙΑ Ή ΔΙΑΚΡΙΣΗ

2.1. Βασίζεται η διάκριση σε εύλογους και αντικειμενικούς λόγους;

- Εξυπηρετεί η διαφορετική μεταχείριση κάποιο θεμιτό σκοπό;
- Είναι ενδεδειγμένη; Είναι αναγκαία; Είναι το λιγότερο παρεμβατικό μέτρο; Υπάρχουν εναλλακτικές λύσεις;

Σημειώσεις για τον εκπαιδευτή

Οι παρούσες Σημειώσεις για τον εκπαιδευτή παρέχουν χρήσιμες πληροφορίες για τις τέσσερις δραστηριότητες της παρούσας ενότητας, και διαρθρώνονται ως εξής:

1. Βασικές έννοιες

- Πολυμορφία και ταυτότητα
- Ισότητα και απαγόρευση των διακρίσεων: βασικές έννοιες
- Διακρίσεις και χαρακτηρισμός βάσει προφίλ

2. Αναλυτικό σχήμα – Απαγόρευση των διακρίσεων

- Δραστηριότητα 3: Μελέτες περίπτωσης Α και Β

1. Βασικές έννοιες

α. Πολυμορφία και ταυτότητα

Η πολυμορφία αποτελεί σήμερα μια πολύ σημαντική πτυχή της ΕΕ. Τα δημογραφικά στοιχεία υποδεικνύουν μια σαφή τάση προς ακόμη μεγαλύτερη πολυμορφία. Αυτή η πραγματικότητα φέρνει την ΕΕ αντιμέτωπη με ειδικές προκλήσεις καθώς παραδοσιακές παράμετροι της κοινωνικής ζωής οι οποίες συνέβαλαν στην κοινωνική ειρήνη φαίνεται ότι φθίνουν, δίνοντας όλο και περισσότερο τη θέση τους σε αισθήματα απώλειας του ελέγχου και ανασφάλειας. Τα κράτη μέλη της ΕΕ πρέπει να οικοδομήσουν μια κοινωνία ενσωμάτωσης και ένταξης για όλους τους ανθρώπους που ζουν σε αυτά, προσαρμόζοντας τις κρατικές δομές καθώς και την κοινωνία εν γένει σε αυτή την πραγματικότητα.

Ιδιαίτερα συναφές σε αυτό το πλαίσιο είναι το ζήτημα της (κοινωνικής) ταυτότητας και του τρόπου με τον οποίο οι άνθρωποι βλέπουν τον εαυτό τους και τους άλλους. Η έννοια της ταυτότητας είναι τόσο σημαντική επειδή οι διακρίσεις σε σχέση με διάφορα χαρακτηριστικά, η εθνοτική και φυλετική βία, και πολλές άλλες παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων, είναι άρρηκτα συνδεδεμένες με ζητήματα ταυτότητας.

Από ψυχολογική άποψη, η ταυτότητα αποτελεί βασική ανθρώπινη ανάγκη. Αυτή η «αίσθηση εαυτού» δημιουργεί ένα αίσθημα ένταξης και λειτουργεί ως πηγή αυτοεκτίμησης. «Η ανάγκη για μια θετική ταυτότητα είναι η ανάγκη για έναν συγκροτημένο εαυτό και για μια θετική αντίληψη του ποιο είμαστε και ποιο επιθυμούμε να είμαστε».⁴

Οι ανάγκες της ταυτότητας είναι μια σημαντική έννοια της έρευνας σε θέματα ειρήνης και συγκρούσεων και αποτελούν μία από τις τέσσερις θεμελιώδεις ανάγκες, μαζί με την επιβίωση, την ευημερία και την ελευθερία.⁵ Αν η ταυτότητα κάποιου δεν χαιρεί εκτίμησης, δεν αναγνωρίζεται ως νόμιμη ή θεωρείται κατώτερη, τότε προκαλούνται προβλήματα επικοινωνίας και κοινωνικές συγκρούσεις, τόσο στις διαπροσωπικές επαφές όσο και στις διεθνείς σχέσεις. Τις τελευταίες δεκαετίες, π.χ., εκδηλώθηκαν επανειλημμένα κοινωνικές συγκρούσεις που είχαν ως άξονα την ταυτότητα.

- Ο εμφύλιος πόλεμος στην πρώην Γιουγκοσλαβία στη δεκαετία του 1990, πέρα από τις ευρύτερες πτυχές που αφορούσαν τις ισορροπίες ισχύος, είχε και μια ισχυρή θρησκευτική/εθνοτική διάσταση.

«Ένα από τα κεντρικά ζητήματα [σε σχέση με την «πολυπολιτισμικότητα και την ελευθερία»] αφορά τον τρόπο με τον οποίο βλέπουμε τους ανθρώπους. Πρέπει να κατηγοριοποιούνται με βάση τις κληρονομημένες παραδόσεις, ιδιαίτερα την πατρογονική θρησκεία, την κοινότητα στην οποία έτυχε να έχουν γεννηθεί, θεωρώντας ότι αυτή η προκαθορισμένη ταυτότητα έχει αυτόματη προτεραιότητα έναντι άλλων ιδιοτήτων που σχετίζονται με την πολιτική, το επάγγελμα, την τάξη, το φύλο, τη γλώσσα, το μορφωτικό επίπεδο, την κοινωνική δράση και πολλές άλλες σχέσεις; Ή πρέπει να τους αντιλαμβανόμαστε ως ανθρώπους με πολλές ιδιότητες και σχέσεις, οι οποίοι πρέπει μόνοι τους να επιλέξουν τις σχετικές προτεραιότητές τους (αναλαμβάνοντας και την ευθύνη που συνοδεύει την αιτιολογημένη επιλογή);»

Amartya Sen (2006),

Identity and Violence [Ταυτότητα και βία], New York, London, Norton, σ. 150.

4. Staub, E. (2004), «Basic Human Needs, Altruism, and Aggression» [Βασικές ανθρώπινες ανάγκες, Αλtruισμός και Επιθετικότητα], στο Miller, A. (ed.), *The Social Psychology of Good and Evil*, New York, Guilford Press, σ. 56.

5. Galtung, J. (2004), *Transcend and Transform, An Introduction to Conflict Work* [Υπέρβαση και αλλαγή: εισαγωγή στην επίλυση συγκρούσεων], Boulder, Paradigm Publisher, σ. 2.

- Η ταυτότητα διαδραμάτισε επίσης μείζονα ρόλο στην κοινωνική αναταραχή που εκδηλώθηκε σε αρκετά κράτη μέλη της ΕΕ, π.χ. στις ταραχές του Βrixton στο Ηνωμένο Βασίλειο.

Πολλαπλές ταυτότητες

Είναι λάθος να περιορίζεται η ταυτότητα ενός ατόμου μόνο σε ένα ή δύο στοιχεία, όπως η εθνοτική προέλευση ή η θρησκεία, και να συνάγονται συμπεράσματα με βάση αυτόν τον χαρακτηρισμό – με άλλα λόγια να μπαίνουν οι άνθρωποι σε «κουτάκια». Αυτή η απλοποιητική αναγωγή της ταυτότητας των ανθρώπων σε μία βασική κατηγορία είναι επίσης εμφανής στην ευρεία κατηγοριοποίηση των ανθρώπων με βάση την πολιτισμική προέλευση.⁶

Μια πιο κοντινή ματιά αποκαλύπτει ότι έχουμε πολλαπλές ιδιότητες ή ταυτότητες οι οποίες συγκροτούν τα διάφορα στοιχεία της ταυτότητάς μας. Ένα άτομο μπορεί, π.χ., να είναι Γάλλος/-ίδα υπήκοος, με καταγωγή από την Αλγερία, αστυνομικός, αθλητής/-τρια του τριάθλου, ανύπαντρος/-η, θρησκευόμενος/-η και καλός μάγειρας/μαγείρισσα.

Τόσο οι ατομικές επιλογές όσο και το κοινωνικό πλαίσιο επηρεάζουν αποφασιστικά τον προσδιορισμό των ιδιοτήτων/ταυτοτήτων που θεωρεί ο καθένας σημαντικές, καθώς και τη σειρά σπουδαιότητας στην οποία τις κατατάσσει. Εξωτερικοί παράγοντες και πλαίσια μπορεί να είναι ιδιαίτερα σημαντικά για τη συγκρότηση της ταυτότητας, ιδιαίτερα όταν αυτά τα εξωτερικά στοιχεία αποτελούν τη βάση διακριτικής μεταχείρισης η οποία εμποδίζει την αναγνώριση σημαντικού μέρους της ταυτότητας ενός ατόμου.

Πολυμορφία και αστυνόμευση

Οι συνέπειες της αυξανόμενης πολυμορφίας είναι ευρύτατες τόσο για τους κρατικούς θεσμούς όσο και για την κοινωνία εν γένει. Ο Χάρτης του Ρότερνταμ είναι η πρώτη συστηματική προσπάθεια αντιμετώπισης των προκλήσεων που συνεπάγεται η πολυμορφία για την αστυνόμευση στο εσωτερικό της ΕΕ. Ο *Χάρτης του Ρότερνταμ: Αστυνόμευση για μια πολυεθνοτική κοινωνία* (1996), μια πρωτοβουλία της Αστυνομίας του Ρότερνταμ, του Δημοτικού Συμβουλίου του Ρότερνταμ και του RADAR, μιας οργάνωσης κατά των διακρίσεων, περιλαμβάνει συγκεκριμένες κατευθυντήριες γραμμές για τον τρόπο αντιμετώπισης αυτού του ζητήματος.

«Στον σημερινό κόσμο της εθνοτικής και πολιτισμικής πολυμορφίας, ο ρόλος της αστυνομίας είναι καίριος. Επιφορτισμένη με την ειδική ευθύνη για διατήρηση της έννομης τάξης στην κοινωνία, η αστυνομία είναι βασικός παράγοντας περιφρούρησης του κοινωνικού μας πλαισίου. Είναι επίσης ο πιο ορατός από τους οργανισμούς που επιτελούν έργο το οποίο απευθύνεται στους πολίτες. Αυτό έχει δύο σημαντικές επιπτώσεις.

«Πρώτον, η αστυνομία πρέπει πάντα να ενεργεί – και να φαίνεται ότι ενεργεί – με αναμφισβήτητο δίκαιο τρόπο έναντι όλων των ομάδων, και με φανερό σεβασμό για τις εθνοτικές και πολιτισμικές διαφορές. Επειδή η δράση της έχει κατεξοχήν δημόσιο χαρακτήρα, η αστυνομία πρέπει να δεχθεί ότι είναι ανάγκη να λειτουργεί ως «πρότυπο» για όλους τους δημόσιους οργανισμούς στην προώθηση των θεμελιωδών δικαιωμάτων.

6. Sen, A. (2006), *Identity and Violence* [Ταυτότητα και βία], New York, London, Norton, σ. 40 και εξής.

Δεύτερον, για να ξεπεράσουν οι μειονότητες αυτούς τους κινδύνους [τού να αποτελούν αντικείμενο καταπιεστικής και διακριτικής μεταχείρισης] και να ευδοκιμήσουν, η αστυνομία πρέπει να επιδιώξει σθεναρά να χρησιμοποιήσει τις ειδικές και μοναδικές εξουσίες της για την υποστήριξη των πολυεθνικών ιδεωδών. Πρέπει να αξιοποιήσει τη νομοθεσία σε όλο το εύρος της με στόχο την καταπολέμηση πράξεων που έχουν ως κίνητρο τον ρατσισμό και την ξενοφοβία. Η αστυνομία πρέπει επίσης να εργάζεται ενεργά για την πρόληψη τέτοιων πράξεων και συνδράμοντας στην εθνοτική και κοινωνική ένταξη».

Robin Oakley (1997), ανεξάρτητος σύμβουλος για θέματα φυλετικής ισότητας ο οποίος συμμετείχε στην κατάρτιση του Χάρτη του Ρότερνταμ, στο Introduction for the Rotterdam - Charter - policing in a multi-ethnic society [Εισαγωγή για τον Χάρτη του Ρότερνταμ - Αστυνόμευση για μια πολυεθνική κοινωνία], διατίθεται στην ηλεκτρονική διεύθυνση: [www.rotterdamcharter.nl/sites/charter/files/site49_20050603092740_Rotterdam_Charter_\(english\).pdf](http://www.rotterdamcharter.nl/sites/charter/files/site49_20050603092740_Rotterdam_Charter_(english).pdf)

Μια κοινωνία που χαρακτηρίζεται από αυξανόμενη πολυμορφία δημιουργεί ειδικές απαιτήσεις για τους αστυνομικούς οργανισμούς. Για να μπορεί να παρέχει υπηρεσίες οι οποίες εφαρμόζονται ισότιμα, και είναι προσιτές, σε όλους τους πολίτες, ένας αστυνομικός οργανισμός πρέπει να αναπροσαρμόσει:

- την επιχειρησιακή δράση, την ποιότητα εξυπηρέτησης και τις ευρύτερες αρμοδιότητές του στις ανάγκες ενός διαρκώς μεταβαλλόμενου πληθυσμού·
- τις οργανωτικές δομές, συμπεριλαμβανομένων των διαδικασιών πρόσληψης και παραμονής, των δυνατοτήτων σταδιοδρομίας και των δεικτών απόδοσης, των εσωτερικών δομών που παραχωρούνται στην πολυμορφία (όπως είναι οι ενώσεις ομοφυλόφιλων αστυνομικών)·
- την αρχική και την ενδοϋπηρεσιακή κατάρτιση και τις ειδικές δράσεις ευαισθητοποίησης ως συμπληρωματικά μέτρα (τα οποία όμως δεν μπορούν να αντισταθμίσουν την αδράνεια σε επιχειρησιακό και οργανωτικό επίπεδο).

Χρήσιμη συμβουλή: Χρησιμοποιήστε τις Δραστηριότητες 1 και 2 για να παρουσιάσετε τις βασικές έννοιες

Οι Δραστηριότητες 1 και 2 αποτελούν χρήσιμα εργαλεία για να παρουσιάσετε στους συμμετέχοντες τις βασικές έννοιες της ενότητας αν δεν είναι εξοικειωμένοι με αυτές ή χρειάζονται υπόμνηση. Οι δραστηριότητες χρησιμοποιούν οικεία παραδείγματα προκειμένου να βοηθήσουν τους συμμετέχοντες να κατανοήσουν τις έννοιες. Είναι σκόπιμο να γίνουν καλά κατανοητές αυτές οι βασικές έννοιες πριν περάσετε στα πιο αφηρημένα ζητήματα της Δραστηριότητας 3.

ΔΡΑΣΗ ΤΟΥ FRA

Βελτιώνοντας τις σχέσεις αστυνομίας-μειονοτήτων

Η ενότητα 2 ανέπτυξε τη σημασία μιας σχέσης εμπιστοσύνης ανάμεσα στην αστυνομία και σε όλες τις κοινωνικές ομάδες και υποστήριξε ότι μια τέτοια σχέση μπορεί να εδραιωθεί αν η αστυνομία αντιμετωπίζει τους πάντες ισότιμα και χωρίς διακρίσεις. Η «Έρευνα της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τις μειονότητες και τις διακρίσεις» (European Union Minorities and Discrimination Survey - EU-MIDIS, 2010), που διενεργήθηκε από τον FRA, απευθύνθηκε σε 23.500 μετανάστες και μέλη εθνοτικών μειονοτήτων με θέμα τις διακρίσεις και τις εγκληματικές ενέργειες που βιώνουν στην καθημερινή τους ζωή και διαπίστωσε την επείγουσα ανάγκη και το μεγάλο περιθώριο για βελτίωση στις σχέσεις αστυνομίας-μειονοτήτων. Η έρευνα συνέλεξε στοιχεία για μια σειρά θεμάτων, μεταξύ άλλων σε σχέση με τις επιτόπιες εξακριβώσεις στοιχείων από την αστυνομία, τα οποία καταδεικνύουν:

- την ανάγκη «βελτίωσης της γνώμης των μειονοτήτων για την αστυνομία ως δημόσια υπηρεσία η οποία μπορεί να ανταποκριθεί στις ανάγκες των θυμάτων εγκληματικών ενεργειών και ιδίως στις ανάγκες των θυμάτων ρατσιστικών εκδηλώσεων».
- ότι «πρέπει να καταβληθούν προσπάθειες για τη βελτίωση των σχέσεων μεταξύ μειονοτήτων και αστυνομίας» ως αποτέλεσμα των υψηλών ποσοστών αναφοράς διακριτικών πρακτικών εθνοτικού χαρακτήρισμού.
- ότι τα μέλη μειονοτικών ομάδων που θεωρούν ότι υποβλήθηκαν σε επιτόπια εξακρίβωση στοιχείων από την αστυνομία λόγω της εθνοτικής τους προέλευσης εμπιστεύονται λιγότερο την αστυνομία. Αυτό είναι κοινωνικά ζημιογόνο, καθώς μπορεί να υπονομεύσει την εμπιστοσύνη των μειονοτήτων στην αστυνομία και στις αντιλήψεις τους περί δίκαιης μεταχείρισης. Ταυτόχρονα, έχει ως αποτέλεσμα την ελλιπή καταγγελία εγκληματικών ενεργειών από τους μετανάστες και τα μέλη εθνοτικών μειονοτήτων.

Για περισσότερες πληροφορίες, πρβλ. Οργανισμός Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (FRA) (2010), EU MIDIS Εστίαση στα δεδομένα 4: Επιτόπια εξακρίβωση στοιχείων και μειονότητες (2010), Οκτώβριος 2010, σ. 14, 17· διατίθεται στην ηλεκτρονική διεύθυνση: <http://fra.europa.eu/en/publication/2010/eu-midis-data-focus-report-4-police-stops-and-minorities>

β. Ισότητα και απαγόρευση των διακρίσεων: βασικές έννοιες**Νομικές πηγές**

Η αρχή της ισότητας και της απαγόρευσης των διακρίσεων είναι ιδιαίτερα σημαντική στο πεδίο των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Τα δύο πρώτα άρθρα της Οικουμενικής Διακήρυξης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου τονίζουν τη σπουδαιότητα της ισότητας.

Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου**άρθρο 1**

Όλοι οι άνθρωποι γεννιούνται ελεύθεροι και ίσοι στην αξιοπρέπεια και τα δικαιώματα.

Άρθρο 2

Κάθε άνθρωπος δικαιούται να επικαλείται όλα τα δικαιώματα και όλες τις ελευθερίες που προκηρύσσει η παρούσα Διακήρυξη, χωρίς καμία απολύτως διάκριση, ειδικότερα ως προς τη φυλή, το χρώμα, το φύλο, τη γλώσσα, τις θρησκείες, τις πολιτικές ή οποιοσδήποτε άλλες πεποιθήσεις, την εθνική ή κοινωνική καταγωγή, την περιουσία, τη γέννηση ή οποιαδήποτε άλλη κατάσταση. [...]

Η βασική ιδέα της ισότητας είναι εύκολο να κατανοηθεί: το γεγονός και μόνον ότι ένα άτομο έχει ειδικά χαρακτηριστικά, όπως το χρώμα, το φύλο ή η θρησκεία, δεν πρέπει να αποτελεί αιτία για διαφορετική/λιγότερο ευνοϊκή μεταχείριση σε σύγκριση με άλλους ανθρώπους σε ανάλογη κατάσταση. Ωστόσο, η εφαρμογή αυτής της απλής ιδέας σε συγκεκριμένες περιπτώσεις αποδεικνύεται πιο δύσκολη. Όπως συμβαίνει και με τα ανθρώπινα δικαιώματα εν γένει, όλες οι συναφείς συνθήκες πρέπει να συνεκτιμώνται και να σταθμίζονται η μία έναντι της άλλης.

Όλα τα ανθρώπινα δικαιώματα πρέπει να διασφαλίζονται χωρίς διακρίσεις. Στη γλώσσα του δικαίου αυτή η λεγόμενη «επικουρική» απαγόρευση των διακρίσεων περιέχεται σε όλες τις γενικές συνθήκες για τα ανθρώπινα δικαιώματα, όπως το άρθρο 14 της ΕΣΔΑ. Αυτό σημαίνει ότι οι παρεμβάσεις στο δικαίωμα στην προσωπική ελευθερία και στο δικαίωμα σεβασμού της ιδιωτικής ζωής, π.χ., δεν πρέπει να γίνονται με τρόπο που συνιστά διάκριση, π.χ. με τη συστηματική επιτόπια εξακρίβωση στοιχείων ατόμων της μαύρης φυλής.

Επίσης, το δικαίωμα στην ισότητα και την απαγόρευση των διακρίσεων διασφαλίζεται ως διακριτό και ανεξάρτητο δικαίωμα, γεγονός που εγγυάται πιο ολοκληρωμένη προστασία κατά των διακρίσεων, όπως στα άρθρα 20 και 21 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ, στο Πρωτόκολλο 12 της ΕΣΔΑ και στο άρθρο 26 του Διεθνούς Συμφώνου για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα του ΟΗΕ.

Η ειδική νομοθεσία σε διεθνές και ενωσιακό επίπεδο οριοθετεί ένα λεπτομερές πλαίσιο για την καταπολέμηση των διακρίσεων μέσω ενός ευρέος φάσματος μέτρων.

Σε επίπεδο ΟΗΕ:

- Διεθνής Σύμβαση για την Κατάργηση Κάθε Μορφής Φυλετικών Διακρίσεων (1965)
- Διεθνής Σύμβαση για την εξάλειψη όλων των μορφών διακρίσεων κατά των γυναικών (1979)
- Διεθνής Σύμβαση για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία (2006)

Σε επίπεδο ΕΕ:

- Οδηγία για την ισότητα των φύλων στην κοινωνική ασφάλιση: Οδηγία 79/7/ΕΟΚ του Συμβουλίου περί της προοδευτικής εφαρμογής της αρχής της ίσης μεταχείρισης μεταξύ ανδρών και γυναικών σε θέματα κοινωνικής ασφάλισης (19 Δεκεμβρίου 1978)
- Οδηγία για τη φυλετική ισότητα: Οδηγία 2000/43/ΕΚ του Συμβουλίου περί εφαρμογής της αρχής της ίσης μεταχείρισης προσώπων ασχέτως φυλετικής ή εθνοτικής τους καταγωγής (29 Ιουνίου 2000)
- Οδηγία για την ισότητα στην απασχόληση: Οδηγία 2000/78/ΕΚ του Συμβουλίου για τη διαμόρφωση γενικού πλαισίου για την ίση μεταχείριση στην απασχόληση και την εργασία (27 Νοεμβρίου 2000)
- Οδηγία για την ισότητα των φύλων στον τομέα των αγαθών και υπηρεσιών: Οδηγία 2004/113/ΕΚ του Συμβουλίου για την εφαρμογή της αρχής της ίσης μεταχείρισης ανδρών και γυναικών στην πρόσβαση σε αγαθά και υπηρεσίες και την παροχή αυτών (13 Δεκεμβρίου 2004)

- Οδηγία για την ισότητα των φύλων (αναδιατύπωση): Οδηγία 2006/54/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου για την εφαρμογή της αρχής των ίσων ευκαιριών και της ίσης μεταχείρισης ανδρών και γυναικών σε θέματα εργασίας και απασχόλησης (αναδιατύπωση) (5 Ιουλίου 2006)
- Απόφαση-πλαίσιο για την καταπολέμηση του ρατσισμού: Απόφαση-Πλαίσιο 2008/913/ΔΕ του Συμβουλίου της 28ης Νοεμβρίου 2008 για την καταπολέμηση ορισμένων μορφών και εκδηλώσεων ρατσισμού και ξενοφοβίας μέσω του ποινικού δικαίου

Προστατευόμενα χαρακτηριστικά

Ο πιο πλήρης τρέχων κατάλογος προστατευόμενων χαρακτηριστικών περιλαμβάνεται στο άρθρο 21 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Παραθέτει τα εξής χαρακτηριστικά: φύλο, φυλή, χρώμα, εθνοτική καταγωγή ή κοινωνική προέλευση, γενετικά χαρακτηριστικά, γλώσσα, θρησκεία ή πεποιθήσεις, πολιτικά φρονήματα ή κάθε άλλη γνώμη, ιδιότητα μέλους εθνικής μειονότητας, περιουσία, γέννηση, αναπηρία, ηλικία ή γενετήσιος προσανατολισμός.

Υποχρεώσεις που απορρέουν από την αρχή της απαγόρευσης των διακρίσεων

Τα κράτη έχουν τις ακόλουθες υποχρεώσεις βάσει της νομοθεσίας κατά των διακρίσεων:

- να σέβονται την ισότητα (ισότητα ενώπιον του νόμου): αυτό σημαίνει ότι η εκτελεστική και η δικαστική εξουσία πρέπει να εφαρμόζουν τον νόμο χωρίς να υποπίπτουν σε διακρίσεις.
- να παρέχουν προστασία κατά των διακρίσεων σε νομοθετικό επίπεδο (ισότιμη προστασία σε επίπεδο νόμων).
- να λαμβάνουν διοικητικά μέτρα και μέτρα σε επίπεδο πολιτικών με στόχο την αποτελεσματική προστασία κατά των διακρίσεων, συμπεριλαμβανομένης:
 - της προστασίας κατά των διακρίσεων μεταξύ ιδιωτών, π.χ. σε σχέση με την πρόσβαση στην απασχόληση και στον χώρο εργασίας, καθώς και την πρόσβαση σε αγαθά και υπηρεσίες και την παροχή αυτών, συμπεριλαμβανομένης της κατοικίας. Η οδηγία για τη φυλετική ισότητα της ΕΕ, π.χ., προβλέπει τέτοιες περιπτώσεις προστασίας.
 - της δια νόμου απαγόρευσης κάθε δημόσιας προτροπής σε πράξεις βίας ή μίσους κατά (ομάδων) προσώπων λόγω της φυλής, του χρώματος, της θρησκείας, της καταγωγής ή της εθνικής ή εθνοτικής προέλευσής τους. Η απόφαση-πλαίσιο της ΕΕ για την καταπολέμηση του ρατσισμού, π.χ., προβλέπει τέτοιες απαγορεύσεις.
 - της εισαγωγής ειδικών ή συγκεκριμένων μέτρων με στόχο την άρση παλαιών ανισοτήτων ή την αποκατάσταση ή πρόληψη τρεχουσών ανισοτήτων και την επιτάχυνση της πορείας προς την ισότητα για συγκεκριμένες ομάδες. Η θέσπιση και διατήρηση τέτοιων «συγκεκριμένων μέτρων» – τα οποία μπορεί να φέρουν τον τίτλο «θετική διάκριση», «θετικές δράσεις» ή «προνομιακή μεταχείριση» – επιτρέπονται ρητά από το δίκαιο των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και δεν συνιστούν διάκριση αφεαυτά. Η θέσπιση ειδικών μέτρων για την εξάλειψη βαθιά ριζωμένων συμπεριφορών διάκρισης εις βάρος των γυναικών είναι ένα τέτοιο παράδειγμα. Ωστόσο, τα μέτρα αυτά πρέπει να έχουν προσωρινό χαρακτήρα και δεν πρέπει να παρατείνονται πέραν του διαστήματος που είναι αναγκαίο για την αντιμετώπιση της συγκεκριμένης ανισότητας. Η αρχή της αναλογικότητας είναι και στην περίπτωση αυτή ζωτικής σημασίας.

Στο πλαίσιο της αστυνόμευσης, η αρχή της ισότητας ενώπιον του νόμου αποκτά ιδιαίτερη σημασία. Ομοίως, η υποχρέωση που απορρέει δυνάμει των ανθρωπίνων δικαιωμάτων για αποτελεσματική προστασία κατά των διακρίσεων, π.χ. η ανάληψη δράσης κατά των εγκλημάτων μίσους, θεωρείται όλο και περισσότερο ζωτικής σημασίας για την καταπολέμηση των διακρίσεων. Η απόφαση-πλαίσιο του 2008 για την καταπολέμηση του ρατσισμού αντικατοπτρίζει την αυξημένη επίγνωση της ανάγκης για ανάληψη θετικών δράσεων.

«Η αστυνομία πρέπει να εκτελεί τα καθήκοντά της με δίκαιο τρόπο, καθοδηγούμενη ιδίως από τις αρχές της αμεροληψίας και της μη διάκρισης».

Ευρωπαϊκός κώδικας αστυνομικής δεοντολογίας, Συμβούλιο της Ευρώπης, Επιτροπή των Υπουργών, Σύσταση REC (2001)10

«Το Δικαστήριο έχει ορίσει στη νομολογία του ότι για να εμπίπτει ένα ζήτημα στο άρθρο 14 [απαγόρευση των διακρίσεων] πρέπει να υπάρχει διαφορετική μεταχείριση ατόμων που βρίσκονται σε σχετικά όμοιες καταστάσεις [...] Αυτή η διαφορετική μεταχείριση μπορεί να θεωρηθεί διάκριση εάν στερείται αντικειμενικής και εύλογης αιτιολογίας, με άλλα λόγια εάν δεν επιδιώκει την επίτευξη ενός θεμιτού σκοπού ή εάν δεν υπάρχει εύλογη σχέση αναλογικότητας μεταξύ των χρησιμοποιούμενων μέσων και του σκοπού που επιδιώκεται να επιτευχθεί».

ΕΔΔΑ, Burden κατά Ηνωμένου Βασιλείου, αριθ. 13378/05, 29 Απριλίου 2008, σκέψη 60

Ορισμοί στο πεδίο των διακρίσεων⁷

Ως **διάκριση** ορίζεται:

- η διαφορετική μεταχείριση ατόμων που βρίσκονται σε όμοια κατάσταση·
- η διαφορετική μεταχείριση που συνδέεται με κάποιο «προστατευόμενο» χαρακτηριστικό·
- εφόσον δεν υπάρχει αντικειμενική και εύλογη αιτιολογία για αυτή τη διαφορετική μεταχείριση.

Η νομοθεσία της ΕΕ διαχωρίζει τις άμεσες από τις έμμεσες διακρίσεις.

Άμεση διάκριση: συντρέχει [...] όταν, για λόγους φυλετικής ή εθνοτικής καταγωγής, σε ένα πρόσωπο επιφυλάσσεται μεταχείριση λιγότερο ευνοϊκή από αυτήν της οποίας τυγχάνει, έτυχε ή θα ετύγγανε ένα άλλο πρόσωπο, σε ανάλογη κατάσταση».

Έμμεση διάκριση: «συντρέχει [...] όταν μια εκ πρώτης όψεως ουδέτερη διάταξη, κριτήριο ή πρακτική μπορεί να θέσει πρόσωπα συγκεκριμένης φυλετικής ή εθνοτικής καταγωγής σε μειονεκτική θέση συγκριτικά με άλλα πρόσωπα, εκτός εάν η διάταξη, το κριτήριο ή η πρακτική αυτή δικαιολογείται αντικειμενικά από ένα θεμιτό σκοπό και τα μέσα επίτευξης αυτού του σκοπού είναι πρόσφορα και αναγκαία».

Πηγή: Οδηγία 2000/43/ΕΚ του Συμβουλίου, της 29ης Ιουνίου 2000, περί εφαρμογής της αρχής της ίσης μεταχείρισης προσώπων ασχέτως φυλετικής ή εθνοτικής τους καταγωγής (Οδηγία για τη φυλετική ισότητα), άρθρο 2 παράγραφος 2, διατίθεται στην ηλεκτρονική διεύθυνση: <http://eur-lex.europa.eu/en/index.htm>

Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΔΔΑ) ορίζει την άμεση διάκριση ως διαφορά στη μεταχείριση ατόμων που βρίσκονται σε όμοιες καταστάσεις, στην οποία οι αρχές του θεμιτού σκοπού και της αναλογικότητας δεν τηρούνται δεόντως. Η έμμεση διάκριση εστιάζει σε ουδέτερους κανόνες, κριτήρια ή πρακτικές και ύστερα διερευνά κατά πόσο έχουν αρνητική επίπτωση σε ομάδες οι οποίες καθορίζονται από ένα «προστατευόμενο χαρακτηριστικό». Αυτή η έννοια της έμμεσης διάκρισης υπάρχει πλέον διατυπωμένη και στη νομολογία του ΕΔΔΑ.⁸

7. Με βάση την έκδοση: FRA και Συμβούλιο της Ευρώπης (2011), *Εγχειρίδιο σχετικά με την ευρωπαϊκή νομοθεσία κατά των διακρίσεων*, Λουξεμβούργο, Υπηρεσία Εκδόσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Υπηρεσία Εκδόσεων), σ. 21-55· διατίθεται στη διεύθυνση: <http://fra.europa.eu/en/publication/2011/handbook-european-non-discrimination-law>.

8. ΕΔΔΑ, *D.H. και λοιποί κατά Τσεχικής Δημοκρατίας*, αριθ. 57325/05, 13 Νοεμβρίου 2007.

ΔΡΑΣΗ ΤΟΥ FRA

Χαρτογραφώντας τις πολλαπλές διακρίσεις

Η πολλαπλή διάκριση είναι η διάκριση που βασίζεται σε περισσότερα προστατευόμενα χαρακτηριστικά, π.χ. όταν ένα άτομο υφίσταται διάκριση επειδή είναι γυναίκα και επειδή είναι Ρομά. Τα περισσότερα δικαστήρια της ΕΕ ασχολούνται με ένα μόνο τέτοιο χαρακτηριστικό ανά υπόθεση άμεσης ή έμμεσης διάκρισης. Η εισαγωγή της αρχής των «πολλαπλών διακρίσεων» στη νομοθεσία θα μπορούσε να συμβάλει στη μεγαλύτερη εναρμόνιση του νόμου με την πραγματικότητα των διακρίσεων που βιώνουν οι άνθρωποι, όπως δείχνει η έρευνα του FRA.

Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με τις πολλαπλές διακρίσεις, πρβλ. «Συμπληρωματικό υλικό» της παρούσας ενότητας και FRA (2013), *Inequalities and multiple discrimination in access to and quality of healthcare* [Ανισότητες και πολλαπλές διακρίσεις ως προς την πρόσβαση και την ποιότητα της υγειονομικής περίθαλψης] Λουξεμβούργο, Υπηρεσία Εκδόσεων· διατίθεται στην ηλεκτρονική διεύθυνση: <http://fra.europa.eu/en/publication/2013/inequalities-discrimination-healthcare>

Αιτιολογία/δικαιολόγηση της λιγότερο ευνοϊκής μεταχείρισης – διαφορετικές, αλλά παρεμφερείς προσεγγίσεις από το ΕΔΔΑ και τη νομοθεσία της ΕΕ

Η ακόλουθη φράση του ΕΔΔΑ περιλαμβάνει ένα γενικό κριτήριο δικαιολόγησης ή αιτιολογίας για όλους τους τύπους διακρίσεων: «εάν [η διαφορετική μεταχείριση] στερείται αντικειμενικής και εύλογης αιτιολογίας». Με άλλα λόγια, η διαφορετική μεταχείριση συνιστά διάκριση εάν δεν υπάρχει αντικειμενική και εύλογη αιτιολογία για αυτή. Η νομοθεσία της ΕΕ, αντιθέτως, εφαρμόζει αυτή την προσέγγιση του γενικού κριτηρίου δικαιολόγησης μόνο στις έμμεσες διακρίσεις. Για τις άμεσες διακρίσεις, πρέπει να λαμβάνονται υπόψη μόνον συγκεκριμένα και περιορισμένα κριτήρια δικαιολόγησης.

Αν και διατυπωμένες με διαφορετικούς τρόπους, οι προσεγγίσεις παρουσιάζουν πολλές ομοιότητες στην ουσία τους: τα συγκεκριμένα κριτήρια δικαιολόγησης της νομοθεσίας της ΕΕ μπορούν να ενταχθούν στο ευρύτερο πλαίσιο των γενικών κριτηρίων δικαιολόγησης, όπως αναπτύσσονται από τη νομολογία του ΕΔΔΑ. Με άλλα λόγια, τα συγκεκριμένα κριτήρια δικαιολόγησης στο πλαίσιο των οδηγιών κατά των διακρίσεων αποτελούν επιμέρους πτυχές του γενικού κριτηρίου δικαιολόγησης.⁹

Κατά συνέπεια, το ακόλουθο αναλυτικό σχήμα σε σχέση με την απαγόρευση των διακρίσεων στηρίζεται στην προσέγγιση του «γενικού κριτηρίου δικαιολόγησης».

Χρήσιμη συμβουλή: Χρησιμοποιήστε τη Δραστηριότητα 3 για τη διερεύνηση της απαγόρευσης των διακρίσεων

Η Δραστηριότητα 3 προσφέρεται ιδιαίτερα για την εξοικείωση των συμμετεχόντων με τις ιδέες της απαγόρευσης των διακρίσεων και της δίκαιης μεταχείρισης. Τους δίνει την ευκαιρία να δουν με διαδραστικό τρόπο πώς μπορεί να συμβεί μια διάκριση και πώς πρέπει να αντιμετωπίζονται τα ζητήματα που άπτονται αυτού του θέματος.

γ. Διακρίσεις και χαρακτηρισμός βάσει προφίλ

Οι κρατικοί θεσμοί, συμπεριλαμβανομένης της αστυνομίας, πρέπει να σέβονται την αρχή της ισότητας κατά της άσκηση των καθηκόντων τους. Ένα ιδιαίτερα σημαντικό θέμα ως προς αυτό είναι το ζήτημα του χαρακτηρισμού από την αστυνομία βάσει εθνοτικών και άλλων κριτηρίων.

9. Για μια λεπτομερέστερη πραγμάτευση του θέματος, πρβλ. FRA και Συμβούλιο της Ευρώπης (2011), *Εγχειρίδιο σχετικά με την ευρωπαϊκή νομοθεσία κατά των διακρίσεων*, σ. 52 και εξής· διατίθεται στη διεύθυνση: <http://fra.europa.eu/en/publication/2011/handbook-european-non-discrimination-law>.

Τι είναι ο χαρακτηρισμός βάσει προφίλ;

- Σε ένα γενικό επίπεδο, η ανάλυση προφίλ περιλαμβάνει την κατηγοριοποίηση ατόμων ανάλογα με τα χαρακτηριστικά τους, είτε αυτά είναι «αμετάβλητα» (όπως η φυλή, η ηλικία, η εθνοτική καταγωγή, το ύψος) είτε «μεταβλητά» (όπως συνήθειες, προτιμήσεις και άλλα στοιχεία συμπεριφοράς).
- Αν και από μόνο του μπορεί να είναι ένα πολύτιμο εργαλείο, ο χαρακτηρισμός βάσει προφίλ μπορεί να οδηγήσει σε σφάλματα κατά τη σύνδεση ορισμένων χαρακτηριστικών με ορισμένες προτιμήσεις ή συμπεριφορές.
- Η έρευνα στον τομέα της κοινωνικής ψυχολογίας έχει δείξει ότι οι άνθρωποι τείνουν να κρίνουν τους «άλλους» με βάση στερεότυπα και, ως εξ αυτού, να καταλήγουν σε βιαστικά και λανθασμένα συμπεράσματα¹⁰.

Ανάλυση προφίλ από την αστυνομία

Η ανάλυση προφίλ μπορεί να αποτελέσει ένα θεμιτό εργαλείο για τη σύλληψη υπόπτων αφότου διαπραχθεί ένα αδίκημα. Ομοίως, η ανάλυση προφίλ μπορεί να στηρίζεται σε βάσιμες υποθέσεις που διατυπώνονται βάσει της εμπειρίας και της κατάρτισης των υπαλλήλων των αρχών επιβολής του νόμου, με επίκεντρο τη συμπεριφορά και όχι φυλετικά, εθνοτικά ή θρησκευτικά χαρακτηριστικά. Για παράδειγμα, οι υπάλληλοι των αρχών επιβολής του νόμου μπορούν να χρησιμοποιήσουν προφίλ τα οποία τους οδηγούν να αναζητήσουν άτομα που επισκέπτονται επανειλημμένα συγκεκριμένα μέρη, που συναντιούνται και ανταλλάσσουν τσάντες πριν χωριστούν, με περιέργη ή νευρική συμπεριφορά, ή που κάνουν επανειλημμένα μεγάλες αγορές χρησιμοποιώντας μόνο μετρητά.

Η ανάλυση προφίλ μπορεί να αποβεί προβληματική όταν ένα προστατευόμενο χαρακτηριστικό, όπως, π.χ. η εθνοτική καταγωγή, η φυλή ή το θρήσκευμα, είναι ο μόνος ή ο κύριος λόγος που εγείρει τις υποψίες ενός αστυνομικού. Ο αστυνομικός μπορεί να έχει εντολές να στοχοθετεί συγκεκριμένες ομάδες ή μπορεί να λάβει υπόψη ένα από αυτά τα χαρακτηριστικά όταν αναλαμβάνει δράση, αλλά αυτά τα προστατευόμενα χαρακτηριστικά δεν πρέπει να αποτελούν το πρωταρχικό κίνητρο των αστυνομικών ενεργειών. Οι ενέργειες της αστυνομίας πρέπει να βασίζονται σε άλλους παράγοντες, οι οποίοι καθορίζονται από την εθνική νομοθεσία. Το σύνθημα σημείο εκκίνησης είναι ο προσδιορισμός «βάσιμων λόγων» για να θεωρηθεί κάποιος «ύποπτος», π.χ. λόγω ύποπτης ή ασυνήθιστης συμπεριφοράς σε ένα συγκεκριμένο πλαίσιο. Σε άλλη περίπτωση, ενέργειες μετά από ανάλυση προφίλ με βάση συγκεκριμένα προστατευόμενα χαρακτηριστικά, όπως η εθνοτική καταγωγή, μπορεί να συνιστούν διάκριση.

Τι είναι οι διακριτικές πρακτικές εθνοτικού χαρακτηρισμού;

Η πρακτική του εθνοτικού χαρακτηρισμού ήλθε στο προσκήνιο μετά τις τρομοκρατικές επιθέσεις στη Νέα Υόρκη, την Πενσυλβάνια και την Ουάσινγκτον (2001), τη Μαδρίτη (2004) και το Λονδίνο (2005). Διεθνείς οργανισμοί όπως ο ΟΗΕ, το Συμβούλιο της ΕΕ και η ΕΕ, καθώς και ΜΚΟ έχουν διατυπώσει τις ανησυχίες τους σχετικά και, ως εκ τούτου, οι συμμετέχοντες μπορεί να δείξουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον για το θέμα αυτό. Είναι, συνεπώς, χρήσιμο να εξοικειωθούν με τη συγκεκριμένη πρακτική χαρακτηρισμού βάσει προφίλ.

Η έκδοση του FRA με τίτλο *Κατανόηση και αποτροπή των διακρίσεων λόγω εθνοτικού χαρακτηρισμού: Οδηγός*, αναλύει αυτό το θέμα και παρέχει την εξής ορολογία:

10. Hogg, M. and Vaughan, G. (2011), *Social Psychology* [Κοινωνική Ψυχολογία], 6th ed., Essex, Pearson Education Limited, σ. 356 και εξής.

«Στις διακρίσεις λόγω εθνοτικού χαρακτηρισμού περιλαμβάνονται:

[η] λιγότερο ευνοϊκή μεταχείριση ενός ατόμου σε σχέση με άλλα άτομα που βρίσκονται σε παρόμοια κατάσταση (με άλλα λόγια «διάκριση»), μέσω π.χ. της άσκησης αστυνομικών εξουσιών όπως η επιτόπια εξακρίβωση στοιχείων· αποφάσεις για την άσκηση αστυνομικών εξουσιών στηριζόμενες μόνο ή κυρίως στη φυλή, στην εθνοτική καταγωγή ή στη θρησκεία του εν λόγω ατόμου».

Πηγή: FRA (2010), Κατανόηση και αποτροπή των διακρίσεων λόγω εθνοτικού χαρακτηρισμού: Οδηγός, Υπηρεσία Εκδόσεων, Οκτώβριος 2010, σ. 17· διατίθεται στην ηλεκτρονική διεύθυνση: <http://fra.europa.eu/en/publication/2012/understanding-and-preventing-discriminatory-ethnic-profiling-guide>

2. Αναλυτικό σχήμα – Απαγόρευση των διακρίσεων¹¹

Ας εξετάσουμε τώρα πώς αναλύουμε αν μια συγκεκριμένη κατάσταση συνιστά διάκριση.

Όπως και στην περίπτωση της ανάλυσης ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην ενότητα 3, είναι χρήσιμο να ακολουθηθεί μια προσέγγιση με δύο βήματα. Τα βήματα της ανάλυσης διαφέρουν από τα αντίστοιχα της ενότητας 3 σε σχέση με τις υποχρεώσεις σεβασμού και προστασίας. Ωστόσο, υπάρχουν επίσης ομοιότητες όσον αφορά την αρχή της αναλογικότητας.

Μέρος 1: Υπάρχει άνιση μεταχείριση η οποία συνδέεται με συγκεκριμένο χαρακτηριστικό ενός ατόμου;

Μέρος 2: Υπάρχουν αντικειμενικοί ή εύλογοι λόγοι για αυτή την άνιση μεταχείριση;

Η παρούσα ανάλυση συνδέεται με τη ολοκλήρωση της Δραστηριότητας 3 και του Φύλλου εργασίας 3. Ωστόσο, μπορεί να είναι χρήσιμη για όλες τις δραστηριότητες που περιλαμβάνονται στην παρούσα ενότητα.

Αναλυτική διαδικασία

ΜΕΡΟΣ 1: ΙΣΟΤΙΜΗ ΜΕΤΑΧΕΙΡΙΣΗ Ή ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΗ ΜΕΤΑΧΕΙΡΙΣΗ;

1.1. Υπάρχουν ενδείξεις για διαφορετική μεταχείριση; Υπάρχουν όμοιες καταστάσεις που αντιμετωπίζονται με ανόμοιο τρόπο; Υπάρχουν ανόμοιες καταστάσεις που αντιμετωπίζονται με τον ίδιο τρόπο;

Η απάντηση σε αυτές τις ερωτήσεις συμβάλει στην αποκάλυψη ομοιοτήτων και διαφορών στη μεταχείριση. Η κατανόηση του τρόπου επικάλυψης και απόκλισης αυτών των γνωρισμάτων διευκολύνει την εστίαση της ανάλυσης στα στοιχεία εκείνα που μπορεί να ενέχονται σε διακριτική μεταχείριση.

1.2. Βασίζεται η διαφορετική μεταχείριση σε προστατευόμενο χαρακτηριστικό;

Τα προστατευόμενα χαρακτηριστικά είναι τα εξής: φύλο, φυλή, χρώμα, εθνοτική καταγωγή ή κοινωνική προέλευση, γενετικά χαρακτηριστικά, γλώσσα, θρησκεία ή πεποιθήσεις, πολιτικά φρονήματα ή κάθε άλλη γνώμη, ιδιότητα μέλους εθνικής μειονότητας, περιουσία, γέννηση, αναπηρία, ηλικία ή γενετήσιος προσανατολισμός.

11. Με βάση το Suntinger, W. (2005), *Menschenrechte und Polizei, Handbuch für TrainerInnen*, Vienna, Bundesministerium für Inneres, σ. 84-88.

ΜΕΡΟΣ 2: ΔΙΚΑΙΟΛΟΓΗΜΕΝΗ ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΗ ΜΕΤΑΧΕΙΡΙΣΗ Ή ΔΙΑΚΡΙΣΗ

Αν στο Μέρος 1 της ανάλυσης διαπιστωθεί διαφορετική μεταχείριση που συνδέεται με προστατευόμενο χαρακτηριστικό, τότε το Μέρος 2 μπορεί να χρησιμοποιηθεί για να κατανοηθεί το σκεπτικό πίσω από τη διαφορετική μεταχείριση και να προσδιοριστεί κατά πόσο αυτή η μεταχείριση είναι δικαιολογημένη. Σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο περί ανθρωπίνων δικαιωμάτων, μια διαφορά στη μεταχείριση μπορεί να δικαιολογηθεί μόνον εφόσον υπάρχουν εύλογοι και αντικειμενικοί λόγοι. Η απάντηση στα ακόλουθα ερωτήματα μπορεί να μας βοηθήσει να προσδιορίσουμε αν αυτό ισχύει:

- Αν η απάντηση σε όλες τις ερωτήσεις είναι «**ΝΑΙ**»: η διαφορετική μεταχείριση είναι δικαιολογημένη.
- Αν η απάντηση σε μία ή περισσότερες ερωτήσεις είναι «**ΟΧΙ**»: η διαφορετική μεταχείριση δεν είναι δικαιολογημένη και θεωρείται διάκριση.

2.1. Βασίζεται η διάκριση σε εύλογους και αντικειμενικούς λόγους;

- Εξυπηρετεί η διαφορετική μεταχείριση κάποιο θεμιτό σκοπό;
- Είναι ενδεδειγμένη; Είναι αναγκαία; Είναι το λιγότερο παρεμβατικό μέτρο; Υπάρχουν εναλλακτικές λύσεις;

Φύλλο εργασίας – Δραστηριότητα 3: Ανάλυση ανθρωπίνων δικαιωμάτων – απαγόρευση των διακρίσεων

Μελέτη περίπτωσης Α: Άρνηση διέλευσης σε σημείο ελέγχου

Η ανάλυση που ακολουθεί βασίζεται στην απόφαση του ΕΔΔΑ επί της υπόθεσης *Timishev κατά Ρωσίας*, αριθ. 55762/00 και 55974/00, 13 Δεκεμβρίου 2005.

Η υπόθεση αυτή αναδεικνύει με ανάγλυφο τρόπο...

...τους παράγοντες που μετατρέπουν τη διαφορετική μεταχείριση σε διάκριση

...ότι είναι θεμιτή η διαφορετική μεταχείριση των ανθρώπων με βάση εύλογους και αντικειμενικούς λόγους, όπως η συμπεριφορά, αλλά ότι συνιστά διάκριση η διαφορετική μεταχείριση των ανθρώπων στη βάση προστατευόμενων χαρακτηριστικών, όπως η εθνοτική καταγωγή.

Ανάλυση

ΜΕΡΟΣ 1: ΙΣΟΤΙΜΗ ΜΕΤΑΧΕΙΡΙΣΗ Ή ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΗ ΜΕΤΑΧΕΙΡΙΣΗ;

1.1. Υπάρχουν ενδείξεις για διαφορετική μεταχείριση; Υπάρχουν όμοιες καταστάσεις που αντιμετωπίζονται με ανόμοιο τρόπο; Υπάρχουν ανόμοιες καταστάσεις που αντιμετωπίζονται με τον ίδιο τρόπο;

Οι αρχές απαγόρευσαν στον κ. Τ. την είσοδο στην επαρχία Κα-Βα του κράτους Β, ενώ οι άλλοι οδηγοί – άτομα στην ίδια κατάσταση – μπορούσαν να διασχίσουν το διοικητικό όριο προς την Κα-Βα.

1.2. Βασίζεται η διαφορετική μεταχείριση σε προστατευόμενο χαρακτηριστικό;

Αντικείμενο της συγκεκριμένης υπόθεσης ήταν κατά πόσο η διαφορετική μεταχείριση οφειλόταν σε προστατευόμενο χαρακτηριστικό. Ο κ. Τ. συνέδεσε την άρνηση εισόδου με το εθνοτικό του υπόβαθρο, ένα προστατευόμενο χαρακτηριστικό όπου η εθνοτική καταγωγή επικαλύπτεται με τη «φυλή». Οι αρχές υποστήριξαν ότι η διαφορά στη μεταχείριση δεν συνδεόταν με ένα τέτοιο χαρακτηριστικό, αλλά προκλήθηκε από τη συμπεριφορά του κ. Τ.

Το ΕΔΔΑ έκρινε πιο πειστική την εκδοχή του προσφεύγοντος, την οποία επιβεβαίωσαν οι ανεξάρτητες έρευνες που πραγματοποιήθηκαν από την εισαγγελία και τις αστυνομικές αρχές. (ό.π., σκέψη 44).

«Αν βασιστούμε στις συνθήκες της παρούσας υπόθεσης, το Δικαστήριο σημειώνει ότι ο ανώτερος αξιωματικός [της Κα-Βα] έδωσε εντολή στους αστυνομικούς διέλευσης να μην επιτρέπουν την είσοδο [στα άτομα με εθνοτική καταγωγή Χ]. Επειδή, σύμφωνα με τα όσα υποστηρίζει η Κυβέρνηση, η εθνοτική καταγωγή ενός ατόμου δεν αναφέρεται πουθενά στα έγγραφα ταυτότητας [του κράτους Β], η εντολή απαγόρευε τη διέλευση όχι μόνο στα άτομα που ήταν πράγματι εθνοτικής καταγωγής [Χ], αλλά και σε όσους έμοιαζαν να ανήκουν στη συγκεκριμένη εθνοτική ομάδα. Δεν υποστηρίχθηκε ότι μέλη άλλων εθνοτικών ομάδων υποβάλλονταν σε ανάλογους περιορισμούς [...] Κατά την άποψη του Δικαστηρίου, αυτό συνιστούσε σαφώς άνιση μεταχείριση όσον αφορά την απόλαυση του δικαιώματος στην ελευθερία της μετακίνησης, λόγω εθνοτικής καταγωγής. (ό.π., σκέψη 54).

ΜΕΡΟΣ 2: ΔΙΚΑΙΟΛΟΓΗΜΕΝΗ ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΗ ΜΕΤΑΧΕΙΡΙΣΗ Ή ΔΙΑΚΡΙΣΗ**2.1. Βασίζεται η διάκριση σε εύλογους και αντικειμενικούς λόγους;**

Αν αποδειχθεί ότι υπήρξε πράγματι διαφορετική μεταχείριση συνδεδεμένη με προστατευμένο χαρακτηριστικό, το κράτος οφείλει να αποδείξει ότι αυτή η διαφορά είναι δικαιολογημένη. Με άλλα λόγια, το κράτος πρέπει να παραθέσει επαρκείς λόγους οι οποίοι να μπορούν να θεωρηθούν εύλογοι και αντικειμενικοί.

Σε αυτή την περίπτωση, η «Κυβέρνηση δεν αιτιολόγησε τη διαφορά στη μεταχείριση μεταξύ των προσώπων με [X] ή μη [X] εθνική καταγωγή όσον αφορά την απόλαυση του δικαιώματος στην ελευθερία της μετακίνησης. Σε κάθε περίπτωση, το Δικαστήριο θεωρεί ότι καμία διαφορά στη μεταχείριση που βασίζεται αποκλειστικά ή σε καθοριστικό βαθμό στην εθνική καταγωγή ενός ατόμου δεν μπορεί να δικαιολογηθεί αντικειμενικά στο πλαίσιο μιας σύγχρονης δημοκρατικής κοινωνίας η οποία στηρίζεται στις αρχές του πλουραλισμού και του σεβασμού των διαφορετικών πολιτισμών». (όπ.π., σκέψη 58)

Ως εξ αυτού, κρίθηκε ότι η διαφορά στη μεταχείριση συνιστούσε διάκριση.

Μελέτη περίπτωσης Β: Έλεγχος ταυτότητας σε σιδηροδρομικό σταθμό

Η ανάλυση βασίζεται στα πρακτικά της Επιτροπής Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του ΟΗΕ στην υπόθεση *Williams κατά Ισπανίας*, αριθ. 1493/2006 Δευτέρα, 17 Αυγούστου 2009.

Η υπόθεση αυτή αναδεικνύει με ανάγλυφο τρόπο...

...τα βασικά χαρακτηριστικά του απαγορευμένου εθνοτικού χαρακτηρισμού από την αστυνομία: ενέργειες που έχουν ως βάση μόνο ή κυρίως τη φυλή, την εθνοτική καταγωγή ή τη θρησκεία ενός ατόμου.[...]

...τον εθνοτικό χαρακτηρισμό ως παραβίαση της ανθρώπινης αξιοπρέπειας των ενδιαφερομένων.

Συμπληρωματικές λεπτομέρειες της υπόθεσης

Η κ. W. προσέφυγε στα δικαστήρια της χώρας E κατά της αστυνομίας για τη μεταχείριση που υπέστη και η δικαιοσύνη έκρινε ότι ο επιλεκτικός έλεγχος ταυτότητας ήταν νόμιμος, καθώς μπορούσε να δικαιολογηθεί με βάση τον θεμιτό στόχο του ελέγχου της παράνομης μετανάστευσης. Η κ. W. υπέβαλε καταγγελία στην Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του ΟΗΕ η οποία ελέγχει την εφαρμογή του Διεθνούς Συμφώνου για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα. Υποστήριξε ότι η Χώρα E είχε παραβιάσει το άρθρο 26 του ΔΣΑΠΔ το οποίο απαγορεύει τις διακρίσεις.

Ανάλυση

ΜΕΡΟΣ 1: ΙΣΟΤΙΜΗ ΜΕΤΑΧΕΙΡΙΣΗ Ή ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΗ ΜΕΤΑΧΕΙΡΙΣΗ;

1.1. Υπάρχουν ενδείξεις για διαφορετική μεταχείριση; Υπάρχουν όμοιες καταστάσεις που αντιμετωπίζονται με ανόμοιο τρόπο; Υπάρχουν ανόμοιες καταστάσεις που αντιμετωπίζονται με τον ίδιο τρόπο;

Δεν αμφισβητήθηκε το γεγονός ότι η κ. W. ήταν η μόνη επιβάτης την οποία σταμάτησε και υπέβαλε σε έλεγχο ταυτότητας ο αστυνομικός. Συνεπώς, της επιφυλάχθηκε διαφορετική μεταχείριση από τους άλλους επιβάτες στους οποίους δεν επιβλήθηκε έλεγχος ταυτότητας.

1.2. Βασίζεται η διαφορετική μεταχείριση σε προστατευόμενο χαρακτηριστικό;

Ποιοι ήταν οι λόγοι για αυτή τη διαφορετική μεταχείριση της κ. W.; Στην εκδίκαση της υπόθεσης από εθνικό δικαστήριο κατέστη σαφές ότι ο αστυνομικός τη σταμάτησε και την υπέβαλε σε έλεγχο λόγω του χρώματος του δέρματός της. Ο αστυνομικός το παραδέχθηκε ανοιχτά. Το γεγονός δεν αμφισβητήθηκε ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων. Αυτό που δεν διευκρινίστηκε ήταν αν ο αστυνομικός είχε ενεργήσει βάσει γραπτής διαταγής. Ακόμη και αν αυτό ίσχυε, το βασικό ζήτημα δεν αλλάζει: η ξεκάθαρη σύνδεση ανάμεσα στο χρώμα του δέρματος και τη μεταχείριση που επιφύλαξε ο αστυνομικός στην κ. W.

Η Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων δήλωσε:

«Στην παρούσα υπόθεση, συνάγεται από τον φάκελο ότι ο εν λόγω έλεγχος ταυτότητας ήταν γενικού χαρακτήρα. Η ενάγουσα υποστηρίζει ότι κανένα άλλο άτομο εκεί κοντά δεν υποβλήθηκε σε έλεγχο ταυτότητας και ότι ο αστυνομικός που τη σταμάτησε και της υπέβαλε ερωτήσεις αναφέρθηκε στα φυσικά χαρακτηριστικά της προκειμένου να εξηγήσει γιατί ζητήθηκε μόνον από εκείνη, και

από κανέναν άλλο εκεί κοντά, να επιδείξει τα έγγραφα ταυτότητάς της. Οι ισχυρισμοί αυτοί δεν ανασκευάστηκαν από τις διοικητικές και δικαστικές αρχές ενώπιον των οποίων προσέφυγε η ενάγουσα, ή στις συζητήσεις ενώπιον της Επιτροπής».

Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών, Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, αριθ. 1493/2006, Williams κατά Ισπανίας, 17 Αυγούστου 2009, σκέψη 7.4.

«Η διεθνής ευθύνη ενός Κράτους για την παραβίαση του Διεθνούς Συμφώνου για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα πρέπει να κρίνεται αντικειμενικά και ενδέχεται να προκύψει από πράξεις ή παραλείψεις οποιουδήποτε εκ των οργάνων εξουσίας του. Στην παρούσα υπόθεση, παρά το γεγονός ότι δεν φαίνεται να υπήρξε γραπτή διαταγή στη [Χώρα Ε] η οποία ζητούσε από τους αστυνομικούς να διενεργούν ελέγχους ταυτότητας με κριτήριο το χρώμα του δέρματος, φαίνεται ότι ο αστυνομικός θεωρούσε ότι ενεργεί σύμφωνα με αυτό το κριτήριο, το οποίο θεωρήθηκε δικαιολογημένο από τα δικαστήρια που εκδίκασαν την υπόθεση». (ό.π., σκέψη 7.3).

«Υπό τις συγκεκριμένες περιστάσεις, η Επιτροπή δεν μπορεί παρά να καταλήξει ότι η ενάγουσα επελέγη για τον συγκεκριμένο έλεγχο ταυτότητας αποκλειστικά με βάση τα φυλετικά χαρακτηριστικά της και ότι αυτά τα χαρακτηριστικά ήταν ο αποφασιστικός παράγοντας για το γεγονός ότι κρίθηκε ύποπτη για παράνομη συμπεριφορά». (ό.π., σκέψη 7.4).

ΜΕΡΟΣ 2: ΔΙΚΑΙΟΛΟΓΗΜΕΝΗ ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΗ ΜΕΤΑΧΕΙΡΙΣΗ Ή ΔΙΑΚΡΙΣΗ

Αν η διαφορετική μεταχείριση συνδέεται πράγματι με προστατευόμενο χαρακτηριστικό, παραμένει το ερώτημα αν αυτή η διαφορετική μεταχείριση μπορεί να είναι δικαιολογημένη. Σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο περί ανθρωπίνων δικαιωμάτων, μια διαφορά στη μεταχείριση μπορεί να δικαιολογηθεί μόνον εφόσον υπάρχουν εύλογοι και αντικειμενικοί λόγοι.

Η Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων: «[...] υπενθυμίζει τη νομολογία της ότι μια διαφορετική μεταχείριση δεν συνιστά κατ' ανάγκη διάκριση, εάν τα κριτήρια για αυτή τη διαφοροποίηση είναι εύλογα και αντικειμενικά και εάν στόχος είναι η επίτευξη ενός σκοπού που είναι θεμιτός βάσει του Συμφώνου».

2.1. Βασίζεται η διάκριση σε εύλογους και αντικειμενικούς λόγους;

Οι αρχές της Χώρας Ε υποστήριξαν ότι η διενέργεια του ελέγχου ταυτότητας στην υπόθεση αυτή ήταν τελείως νόμιμη και ότι εντασσόταν στο πλαίσιο του θεμιτού στόχου του ελέγχου της παράνομης μετανάστευσης. Αν θεωρηθεί ότι αυτός ο σκοπός είναι θεμιτός, πρέπει επίσης να γίνει αποδεκτό, κατά την άποψή τους, ότι «οι αστυνομικοί έλεγχοι που πραγματοποιούνται για τον σκοπό αυτό, με τον δέοντα σεβασμό και την αναγκαία αίσθηση αναλογίας, είναι δυνατό να λαμβάνουν υπόψη ορισμένα φυσικά ή εθνοτικά χαρακτηριστικά ως εύλογη ένδειξη ότι ένα άτομο δεν κατάγεται από τη [Χώρα Ε]». (ό.π., σκέψη 4.3)

Αν και η Επιτροπή συμφώνησε με την κυβέρνηση όσον αφορά το θεμιτό χαρακτήρα της προσπάθειας ελέγχου της παράνομης μετανάστευσης, εξέφρασε τη διαφωνία της ως προς το γεγονός ότι η ενέργεια της αστυνομίας υποκινήθηκε αποκλειστικά από φυσικά και εθνοτικά χαρακτηριστικά.

«Στην υπό εξέταση υπόθεση, η Επιτροπή πιστεύει ότι δεν πληρούνταν τα κριτήρια του εύλογου και αντικειμενικού χαρακτήρα. Επιπροσθέτως, δεν υπήρξε καμιά αποκατάσταση προς την ενάγουσα, π.χ., δεν της ζητήθηκε ποτέ συγγνώμη». (Οπ.π.)

Αυτή η διαπίστωση ότι δεν συνέτρεχαν εύλογοι και αντικειμενικοί λόγοι συνεκτιμήθηκε υπό το πρίσμα των εγνωσμένων επιπτώσεων μιας τέτοιας μεταχείρισης: «Μια άλλου είδους αντιμετώπιση [που στοχοποιεί μόνον άτομα με συγκεκριμένα χαρακτηριστικά] όχι μόνο θίγει την αξιοπρέπεια των εμπλεκόμενων ατόμων, αλλά συν τοις άλλοις ευνοεί την εξάπλωση ξενοφοβικών νοοτροπιών στον ευρύτερο πληθυσμό, γεγονός που δεν συνάδει με μια αποτελεσματική πολιτική για την καταπολέμηση των φυλετικών διακρίσεων». (Οπ.π., σκέψη 7.2).

Χρήσιμη συμβουλή: Αντιμετωπίστε με σοβαρότητα τους προβληματισμούς των συμμετεχόντων

Κάποιοι συμμετέχοντες ενδέχεται να διαφωνήσουν, λέγοντας ότι η αστυνομία χρειάζεται να χρησιμοποιεί τα εξωτερικά χαρακτηριστικά για να κάνει τη δουλειά της. Μπορεί να αναρωτιούνται αν η απόφαση αυτή σημαίνει ότι δεν μπορούν ποτέ να χρησιμοποιούν το χρώμα του δέρματος ή άλλα φυσικά χαρακτηριστικά ως σημαντικά κριτήρια αστυνόμευσης. Άλλοι μπορεί να ρωτήσουν πού τοποθετείται το όριο ανάμεσα στην ενδεδειγμένη χρήση των εξωτερικών χαρακτηριστικών και στις απαγορευμένες πρακτικές χαρακτηρισμού βάσει προφίλ.

Αυτά τα σχόλια καταδεικνύουν γιατί είναι τόσο δύσκολη η προσέγγιση του εθνοτικού χαρακτηρισμού στο πλαίσιο της κατάρτισης της αστυνομίας καθώς πιστεύεται ότι αμφισβητεί ορισμένες από τις πιο βασικές παραδοχές για το τι συνιστά αποτελεσματική αστυνόμευση. Και αυτό μπορεί να προκαλεί αίσθημα ανασφάλειας στο οποίο οι συμμετέχοντες αντιδρούν, πολλές φορές με μεγάλη φόρτιση.

Είναι, συνεπώς, πολύ σημαντικό στο πλαίσιο μιας εκπαίδευσης να μπορεί ο διδάσκων να μπει στη θέση των συμμετεχόντων και να αντιμετωπίσει με σοβαρότητα τους φόβους τους.

Συμπληρωματικό υλικό

Προστατευόμενα χαρακτηριστικά – «Κλασικά» και «νέα»

Σε μια ευρωπαϊκή ιστορική προοπτική, η αρχή της ισότητας στόχευε πρωτίστως τα προνόμια που ήταν συνδεδεμένα με ορισμένες ομάδες μέσα στην κοινωνία, όπως οι άνδρες, τα άτομα ανώτερης καταγωγής ή οι κατέχοντες περιουσία. Οι διατάξεις του συνταγματικού δικαίου σε πολλά κράτη μέλη της ΕΕ αντανακλούν αυτή την ιστορική εξέλιξη.

Τα χαρακτηριστικά που περιλαμβάνονται στις εν λόγω διατάξεις μπορούν να θεωρηθούν ως «κλασικά». Στη διάρκεια του 20ου αιώνα διευρύνθηκε σημαντικά ο κατάλογος των απαγορευμένων λόγων διάκρισης, των λεγόμενων προστατευόμενων χαρακτηριστικών. Ο πληρέστερος σήμερα κατάλογος παρατίθεται στο άρθρο 21 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης και περιλαμβάνει τα εξής χαρακτηριστικά: φύλο, φυλή, χρώμα, εθνοτική καταγωγή ή κοινωνική προέλευση, γενετικά χαρακτηριστικά, γλώσσα, θρησκεία ή πεποιθήσεις, πολιτικά φρονήματα ή κάθε άλλη γνώμη, ιδιότητα μέλους εθνικής μειονότητας, περιουσία, γέννηση, αναπηρία, ηλικία ή γενετήσιος προσανατολισμός. Η αναπηρία, η ηλικία, ο γενετήσιος προσανατολισμός ή τα γενετικά χαρακτηριστικά δεν αναφέρονται ρητώς στο άρθρο 14 της ΕΣΔΑ, ενός κειμένου που συντάχθηκε το 1950. Αυτό που πρέπει, ωστόσο, να θυμόμαστε είναι ότι οι κατάλογοι των απαγορευμένων λόγων στα περισσότερα κείμενα για τα ανθρώπινα δικαιώματα δεν είναι εξαντλητικοί, γεγονός που επιτρέπει τον εμπλουτισμό τους μέσω της νομολογίας.

Γιατί όμως αυτή η διεύρυνση του καταλόγου χαρακτηριστικών αξίζει ιδιαίτερης μνείας; Αποτελεί μια ενδιαφέρουσα αντανάκλαση δύο αλληλένδετων ζητημάτων:

- οι κοινωνικές αντιλήψεις και αξίες είναι αέναα μεταβαλλόμενες και αυτό αντικατοπτρίζεται στη δυναμική φύση της εξέλιξης των ανθρώπινων δικαιωμάτων,
- κοινωνικές δυνάμεις ή κινήματα λειτουργούν ως κινητήριοι μοχλός αυτής της διεύρυνσης. Υιοθετούν την ορολογία των ανθρώπινων δικαιωμάτων για να θεμελιώσουν πιο αποτελεσματικά τα αιτήματά τους, όπως έκανε το κίνημα για τα δικαιώματα των γυναικών και, πιο πρόσφατα, το κίνημα των ατόμων ΛΟΑΔ (λεσβίες, ομοφυλόφιλοι, αμφιφυλόφιλα και διεμφυλικά άτομα).

Χρήσιμη συμβουλή: Διευρύνετε τον κατάλογο

Η νοοτροπία της αστυνομίας τείνει να χαρακτηρίζεται από έναν ορισμένο συντηρητισμό όσον αφορά τις μεταβαλλόμενες κοινωνικές αντιλήψεις. Όταν τίγονται τέτοια θέματα εκδηλώνεται συχνά μια «ενστικτώδης αντίσταση». Η εμπειρία δείχνει ότι η συζήτηση για αυτόν τον διευρυνόμενο κατάλογο χαρακτηριστικών μπορεί να είναι ένας χρήσιμος τρόπος για να γίνει αντιληπτό το ευρύτερο πλαίσιο. Συμβάλλει στην επικοινωνιακή προσέγγιση αυτού του δύσκολου θέματος.

Πολλαπλές διακρίσεις

Οι άνθρωποι που ανήκουν σε «ορατές» μειονότητες, όπως οι Ρομά ή τα άτομα αφρικανικής καταγωγής, είναι πιο πιθανό να πέσουν θύματα πολλαπλών διακρίσεων – δηλαδή διακρίσεων που βασίζονται σε περισσότερα του ενός χαρακτηριστικά. Κοινωνικοοικονομικοί παράγοντες, όπως το χαμηλό εισόδημα, ενδέχεται επίσης να καθιστούν ορισμένες κατηγορίες ατόμων πιο ευάλωτες στις πολλαπλές διακρίσεις.

Όπως αναφέρθηκε στις Σημειώσεις για τον εκπαιδευτή, τα περισσότερα δικαστήρια της ΕΕ ασχολούνται με έναν μόνο λόγο διάκρισης ανά υπόθεση. Αυτό σημαίνει ότι είναι πιο δύσκολο να εκδικαστούν υποθέσεις πολλαπλών διακρίσεων και να αποκατασταθούν τα θύματά τους για όλες τις μορφές διάκρισης που υπέστησαν. Η εισαγωγή της αρχής των «πολλαπλών διακρίσεων» στη νομοθεσία θα μπορούσε να συμβάλει στη μεγαλύτερη εναρμόνιση του νόμου με τη σύνθετη πραγματικότητα των διακρίσεων που βιώνουν οι άνθρωποι.

ΔΡΑΣΗ ΤΟΥ FRA

Εντοπίζοντας τις διακρίσεις

Η Έρευνα της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τις μειονότητες και τις διακρίσεις (EU-MIDIS, 2010), η οποία απευθύνθηκε σε 23.500 μετανάστες και μέλη εθνοτικών μειονοτήτων με θέμα τις διακρίσεις και τις εγκληματικές ενέργειες που βιώνουν, διαπίστωσε ότι ένας στους τέσσερις ερωτώμενους που προέρχονται από μειονότητες ή είναι μετανάστες στην ΕΕ ένιωσαν ότι υπήρξαν θύματα διάκρισης λόγω δύο ή περισσότερων χαρακτηριστικών κατά τους 12 μήνες που προηγήθηκαν της έρευνας. Οι απαντήσεις τους κατέδειξαν ότι η εθνοτική προέλευση ή το καθεστώς μετανάστη συνιστούσαν τον σημαντικότερο λόγο διάκρισης. Ερευνήθηκαν οι εξής λόγοι διάκρισης: εθνοτική προέλευση ή καθεστώς μετανάστη, φύλο, γενετήσιος προσανατολισμός, ηλικία, θρησκεία ή πεποιθήσεις, αναπηρία και άλλοι λόγοι που σχετίζονταν με τον ερωτώμενο.

Για περισσότερες πληροφορίες, πρβλ. FRA (2011), EU-MIDIS Data in Focus 5: Multiple Discrimination [EU-MIDIS - Εστίαση στα Δεδομένα 5: Πολλαπλές διακρίσεις], Λουξεμβούργο, Υπηρεσία Εκδόσεων· διατίθεται στην ηλεκτρονική διεύθυνση: <http://fra.europa.eu/en/publication/2011/eu-midis-data-focus-report-5-multiple-discrimination>

Χαρακτηρισμός βάσει προφίλ: ορισμοί και πιθανές επιπτώσεις

Εθνοτικός χαρακτηρισμός

ΔΡΑΣΗ ΤΟΥ FRA

Αποφεύγοντας τις διακριτικές πρακτικές εθνοτικού χαρακτηρισμού

Οι διακριτικές πρακτικές εθνοτικού χαρακτηρισμού είναι ένα φαινόμενο που σε γενικές γραμμές δεν καταγγέλλεται επαρκώς και δεν έχει κατανοηθεί με μεγάλο βαθμό. Η έκδοση του FRA με τίτλο *Κατανόηση και αποτροπή των διακρίσεων λόγω εθνοτικού χαρακτηρισμού: Οδηγός*, εξετάζει τις πρακτικές χαρακτηρισμού στο πλαίσιο της επιβολής του νόμου και εξηγεί πώς οι πρακτικές χαρακτηρισμού που χρησιμοποιούν τη φυλή, την εθνοτική καταγωγή ή τη θρησκεία θεωρούνται διακριτικές και, συνεπώς, έκνομες.

Για περισσότερες πληροφορίες, πρβλ. FRA (2010), Κατανόηση και αποτροπή των διακρίσεων λόγω εθνοτικού χαρακτηρισμού: οδηγός, Λουξεμβούργο, Υπηρεσία Εκδόσεων· διατίθεται στην ηλεκτρονική διεύθυνση: http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/1133-Guide-ethnic-profiling_EL.pdf

Όπως αναφέρθηκε στις Σημειώσεις για τον εκπαιδευτή, ο οδηγός του FRA παρέχει ορολογία για τον «εθνοτικό χαρακτηρισμό (βάσει προφίλ)». Η ορολογία αυτή βασίζεται σε ορισμούς και εξηγήσεις που προέρχονται από διάφορους φορείς, μεταξύ άλλων τους εξής:

- Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή κατά του Ρατσισμού και της Μισαλλοδοξίας (ECRI) εξέδωσε την υπ' αριθ. 11 Σύσταση Γενικής Πολιτικής για την καταπολέμηση του ρατσισμού και των φυλετικών διακρίσεων στην αστυνομία η οποία ορίζει τον «φυλετικό χαρακτηρισμό» ως εξής:¹²

«Η χρήση από την αστυνομία, χωρίς αντικειμενική και εύλογη αιτιολόγηση, κριτηρίων όπως η φυλή, το χρώμα, η γλώσσα, η θρησκεία, η εθνικότητα ή η εθνική ή εθνοτική καταγωγή, σε δραστηριότητες ελέγχου, παρακολούθησης ή έρευνας».

- Το ΕΔΔΑ έχει δηλώσει τα εξής για το θέμα αυτό σε μια από τις κορυφαίες αποφάσεις του:

«[...] καμία διαφορά στη μεταχείριση που βασίζεται αποκλειστικά ή σε καθοριστικό βαθμό στην εθνοτική καταγωγή ενός ατόμου δεν μπορεί να δικαιολογηθεί αντικειμενικά στο πλαίσιο μιας σύγχρονης δημοκρατικής κοινωνίας η οποία στηρίζεται στις αρχές του πλουραλισμού και του σεβασμού των διαφορετικών πολιτισμών».¹³

- Η Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του ΟΗΕ έχει διατυπώσει σχετικά τα εξής:

«[...] Κατά τη διενέργεια των ελέγχων αυτών, τα σωματικά ή εθνοτικά χαρακτηριστικά των ατόμων που υποβάλλονται σε έλεγχο δεν πρέπει να θεωρούνται ενδεικτικά ενός παράνομου, ενδεχομένου, καθεστώτος παραμονής στη χώρα. Ούτε οι επιτόπιοι έλεγχοι εξακρίβωσης στοιχείων μπορούν να στοχεύουν πρόσωπα με συγκεκριμένα σωματικά χαρακτηριστικά ή συγκεκριμένη εθνοτική καταγωγή. Κάτι τέτοιο όχι μόνο θίγει την αξιοπρέπεια των εμπλεκόμενων ατόμων, αλλά συν τοις άλλοις ευνοεί την εξάπλωση ξενοφοβικών νοοτροπιών στον ευρύτερο πληθυσμό, γεγονός που δεν συνάδει με μια αποτελεσματική πολιτική για την καταπολέμηση των φυλετικών διακρίσεων».¹⁴

12. Συμβούλιο της Ευρώπης, Ευρωπαϊκή Επιτροπή κατά του Ρατσισμού και της Μισαλλοδοξίας (2007), *Καταπολέμηση του ρατσισμού και των φυλετικών διακρίσεων στην αστυνομία* CRI (2007) 39, Στρασβούργο, 29 Ιουνίου 2007.

13. ΕΔΔΑ, *Timishev κατά Ρωσίας*, αριθ. 55762/00 και 55974/00, 13 Δεκεμβρίου 2005, σκέψη 58.

14. Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών (ΟΗΕ), Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, *Williams κατά Ισπανίας*, αριθ. 1493/2006, 17 Αυγούστου 2009, σκέψη 7.2.

Τρία είδη χαρακτηρισμού βάσει προφίλ που χρησιμοποιούνται από την αστυνομία:

- **Προφίλ που βασίζονται σε συγκεκριμένες πληροφορίες σχετικά με υπόπτους:** Η ανάλυση προφίλ συνιστά προφανώς ένα νόμιμο μέσο για τη σύλληψη υπόπτων αφότου διαπραχθεί ένα αδίκημα. Η «κοινή λογική» αστυνόμησης υπαγορεύει γενικά τη χρήση προφίλ με χαρακτηριστικά που ανήκουν σε συγκεκριμένους υπόπτους ως εργαλείο που βοηθά στη σύλληψή τους από την αστυνομία. Αυτό στηρίζεται στα στοιχεία που έχουν συγκεντρωθεί σχετικά με ένα συγκεκριμένο περιστατικό ή σειρά περιστατικών.
- **Προφίλ που δεν βασίζονται σε συγκεκριμένες πληροφορίες:** Η ανάλυση προφίλ συνιστά επίσης νόμιμο και χρήσιμο εργαλείο για τον εντοπισμό ατόμων που έχουν διαπράξει κάποιο αδίκημα χωρίς να γίνουν αντιληπτά, όπως η απόκρυψη απαγορευμένων αντικειμένων, ή που είναι πιθανό να διαπράξουν αδίκημα στο μέλλον, όπως τα άτομα που βρίσκονται καθοδόν για να διαπράξουν ληστεία. Τα προφίλ που στηρίζονται σε μεγάλο βαθμό σε τύπους συμπεριφοράς έχουν λιγότερες πιθανότητες να συνιστούν διάκριση λόγω φυλής, εθνοτικής συμπεριφοράς ή θρησκείας.
- **Προφίλ που βασίζονται σε γενικεύσεις:** Αυτό μπορεί να προκύψει ως αποτέλεσμα της οργανωτικής πολιτικής, π.χ., όταν εκδίδονται σαφείς γραπτές ή προφορικές οδηγίες για στοχοθέτηση συγκεκριμένων ομάδων. Μπορεί επίσης να λάβει χώρα σε επιχειρησιακό επίπεδο, όταν οι υπάλληλοι των αρχών επιβολής του νόμου εφαρμόζουν στερεότυπα ή γενικεύσεις με βάση τη φυλή, την εθνοτική καταγωγή ή τη θρησκεία. Αυτή η τάση μπορεί να έχει ως συνειδητό κίνητρο προσωπικές προκαταλήψεις ή ενδέχεται οι [αστυνομικοί] να μην συνειδητοποιούν τον βαθμό στον οποίο εφαρμόζουν γενικεύσεις και στερεότυπα που μπορεί να έχουν διαμορφώσει οι ίδιοι.

Η διάκριση ανάμεσα στις επιτρεπτές πρακτικές χαρακτηρισμού και στις διακριτικές πρακτικές εθνοτικού χαρακτηρισμού

Στις περιπτώσεις όπου η επιτόπια εξακρίβωση στοιχείων από την αστυνομία διενεργείται βάσει μόνο ή κυρίως της φυλής, της εθνοτικής καταγωγής ή της θρησκείας, αυτό συνιστά άμεση διάκριση και είναι παράνομη. Με τον όρο «κυρίως» εννοείται ότι ο αστυνομικός δεν θα είχε προβεί σε εξακρίβωση αν δεν επρόκειτο για τη συγκεκριμένη φυλή, εθνοτική καταγωγή ή θρησκεία. Παρότι είναι αποδεκτό για τη φυλή, την εθνοτική καταγωγή ή τη θρησκεία να είναι ένας από τους παράγοντες που λαμβάνει υπόψη ο αστυνομικός, δεν μπορεί να είναι ο μοναδικός ή ο κύριος λόγος για την εξακρίβωση.¹⁵

Ένα παράδειγμα από την έκδοση του FRA «Κατανόηση και αποτροπή των διακρίσεων λόγω εθνοτικού χαρακτηρισμού: Οδηγός»: «Επειτα από μια σειρά βίαιων ληστειών στη Βιέννη, στην Αυστρία, οι οποίες διαπράχθηκαν υποθετικά από δύο άνδρες με σκούρο δέρμα, οι αστυνομικοί διατάχθηκαν να προβαίνουν σε επιτόπια εξακρίβωση των στοιχείων και σε έλεγχο της ταυτότητας όλων των μαύρων ανδρών που κυκλοφορούσαν σε ομάδες. Αυτό προκάλεσε δημόσια κατακραυγή και η διαταγή αναδιατυπώθηκε σε «μαύροι Αφρικανοί, ηλικίας περίπου 25 ετών και ύψους 1,70 μ., λεπτοί, που φορούν [...] πουπουλένιο μπουφάν». Μέσα σε μία ημέρα, η αστυνομία προέβη σε εξακρίβωση των στοιχείων 136 μαύρων ανδρών αλλά κανείς τους δεν βρέθηκε να έχει κάποια σχέση με τις ληστείες. Η επιτόπια εξακρίβωση των στοιχείων ατόμων με βάση την πρώτη περιγραφή υπόπτων μπορεί να θεωρηθεί δείγμα άμεσης διάκρισης, το δεύτερο προφίλ μάλλον

15. http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/1133-Guide-ethnic-profiling_EL.pdf.

όχι. Προφανώς, η εθνοτική καταγωγή των υπόπτων είναι σημαντική για την αναγνώρισή τους. Ωστόσο, δεν μπορεί να είναι η μόνη βάση για τη λήψη μέτρων επιβολής του νόμου ενάντια σε ένα πρόσωπο. Αυτό που προκύπτει από [τα παραπάνω] είναι ότι η «υποψία» που απαιτείται να υπάρχει για να ενεργήσει η αστυνομία θα πρέπει να βασίζεται στη συμπεριφορά ενός ατόμου ή σε άλλον παρόμοιο παράγοντα που το κάνει να ξεχωρίζει και όχι σε χαρακτηριστικά όπως η φυλή, η εθνοτική καταγωγή ή η θρησκεία». (Οπ.π., σκέψη 22)

Εσκεμμένη διάκριση – Η διακριτική μεταχείριση ως δευτερογενής συνέπεια

Στις συζητήσεις σχετικά με τον εθνοτικό χαρακτηρισμό βάσει προφίλ μπορεί να βρεθείτε αντιμέτωπος/η με ενστάσεις, σύμφωνα με τις οποίες ο εθνοτικός χαρακτηρισμός δεν μπορεί να συνιστά διάκριση επειδή δεν υφίσταται πρόθεση διάκρισης. Απαντώντας μπορείτε να επισημάνετε δύο στοιχεία:

- Το διεθνές δίκαιο των ανθρωπίνων δικαιωμάτων καθιστά σαφές ότι η διάκριση δεν καλύπτει μόνο τις περιπτώσεις στις οποίες ένα άτομο υφίσταται λιγότερο ευνοϊκή μεταχείριση εκ προθέσεως αλλά και τις καταστάσεις στις οποίες η λιγότερο ευνοϊκή μεταχείριση έρχεται απλώς ως αποτέλεσμα ορισμένων πράξεων, χωρίς «κακή πρόθεση».
- Μια αστυνομία με ευαισθησία στα θέματα ισότητας πρέπει, συνεπώς, να συνεκτιμά πώς αντιλαμβάνονται και βιώνουν τις ενέργειές της τα άτομα που έχει απέναντί της.

Γιατί οι διακριτικές πρακτικές εθνοτικού χαρακτηρισμού είναι επιζήμιες και αντιπαραγωγικές¹⁶

- **Αρνητικές επιπτώσεις σε ατομικό επίπεδο:** Προσβάλλουν την ανθρώπινη αξιοπρέπεια και μπορεί να είναι ταπεινωτικές, ακόμη και τραυματικές, για το άτομο. Ο χαρακτηρισμός βάσει γενικών προφίλ αγνοεί το γεγονός πως ο καθένας από εμάς είναι ένα μοναδικό άτομο. Ο νόμος επιβάλλει τη μεταχείριση κάθε ατόμου ως ξεχωριστού προσώπου. Παρότι είναι αλήθεια ότι οι ισλαμιστές εξτρεμιστές τρομοκράτες που συσχετίζονται με απειλές [ενός ορισμένου είδους] τείνουν να έχουν μουσουλμανική ή ασιατική εμφάνιση, αυτό δεν μπορεί να οδηγήσει στην υπόθεση ότι όλοι όσοι έχουν μουσουλμανική ή ασιατική εμφάνιση τείνουν να είναι τρομοκράτες.

Αρνητικές επιπτώσεις σε επίπεδο κοινότητας: Για παρόμοιους λόγους, οι διακριτικές πρακτικές εθνοτικού χαρακτηρισμού μπορούν να θεωρηθούν αντιπαραγωγικές. Η λήψη μέτρων βάσει παράνομου χαρακτηρισμού μπορεί να οδηγήσει σε αύξηση των φυλετικών εντάσεων, να καλλιεργήσει τη δυσαρέσκεια των μειονοτήτων απέναντι στην αστυνομία και την πλειονότητα του πληθυσμού. Το άθροισμα αυτών των «επιμέρους εμπειριών μπορεί να έχει αρνητικές επιπτώσεις στην ομάδα». Όταν εφαρμόζεται ένα φυλετικό, εθνοτικό ή θρησκευτικό προφίλ, μπορεί να αναπτυχθεί εντός μίας ομάδας μια αρνητική αντίληψη για την ίδια την ομάδα, ενώ σε εξωτερικό επίπεδο μπορεί η ευρύτερη κοινότητα να αναπτύξει μια αρνητική αντίληψη για την εν λόγω ομάδα. Η μειονοτική ομάδα μπορεί να μετατραπεί σε «ύποπτη κοινότητα», την οποία το κοινό συσχετίζει με την εγκληματικότητα. Αυτό μπορεί να οδηγήσει σε πρόσθετες αρνητικές επιπτώσεις, όπως η αύξηση των φυλετικών προκαταλήψεων. Η αστυνομία μπορεί να διαθέτει δυσανάλογα μεγάλο αριθμό αστυνομικών πόρων για την επιτήρηση της μειονοτικής ομάδας, γεγονός που με τη σειρά του πιθανόν να οδηγήσει σε μεγαλύτερο

16. Οπ.π. σ. 40 και εξής.

αριθμό συλλήψεων, δημιουργώντας έναν φαύλο κύκλο μεταξύ εντατικής αστυνόμευσης και υψηλότερου ποσοστού συλλήψεων.

Αρνητικές επιπτώσεις στην αποτελεσματικότητα της αστυνόμευσης: Τα δύο ακόλουθα ζητήματα καταδεικνύουν τις αρνητικές επιπτώσεις των διακριτικών πρακτικών εθνοτικού χαρακτηρισμού στην αποτελεσματικότητα της αστυνομίας:

- Ο εθνοτικός χαρακτηρισμός είναι δυνατό να μειώσει τα ποσοστά εντοπισμών και συλλήψεων της αστυνομίας. Ορισμένα στοιχεία ερευνών που πραγματοποιήθηκαν με θέμα τους μεταφορείς ναρκωτικών υποδεικνύουν ότι αν εξαιρεθεί η φυλή ή η εθνοτική καταγωγή από ένα γενικό προφίλ παραβατικότητας, αντί για ένα συγκεκριμένο προφίλ υπόπτου, και αν ζητηθεί από τους αστυνομικούς να εξετάζουν συγκεκριμένα μη εθνοτικά κριτήρια, αυτό μπορεί να συμβάλει στη βελτίωση της αποτελεσματικότητας ή του ποσοστού εντοπισμών και συλλήψεων της αστυνομίας και παράλληλα στην αποφυγή περιστατικών διακριτικής μεταχείρισης. Τα προφίλ είναι προβλέψιμα και παραπλανητικά. Η υπερβολική εμπιστοσύνη σε ένα στερεοτυπικό προφίλ μπορεί μάλιστα να αυξήσει το συνολικό ποσοστό παραβατικότητας συναρτήσει του χρόνου στη συγκεκριμένη κατηγορία αδικημάτων για δύο λόγους:
 - πρώτον, οι ομάδες που δεν συσχετίζονται με ορισμένα αδικήματα μπορούν να συνεχίζουν να τα διαπράττουν ενόσω η προσοχή της αστυνομίας είναι στραμμένη σε μια άλλη ομάδα. Συνεπώς, ενώ η επιβολή του νόμου μπορεί να επιτύχει ένα ορισμένο ποσοστό εντοπισμών και συλλήψεων στα μέλη των μειονοτήτων, το ποσοστό παραβατών στην πλειονότητα του πληθυσμού μπορεί να αυξηθεί ακριβώς επειδή τα μέλη της δεν αποτελούν στόχο της αστυνόμευσης και, επομένως, έχουν λιγότερες πιθανότητες να συλληφθούν.
 - Δεύτερον, οι ομάδες που στοχοποιούνται ως πιθανοί παραβάτες ενδέχεται να συμπεριφέρονται εν τέλει σύμφωνα με αυτό το στερεότυπο – μια διαδικασία την οποία έχουν εξηγήσει κοινωνιολόγοι και εγκληματολόγοι μέσω θεωριών όπως «η θεωρία της ετικέτας».
- Ο εθνοτικός χαρακτηρισμός βάσει προφίλ μπορεί να οδηγήσει σε έλλειμμα συνεργασίας με δυσμενείς επιπτώσεις στην αποτελεσματικότητα της αστυνομίας: η αστυνόμευση εξαρτάται σε πολύ μεγάλο βαθμό από τη συνεργασία με τους πολίτες, αλλά αν κλονιστεί η εμπιστοσύνη και η πίστη στην αστυνομία, τότε αυτή η συνεργασία γίνεται λιγότερο πιθανή. Οι αρχές επιβολής του νόμου στηρίζονται στους πολίτες όχι μόνο ως μάρτυρες για τη διαλεύκανση εγκλημάτων αλλά και για την πρόληψη και τον εντοπισμό αδικημάτων. Χωρίς τη συνεργασία του κοινού, οι αστυνομικοί σπάνια επιτυγχάνουν την αναγνώριση, σύλληψη ή καταδίκη υπόπτων. Σύμφωνα με έρευνες στο Ηνωμένο Βασίλειο και στις ΗΠΑ, στις περιπτώσεις όπου οι πολίτες νοιώθουν δυσαρεστημένοι από τις επαφές τους με την αστυνομία, αυτό έχει αρνητική επίπτωση στην εμπιστοσύνη και στη συνεργασία του κοινού με τις αρχές επιβολής του νόμου. Αυτό συμβαίνει επειδή τα εμπλεκόμενα άτομα μπορούν να μοιραστούν αυτές τις εμπειρίες με συγγενείς, φίλους και συνεργάτες τους.

ΕΝΟΤΗΤΑ 6: ΤΑ ΑΝΘΡΩΠΙΝΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΩΝ ΑΣΤΥΝΟΜΙΚΩΝ

Εισαγωγή	191
Δραστηριότητα 1: Εμπειρίες που σχετίζονται με τα ανθρώπινα δικαιώματα	192
Δραστηριότητα 2: Μελέτη περίπτωσης - διάκριση στον χώρο εργασίας	194
Φύλλο εργασίας - Δραστηριότητα 2: Μελέτη περίπτωσης - διάκριση στον χώρο εργασίας	196
Σημειώσεις για τον εκπαιδευτή	198
1. Βασικές έννοιες	198
α. Έχουν οι αστυνομικοί ανθρώπινα δικαιώματα;	198
β. Προκλήσεις για τα ανθρώπινα δικαιώματα των αστυνομικών.....	200
γ. Ποια ανθρώπινα δικαιώματα αφορούν ιδιαίτερος τους αστυνομικούς;.....	202
2. Οδηγός δραστηριότητας: ανάλυση ανθρώπινων δικαιωμάτων.....	204

Τα ανθρώπινα δικαιώματα των αστυνομικών

Εισαγωγή

Το θέμα των ανθρώπινων δικαιωμάτων των αστυνομικών αποτελεί σημαντικό στοιχείο της εκπαίδευσης και επανέρχεται σχεδόν σε κάθε πρόγραμμα εκπαίδευσης στα ανθρώπινα δικαιώματα: «Τι γίνεται με τα δικά μου ανθρώπινα δικαιώματα; Ποιος ενδιαφέρεται για αυτά;» Η σοβαρή αντιμετώπιση αυτών των προβληματισμών μπορεί να συμβάλει σημαντικά στην αποδοχή από τους αστυνομικούς του συστήματος των ανθρώπινων δικαιωμάτων συνολικά. Οι αστυνομικοί πρέπει να κατανοήσουν τα οφέλη που συνεπάγονται τα ανθρώπινα δικαιώματα όχι μόνο για τους άλλους αλλά και για τους ίδιους. Οι αστυνομικοί καλούνται να αντιμετωπίσουν πολλά ζητήματα που άπτονται των ανθρώπινων δικαιωμάτων κατά την εκτέλεση των καθηκόντων τους, αλλά επηρεάζονται και οι ίδιοι άμεσα όσον αφορά τα δικά τους δικαιώματα.

Η εκπαίδευση θα μπορούσε ενδεχομένως να ξεκινά με την παρούσα ενότητα σε μια προσπάθεια να αντιληφθούν οι συμμετέχοντες ότι οι ανησυχίες τους λαμβάνονται σοβαρά υπόψη. Κάτι τέτοιο θα συνέβαλε στη μείωση του ηθικού «φορτίου» των ανθρώπινων δικαιωμάτων και θα ενθάρρυνε μια θετική στάση έναντι των ανθρώπινων δικαιωμάτων στη διάρκεια της εκπαίδευσης.

Οι ανησυχίες των συμμετεχόντων μπορεί μερικές φορές να απορρέουν από την αίσθηση ότι ούτε οι πολίτες ούτε οι αστυνομικές αρχές σέβονται ή εκτιμούν το έργο τους. Στη διάρκεια της συζήτησης θα ήταν ίσως χρήσιμο να ζητηθεί από τους συμμετέχοντες να αναφέρουν συγκεκριμένα παραδείγματα και να τα εξετάσουν υπό το πρίσμα των ανθρώπινων δικαιωμάτων. Για να μεγιστοποιήσετε τη συμβολή σας στη συζήτηση, εξοικειωθείτε με τους εθνικούς κανόνες και κανονισμούς που έχουν θεσπιστεί ειδικά για την προστασία των αστυνομικών, π.χ. στον ποινικό κώδικα, τους εσωτερικούς κανονισμούς των οργανισμών σχετικά με τις συνθήκες εργασίας, τα επιχειρησιακά μέτρα για την προστασία των αστυνομικών και τις συνδικαλιστικές δραστηριότητες των αστυνομικών.

Δραστηριότητα 1: Εμπειρίες που σχετίζονται με τα ανθρώπινα δικαιώματα

Σκοπός:

Οι αστυνομικοί εγείρουν συχνά το ζήτημα των δικών τους ανθρωπίνων δικαιωμάτων στη διάρκεια της εκπαίδευσης επειδή δεν αισθάνονται ότι αυτά τους προστατεύουν. Είναι, συνεπώς, καλή ιδέα να υπάρχει πρόνοια για το θέμα αυτό και να εντάσσεται η παρούσα ενότητα σε ένα αρχικό στάδιο της κατάρτισης.

Στόχοι:

Γνώσεις

- κατανόηση της έννοιας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των αστυνομικών

Νοοτροπία

- μεγαλύτερη αποδοχή για τα ανθρώπινα δικαιώματα των άλλων μέσα από την αναγνώριση των δικών τους δικαιωμάτων
- μεγαλύτερη ευαισθητοποίηση των αστυνομικών όσον αφορά τα δικαιώματά τους και την ενδυναμωτική λειτουργία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων
- αίσθημα συμμετοχής στο σύστημα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και όχι αντιπαλότητας με αυτό

Δεξιότητες

- ικανότητα εφαρμογής της ανάλυσης ανθρωπίνων δικαιωμάτων στις οργανωτικές δομές και πρακτικές

Τι θα χρειαστείτε:

- διάρκεια: 60-70 λεπτά
- υλικό:
 - πίνακες παρουσιάσεων με τις ερωτήσεις προς συζήτηση
 - προαιρετικά: παρουσίαση με Powerpoint και βιντεοπροβολέας (προτζέκτορας)
 - χώρος: αίθουσα ολομέλειας και δύο αίθουσες για τις ομάδες εργασίας
- μέγεθος ομάδας: 15-20 άτομα

Περιγραφή δραστηριότητας 1: Εμπειρίες που σχετίζονται με τα ανθρώπινα δικαιώματα

- 1 Παρουσιάστε τον σκοπό και τον στόχο της δραστηριότητας.
- 2 Ζητήστε από τους συμμετέχοντες να σκεφθούν ο καθένας 2-3 παραδείγματα από την εμπειρία τους ή από εμπειρίες τρίτων, όπου τα ανθρώπινα δικαιώματά τους ως αστυνομικών έγιναν σεβαστά ή προστατεύθηκαν και άλλα 2-3 παραδείγματα όπου συνέβη το αντίθετο. Σημειώστε τις δύο κατηγορίες στον πίνακα παρουσιάσεων. (περίπου 10 λεπτά)
- 3 Τα παραδείγματα που θα δοθούν πρέπει να είναι όσο πιο συγκεκριμένα γίνεται, περιγράφοντας, π.χ., μια οργανωτική πρακτική, μια διαταγή, μια πραγματική κατάσταση ή ένα σύντομο σενάριο/υπόθεση. Με άλλα λόγια, προτιμήστε ένα απτό παράδειγμα, όπως: «Την περασμένη εβδομάδα ο προϊστάμενός μου με κάλεσε [...]» από το γενικότερο «οι ανώτεροι δεν νοιάζονται για τις ανάγκες των υπαλλήλων».
- 4 Χωρίστε τους συμμετέχοντες σε ομάδες συζήτησης των 3-4 ατόμων, συζητήστε τις εμπειρίες τους και επιλέξτε 2-3 θετικά και αρνητικά παραδείγματα για να παρουσιαστούν στην ολομέλεια. (περίπου 25 λεπτά)
- 5 Απαντήστε στις απορίες που μπορεί να προκύψουν στη διάρκεια της ομαδικής εργασίας.
- 6 Οι ομάδες παρουσιάζουν τα παραδείγματά τους στην ολομέλεια. Συζητήστε τα παραδείγματα (ποια είναι η εντύπωση των άλλων συμμετεχόντων; Έχει εφαρμογή το συγκεκριμένο παράδειγμα στο περιβάλλον εργασίας των άλλων συμμετεχόντων;) Εξετάστε τα παραδείγματα υπό το πρίσμα των ανθρώπινων δικαιωμάτων: πώς σχετίζονται με τα ανθρώπινα δικαιώματα; Για ποια δικαιώματα πρόκειται; Ποιες οργανωτικές δομές τείνουν να ευνοούν ή να παρεμποδίζουν την πλήρη απόλαυση, από τους αστυνομικούς, των ανθρώπινων δικαιωμάτων τους; (περίπου 30 λεπτά)
- 7 Συνοψίστε τα κύρια σημεία προσθέτοντας, αν χρειάζεται, ειδικά προσαρμοσμένες πληροφορίες, με βάση τα στοιχεία που περιέχονται στις Σημειώσεις για τον εκπαιδευτή.

Δραστηριότητα 2: Μελέτη περίπτωσης – διάκριση στον χώρο εργασίας

Σκοπός:

Οι αστυνομικοί εγείρουν συχνά το ζήτημα των δικών τους ανθρωπίνων δικαιωμάτων στη διάρκεια της εκπαίδευσης επειδή δεν αισθάνονται ότι αυτά τους προστατεύουν. Είναι, συνεπώς, καλή ιδέα να υπάρχει πρόνοια για το θέμα αυτό και να εντάσσεται η παρούσα ενότητα σε ένα αρχικό στάδιο της κατάρτισης.

Στόχοι:

Γνώσεις

- κατανόηση της έννοιας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των αστυνομικών
- γνώση των σωστών ερωτήσεων ώστε να είναι σε θέση να εφαρμόσουν την ανάλυση ανθρωπίνων δικαιωμάτων σε σχέση με τα δικά τους δικαιώματα

Νοοτροπία

- μεγαλύτερη αποδοχή για τα ανθρώπινα δικαιώματα των άλλων μέσα από την αναγνώριση των δικών τους δικαιωμάτων
- μεγαλύτερη ευαισθητοποίηση των αστυνομικών όσον αφορά τα δικαιώματά τους και την ενδυναμωτική λειτουργία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων
- αίσθημα συμμετοχής στο σύστημα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και όχι αντιπαλότητας με αυτό

Δεξιότητες

- ικανότητα προσέγγισης των δικαιωμάτων τους από τη σκοπιά των ανθρωπίνων δικαιωμάτων
- ικανότητα διατύπωσης των σωστών ερωτήσεων στο πλαίσιο της ανάλυσης ανθρωπίνων δικαιωμάτων και χρήση τους στα οργανωτικά πλαίσια των ίδιων των συμμετεχόντων

Τι θα χρειαστείτε:

- διάρκεια: 60-90 λεπτά
- υλικό:
 - Φύλλο εργασίας 1 με τη μελέτη περίπτωσης και τις κατευθυντήριες ερωτήσεις
 - προαιρετικά: παρουσίαση με Powerpoint και βιντεοπροβολέας (προτζέκτορας)
 - πίνακας παρουσιάσεων με αποσπώμενες σελίδες
 - χώρος: αίθουσα ολομέλειας και δύο αίθουσες για τις ομάδες εργασίας
- μέγεθος ομάδας: 15-20 άτομα

Περιγραφή δραστηριότητας 2: Μελέτη περίπτωσης – διάκριση στον χώρο εργασίας

- 1 Παρουσιάστε τον σκοπό και τους στόχους της δραστηριότητας.
- 2 Παρουσιάστε την υπόθεση στην ολομέλεια.
- 3 Διανείμετε το φύλλο εργασίας. (μελέτη περίπτωσης και κατευθυντήριες ερωτήσεις)
- 4 Ζητήστε από τους συμμετέχοντες να σκεφθούν ο καθένας μόνος του ποια προσέγγιση θα ακολουθούσαν για την επίλυση της μελέτης περίπτωσης.
- 5 Χωρίστε τους συμμετέχοντες σε ομάδες των 5-6 ατόμων για να συζητήσουν την υπόθεση.
- 6 Απαντήστε στις απορίες που μπορεί να προκύψουν στη διάρκεια της ομαδικής εργασίας.
- 7 Ζητήστε από τις ομάδες να παρουσιάσουν την εργασία τους στην ολομέλεια. Συζητήστε τις προτεινόμενες λύσεις – σημειώστε στον πίνακα κάποια βασικά σημεία.
- 8 Συνοψίστε τα κύρια σημεία προσθέτοντας, αν χρειάζεται, ειδικά προσαρμοσμένες πληροφορίες, με βάση τα στοιχεία που περιέχονται στις Σημειώσεις για τον εκπαιδευτή.

Φύλλο εργασίας – Δραστηριότητα 2: Μελέτη περίπτωσης – διάκριση στον χώρο εργασίας

Μελέτη περίπτωσης: Διάκριση στον χώρο εργασίας

Παρά τις επανειλημμένες αιτήσεις της σε διάστημα επτά ετών, η αστυνομική υποδιευθύντρια Alison Halford, δεν είχε προαχθεί. Πιστεύει ότι ο προϊστάμενός της, ο αστυνομικός διευθυντής, δεν την προήγαγε επειδή διαφωνούσε με την προσήλωσή της στην ίση μεταχείριση ανδρών και γυναικών. Έτσι, προχώρησε σε άσκηση προσφυγής για διάκριση λόγω φύλου.

Στη διάρκεια των επόμενων μηνών, είχε την αίσθηση ότι ορισμένα μέλη του τμήματός της ξεκίνησαν μια «εκστρατεία» εναντίον της εξαιτίας της καταγγελίας της. Υποστήριξε ότι η σταθερή τηλεφωνική γραμμή στο γραφείο της είχε παγιδευθεί με σκοπό την υποκλοπή πληροφοριών προκειμένου να χρησιμοποιηθούν εναντίον της στην εκδίκαση της προσφυγής. Προσκόμισε αποδείξεις προς επίρρωση των ισχυρισμών της και υποστήριξε ότι υπήρξε παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων της.

Ερωτήσεις προς συζήτηση:

1. Ποια ανθρώπινα δικαιώματα έχουν εφαρμογή;
2. Συνιστά η παγίδευση τηλεφώνου στον χώρο εργασίας παρέμβαση στα ανθρώπινα δικαιώματα;
3. Συνιστά η παγίδευση τηλεφώνου στον χώρο εργασίας παραβίαση ανθρωπίνων δικαιωμάτων;
4. Ποια (αντικρουόμενα) συμφέροντα ενέχονται;
5. Ποια άλλα πεδία έντασης ενδέχεται να προκύψουν σε σχέση με τα ανθρώπινα δικαιώματα στον χώρο εργασίας;

Φύλλο εργασίας – Δραστηριότητα 2: Μελέτη περίπτωσης – διάκριση στον χώρο εργασίας (συνέχεια)

ΜΕΡΟΣ 1: ΕΦΑΡΜΟΖΟΜΕΝΑ ΑΝΘΡΩΠΙΝΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ / ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

1.1. Ποιο ανθρωπino δικαίωμα(-τα) έχει/έχουν εφαρμογή
στη συγκεκριμένη κατάσταση;

1.2. Υπάρχουν κρατικές ενέργειες που συνιστούν
παρέμβαση στα εφαρμοζόμενα ανθρωπina
δικαιώματα;

ΜΕΡΟΣ 2: ΔΙΚΑΙΟΛΟΓΗΜΕΝΗ ΕΝΕΡΓΕΙΑ Ή ΠΑΡΑΒΙΑΣΗ;

2.1. Παρέχει η εθνική νομοθεσία νομική βάση για τις
ενέργειες του κράτους;

Σημειώσεις για τον εκπαιδευτή

Οι παρούσες Σημειώσεις για τον εκπαιδευτή πραγματεύονται τα ανθρώπινα δικαιώματα των αστυνομικών. Ακολουθεί ανάλυση της μελέτης περίπτωσης σχετικά με τον σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, με τη βοήθεια του αναλυτικού σχήματος που παρουσιάστηκε στην ενότητα 3.

1. Βασικές έννοιες

- α. Έχουν οι αστυνομικοί ανθρώπινα δικαιώματα;
- β. Προκλήσεις για τα ανθρώπινα δικαιώματα των αστυνομικών.
- γ. Ποια ανθρώπινα δικαιώματα αφορούν ιδιαίτερω τους αστυνομικούς;

2. Οδηγός δραστηριότητας: ανάλυση ανθρωπίνων δικαιωμάτων

- Εφαρμογή της ανάλυσης ανθρωπίνων δικαιωμάτων, και ιδιαίτερα της αρχής της αναλογικότητας, σε σχέση με τα ανθρώπινα δικαιώματα των αστυνομικών.

1. Βασικές έννοιες

α. Έχουν οι αστυνομικοί ανθρώπινα δικαιώματα;

Όταν αναφερόμαστε στα ανθρώπινα δικαιώματα, το πρωταρχικό ζήτημα είναι η σχέση ανάμεσα στο μεμονωμένο άτομο και το κράτος. Όταν αναφερόμαστε στα ανθρώπινα δικαιώματα και στην αστυνομία, το πρωταρχικό ζήτημα είναι ότι η αστυνομία ενεργεί ως εκπρόσωπος του κράτους και είναι, συνεπώς, υποχρεωμένη να σέβεται και να προστατεύει τα δικαιώματα των πολιτών. Οι ίδιοι οι αστυνομικοί, ωστόσο, θέτουν συχνά το ερώτημα αν, κατά την εκτέλεση των καθηκόντων τους, έχουν και εκείνοι κάποια δικαιώματα. Η απάντηση είναι πολύ απλά «ναι».

- Οι αστυνομικοί έχουν τα ίδια δικαιώματα και ελευθερίες με τους υπόλοιπους ανθρώπους και προστατεύονται από τα ανθρώπινα δικαιώματα στη διάρκεια της υπηρεσίας τους. Μπορούν να ανατρέχουν στα δικαιώματά τους τα οποία ορίζονται σε διάφορα διεθνή έγγραφα για τα ανθρώπινα δικαιώματα, όπως η Διεθνής Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΣΔΑ) ή το Διεθνές Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα (ΔΣΑΠΔ). Οι ίδιες αρχές έχουν εφαρμογή τόσο στα ανθρώπινα δικαιώματα των αστυνομικών όσο και στα ανθρώπινα δικαιώματα εν γένει. Τα δικαιώματα της αστυνομίας είναι δυνατό να περισταλούν, αλλά μόνον εάν πρόκειται για σχετικά δικαιώματα και εάν αυτή η περιστολή κρίνεται αναγκαία σε μια δημοκρατική κοινωνία προκειμένου η αστυνομία να λειτουργεί σύμφωνα με τον νόμο και σεβόμενη την αρχή της αναλογικότητας¹.
- Τα ανθρώπινα δικαιώματα είναι αδιαίρετα και έχουν εφαρμογή σε όλους λόγω της σύμφυτης αξιοπρέπειας των ανθρωπίνων όντων. Η ένταξη σε έναν αστυνομικό οργανισμό ή το γεγονός ότι κάποιος φορά στολή δεν σημαίνει ότι πρέπει να απεμπολήσει τα ανθρώπινα δικαιώματά του για χάρη των

1. Επιτροπή των Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης, (2001), αιτιολογική έκθεση, Σύσταση REC (2001)10 της Επιτροπής των Υπουργών προς τα κράτη μέλη σχετικά με τον ευρωπαϊκό κώδικα αστυνομικής δεοντολογίας, 19 Σεπτεμβρίου 2001.

εσωτερικών κανόνων αυτού του οργανισμού. Μια προηγούμενη ερμηνεία υποστήριζε ότι τα ανθρωπίνια δικαιώματα δεν ισχύουν για τους αστυνομικούς,² αλλά αυτή η περιοριστική αντίληψη θεωρείται σήμερα ξεπερασμένη.

- Μία εξαίρεση σε αυτή τη γενική αντίληψη για τα ανθρωπίνια δικαιώματα των αστυνομικών εδράζεται στο άρθρο 11 της ΕΣΔΑ³, το οποίο αναφέρεται στο δικαίωμα στην ελευθερία του συνέρχεσθαι και του συνεταιρίζεσθαι. Το άρθρο 11 παράγραφος 2 δεν απαγορεύει στα κράτη να επιβάλλουν νόμιμους περιορισμούς στην άσκηση του δικαιώματος στην ελευθερία του συνέρχεσθαι και του συνεταιρίζεσθαι από μέλη των ενόπλων δυνάμεων, της αστυνομίας ή των διοικητικών υπηρεσιών του Κράτους. Λόγω της ειδικής θέσης τους, το δικαίωμα στην ελευθερία του συνέρχεσθαι και του συνεταιρίζεσθαι των κρατικών υπαλλήλων ενδέχεται να υπόκειται σε αυστηρότερους περιορισμούς σε σχέση με το αντίστοιχο δικαίωμα του μέσου πολίτη. Αυτό αντανακλά το ενδιαφέρον του κράτους να δώσει προτεραιότητα στις ζωτικές λειτουργίες ασφάλειας έναντι των ατομικών συμφερόντων. Η πλήρης άρση του δικαιώματος στην ελευθερία του συνέρχεσθαι και του συνεταιρίζεσθαι, ωστόσο, μπορεί να μη συνάδει με το άρθρο 11 παράγραφος 2 της ΕΣΔΑ. Οι περιορισμοί πρέπει να συμμορφώνονται με την εσωτερική νομοθεσία και δεν πρέπει να είναι αυθαίρετοι⁴. Μια συγγκριτική συνταγματική απαγόρευση της πολιτικής δραστηριότητας των αστυνομικών και της ένταξής τους σε πολιτικά κόμματα δεν θεωρήθηκε ότι παραβιάζει τα Άρθρα 10 και 11 της ΕΣΔΑ επειδή υπηρετούσε τον θεμιτό σκοπό της αποπολιτικοποίησης της αστυνομίας στη μετακομμουνιστική εποχή και δεν ήταν δυσανάλογη για την περίοδο της μετάβασης από ένα ολοκληρωτικό καθεστώς σε μια πολυφωνική δημοκρατία⁵.

Η έκθεση σε δύσκολες καταστάσεις αποτελεί μέρος της δουλειάς του αστυνομικού. Είναι απολύτως κατανοητό ότι αυτή η έκθεση μπορεί να φέρει στην επιφάνεια αισθήματα όπως ο θυμός ή η επιθετικότητα. Στη διάρκεια ενός εκπαιδευτικού προγράμματος, οι συμμετέχοντες ενδέχεται να χρησιμοποιήσουν επιχειρήματα όπως: «Ως αστυνομικός πρέπει να δέχομαι να μου φωνάζουν, να με φτύνουν, να με περιφρονούν, να μου πετούν πέτρες και, παρ' όλα αυτά, να παραμένω γεμάτος σεβασμό, ευγενικός και ήρεμος. Αυτό πάει πολύ».

Συνεπώς, ένας αστυνομικός οργανισμός πρέπει να διασφαλίζει ότι παρέχει στους αστυνομικούς του επαρκή επιχειρησιακή καθοδήγηση πριν κληθούν να αντιμετωπίσουν τέτοιου είδους καταστάσεις. Χρειάζεται επίσης να υπάρχει περιθώριο για περισυλλογή μετά από δύσκολες επιχειρήσεις της αστυνομίας. Η εκπαίδευση είναι μια ευκαιρία να συνειδητοποιήσουν οι αστυνομικοί γιατί είναι σημαντικό – για τους ίδιους, την αστυνομία και την κοινωνία συνολικά – να προστατεύουν και να σέβονται τα ανθρωπίνια δικαιώματα ακόμη και σε δύσκολες καταστάσεις.

Οι αστυνομικοί θεωρούν πολλές φορές τις επιθετικές ενέργειες κατά της αστυνομίας ως παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων, αλλά δεν μπορούμε να μιλάμε για παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων αναφερόμενοι σε πράξεις ατόμων κατά αστυνομικών. Ο άξονας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων τοποθετείται εδώ μεταξύ του αστυνομικού και του οργανισμού της αστυνομίας. Πώς προετοιμάζονται οι αστυνομικοί για μια επιχείρηση; Ποια μέτρα τους προστατεύουν σε επικίνδυνες καταστάσεις; Τι εξοπλισμό χρειάζονται; Ποια στρατηγικά επιχειρησιακά μέτρα έχουν ληφθεί;

2. Αυτό αφορούσε επίσης, π.χ., τους κρατικούς υπαλλήλους, τα μέλη των ενόπλων δυνάμεων καθώς και τους κατάδικους.

3. Βλέπε επίσης: ΟΗΕ, Διεθνές Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα (ΔΣΑΠΔ), 16 Δεκεμβρίου 1966, άρθρο 22 παράγραφος 2.

4. Grabenwarter, C. (2005), *Europäische Menschenrechtskonvention*, Vienna, Verlag C. H. Beck, σ. 263 και 271.

5. ΕΔΔΑ, *Rekvenyi κατά Ουγγαρίας*, αριθ. 25390/94, 20 Μαΐου 1999.

Ευρωπαϊκός κώδικας αστυνομικής δεοντολογίας, Επιτροπή των Υπουργών, Σύσταση REC (2001) 10

Άρθρα

31. Το αστυνομικό σώμα απολαμβάνει κατά κανόνα τα ίδια ατομικά και πολιτικά δικαιώματα με τους άλλους πολίτες. Περιορισμοί στα δικαιώματα αυτά μπορούν να επιβληθούν μόνον όταν είναι αναγκαίοι για την άσκηση των καθηκόντων της αστυνομίας σε μια δημοκρατική κοινωνία, σύμφωνα με τη νομοθεσία και με την Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου.
32. Τα μέλη του αστυνομικού σώματος απολαμβάνουν κοινωνικά και οικονομικά δικαιώματα, ως δημόσιοι υπάλληλοι, στον μέγιστο δυνατό βαθμό. Ειδικότερα, έχουν δικαίωμα να οργανώνουν ή να συμμετέχουν σε οργανώσεις εκπροσώπησης, να λαμβάνουν την κατάλληλη αμοιβή και κοινωνική ασφάλιση και να απολαμβάνουν ειδικές προβλέψεις στον τομέα της υγείας και της ασφάλειας οι οποίες λαμβάνουν υπόψη τον ιδιαίτερο χαρακτήρα του έργου της αστυνομίας.
33. Τα πειθαρχικά μέτρα που επιβάλλονται κατά αστυνομικών πρέπει να αξιολογούνται από ανεξάρτητο φορέα ή δικαστήριο.
34. Οι δημόσιες αρχές θα παρέχουν στήριξη σε υπαλλήλους της αστυνομίας που αντιμετωπίζουν αβάσιμες κατηγορίες σε σχέση με τα καθήκοντά τους.

β. Προκλήσεις για τα ανθρώπινα δικαιώματα των αστυνομικών

- Όταν οι συνθήκες εργασίας και οι οργανωτικές δομές ή μέτρα αποτυγχάνουν να διασφαλίσουν ή μπορεί ακόμη και να υπονομεύουν/παραβιάζουν τα ανθρώπινα δικαιώματα του αστυνομικού. «Ο προϊστάμενός μου απλώς δίνει διαταγές. Λέει συνεχώς – αν δεν σ' αρέσει, φύγε. Όσο βρίσκεσαι εδώ, είσαι υπό τις διαταγές μου». Ή «Μας ζήτησαν να δώσουμε δείγματα DNA, αυτό παραβιάζει τα ανθρώπινα δικαιώματά μας».

Οι ανώτεροι αξιωματικοί της αστυνομίας είναι υπεύθυνοι για τα ανθρώπινα δικαιώματα των υπαλλήλων τους. Δομικοί παράγοντες και η κουλτούρα της αστυνομικής υπηρεσίας έχουν επίσης αντίκτυπο στα ατομικά, οικονομικά και κοινωνικά δικαιώματα των αστυνομικών, όπως είναι οι συνθήκες/τα ωράρια εργασίας, η κοινωνική ασφάλιση, η διαφάνεια και η συμμετοχή στις διαδικασίες επικοινωνίας και διοίκησης, η διαχείριση των ανθρώπινων πόρων, η διοικητική ευθύνη ή η εκπαίδευση και επιμόρφωση. Μια πιο προσεκτική ματιά στον οργανισμό με βάση τη διάσταση των ανθρώπινων δικαιωμάτων παρέχει σημαντικές πληροφορίες σχετικά με το κατά πόσο το περιβάλλον είναι ευνοϊκό ή δυσμενές για τα ανθρώπινα δικαιώματα των αστυνομικών.

- Όταν οι αστυνομικοί έρχονται αντιμέτωποι με επιθετική, εξαιρετικά προκλητική ή βίαιη συμπεριφορά και περιορίζονται – κατά την άποψή τους – σε συντηρητικές παρεμβάσεις. «Στις διαδηλώσεις είμαι υποχρεωμένος να στέκομαι σε μια σειρά. Οι διαδηλωτές μας προκαλούν, μας φτύνουν, πετούν αντικείμενα και συμπεριφέρονται βίαια, ενώ εμείς το μόνο που επιτρέπεται να κάνουμε είναι να κρυβόμαστε πίσω από τις ασπίδες μας».

Όταν εκτελεί αστυνομικά καθήκοντα, και ιδίως όταν ασκεί αστυνομική εξουσία, ο αστυνομικός δεν ενεργεί ως ιδιώτης αλλά ως όργανο του κράτους. Συνεπώς, η υποχρέωση του κράτους να σέβεται και να προστατεύει τα ανθρώπινα δικαιώματα έχει άμεσο αντίκτυπο στις επιλογές που έχει ο αστυνομικός όταν καλείται να αντιμετωπίσει μια επιθετική ενέργεια. Τα δικαιώματα των αστυνομικών, οι οποίοι μπορεί να θέσουν

σε κίνδυνο τη σωματική ακεραιότητα ή την ίδια τη ζωή τους κατά την εκτέλεση των καθηκόντων τους, πρέπει επίσης να γίνονται σεβαστά και να προστατεύονται, π.χ. με την παροχή προστατευτικού εξοπλισμού, τον προσεκτικό σχεδιασμό των αστυνομικών επιχειρήσεων ή τη θέσπιση προληπτικών μέτρων. Οι περιορισμοί στα δικαιώματά τους μπορεί να είναι αναγκαίοι για την άσκηση των αστυνομικών καθηκόντων, πρέπει, ωστόσο, να είναι συμβατοί με την αρχή της αναλογικότητας. Δεδομένου του ειδικού ρόλου της ως κρατικού οργάνου, η αστυνομία είναι δυνατό να υποστεί μεγαλύτερο περιορισμό των δικαιωμάτων της έναντι ενός «συνηθισμένου πολίτη». Για να επιστρέψουμε στο παράδειγμα της διαδήλωσης που εξελίσσεται βίαια, ένας «συνηθισμένος πολίτης» μπορεί να απομακρυνθεί και να ζητήσει βοήθεια, ενώ ο αστυνομικός είναι υποχρεωμένος να προστατεύσει τα δικαιώματα των άλλων και να αποκαταστήσει τη δημόσια τάξη.

- Όταν ένας αστυνομικός αντιμετωπίζει κατηγορίες κακοποίησης ή θεωρείται υπεύθυνος(-η) για πράξεις/παραλείψεις στην εκτέλεση των καθηκόντων του/της.

Γενικά, οι προϊστάμενοι του αστυνομικού θα του αποδώσουν ευθύνες μέσω πειθαρχικών διαδικασιών εντός του οργανισμού. Αν οι αστυνομικές ενέργειες έχουν σοβαρές συνέπειες, ο αστυνομικός πρέπει να αναλάβει ατομικά την ευθύνη για τις ενέργειες ή τις παραλείψεις του ενώπιον της ποινικής δικαιοσύνης και να αντιμετωπίσει ενδεχόμενη ποινή, συμπεριλαμβανομένης της φυλάκισης. Σε αυτές τις περιπτώσεις υπάρχει σύγκρουση ζωτικών συμφερόντων: όλοι έχουν το δικαίωμα εξουχιστικού ελέγχου των ενεργειών της αστυνομίας και δικαίωμα αποκατάστασης σε περίπτωση παράβασης καθήκοντος, ενώ οι αστυνομικοί έχουν δικαίωμα σε δίκαιη δίκη συμπεριλαμβανομένου του τεκμηρίου της αθωότητας. Αυτά τα αντικρουόμενα συμφέροντα πρέπει να σταθμίζονται λαμβάνοντας υπόψη την αποστολή της αστυνομίας και την αρχή της αναλογικότητας. Τα πρότυπα που έχουν αναπτυχθεί από τη νομολογία των διεθνών δικαστηρίων ανθρώπινων δικαιωμάτων συμβάλλουν σε μια δίκαιη αντιμετώπιση σε τέτοιες περιπτώσεις.

Χρήσιμη συμβουλή: Αντιμετωπίστε το αίσθημα «δεν έχουμε δικαιώματα, κανένας δεν νοιάζεται για μας».

- Υπογραμμίστε το γεγονός ότι είναι θεμιτό για τους αστυνομικούς να διεκδικούν τα δικαιώματά τους βάσει του δικαίου ανθρώπινων δικαιωμάτων.
- Δώστε διευκρινίσεις σχετικά με την ατομική ευθύνη και την υποχρέωση λογοδοσίας του αστυνομικού για τις πράξεις του και συζητήστε τις συνέπειες.
- Χρησιμοποιήστε μελέτες περίπτωσης που έχουν ως αντικείμενο τα ανθρωπινά δικαιώματα, όπως η υπόθεση *Halford*.
- Ξεκινήστε την ημέρα με μια κατάσταση στην οποία οι αστυνομικοί καλούνται να αντιμετωπίσουν αυτό το ζήτημα, όπως μια ακρόαση.
- Στην εκπαίδευση βάσει σεναρίου, εξηγήστε και καταστήστε σαφές ότι τα ανθρωπινά δικαιώματα των αστυνομικών προστατεύονται επίσης.
- Σημειώστε ότι φορείς παρακολούθησης όπως η Ευρωπαϊκή Επιτροπή για την Πρόληψη των Βασανιστηρίων λαμβάνουν υπόψη τις συνθήκες εργασίας και τις οργανωτικές δομές που σχετίζονται με τα ανθρωπινά δικαιώματα των αστυνομικών.
- Εξηγήστε τις διαδικασίες που είναι θεσπισμένες σε εθνικό επίπεδο για την προστασία των αστυνομικών ως προς τα ανθρωπινά δικαιώματα (εργατικά δικαιώματα, συνδικαλιστικές ενώσεις αστυνομικών, κανονισμοί ασφαλείας, θέματα κοινωνικής ασφάλισης, διαδικασίες καταπολέμησης των διακρίσεων και της παρενόχλησης).

Τα ανθρώπινα δικαιώματα και η δημοκρατία καθορίζουν τον ρόλο και τους στόχους της αστυνόμευσης, συμπεριλαμβανομένων των καθηκόντων της αστυνομίας και του τρόπου με τον οποίο πρέπει να εκτελούνται. Η αναγνώριση των ανθρώπινων δικαιωμάτων των αστυνομικών αποτελεί σημαντικό στοιχείο του κράτους δικαίου, και συμβάλει στην καλύτερη ενσωμάτωση των αστυνομικών στην κοινωνία την οποία υπηρετούν.⁶

Τα ανθρώπινα δικαιώματα των αστυνομικών έχουν αξία αφεαυτά, και η υποστήριξη των ανθρώπινων δικαιωμάτων των αστυνομικών συνδέεται με τις επιδόσεις τους στον τομέα των ανθρώπινων δικαιωμάτων. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή για την Πρόληψη των Βασανιστηρίων, π.χ., παρακολουθεί τις εγκαταστάσεις κράτησης σε ολόκληρη την Ευρώπη, με έμφαση στις συνθήκες κράτησης. Για τον σκοπό αυτό, εξετάζει επίσης τις συνθήκες εργασίας των υπαλλήλων στις εγκαταστάσεις κράτησης. Παράγοντες όπως οι ελλείψεις προσωπικού, τα ωράρια εργασίας και οι υλικές συνθήκες έχουν όλοι αντίκτυπο στις επιδόσεις των αστυνομικών στον τομέα των ανθρώπινων δικαιωμάτων.

γ. Ποια ανθρώπινα δικαιώματα αφορούν ιδιαίτερα τους αστυνομικούς;

Η εθνική νομοθεσία και οι εσωτερικές οδηγίες του οργανισμού καθορίζουν τα ανθρώπινα δικαιώματα των αστυνομικών. Επιπροσθέτως, υπάρχει μια θεώρηση των ανθρώπινων δικαιωμάτων από ένα ανώτερο επίπεδο. Σε πολλούς αστυνομικούς οργανισμούς, τα δικαιώματα των αστυνομικών αποτελούν αντικείμενο συζήτησης σε σχέση με συγκεκριμένους κανόνες και κανονισμούς για ζητήματα όπως οι αμοιβές, οι υπερωρίες, οι άδειες και οι συνθήκες εργασίας. Αλλά αυτή η συζήτηση σπανίως διατυπώνεται με την ορολογία των ανθρώπινων δικαιωμάτων. Η υπόθεση *Halford* είναι ένα καλό παράδειγμα μιας διαφορετικής προσέγγισης. Δείχνει ότι τα ανθρώπινα δικαιώματα συνδέονται με τα εσωτερικά οργανωτικά πρότυπα.

Ο περιορισμός των δικαιωμάτων των αστυνομικών πρέπει να θεμελιώνεται στο δίκαιο και να είναι αποδεκτός μόνον όταν υπάρχει θεμιτός σκοπός και γίνεται σεβαστή η αρχή της αναλογικότητας.

6. Συμβούλιο της Ευρώπης, Επιτροπή των Υπουργών (2001), Αιτιολογική έκθεση, Σύσταση REC (2001)10 της Επιτροπής των Υπουργών προς τα κράτη μέλη σχετικά με τον Ευρωπαϊκό κώδικα αστυνομικής δεοντολογίας, 19 Σεπτεμβρίου 2001, σ. 30.

Πίνακας 6.1: Παραδείγματα ανθρωπίνων δικαιωμάτων των αστυνομικών

Δικαίωμα στη ζωή Άρθρο 2 της ΕΣΔΑ Άρθρο 2 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ) Άρθρο 6 του ΔΣΑΠΔ	Δικαίωμα προστασίας σε επικίνδυνες καταστάσεις Εξοπλισμός, εκπαίδευση, επαγγελματικές αστυνομικές επιχειρήσεις. διάθεση επαρκών πόρων, αποτελεσματική διερεύνηση στις περιπτώσεις θανάτου αστυνομικών εν ώρα υπηρεσίας.
Δικαίωμα σε δίκαιη δίκη Άρθρο 6 της ΕΣΔΑ Άρθρα 47 και 48 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ Άρθρα 14 και 15 του ΔΣΑΠΔ	Όταν ένας αστυνομικός διώκεται ποινικά και πρέπει να δικαστεί για ενέργειές του εν ώρα υπηρεσίας, ισχύουν όλες οι προϋποθέσεις για μια δίκαιη δίκη (δικαίωμα να πληροφορηθεί την κατηγορία, δικαίωμα σε υπεράσπιση συμπεριλαμβανομένου του δικαιώματος να μη μιλήσει, νομική συνδρομή, τεκμήριο αθωότητας, επανεξέταση από ανεξάρτητο φορέα)
Δικαίωμα σεβασμού της ιδιωτικής ζωής, συμπεριλαμβανομένης της προστασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα Άρθρο 8 της ΕΣΔΑ Άρθρα 7 και 8 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ Άρθρο 17 του ΔΣΑΠΔ	Εύλογη προσδοκία για σεβασμό της ιδιωτικής ζωής στον χώρο εργασίας (<i>Halford κατά ΗΒ</i>). Ευαίσθητα θέματα: επιτήρηση στον χώρο εργασίας, παρακολούθηση ηλεκτρονικού ταχυδρομείου και τηλεφώνου, υποβολή σε εξετάσεις για χρήση ναρκωτικών, απαιτήσεις για υποβολή δειγμάτων DNA, αποτυπώματα, κανόνες σε σχέση με την εμφάνιση
Ελευθερία της έκφρασης Άρθρο 10 της ΕΣΔΑ Άρθρο 11 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ Άρθρο 19 του ΔΣΑΠΔ	Πολιτικές δραστηριότητες των αστυνομικών για τη διασφάλιση πολιτικής ουδετερότητας στις αστυνομικές υπηρεσίες, απόρρητο των επίσημων πληροφοριών
Ελευθερία του συνέρχεσθαι και του συνεταιρίζεσθαι Άρθρο 11 της ΕΣΔΑ Άρθρο 12 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ Άρθρα 5 και 6 του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Χάρτη (ΕΚΧ) Άρθρα 21 και 22 του ΔΣΑΠΔ Άρθρο 8 του ICESCR	Σύσταση συνδικαλιστικών οργανώσεων αστυνομικών. Έχουν οι αστυνομικοί δικαίωμα στην απεργία;
Απαγόρευση των διακρίσεων Άρθρο 14 της ΕΣΔΑ, Άρθρα 20 και 21 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ Άρθρο 26 του ΕΚΧ Άρθρα 2 και 24 του ΔΣΑΠΔ Άρθρο 2 παράγραφος 2 του ICESCR	Διακριτικές διαδικασίες στελέχωσης, συνθήκες εργασίας, διαδικασίες προαγωγής, ίσες αμοιβές για άνδρες και γυναίκες, διαδικασίες απόλυσης, παρενόχληση
Δικαίωμα για δίκαιες και πρόσφορες συνθήκες εργασίας Άρθρα 2, 3 και 4 του ΕΚΧ Άρθρο 31 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ Άρθρο 7 του ICESCR	Λογικά ωράρια εργασίας, περίοδοι ανάπαυσης, άδειες μετ' αποδοχών, επαρκείς αμοιβές, κανονισμοί για την υγεία και την ασφάλεια
Κοινωνική ασφάλιση Άρθρα 8, 12, 27 και 32 του ΕΚΧ Άρθρο 34 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ Άρθρα 9 και 10 του ICESCR	Συνταξιοδοτικό σύστημα, άδειες ασθενείας (ιδιαίτερα σε σχέση με ατυχήματα εν ώρα υπηρεσίας), ασφάλεια αναπηρίας, άδεια εγκυμοσύνης και λοχείας, βρεφονηπιακοί σταθμοί

Πηγή: Τα στοιχεία του παραπάνω πίνακα αντλήθηκαν κυρίως από την έκδοση του Συμβουλίου της Ευρώπης, Ευρωπαϊκή Πλατφόρμα για την Αστυνόμευση και τα Ανθρώπινα Δικαιώματα (*European Platform for Policing and Human Rights*), «Police officers have rights too!» (Έχουν και οι αστυνομικοί δικαιώματα!), Στρασβούργο.

2. Οδηγός δραστηριότητας: ανάλυση ανθρώπινων δικαιωμάτων

Μελέτη περίπτωσης: Διάκριση στον χώρο εργασίας

Η υπόθεση αυτή αναδεικνύει με ανάγλυφο τρόπο...

... ότι τα ανθρώπινα δικαιώματα ισχύουν και για τους αστυνομικούς. Υπάρχουν υποθέσεις ενώπιον του ΕΔΔΑ με αντικείμενο το αν έχουν γίνει σεβαστά και/ή προστατευθεί τα ανθρώπινα δικαιώματα των αστυνομικών.

... ότι υπάρχει μια εύλογη προσδοκία για σεβασμό της ιδιωτικής ζωής στους επαγγελματικούς χώρους/στα αστυνομικά τμήματα. Οποιαδήποτε παρέμβαση σε σχέση με το άρθρο 8 της ΕΣΔΑ πρέπει να τηρεί πιστά τον νόμο, να έχει θεμιτό σκοπό και να λαμβάνει δεόντως υπόψη την αρχή της αναλογικότητας.

Ανάλυση

Η υπόθεση της αστυνομικής υποδιευθύντριας Halford άπτεται της υποχρέωσης του κράτους να σέβεται τα ανθρώπινα δικαιώματα. Εφαρμόζεται το εργαλείο ανάλυσης ανθρώπινων δικαιωμάτων που παρουσιάστηκε στην ενότητα 3 προκειμένου να διαπιστωθεί αν μια παρέμβαση είναι δικαιολογημένη ή αν συνιστά παραβίαση ανθρώπινων δικαιωμάτων.

ΜΕΡΟΣ 1: ΕΦΑΡΜΟΖΟΜΕΝΑ ΑΝΘΡΩΠΙΝΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ / ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

1.1. Ποιο ανθρώπινο δικαίωμα(-τα) έχει/έχουν εφαρμογή στη συγκεκριμένη κατάσταση;

Πρωτόκολλο 12, Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου

Άρθρο 1

1. Η απόλαυση οποιουδήποτε δικαιώματος το οποίο προβλέπεται διά νόμου θα διασφαλίζεται άνευ διακρίσεως λόγω φύλου, φυλής, χρώματος, γλώσσας, θρησκείας, πολιτικών ή άλλων απόψεων, εθνικής ή κοινωνικής καταγωγής, σχέσης με εθνική μειονότητα, περιουσίας, γέννησης ή άλλης κατάστασης πραγμάτων.
2. Δεν θα γίνεται διάκριση εναντίον οποιουδήποτε από οποιαδήποτε δημόσια αρχή για οποιοδήποτε λόγο όπως εκείνους που αναφέρονται στην παράγραφο 1.

Το Πρωτόκολλο 12 της ΕΣΔΑ προβλέπει μια γενική απαγόρευση των διακρίσεων η οποία έχει συνάφεια με τη μη προαγωγή. Ωστόσο, όταν συνέβαιναν τα γεγονότα αυτής της υπόθεσης, το Πρωτόκολλο 12 δεν είχε ακόμη τεθεί σε ισχύ. Ένα εθνικό δικαστήριο επιδίκασε στην αστυνομική υποδιευθύντρια Halford αποζημίωση αποδεχόμενο ότι υπέστη διάκριση. Η Halford εστίασε την προσφυγή της ενώπιον του ΕΔΔΑ στην παγίδευση του τηλεφώνου της. Σήμερα, το Πρωτόκολλο 12 της ΕΣΔΑ δεσμεύει επτά κράτη μέλη της ΕΕ. Η ισοδύναμη διάταξη στο άρθρο 26 του ICCPR ισχύει για όλα τα κράτη μέλη της ΕΕ.

Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου**Άρθρο 8: Δικαίωμα σεβασμού της ιδιωτικής ζωής**

1. Παν πρόσωπον δικαιούται εις τον σεβασμόν της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής του, της κατοικίας του και της αλληλογραφίας του.
2. Δεν επιτρέπεται να υπάρξη επέμβασις δημοσίας αρχής εν τη ασκήσει του δικαιώματος τούτου, εκτός εάν η επέμβασις αύτη προβλέπεται υπό του νόμου και αποτελεί μέτρον το οποίον, εις μίαν δημοκρατικήν κοινωνίαν, είναι αναγκαίον δια την εθνικήν ασφάλειαν, την δημοσίαν ασφάλειαν, την οικονομικήν ευημερίαν της χώρας, την προάσπισιν της τάξεως και την πρόληψιν ποινικών παραβάσεων, την προστασίαν της υγείας ή της ηθικής, ή την προστασίαν των δικαιωμάτων και ελευθεριών άλλων.

Σε σχέση με το άρθρο 8, το ΕΔΔΑ παρατηρεί ότι «οι τηλεφωνικές κλήσεις που πραγματοποιούνται από επαγγελματικούς χώρους καθώς από την κατοικία είναι δυνατό να καλύπτονται από τις έννοιες της «ιδιωτικής ζωής» και της «αλληλογραφίας».

ΕΔΔΑ, Halford κατά Ηνωμένου Βασιλείου, αριθ. 20605/92, 25 Ιουνίου 1997, σκέψη 44

Το άρθρο 8 περιλαμβάνει διάφορες πτυχές της ιδιωτικής ζωής όπως η ατομική αυτονομία και ταυτότητα, ο χώρος κατοικίας, η οικογένεια, ο γάμος και το απόρρητο της αλληλογραφίας. Αν και η αλληλογραφία αφορούσε αρχικά τις γραπτές επιστολές, σήμερα καλύπτει όλες τις σύγχρονες μορφές επικοινωνίας και μεταφοράς δεδομένων συμπεριλαμβανομένων των τηλεφωνικών κλήσεων και του ηλεκτρονικού ταχυδρομείου.

1.2. Υπάρχουν κρατικές ενέργειες που συνιστούν παρέμβαση στα εφαρμοζόμενα ανθρωπίνια δικαιώματα;

Οποιαδήποτε παρακράτηση, λογοκρισία, επιθεώρηση ή υποκλοπή δημοσίευσης ιδιωτικής αλληλογραφίας συνιστά παρέμβαση.⁷

Η αστυνομική υποδιευθύντρια Halford υποστήριξε ότι τα τηλέφωνα του γραφείου της είχαν παγιδευθεί. Τίθεται, συνεπώς, το ερώτημα κατά πόσο η έννοια της ιδιωτικής ζωής εφαρμόζεται και στους επαγγελματικούς χώρους ή, εν προκειμένω, στα αστυνομικά τμήματα.

Δεν υπήρχαν στοιχεία για οποιαδήποτε προειδοποίηση προς την κ. Halford, ως χρήστρια του συστήματος εσωτερικών τηλεπικοινωνιών που λειτουργούσε στο τμήμα της, ότι οι κλήσεις από το εν λόγω σύστημα ήταν δυνατό να υποκλέπτονται. (ό.π. σκέψη 45) «Θα είχε εύλογη προσδοκία για σεβασμό της ιδιωτικής ζωής» (ό.π.) για αυτές τις κλήσεις, αναφέρει το ΕΔΔΑ.

Το ΕΔΔΑ δεν συμφώνησε με την άποψη του εναγόμενου ότι «ο εργοδότης θα έπρεπε, κατ' αρχήν, και χωρίς προηγούμενη ενημέρωση του υπαλλήλου, να μπορεί να παρακολουθεί τις κλήσεις του τελευταίου από τα τηλέφωνα που παρέχει ο εργοδότης» (ό.π., σκέψη 43).

Το ΕΔΔΑ έκρινε ότι «οι τηλεφωνικές συνομιλίες που είχε η κ. Halford από το τηλέφωνο του γραφείου της ενέπιπταν στο πεδίο εφαρμογής των εννοιών της «ιδιωτικής ζωής» και της «αλληλογραφίας» και ότι, συνεπώς, το άρθρο 8 ήταν εφαρμοστέο στο συγκεκριμένο μέρος της καταγγελίας». Το ΕΔΔΑ θεώρησε ότι «υπήρχε εύλογη πιθανότητα οι κλήσεις να είχαν υποκλαπεί από το τμήμα της με βασικό σκοπό τη συλλογή υλικού για τη συνδρομή της υπεράσπισης στην εκδίκαση της προσφυγής για διάκριση».

Δεν υπήρχε αμφιβολία ότι αυτό συνιστούσε «παρέμβαση από δημόσια αρχή». (ό.π., σκέψη 48).

7. Διακοινοβουλευτική Ένωση (IPU)/ Γραφείο του Ύπατου Αρμοστή για τα ανθρωπίνια δικαιώματα (OHCHR) (2005), *Human Rights: Handbook for Parliamentarians* [Ανθρώπινα δικαιώματα: εγχειρίδιο για μέλη κοινοβουλίων], IPU/OHCHR, σ. 104 και εξής.

ΜΕΡΟΣ 2: ΔΙΚΑΙΟΛΟΓΗΜΕΝΗ ΕΝΕΡΓΕΙΑ Ή ΠΑΡΑΒΙΑΣΗ;**2.1. Παρέχει η εθνική νομοθεσία νομική βάση για τις ενέργειες του κράτους;**

Το επόμενο βήμα είναι να καθοριστεί κατά πόσο η παρέμβαση ήταν «σύμφωνη με τη νομοθεσία». Για να προστατεύει από τις αυθαίρετες παρεμβάσεις, «η εσωτερική νομοθεσία πρέπει να είναι αρκετά σαφής στη διατύπωσή της ώστε να παρέχει στους πολίτες επαρκή διευκρίνιση σχετικά με τις περιστάσεις και τις συνθήκες υπό τις οποίες οι δημόσιες αρχές εξουσιοδοτούνται να καταφεύγουν σε τέτοια μυστικά μέτρα». (ό.π., σκέψη 49) Σύμφωνα με την καθιερωμένη νομολογία του ΕΔΔΑ, αυτή η έκφραση όχι μόνον «απαιτεί συμμόρφωση με την εσωτερική νομοθεσία, αλλά σχετίζεται και με την ποιότητα αυτής της νομοθεσίας, επιτάσσοντας τη συμβατότητά της με το κράτος δικαίου». (ό.π.)

«Αναφορικά με τα μυστικά μέτρα επιτήρησης ή υποκλοπής επικοινωνιών από τις δημόσιες αρχές, λόγω της απουσίας δημόσιου ελέγχου και του κινδύνου κατάχρησης εξουσίας, η εσωτερική νομοθεσία πρέπει να προβλέπει κάποια προστασία του ατόμου κατά της αυθαίρετης παρέμβασης σε σχέση με το άρθρο 8» (ό.π.)

Στη συγκεκριμένη περίπτωση η εσωτερική νομοθεσία δεν περιλάμβανε ρυθμίσεις σχετικά την παγίδευση των συστημάτων ενδοεπικοινωνίας που λειτουργούν σε δημόσιες αρχές. Κατά συνέπεια, οι κανονισμοί που είχαν θεσπιστεί για τα δημόσια συστήματα τηλεπικοινωνιών δεν είχαν εφαρμογή στα συστήματα ενδοεπικοινωνίας που χρησιμοποιούσε η αστυνομία.

Ως εκ τούτου, η παρέμβαση στο δικαίωμα της κ. Halford δεν ήταν «σύμφωνη με τη νομοθεσία καθώς η εσωτερική νομοθεσία δεν προβλέπει κανόνες για τις υποκλοπές κλήσεων που γίνονται σε συστήματα τηλεπικοινωνιών εκτός του δημόσιου δικτύου». (ό.π., σκέψη 50).

Το ΕΔΔΑ κατέληξε ότι η απουσία νομοθετικών ρυθμίσεων για τον καθορισμό των εναλλακτικών επιλογών της δημόσιας αρχής όσον αφορά την παρέμβαση στο δικαίωμα σεβασμού της ιδιωτικής ζωής στο συγκεκριμένο αυτό πλαίσιο σήμαινε ότι υπήρξε παραβίαση του άρθρου 8. Κατά συνέπεια, δεν απαιτούνταν περαιτέρω βήματα – δηλαδή δεν χρειαζόταν να εξεταστεί αν το μέτρο που είχε εφαρμοστεί εξυπηρετούσε θεμιτό σκοπό και αν πληρούσε την αρχή της αναλογικότητας – προκειμένου να διαπιστωθεί αν υπήρξε παραβίαση.

Η υπόθεση αυτή ήταν καθοριστικής σημασίας όσον αφορά αφενός τη γενική ιδέα των δικαιωμάτων των αστυνομικών και αφετέρου την ουσία της: το δικαίωμα σεβασμού της ιδιωτικής ζωής έχει εφαρμογή και στο πλαίσιο ενός αστυνομικού οργανισμού. Κατέστησε σαφές ότι δεν υπάρχουν διαφορές ανάμεσα στα δικαιώματα των αστυνομικών και τα δικαιώματα των πολιτών. Ισχύουν οι ίδιες αρχές και στις δύο περιπτώσεις.

Άλλα θέματα που σχετίζονται με το δικαίωμα σεβασμού της ιδιωτικής ζωής των αστυνομικών:

- επιτήρηση στον χώρο εργασίας (κάμερες, παρακολούθηση ηλεκτρονικού ταχυδρομείου και τηλεφώνου)
- χρήση ιδιωτικών κινητών τηλεφώνων
- υποχρεωτικές εξετάσεις για χρήση ναρκωτικών
- υποχρεωτικές εξετάσεις αίματος σε σχέση με τον HIV
- υποβολή δειγμάτων DNA ή αποτυπωμάτων
- περιορισμοί στην εξωτερική εμφάνιση/στις συνήθειες (π.χ. σε σχέση με χτενίσματα, τατουάζ, μακιγιάζ, θρησκευτικά σύμβολα, σκουλαρίκια, ή με το κάπνισμα σε δημόσιους χώρους)

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

Παράρτημα 1: Προγράμματα εργαστηρίων.....	209
Παράρτημα 2: Βασικές οδηγίες για τους εκπαιδευτές.....	216
Παράρτημα 3: Προετοιμασία μελετών περίπτωσης – χρήσιμες συμβουλές.....	220
Παράρτημα 4: Σταχυολογημένες πρακτικές.....	225

Παράρτημα 1:

Προγράμματα εργαστηρίων

Ομάδα στόχος:

Κατώτεροι αστυνομικοί Μέγεθος ομάδας: 18-20 άτομα

Στόχοι:

Γνώσεις

- κατανόηση των βασικών εννοιών των ανθρώπινων δικαιωμάτων και των αντίστοιχων υποχρεώσεων
- κατανόηση της ευθύνης που έχει η αστυνομία να σέβεται και να προστατεύει τα ανθρώπινα δικαιώματα σε μια δημοκρατική κοινωνία
- κατανόηση της σημασίας και των χαρακτηριστικών της αρχής της απαγόρευσης των διακρίσεων

Νοοτροπία

- αποδοχή των ανθρώπινων δικαιωμάτων ως θεμελίου και ταυτόχρονα στόχου της αστυνόμευσης
- υιοθέτηση μιας πιο θετικής στάσης έναντι των ανθρώπινων δικαιωμάτων και της αρχής της απαγόρευσης των διακρίσεων
- μεγαλύτερη προσήλωση σε μια αστυνόμευση ευαίσθητη στα θέματα ισότητας

Δεξιότητες

- εφαρμογή των κανόνων των ανθρώπινων δικαιωμάτων και της αρχής της απαγόρευσης των διακρίσεων στην πράξη χρησιμοποιώντας το εργαλείο ανάλυσης των ανθρώπινων δικαιωμάτων για τη μελέτη συγκεκριμένων καταστάσεων αστυνόμευσης

Εργαστήριο Α (2-1/2 ημέρες)

Το εργαστήριο Α σχεδιάστηκε ως μια τυπική προσέγγιση της αστυνόμευσης με γνώμονα τα ανθρώπινα δικαιώματα. Τα ανθρώπινα δικαιώματα παρουσιάζονται με αποτελεσματικό, αλλά ασφαλή τρόπο. Αν διαθέτετε περιορισμένη ή και μηδενική εμπειρία στην εκπαίδευση στα ανθρώπινα δικαιώματα, σας συνιστούμε να επιλέξετε το συγκεκριμένο πρόγραμμα.

1η ΗΜΕΡΑ:

Πρωινή συνεδρία (περίπου 3-1/2 ώρες)

1 μονάδα (50 λεπτά)	Εισαγωγή στο σεμινάριο	Παρουσίαση εκπαιδευτών και συμμετεχόντων Αναμενόμενα αποτελέσματα και στόχος της εκπαίδευσης (το τρίγωνο της εκπαίδευσης στα ανθρώπινα δικαιώματα στον πίνακα παρουσιάσεων) Οργανωτικά ζητήματα	
10 λεπτά	Διάλειμμα		
1 μονάδα (50 λεπτά)	Εισαγωγή στο θέμα «Συζητώντας για την αστυνομία και τα ανθρώπινα δικαιώματα» <i>Συνιστά ο φόνος παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων;</i>	Αστυνόμευση με γνώμονα τα ανθρώπινα δικαιώματα Εργασία σε ομάδες, ακολουθούμενη από συζήτηση στην ολομέλεια	Ενότητα 2 Δραστηριότητα 1
10 λεπτά	Διάλειμμα		
1 μονάδα (50 λεπτά)	Βασικές ιδέες και έννοιες των ανθρωπίνων δικαιωμάτων <i>«Η βασική ιδέα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων είναι απλή όσο και ισχυρή: όλοι οι άνθρωποι πρέπει να τυγχάνουν αξιόπρεπούς μεταχείρισης»</i>	Κατανοώντας τα βασικά στοιχεία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων Εργασία σε ομάδες, ακολουθούμενη από συζήτηση στην ολομέλεια, ο εκπαιδευτής παρέχει ειδικά προσαρμοσμένες πληροφορίες	Ενότητα 1 Φύλλο εργασίας
10 λεπτά	Διάλειμμα		
1/2 μονάδα (25 λεπτά)	Ανάλυση ανθρωπίνων δικαιωμάτων Ανάλυση ανθρωπίνων δικαιωμάτων - υποχρέωση σεβασμού Ανάλυση ανθρωπίνων δικαιωμάτων - υποχρέωση προστασίας Τι σημαίνει παραβίαση ανθρωπίνου δικαιώματος;	Εισαγωγή των αναλυτικών σχημάτων για τα ανθρώπινα δικαιώματα (σεβασμός και προστασία) χρησιμοποιώντας μελέτες περίπτωσης Απόλυτα και σχετικά ανθρώπινα δικαιώματα	Ενότητα 3 Φύλλο εργασίας 1 Φύλλο εργασίας 2
90 λεπτά	Γεύμα		

Απογευματινή συνεδρία (περίπου 3 ώρες)

1/2 μονάδα (25 λεπτά)	Μελέτες περίπτωσης: Α και Β για την υποχρέωση σεβασμού και Γ και Δ για την υποχρέωση προστασίας	Εργασία σε ομάδες Τέσσερις μελέτες περίπτωσης (σεβασμός και προστασία), τέσσερις ομάδες	Ενότητα 3 Φύλλο εργασίας 1 Φύλλο εργασίας 2
1 μονάδα (50 λεπτά)	Μελέτες περίπτωσης (συνέχεια) Σημειώσεις για τον εκπαιδευτή 2. Οδηγός δραστηριότητας: ανάλυση ανθρωπίνων δικαιωμάτων Συμπληρωματικό υλικό	Παρουσίαση και συζήτηση στην ολομέλεια, ο εκπαιδευτής παρέχει ειδικά προσαρμο- σμένες πληροφορίες	Ενότητα 3
20 λεπτά	Διάλειμμα		
1 μονάδα (50 λεπτά)	Μελέτες περίπτωσης (συνέχεια)	Παρουσίαση και συζήτηση στην ολομέλεια, ο εκπαιδευτής παρέχει ειδικά προσαρμο- σμένες πληροφορίες	Ενότητα 3
15 λεπτά	Ανακεφαλαίωση, ανοικτές ερωτήσεις, σύνομα σχόλια		

2η ΗΜΕΡΑ

Πρωινή συνεδρία (περίπου 3-1/2 ώρες)

1 μονάδα (50 λεπτά)	Τα ανθρώπινα δικαιώματα των αστυνομικών <i>Εμπειρίες που σχετίζονται με τα ανθρω- πινα δικαιώματα: πού γίνονται σεβαστά και πού καταπατούνται τα ανθρώπινα δικαιώματα των αστυνομικών</i>	Εργασία σε ομάδες, προβλη- ματισμός, συζήτηση στην ολομέλεια	Ενότητα 6 Δραστηριότητα 1
1 μονάδα (50 λεπτά)	Μελέτη περίπτωσης - διάκριση στον χώρο εργασίας	Εργασία σε ομάδες, ακολου- θούμενη από συζήτηση στην ολομέλεια	Ενότητα 6 Δραστηριότητα 2
20 λεπτά	Διάλειμμα		
1 μονάδα (50 λεπτά)	Πολυμορφία, ισότητα και απαγόρευση των διακρίσεων <i>Αριστερό χέρι/δεξί χέρι</i>	Προβληματισμός και συζήτηση στην ολομέλεια	Ενότητα 5 Δραστηριότητα 1 - εκδοχή 1
10 λεπτά	Διάλειμμα		
1/2 μονάδα (25 λεπτά)	Ανάλυση ανθρωπίνων δικαιωμάτων <i>Αναλυτικό σχήμα: Απαγόρευση των διακρίσεων</i>	Εισαγωγή του αναλυτικού σχήματος για τις διακρίσεις χρησιμοποιώντας αληθινά παράδειγματα και μελέτες περίπτωσης	Ενότητα 5 Δραστηριότητα 3
90 λεπτά	Γεύμα		

Απογευματινή συνεδρία (περίπου 3 ώρες)

1/2 μονάδα (25 λεπτά)	Μελέτες περίπτωσης: Α - Άρνηση διέλευσης σε σημείο ελέγχου Β - Έλεγχος ταυτότητας σε σιδηροδρομικό σταθμό	Εργασία σε ομάδες, δύο μελέτες περίπτωσης / τέσσερις ομάδες	Ενότητα 5 Δραστηριότητα 3
1 μονάδα (50 λεπτά)	Μελέτες περίπτωσης (συνέχεια) Σημειώσεις για τον εκπαιδευτή 2. Αναλυτικό σχήμα - Απαγόρευση των διακρίσεων Δραστηριότητα 3: Ανάλυση ανθρωπίνων δικαιωμάτων - απαγόρευση των διακρίσεων Συμπληρωματικό υλικό	Παρουσίαση και συζήτηση στην ολομέλεια, ο εκπαιδευτής παρέχει ειδικά προσαρμοσμένες πληροφορίες	Ενότητα 5
20 λεπτά	<i>Διάλειμμα</i>		
1 μονάδα (50 λεπτά)	Μελέτες περίπτωσης (συνέχεια)	Παρουσίαση και συζήτηση στην ολομέλεια, ο εκπαιδευτής παρέχει ειδικά προσαρμοσμένες πληροφορίες	Ενότητα 5
(15 λεπτά)	Ανακεφαλαίωση, ανοικτές ερωτήσεις, σύντομα σχόλια		

3η ΗΜΕΡΑ

Πρωινή συνεδρία (περίπου 3-1/2 ώρες)

1-1/2 μονάδες (75 λεπτά)	Συνθήκες που ευνοούν ή αποτρέπουν την κακομεταχείριση Συζήτηση στρογγυλής τράπεζας, απαγόρευση των βασανιστηρίων	Εργασία σε ομάδες και συζήτηση στην ολομέλεια	Ενότητα 4 Δραστηριότητα 1
20 λεπτά	<i>Διάλειμμα</i>		
1 μονάδα (50 λεπτά)	Αστυνόμηση με γνώμονα τα ανθρώπινα δικαιώματα <i>Προβληματισμός γύρω από πρακτικά παραδείγματα με στόχο την κατανόηση του ρόλου της αστυνομίας στην προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων</i>	Εργασία σε ομάδες, ακολουθούμενη από προβληματισμό και συζήτηση στην ολομέλεια	Ενότητα 2 Φύλλο εργασίας 2
10 λεπτά	<i>Διάλειμμα</i>		
1/2 μονάδα (25 λεπτά)	Τελικές ερωτήσεις, σχόλια, κλείσιμο		

Εργαστήριο Β (2-1/2 ημέρες)

Στο εργαστήριο Β, στοιχεία της προσέγγισης που έχει ως βάση τα ανθρώπινα δικαιώματα παρουσιάζονται αλληλένδετα με τα θέματα πολυμορφίας και απαγόρευσης των διακρίσεων. Αυτό σημαίνει ότι εσείς, ως εκπαιδευτής/-τρια, καλείστε να αντεπεξέλθετε σε έναν πιο σύνθετο σχεδιασμό, που αναδεικνύει τη σύνδεση ανάμεσα στα διάφορα θέματα.

Ορισμένες από τις προτεινόμενες ασκήσεις προϋποθέτουν μεγάλες ικανότητες συντονισμού και ένα αίσθημα ασφάλειας και άνεσης στο εσωτερικό της ομάδας. Αν έχετε εμπειρία στην εκπαίδευση σε θέματα ανθρώπινων δικαιωμάτων και πολυμορφίας, το εργαστήριο αυτό θα αξιοποιήσει τις δεξιότητές σας.

1η ΗΜΕΡΑ

Πρωινή συνεδρία (περίπου 3-1/2 ώρες)

1 μονάδα (50 λεπτά)	Πολυμορφία, ισότητα και απαγόρευση των διακρίσεων <i>Αριστερό χέρι/δεξί χέρι</i>	Προβληματισμός και συζήτηση στην ολομέλεια	Ενότητα 5 Δραστηριότητα 1 – εκδοχή 1
1 μονάδα (50 λεπτά)	Εισαγωγή στο σεμινάριο	Παρουσίαση εκπαιδευτών και συμμετεχόντων Αναμενόμενα αποτελέσματα και στόχος της εκπαίδευσης Οργανωτικά ζητήματα	
20 λεπτά	<i>Διάλειμμα</i>		
1 μονάδα (50 λεπτά)	Βασικά στοιχεία των ανθρώπινων δικαιωμάτων <i>Βασικές ιδέες και έννοιες των ανθρώπινων δικαιωμάτων</i>	Εργασία σε ομάδες, τέσσερις ομάδες, συζήτηση στην ολομέλεια	Ενότητα 1 Φύλλο εργασίας
1/2 μονάδα (25 λεπτά)	Συζητώντας για την αστυνομία και τα ανθρώπινα δικαιώματα <i>Συνιστά ο φόνος παραβίαση των ανθρώπινων δικαιωμάτων;</i>	Συζήτηση στην ολομέλεια	Ενότητα 2 Φύλλο εργασίας 1
90 λεπτά	<i>Γεύμα</i>		

Απογευματινή συνεδρία (περίπου 3 ώρες)

1 μονάδα (50 λεπτά)	(συνέχεια) Σημειώσεις για τον εκπαιδευτή 1. Βασικές έννοιες Συμπληρωματικό υλικό Ανάλυση ανθρώπινων δικαιωμάτων Ανάλυση ανθρώπινων δικαιωμάτων – υποχρέωση σεβασμού Ανάλυση ανθρώπινων δικαιωμάτων – υποχρέωση προστασίας <i>Τι σημαίνει παραβίαση ανθρώπινου δικαιώματος;</i>	Ο διττός ρόλος της αστυνομίας (οι υποχρεώσεις του σεβασμού και της προστασίας) Απόλυτα και σχετικά ανθρώπινα δικαιώματα Εισαγωγή των αναλυτικών σχημάτων για τα ανθρώπινα δικαιώματα (σεβασμός και προστασία) χρησιμοποιώντας σύντομα παραδείγματα ή μελέτες περίπτωσης	Ενότητα 2 Ενότητα 3 Ενότητα 3 Φύλλο εργασίας 1 Φύλλο εργασίας 2
1/2 μονάδα (25 λεπτά)	Μελέτες περίπτωσης: Α και Β για την υποχρέωση σεβασμού Γ και Δ για την υποχρέωση προστασίας	Εργασία σε ομάδες Δύο μελέτες περίπτωσης (σεβασμός, προστασία), τέσσερις ομάδες	Ενότητα 3
20 λεπτά	<i>Διάλειμμα</i>		
1 μονάδα (50 λεπτά)	Μελέτες περίπτωσης (συνέχεια) Σημειώσεις για τον εκπαιδευτή 2. Αναλυτικό σχήμα – Απαγόρευση των διακρίσεων Δραστηριότητα 3: Μελέτες περίπτωσης Α και Β Συμπληρωματικό υλικό	Παρουσίαση και συζήτηση στην ολομέλεια, παροχή ειδικά προσαρμοσμένων πληροφοριών	Ενότητα 3
(15 λεπτά)	Ανακεφαλαίωση, ανοικτές ερωτήσεις, σύντομα σχόλια		

2η ΗΜΕΡΑ

Πρωινή συνεδρία (περίπου 3-1/2 ώρες)

1 μονάδα (50 λεπτά)	Μελέτες περίπτωσης (συνέχεια)	Παρουσίαση και συζήτηση στην ολομέλεια, ο εκπαιδευτής παρέχει ειδικά προσαρμοσμένες πληροφορίες	Ενότητα 3
10 λεπτά	<i>Διάλειμμα</i>		
1 μονάδα (50 λεπτά)	Πολυμορφία, ισότητα και απαγόρευση των διακρίσεων <i>Πολλαπλές ταυτότητες</i>	Εργασία σε ομάδες και συζήτηση στην ολομέλεια	Ενότητα 5 Φύλλο εργασίας – Δραστηριότητα 1 - εκδοχή 2
10 λεπτά	<i>Διάλειμμα</i>		
1/2 μονάδα (25 λεπτά)	Ανάλυση ανθρώπινων δικαιωμάτων <i>Ανάλυση ανθρώπινων δικαιωμάτων – απαγόρευση των διακρίσεων</i>	Εισαγωγή του αναλυτικού σχήματος για τις διακρίσεις χρησιμοποιώντας αληθινά παραδείγματα και μελέτες περίπτωσης	Ενότητα 5 Φύλλο εργασίας – Δραστηριότητα 3
1/2 μονάδα (25 λεπτά)	Μελέτες περίπτωσης: Α – Άρνηση διέλευσης σε σημείο ελέγχου Β – Έλεγχος ταυτότητας σε σιδηροδρομικό σταθμό	Εργασία σε ομάδες, δύο μελέτες περίπτωσης / τέσσερις ομάδες	Ενότητα 5 Φύλλο εργασίας – Δραστηριότητα 3
1/2 μονάδα (25 λεπτά)	Μελέτες περίπτωσης (συνέχεια) Σημειώσεις για τον εκπαιδευτή 2. Αναλυτικό σχήμα – Απαγόρευση των διακρίσεων Δραστηριότητα 3: Ανάλυση ανθρώπινων δικαιωμάτων – απαγόρευση των διακρίσεων Συμπληρωματικό υλικό	Συζήτηση μελετών περίπτωσης στην ολομέλεια	Ενότητα 5
90 λεπτά	<i>Γεύμα</i>		

Απογευματινή συνεδρία (περίπου 3-1/2 ώρες)

1-1/2 ενότητα (75 λεπτά)	Μελέτες περίπτωσης (συνέχεια)	Συζήτηση μελετών περίπτωσης στην ολομέλεια (συνέχεια)	Ενότητα 5
20 λεπτά	<i>Διάλειμμα</i>		
1-1/2 ενότητα (75 λεπτά)	Συνθήκες που ευνοούν ή αποτρέπουν την κακομεταχείριση	Εργασία σε ομάδες και συζήτηση στην ολομέλεια	Ενότητα 4 Δραστηριότητα – εκδοχή 1
(15 λεπτά)	Ανακεφαλαίωση, ανοικτές ερωτήσεις, σύντομα σχόλια		

3η ΗΜΕΡΑ

Πρωινή συνεδρία (περίπου 3-1/2 ώρες)

1 μονάδα (50 λεπτά)	Παιχνίδι ρόλων: αιτήσεις πρόσληψης	Αρχή της απαγόρευσης των διακρίσεων, με εφαρμογή και στα ανθρώπινα δικαιώματα των αστυνομικών	Ενότητα 5 Δραστηριότητα 2 Ενότητα 6
10 λεπτά	<i>Διάλειμμα</i>		
1 μονάδα (50 λεπτά)	Ανθρώπινα δικαιώματα των αστυνομικών (συνέχεια) Εμπειρίες που σχετίζονται με τα ανθρώπινα δικαιώματα: πού γίνονται σεβαστά και πού καταπατούνται τα ανθρώπινα δικαιώματα των αστυνομικών	Εργασία σε ομάδες και συζήτηση στην ολομέλεια	Ενότητα 6 Δραστηριότητα 1
10 λεπτά	<i>Διάλειμμα</i>		
1 μονάδα (50 λεπτά)	Αστυνόμηση με γνώμονα τα ανθρώπινα δικαιώματα <i>Πρακτικά παραδείγματα σε σχέση με τα ανθρώπινα δικαιώματα για την κατανόηση του ρόλου της αστυνομίας στην προστασία των ανθρώπινων δικαιωμάτων</i>	Εργασία σε ομάδες, προβληματισμός και συζήτηση στην ολομέλεια σχετικά με τα ανθρώπινα δικαιώματα και την αποτελεσματικότητά τους	Ενότητα 2 Φύλλο εργασίας 2
10 λεπτά	<i>Διάλειμμα</i>		
1/2 μονάδα (25 λεπτά)	Ανακεφαλαίωση, τελικές ερωτήσεις, σχόλια, κλείσιμο		

Παράρτημα 2: Βασικές οδηγίες για τους εκπαιδευτές

Το παρόν παράρτημα μπορεί να σας φανεί χρήσιμο αν...

...δεν έχετε μεγάλη εμπειρία στην εκπαίδευση στα ανθρώπινα δικαιώματα, ή

...έχετε εκτεταμένη εκπαιδευτική εμπειρία που όμως δεν είχε σχέση με τα ανθρώπινα δικαιώματα, ή

...θα θέλατε να «φρεσκάρετε» τις γνώσεις και τις μεθόδους σας όσον αφορά την εκπαίδευση.

Γενικές παρατηρήσεις σχετικά με τη διεξαγωγή ενός εκπαιδευτικού προγράμματος για αστυνομικούς με θέμα τα ανθρώπινα δικαιώματα

Ποιο είναι το ακροατήριό μου;

Προσπαθήστε να συλλέξετε όσο γίνεται περισσότερες πληροφορίες για τους συμμετέχοντες πριν από την έναρξη της εκπαίδευσης. Όσα περισσότερα γνωρίζετε για αυτούς, τόσο καλύτερα θα μπορείτε να αναλύσετε τις ανάγκες και τις προσδοκίες τους και να προσαρμόσετε ανάλογα τον σχεδιασμό του εκπαιδευτικού προγράμματός σας. Η εκ των προτέρων γνώση των ακόλουθων στοιχείων μπορεί να σας βοηθήσει να αναλύσετε και να προετοιμαστείτε καλύτερα σε σχέση με την ομάδα των εκπαιδευόμενων:

- Βαθμός: νεοσύλλεκτοι, κατώτεροι αστυνομικοί, μεσαία διοικητική βαθμίδα, ανώτερη διοίκηση
- Αρμοδιότητες: εξειδικευμένες, γενικές
- Προσωπικά χαρακτηριστικά: ηλικία, φύλο
- Προηγούμενη εκπαίδευση: εκπαίδευση σε θέματα ανθρωπίνων δικαιωμάτων, επίπεδο εμπειρίας στην εκπαίδευση σε θέματα ανθρωπίνων δικαιωμάτων
- Κίνητρα/προσδοκίες: ποιο είναι το κίνητρο των συμμετεχόντων για την παρακολούθηση του συγκεκριμένου εκπαιδευτικού προγράμματος; Ποιες είναι οι προσδοκίες τους σε σχέση με το συγκεκριμένο πρόγραμμα;
- Ομοιογένεια και πολυμορφία: Γιατί και με ποιους τρόπους είναι η ομάδα σας ομοιογενής; Γιατί και με ποιους τρόπους χαρακτηρίζεται από πολυμορφία; Πώς μπορεί η ομοιογένεια και/ή η πολυμορφία της ομάδας να συμβάλει στη διαμόρφωση της εκπαίδευσης;

Αναλογιστείτε τις δικές σας προσδοκίες από τους συμμετέχοντες και από την εκπαίδευση. Σκεφτείτε τυχόν δικές σας παραδοχές σχετικά την εκπαίδευση και τους συμμετέχοντες και προσαρμόστε αναλόγως την προσέγγισή σας.

Ποιοι είναι οι στόχοι της εκπαίδευσης για τη συγκεκριμένη ομάδα συμμετεχόντων;

Κατά τον καθορισμό των στόχων της εκπαίδευσης, λάβετε υπόψη και τις τρεις μαθησιακές πτυχές: γνώσεις, νοοτροπία και δεξιότητες. Προσαρμόστε τις στην ομάδα-στόχο σας και στη διάρκεια

της εκπαίδευσης. Φανείτε ρεαλιστής/ρια! Εστιάστε σε 2-3 βασικούς μαθησιακούς στόχους τους οποίους μπορείτε να αναλύσετε σε μικρότερα τμήματα.

Ποιο εθνικό και/ή πολιτισμικό πλαίσιο μπορεί να είναι συναφές με τη συγκεκριμένη ομάδα εκπαιδευόμενων;

Οι εκπαιδευτικές συνεδρίες που περιλαμβάνονται στο παρόν εγχειρίδιο πρέπει να προσαρμόζονται στο εθνικό πλαίσιο της χώρας στην οποία πραγματοποιείται η εκπαίδευση. Αυτό προϋποθέτει:

- ευαισθησία για τις πολιτισμικές ιδιαιτερότητες της κάθε χώρας σε σχέση με όλα τα ανθρώπινα δικαιώματα και τα θέματα απαγόρευσης των διακρίσεων. Το ζήτημα της ομοφοβίας, λόγου χάρη, πρέπει να προσεγγίζεται με συγκεκριμένο τρόπο αν η γενικότερη ευαισθητοποίηση για το θέμα αυτό σε εθνικό επίπεδο είναι περιορισμένη·
- ενημέρωση για τρέχοντα γεγονότα και θέματα στο πεδίο των ανθρώπινων δικαιωμάτων τα οποία μπορεί να προκύψουν στη διάρκεια της εκπαίδευσης·
- γνώση των εθνικών κανόνων, της νομοθεσίας και των κανονισμών που σχετίζονται με το έργο της αστυνομίας·
- χρήση εθνικής νομολογίας ως συμπλήρωμα της ευρωπαϊκής νομολογίας ή περαιτέρω νομολογίας του ΕΔΔΑ αναφορικά με τη χώρα εκπαίδευσης (πρβλ. παράρτημα 3 για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με την αναζήτηση νομολογίας και την κατάρτιση μελετών περίπτωσης).

Γενικές συμβουλές για τη διενέργεια μιας εκπαιδευτικής συνεδρίας

Σεβασμός

Στη διάρκεια της εκπαίδευσης, είναι ευθύνη σας να διασφαλίσετε ότι όλοι οι συμμετέχοντες αντιμετωπίζονται με σεβασμό, ακόμη και όταν οι συζητήσεις γίνονται σε συναισθηματικά φορτισμένο κλίμα, κάτι που συμβαίνει συχνά με τα ανθρώπινα δικαιώματα. Οι συμμετέχοντες πρέπει να συμφωνούν στην αρχή κάθε σεμιναρίου ότι ο σεβασμός αποτελεί απαραίτητο κανόνα· αυτό θα σας διευκολύνει όταν θα πρέπει να τους το υπενθυμίσετε αργότερα στη διάρκεια της συνεδρίας. Σεβασμός δεν σημαίνει ότι οι συμμετέχοντες πρέπει να συμφωνούν μεταξύ τους· σεβασμός σημαίνει μεταχείριση των άλλων συμμετεχόντων με σεβασμό και ανεκτικότητα. Συζητήστε επίσης με τους συμμετέχοντες για τα προσωπικά βιώματα και τις ιστορίες που θα συζητηθούν στη διάρκεια της εκπαίδευσης και συμφωνήστε μαζί τους ότι όλα αυτά πρέπει να μένουν μέσα στην ομάδα και να μην δημοσιοποιηθούν. Αυτό είναι ιδιαίτερα σημαντικό για τις ομάδες που αποτελούνται από αστυνομικούς οι οποίοι εργάζονται μαζί. Ως εκπαιδευτής/ρια, πρέπει να επιδιώξετε να δημιουργήσετε κλίμα εμπιστοσύνης. Αν ένας συμμετέχων εκφραστεί με ανάρμοστο ή προκατειλημμένο τρόπο, απαντήστε με σεβασμό ώστε να συμβάλετε στην εδραίωση ενός εκπαιδευτικού περιβάλλοντος που διαπνέεται από σεβασμό.

Εσωτερίκευση

Σχεδιάστε την εκπαίδευσή σας με άξονα την εξής παραδοχή: τα ανθρώπινα δικαιώματα έχουν πρακτική αξία για τους αστυνομικούς κατά την υπηρεσία τους. Οι γνώσεις, η νοοτροπία και οι δεξιότητες συνιστούν βασικές μαθησιακές πτυχές για την εκπαίδευσή σας. Δεν αρκεί η γνώση των κανόνων και των νομικών κειμένων για τα ανθρώπινα δικαιώματα· οι αστυνομικοί πρέπει να αναπτύξουν μια νοοτροπία αποδοχής των ανθρώπινων δικαιωμάτων

καθώς και τις αναγκαίες δεξιότητες για την εφαρμογή των σχετικών προτύπων στην πράξη. Η ενασχόληση και με τις τρεις μαθησιακές διαστάσεις βοηθά τους συμμετέχοντες να εσωτερικεύσουν τα ανθρώπινα δικαιώματα – κάτι που αποτελεί γενικό στόχο της επιμόρφωσης σε θέματα ανθρώπινων δικαιωμάτων.

Συντονίζοντας τη συνεδρία

Οι διαδραστικές μεθοδολογίες εκπαίδευσης που παρουσιάζονται σε κάθε ενότητα απαιτούν συχνά από τον εκπαιδευτή/ρια να αναλάβει ρόλο συντονιστή. Θα κληθείτε να ανοίξετε τη συζήτηση, να θέσετε τις «σωστές» ερωτήσεις, να αξιοποιήσετε τις διαφορετικές αντιλήψεις και εμπειρίες των συμμετεχόντων, να τροφοδοτήσετε τη συζήτηση με πρόσθετες πληροφορίες, να διατυπώσετε συμπεράσματα και να τα εξηγήσετε στους συμμετέχοντες. Για να έχετε τα επιθυμητά αποτελέσματα πρέπει πρώτα να δημιουργήσετε κλίμα εμπιστοσύνης μέσα στο οποίο οι συμμετέχοντες θα αισθάνονται αρκετά ασφαλείς ώστε να εκφράσουν τις απόψεις τους και να παραμείνουν δεκτικοί στις απόψεις των άλλων. Όταν χρειάζεται, θυμίζετε στους συμμετέχοντες να αντιμετωπίζουν τους άλλους με σεβασμό και χωρίς προκαταλήψεις.

Ευελιξία

Πρέπει να σχεδιάσετε με ευελιξία τις εκπαιδευτικές συνεδρίες σας προσπαθώντας να προβλέψετε εκ των προτέρων όλους τους συναφείς παράγοντες. Παρ' όλα αυτά, όταν βρεθείτε στη συνεδρία, τα πράγματα μπορεί να εξελιχθούν διαφορετικά από τις προβλέψεις σας. Δείξτε ευελιξία. Η εκπαίδευση μιας ομάδας ανθρώπων σε ζητήματα που άπτονται των ανθρώπινων δικαιωμάτων είναι μια δυναμική διαδικασία που απαιτεί από τον εκπαιδευτή/τρια να προσαρμόζει τη μεθοδολογία και το περιεχόμενο στους ρυθμούς της ομάδας. Μείνετε προσηλωμένος/η στους στόχους σας, αλλά να είστε έτοιμοι να δείξετε ευελιξία στον τρόπο με τον οποίο ακολουθείτε το θεματολόγιό σας. Προετοιμάστε εναλλακτικές δραστηριότητες και θέματα έτσι ώστε να έχετε εναλλακτικές λύσεις για τον χειρισμό διαφορετικών καταστάσεων στο πλαίσιο της εκπαίδευσης.

Ανοίγοντας τη συνεδρία

Η πρώτη εντύπωση είναι σημαντική. Μια θετική πρώτη εντύπωση μπορεί να συμβάλει στη θεμελίωση μιας στέρεης βάσης για την εκπαίδευση που θα ακολουθήσει και να δώσει τον τόνο για τη συνέχεια. Για να εξασφαλίσετε ότι η συνεδρία θα ξεκινήσει σωστά, προσπαθήστε να:

- **Δημιουργήστε μια θετική ατμόσφαιρα εμπιστοσύνης που ευνοεί τη μάθηση.** Οι συμμετέχοντες πρέπει να αισθανθούν «ασφαλείς» ώστε να μπορέσουν να μάθουν και να δείξουν ενδιαφέρον για νέες ιδέες. Πρέπει να τεθούν και να συμφωνηθούν οι κανόνες του σεμιναρίου. Κατευθύνετε τους συμμετέχοντες και συζητήστε τους στόχους και το πρόγραμμα της εκπαίδευσης με στόχο τη δημιουργία ενός σταθερού πλαισίου μέσα στο οποίο θα αισθάνονται όλοι άνετα.
- **Τραβήξτε την προσοχή τους.** Κινείστε το ενδιαφέρον των συμμετεχόντων, ιδιαίτερα αν βρίσκεστε αντιμέτωπος/η με μια ομάδα η οποία δείχνει αρνητική ή απορριπτική στάση ως προς την εκπαίδευση. Βρείτε έναν τρόπο να σπάσετε τον πάγο ή αρχίστε μια συζήτηση με στόχο τη διαμόρφωση μιας πιο θετικής στάσης.
- **Κατανοήστε τις ανάγκες και τις προσδοκίες τους.** Ανοίγοντας τη συνεδρία, προσπαθήστε να σχηματίσετε μια εικόνα για το

ποιοι είναι οι συμμετέχοντες προκειμένου να κατανοήσετε τις ανάγκες και τις προσδοκίες τους. Οι πληροφορίες αυτές θα σας βοηθήσουν να προσαρμόσετε ή να αναπροσαρμόσετε την εκπαίδευση αναλόγως.

- **Ορίστε μια σαφή πορεία για την εκπαιδευτική συνεδρία.** Ως εκπαιδευτής/ρια, κατευθύνετε τους συμμετέχοντες στη διάρκεια του προγράμματος. Είναι, συνεπώς, σημαντικό να έχετε μια σαφή εικόνα για το περιεχόμενο της συνεδρίας και να διασφαλίσετε ότι οι συμμετέχοντες μπορούν εύκολα να παρακολουθήσουν και ότι κατανοούν πού οδηγεί η συνεδρία. Αν δεν έχετε ξεκαθαρίσει πώς θα είναι η συνεδρία και πώς θα καθοδηγήσετε τους συμμετέχοντες, αυτό μπορεί να δημιουργήσει σύγχυση και να δυσχεράνει τη μάθηση και την κατανόηση των εξεταζόμενων θεμάτων.

Οι σταχυολογημένες πρακτικές στο παράρτημα 4 (διατίθεται μόνο διαδικτυακά) δίνουν κάποιες ιδέες για την έναρξη μιας εκπαιδευτικής συνεδρίας.

Κλείνοντας τη συνεδρία

Προγραμματίστε πρόσθετο χρόνο στο τέλος του σεμιναρίου για να απαντήσετε σε τυχόν εκκρεμούσες ερωτήσεις. Αν ο χρόνος τελειώσει και συνεχίζουν να εκκρεμούν θέματα, προσπαθήστε να βοηθήσετε τους συμμετέχοντες να επεξεργαστούν τις ερωτήσεις τους, π.χ., επικοινωνώντας προσωπικά με τους συμμετέχοντες, αποστέλλοντας πληροφορίες στους συμμετέχοντες ή εξετάζοντας το θέμα στην επόμενη συνεδρία.

Μιλήστε με τους συμμετέχοντες και ζητήστε τα σχόλιά τους για τη συνεδρία. Αξιολογήστε τους μαθησιακούς στόχους που θέσατε στην αρχή της συνεδρίας: σε ποιο βαθμό επιτεύχθηκαν; Σημειώστε τις απαντήσεις των συμμετεχόντων και θεωρήστε τα σχόλιά τους ως πολύτιμες πληροφορίες που θα σας βοηθήσουν να βελτιωθείτε και να προχωρήσετε στις αναγκαίες προσαρμογές για την επόμενη φορά.

Πρόσθετη βιβλιογραφία

Γραφείο του Ύπατου Αρμοστή για τα ανθρώπινα δικαιώματα (OHCHR) (2002), *Human Rights and Law enforcement, A Trainer's guide on human rights for the police, [Ανθρώπινα δικαιώματα και επιβολή του νόμου: οδηγός εκπαιδευτή με θέμα τα ανθρώπινα δικαιώματα για την αστυνομία]*, Γενεύη διατίθεται στην ηλεκτρονική διεύθυνση: www.unrol.org/doc.aspx?d=2571.

ΟΑΣΕ, Πρόγραμμα δεξιοτήτων για εκπαιδευτές στον τομέα της καταπολέμησης της εμπορίας ανθρώπων (εκπαιδευτικό πρόγραμμα της Μονάδας Αστυνομικής Ανάπτυξης της αποστολής παρακολούθησης του ΟΑΣΕ στα Σκόπια για την αποφυγή εξάπλωσης της σύρραξης). Διατίθεται στην ηλεκτρονική διεύθυνση: http://www.polis.osce.org/library/details?doc_id=2543&lang_tag=EN&q=/library/results?text=debriefing (απαιτείται εγγραφή).

UNHCR (2011), *Protection Training Manual for European Border Guards and Entry Officials [Εκπαιδευτικό εγχειρίδιο προστασίας για τους ευρωπαϊούς συνοριοφύλακες και υπαλλήλους σε σημεία εισόδου]*. Διατίθεται στην ηλεκτρονική διεύθυνση: www.unhcr.org/4d948c736.html.

Παράρτημα 3: Προετοιμασία μελετών περίπτωσης – χρήσιμες συμβουλές

Το παρόν εγχειρίδιο παρουσιάζει ορισμένες μελέτες περίπτωσης από τη νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΔΔΑ), οι οποίες σχετίζονται με την υποχρέωση σεβασμού και προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, με την απαγόρευση των διακρίσεων και με τα ανθρώπινα δικαιώματα των αστυνομικών. Ανάλογα με τους στόχους του εκπαιδευτικού προγράμματος και την ομάδα στόχο σας, μπορεί να θελήσετε να χρησιμοποιήσετε και άλλες μελέτες περίπτωσης πέραν αυτών που περιλαμβάνονται στο εγχειρίδιο. Ακολουθούν ορισμένες χρήσιμες υποδείξεις για το πώς να καταρτίσετε μια δική σας μελέτη περίπτωσης. Η νομολογία του ΕΔΔΑ μπορεί να αποτελέσει τη βάση για τις μελέτες περιπτώσεώς σας. Επίσης θα ήταν ίσως χρήσιμο να ανατρέξετε στην εθνική νομολογία.

Πώς να καταρτίσετε μια μελέτη περίπτωσης

Μια απόφαση του ΕΔΔΑ περιλαμβάνει διεξοδική ανάλυση της υπόθεσης και είναι πλούσια σε νομική ορολογία και πληροφορίες. Τα αυτούσια κείμενα των αποφάσεων είναι, ωστόσο, ακατάλληλα για εκπαιδευτική χρήση λόγω της έκτασής τους και της χρήσης νομικής ορολογίας. Πρέπει να αναλυθούν σε εύληπτα επιμέρους στοιχεία που θα είναι κατανοητά για τους συμμετέχοντες.

1. Πώς να αναζητήσετε νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Ανθρώπινων Δικαιωμάτων (ΕΔΔΑ)

Βάση νομολογίας HUDOC

Η βάση δεδομένων HUDOC παρέχει δωρεάν πρόσβαση στη νομολογία του ΕΔΔΑ: <http://HUDOC.echr.coe.int>. Διατίθεται στην αγγλική και τη γαλλική γλώσσα και προσφέρει μια μηχανή αναζήτησης φιλική για τους χρήστες.

Στη σελίδα «*Help*» του HUDOC διατίθενται εκπαιδευτικά βίντεο και εγχειρίδια χρήσης. Αν ο χρήστης χρειάζεται βοήθεια σε σχέση με τις λειτουργίες και τις εναλλακτικές επιλογές αναζήτησης, μπορεί να κάνει κλικ στο σύμβολο « ? » για περισσότερες πληροφορίες και παραδείγματα.

Οι παραπομπές στη νομολογία στο παρόν εγχειρίδιο παρέχουν στον αναγνώστη/-ρια όλες τις πληροφορίες που χρειάζεται για να αναζητήσει εύκολα το πλήρες κείμενο μιας απόφασης.

Πριν προχωρήσετε σε μια αναζήτηση, σημειώστε ότι οι προεπιλεγμένες (default) ρυθμίσεις εμφανίζουν τις αποφάσεις του Τμήματος Μείζονος Σύνθεσης και των επιμέρους Τμημάτων σε αντίστροφη χρονολογική σειρά. Για αναζήτηση σε άλλες συλλογές, όπως αποφάσεις, ο χρήστης πρέπει να ενεργοποιήσει το αντίστοιχο τετραγωνίδιο στο πεδίο «*Document Collections*» που εμφανίζεται επάνω αριστερά στην οθόνη.

Ο απλούστερος τρόπος για να αναζητήσετε μια υπόθεση είναι να πληκτρολογήσετε τον αριθμό προσφυγής της στο πεδίο «*Application Number*» κάτω από το «*Advanced Search*» στην επάνω δεξιά

πλευρά της οθόνης και να πατήσετε το μπλε εικονίδιο «Search».

Για περαιτέρω πρόσβαση σε νομολογία σχετική με άλλα θέματα, όπως τα ζητήματα ασύλου, ο χρήστης μπορεί να χρησιμοποιήσει το πεδίο αναζήτησης που επισημαίνεται με έναν μεγεθυτικό φακό επάνω δεξιά στην οθόνη. Στο πεδίο αναζήτησης, μπορείτε να ψάξετε χρησιμοποιώντας:

- μια μεμονωμένη λέξη (π.χ. άσυλο, πρόσφυγες)
- μια φράση (π.χ. «αιτούντες άσυλο»)
- τον τίτλο της υπόθεσης
- το κράτος
- έναν τελεστή Μπουλ (AND, OR, NOT και NEAR)

Εναλλακτικά, ο χρήστης μπορεί να ανοίξει την απλή μπουλιανή αναζήτηση κάνοντας κλικ στο τόξο που εμφανίζεται μέσα στο πεδίο αναζήτησης. Η απλή μπουλιανή αναζήτηση προσφέρει τις εξής πέντε δυνατότητες αναζήτησης: «*this exact word or phrase*», «*all of these words*», «*any of these words*», «*none of these words*» και «*Boolean search*». Σε μια μπουλιανή αναζήτηση, είναι σημαντικό να θυμάστε ότι οι φράσεις πρέπει να ορίζονται εκατέρωθεν από διπλά αγγλικά εισαγωγικά και ότι οι τελεστές Μπουλ πρέπει να είναι πάντοτε με κεφαλαία.

Όταν εμφανιστούν τα αποτελέσματα της αναζήτησης, ο χρήστης μπορεί να περιορίσει τα αποτελέσματα χρησιμοποιώντας τα φίλτρα που εμφανίζονται στο πεδίο «*Filters*» στην αριστερή πλευρά της οθόνης, π.χ., «*Language*» ή «*State*». Τα φίλτρα μπορούν να χρησιμοποιηθούν μεμονωμένα ή συνδυαστικά για περαιτέρω περιορισμό των αποτελεσμάτων. Το φίλτρο «*Keywords*» (λέξεις-κλειδιά) μπορεί να αποτελέσει χρήσιμο εργαλείο, καθώς συχνά περιλαμβάνει όρους προερχόμενους από το κείμενο της ΕΣΔΑ και συνδέεται απευθείας με το σκεπτικό και τα συμπεράσματα του ΕΔΔΑ.

Παράδειγμα: Πώς μπορείτε να βρείτε τη νομολογία του ΕΔΔΑ σχετικά με την απέλαση των αιτούντων άσυλο η οποία αυξάνει τις πιθανότητες να πέσουν θύματα βασανιστηρίων ή ταπεινωτικής μεταχείρισης ή τιμωρίας δυνάμει του άρθρου 3 της ΕΣΔΑ.

- 1) Πρώτα πληκτρολογείτε τη φράση “*asylum seekers*” [αιτούντες άσυλο] στο πεδίο αναζήτησης και κάνετε κλικ στο μπλε εικονίδιο «Search».
- 2) Όταν εμφανιστούν τα αποτελέσματα της αναζήτησης, επιλέξτε «3» κάτω από το φίλτρο «*Violation*» (Παραβίαση), στο πεδίο «*Filters*», προκειμένου να περιορίσετε τα αποτελέσματα σε όσα σχετίζονται με το άρθρο 3.
- 3) Στη συνέχεια επιλέξτε τις λέξεις-κλειδιά κάτω από το φίλτρο «*Keywords*» για να περιορίσετε τα αποτελέσματα σε όσα σχετίζονται με το άρθρο 3, όπως οι λέξεις κλειδιά «(Article 3) *Prohibition of torture*» [(Άρθρο 3) Απαγόρευση των βασανιστηρίων].

Για τις πιο σημαντικές υποθέσεις, η βάση HUDOC παρέχει νομική περίληψη. Η περίληψη περιλαμβάνει μια περιγραφική επικεφαλίδα, σύντομη παρουσίαση των γεγονότων και της νομοθεσίας με έμφαση σε σημεία που παρουσιάζουν νομικό ενδιαφέρον. Αν υπάρχει σύνοψη, εμφανίζεται στα αποτελέσματα η σχετική σύνδεση (link) μαζί με τη σύνδεση με το κείμενο της απόφασης. Εναλλακτικά, ο χρήστης μπορεί να αναζητήσει αποκλειστικά νομικές περιλήψεις ενεργοποιώντας το τετραγωνίδιο «*Legal Summaries*» στο πεδίο «*Document Collections*».

Αν υπάρχουν δημοσιευμένες μη επίσημες μεταφράσεις μιας δεδομένης υπόθεσης, η σχετική σύνδεση (link) εμφανίζεται στα

αποτελέσματα μαζί με τη σύνδεση για το κείμενο της απόφασης. Η βάση HUDOC παρέχει επίσης συνδέσεις (links) με δικτυακούς τόπους τρίτων οι οποίοι φιλοξενούν άλλες μεταφράσεις νομολογίας του ΕΔΔΑ. Για περισσότερες πληροφορίες, συμβουλευθείτε τις «Language versions» στη σελίδα «Help» του HUDOC.

Πρόσθετες πηγές για πληροφορίες σχετικές με τη νομολογία

Σελίδα δελτίων Τύπου της βάσης HUDOC του ΕΔΔΑ: είναι μια καλή αφετηρία για τις περιλήψεις και για την ουσία των αποφάσεων του ΕΔΔΑ. Η σελίδα διατίθεται στην ηλεκτρονική διεύθυνση <http://hudoc.echr.coe.int/eng-press#>.

Νομολογία του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΔΕΕ): το ΔΕΕ διαθέτει τη βάση νομολογίας CURIA, η οποία προσφέρει δωρεάν πρόσβαση στη νομολογία του ΔΕΚ/ΔΕΕ: http://curia.europa.eu/jcms/jcms/j_6/. Η μηχανή αναζήτησης μπορεί να χρησιμοποιηθεί για αναζήτηση σε όλα τα έγγραφα, για πληροφορίες που σχετίζονται με κριθείσες και εκκρεμούσες υποθέσεις του Δικαστηρίου, του Γενικού Δικαστηρίου και του Δικαστηρίου Δημόσιας Διοίκησης.

Ινστιτούτο Ανθρώπινων Δικαιωμάτων των Κάτω Χωρών: η συγκεκριμένη πηγή παρέχει περιλήψεις αποφάσεων από διάφορα δικαστήρια και επιτροπές στον τομέα των ανθρώπινων δικαιωμάτων. Μπορείτε να επισκεφθείτε τον δικτυακό τόπο του στην ηλεκτρονική διεύθυνση: <http://sim.law.uu.nl/SIM/Dochome.nsf?Open>.

Εθνικοί οργανισμοί παροχής υπηρεσιών και ΜΚΟ: οι φορείς αυτοί παρέχουν συχνά περιλήψεις σχετικών αποφάσεων που άπτονται των ανθρώπινων δικαιωμάτων και θα μπορούσαν να αποτελέσουν χρήσιμες πηγές για τον σχεδιασμό μελετών περίπτωσης για εκπαιδευτική χρήση.

2. Πώς να σχεδιάσετε τη μελέτη περίπτωσης

Όταν θα έχετε πια επιλέξει την υπόθεση(-εις) που θα χρησιμοποιήσετε στην εκπαίδευσή σας, πρέπει να καθορίσετε ποια στοιχεία της υπόθεσης(-ων) είναι συναφή με τους στόχους της εκπαίδευσής σας. Συγκεντρώστε σε μια σελίδα εργασίας τα γεγονότα της υπόθεσης για τους συμμετέχοντες, έχοντας υπόψη το εξής: λίγα λόγια και καλά. Μη χάνετε στις λεπτομέρειες της υπόθεσης. Σκοπός σας είναι να παραθέσετε επαρκείς πληροφορίες προκειμένου να βοηθήσετε τους συμμετέχοντες να κατανοήσουν τις διάφορες διαστάσεις των ανθρώπινων δικαιωμάτων μέσα από τη μελέτη περίπτωσης, να αναλύσουν τις λεπτομέρειες της υπόθεσης και να προβληματιστούν σε σχέση με το σκεπτικό του δικαστηρίου. Η παράθεση υπερβολικών λεπτομερειών θα μπορούσε να δυσχεράνει την κατανόηση ή την παρακολούθηση της μελέτης περίπτωσης.

Χρησιμοποιήστε το αναλυτικό σχήμα που περιλαμβάνεται στις ενότητες ως οδηγό για τη μελέτη της υπόθεσης/-ων και την επιλογή των σημαντικών λεπτομερειών. Σκεφτείτε το συμπέρασμα(-τα) της υπόθεσης(-ων): ποιο είναι το κύριο συμπέρασμα(-τα); Τι μπορούν να διδαχθούν οι συμμετέχοντες από την υπόθεση αυτή όσον αφορά τα ανθρώπινα δικαιώματα;

Σκεφτείτε, επίσης, τα διάφορα στοιχεία της υπόθεσης και προβλέψτε τις ερωτήσεις των συμμετεχόντων. Μερικές συνηθισμένες ερωτήσεις: πότε ελήφθη αυτή η απόφαση; Ποιος έλαβε την απόφαση; Υπήρξαν διαφωνίες; Ποιος ήταν οι συνέπειες της απόφασης (αποζημίωση, ποινή, κλπ.); Ποια ήταν η αντίδραση του κόσμου;

Χρήσιμα κριτήρια που μπορείτε να λάβετε υπόψη για την επιλογή υποθέσεων και την κατάρτιση των μελετών περίπτωσης:

- **Συνάφεια με την αστυνόμευση σε πρακτικό επίπεδο:** η απόφαση παρέχει καθοδήγηση για σημαντικά ζητήματα που σχετίζονται με το έργο της αστυνομίας, όπως η χρήση βίας σε επιχείρησης διαχείρισης πλήθους ή η αρχή της αναλογικότητας σε περιστατικά ενδοοικογενειακής βίας.
- **Χρησιμότητα στο περιβάλλον της εκπαίδευσης:** οι συμμετέχοντες μπορούν να παρακολουθήσουν με ευκολία το σκεπτικό του δικαστηρίου. Η υπόθεση μπορεί επίσης να μεταφέρει ένα θετικό μήνυμα, π.χ. σε σχέση με τα ανθρώπινα δικαιώματα των αστυνομικών ή με αστυνομικούς που ανταποκρίθηκαν με επιτυχία στην υποχρέωσή τους να προστατεύουν τα ανθρώπινα δικαιώματα.
- **Τρέχουσες/πρόσφατες υποθέσεις:** οι συμμετέχοντες μπορεί να έχουν ακούσει για την υπόθεση στις ειδήσεις αν αυτή έχει απασχολήσει ευρέως την κοινή γνώμη.
- **Μείζονες νομικές υποθέσεις:** υποθέσεις μείζονος νομικής σημασίας οι οποίες λειτούργησαν ως βάση για τη μεταγενέστερη νομολογία, π.χ. η υπόθεση Ribitsch
- κατά Αυστρίας, *Mc Cann κατά Ηνωμένου Βασιλείου*.
- **Υποχρεώσεις που διευκρινίζουν το περιεχόμενο ενός δικαιώματος ή μιας υποχρέωσης:** οι συμμετέχοντες κατανοούν τη θεωρητική βάση της υποχρέωσης σεβασμού και προστασίας των ανθρώπινων δικαιωμάτων και την πρακτική εφαρμογή της αρχής που αποτελεί αντικείμενο της μελέτης περίπτωσης. Η υπόθεση διαφωτίζει σχετικά με το ουσιαστικό περιεχόμενο ενός κανόνα των ανθρώπινων δικαιωμάτων, διευκρινίζοντας πώς ορίζεται, π.χ., το δικαίωμα στη ζωή και οι κρατικές υποχρεώσεις που σχετίζονται με το εν λόγω δικαίωμα.

Επιλεγμένος κατάλογος σημαντικών υποθέσεων του ΕΔΔΑ σε σχέση με την αστυνόμευση:

Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου

Άρθρο 2: Δικαίωμα στη ζωή

Kontrova κατά Σλοβακίας
Mc Cann και λοιποί κατά Ηνωμένου Βασιλείου
Nachova και λοιποί κατά Βουλγαρίας
Oruz κατά Τουρκίας
Osman κατά Ηνωμένου Βασιλείου
Scavuzzo-Hager και λοιποί κατά Ελβετίας
Stewart κατά Ηνωμένου Βασιλείου

Άρθρο 3: Απαγόρευση βασανιστηρίων και κακομεταχείρισης

A κατά Ηνωμένου Βασιλείου
Aksoy κατά Τουρκίας
Ilhan κατά Τουρκίας
Hurtado κατά Ελβετίας
Kaya κατά Τουρκίας
Keenan κατά Ηνωμένου Βασιλείου
Ribitsch κατά Αυστρίας
Selmouni κατά Γαλλίας

Άρθρο 5: Προσωπική ελευθερία και ασφάλεια

McVeigh, O'Neill και Evans κατά Ηνωμένου Βασιλείου
Fox, Campbell και Hartley κατά Ηνωμένου Βασιλείου
K-F κατά Γερμανίας
Litwa κατά Πολωνίας

Άρθρο 6: Δίκαιη δίκη

Vilho Eskelinen κατά Φινλανδίας

Άρθρο 8: Δικαίωμα σεβασμού της ιδιωτικής ζωής

Halford κατά Ηνωμένου Βασιλείου

Άρθρο 11: Ελευθερία του συνέρχεσθαι και του συνεταιρίζεσθαι

Bączkowski κατά Πολen

Giuliani και Gaggio κατά Ιταλίας

Molnár κατά Ουγγαρίας

Öllinger κατά Αυστρίας

Plattform Ärzte für das Leben κατά Αυστρίας

Άρθρο 14: Απαγόρευση των διακρίσεων

Timishev κατά Ρωσίας

Παράρτημα 4: Σταχυολογημένες πρακτικές

Σκοπός του παραρτήματος 4 είναι να σας δώσει μια εικόνα για τον τρόπο με τον οποίο υλοποιείται η εκπαίδευση σε θέματα ανθρωπίνων δικαιωμάτων από φορείς εκπαίδευσης της αστυνομίας σε άλλες. Οι συγκεκριμένες πρακτικές προσφέρουν συμπληρωματικές γνώσεις και εμπειρίες εκπαιδευτών σε θέματα ανθρωπίνων δικαιωμάτων ανά την Ευρώπη.

Οι εν λόγω πρακτικές διατίθενται διαδικτυακά στη διεύθυνση:
<http://fra.europa.eu/en/publication/2013/fundamental-rights-based-police-training>

ΠΩΣ ΘΑ ΠΡΟΜΗΘΕΥΤΕΙΤΕ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΕ

Δωρεάν εκδόσεις:

- ένα αντίτυπο: από το EU Bookshop (<http://bookshop.europa.eu>)
- περισσότερα από ένα αντίτυπα ή αφίσες/χάρτες:
από τις αντιπροσωπείες της Ευρωπαϊκής Ένωσης (http://ec.europa.eu/represent_el.htm),
από τα γραφεία εκπροσώπησης στις εκτός ΕΕ χώρες (http://eeas.europa.eu/delegations/index_el.htm), επικοινωνώντας με την υπηρεσία Άμεση Ευρώπη (http://europa.eu/eurodirect/index_el.htm) ή καλώντας τον αριθμό 00 800 6 7 8 9 10 11 (δωρεάν τηλεφωνικός αριθμός από όλη την Ένωση) (*).

(*) Οι πληροφορίες παρέχονται δωρεάν, και οι κλήσεις είναι γενικώς δωρεάν (ενδέχεται όμως κάποιες κλήσεις που πραγματοποιούνται μέσω ορισμένων τηλεπικοινωνιακών φορέων ή από τηλεφωνικούς θαλάμους ή ξενοδοχεία να χρεώνονται).

Εκδόσεις επί πληρωμή:

- από το EU Bookshop (<http://bookshop.europa.eu>).

HELPING TO MAKE FUNDAMENTAL RIGHTS A REALITY FOR EVERYONE IN THE EUROPEAN UNION

Οι αστυνομικοί που εγγυώνται την άσκηση των θεμελιωδών δικαιωμάτων και ελευθεριών για όλους τους πολίτες κερδίζουν τον σεβασμό και την εμπιστοσύνη τους. Με βάση αυτή τη διαπίστωση, το παρόν εγχειρίδιο του Οργανισμού Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (FRA) έχει ως στόχο να ενθαρρύνει το έργο της αστυνομίας στο πεδίο των ανθρώπινων δικαιωμάτων εντάσσοντας την εκπαίδευση σε θέματα ανθρώπινων δικαιωμάτων στον πυρήνα της αστυνομικής εκπαίδευσης, σύμφωνα και με τους στόχους της Ευρωπαϊκής Ένωσης στον τομέα της δικαιοσύνης και των εσωτερικών υποθέσεων. Σε αυτό το πλαίσιο, το εγχειρίδιο μετουσιώνει τις «υψηλές» θεωρητικές αρχές σε συγκεκριμένες πρακτικές ασκήσεις που διευκολύνουν το έργο της αστυνομίας και βοηθά τους αστυνομικούς να εμποδώσουν τις έννοιες οι οποίες κατευθύνουν την αστυνόμευση με γνώμονα τα ανθρώπινα δικαιώματα – παρέχοντάς τους τα κατάλληλα εφόδια ώστε να μπορούν να κάνουν τις σωστές επιλογές στην καθημερινή εργασία τους. Το εγχειρίδιο εστιάζει σε κεντρικά θέματα που ενδιαφέρουν την αστυνομία, όπως η πολυμορφία και η απαγόρευση των διακρίσεων, η απόλυτη απαγόρευση των βασανιστηρίων, αλλά και τα ανθρώπινα δικαιώματα των αστυνομικών. Δοκιμασμένο σε διάφορες αστυνομικές σχολές της ΕΕ, το εγχειρίδιο φιλοδοξεί να αποτελέσει ένα πρακτικό εργαλείο για την εφαρμογή μιας αστυνόμευσης που θα έχει ως γνώμονα τα θεμελιώδη δικαιώματα στην ΕΕ.

FRA – ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΘΕΜΕΛΙΩΔΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ

Schwarzenbergplatz 11 – 1040 Βιέννη– Αυστρία
Τηλ. +43 158030-0 – Φαξ +43 158030-699
fra.europa.eu – info@fra.europa.eu
facebook.com/fundamentalrights
linkedin.com/company/eu-fundamental-rights-agency
twitter.com/EURightsAgency

ISBN 978-92-9491-096-7